

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ЦИКЛ
ПӘНДЕРІН ТЕРЕНДЕТІП ОҚЫТУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО УГЛУБЛЕННОМУ ИЗУЧЕНИЮ ПРЕДМЕТОВ
ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА В УСЛОВИЯХ МКШ**

Астана
2018

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2018 жылғы 25 мамырдағы № 6 хаттамасы).

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 6 от 25 мая 2018 года).

ШЖМ жағдайында қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар. - Астана:Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2018. – 160 б.

Методические рекомендации по углубленному изучению предметов общественно-гуманитарного цикла в условиях МКШ. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018. – 160 с.

Қазақстанның шағын жинақты мектептерінде қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқытудың қазіргі жағдайына талдау жасалған. Талдау негізінде ШЖМ жағдайында қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқытуға арналған әдістемелік ұсынымдар берілген.

Жинақ білім беру қызметкерлеріне, білім беру ұйымдарының басшыларына, шағын жинақты мектеп мұғалімдеріне, мұғалімдердің біліктілігін арттыру институттарына, оқулық және оқу-әдістемелік кешендердің авторларына арналған.

В методических рекомендациях отражено состояние обучения предметов общественно-гуманитарного цикла в малокомплектных школах Казахстана. На основе анализа предлагаются методические рекомендации по углубленному изучению предметов общественно-гуманитарного цикла в условиях малокомплектных школ.

Сборник адресован работникам образования, учителям малокомплектных школ, институтам повышения квалификации учителей, авторам учебников и учебно-методических комплексов.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2018

© Национальная академия образования
имени И. Алтынсарина, 2018

Кіріспе

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев өзінің «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту» мақаласында Қазақстанның одан әрі дамуының бағытын айқындап берді: «...біз бастаған ауқымды түрлендірулер қоғамдық сананы озық жаңғыртумен сүйемелденуі қажет. Ол тек саяси және экономикалық жаңғыртуларды толықтырып қана қоймай, ол олардың өзегі болып табылады.» [1]. Осыған байланысты білім беру жүйесіндегі қоғамдық-гуманитарлық білім аса маңыздылыққа ие болады.

Заманауи қоғам жас ұрпаққа әртүрлі бағыттарда өзін-өзі жетілдіру үшін қажетті құзіреттіліктерді: өзіндік азаматтық сананы қалыптастыруды, кәсіби қызметінде, отбасын құруда, коммуникативтік қабілеттерді меңгеру бойынша талаптар қояды. Мұның барлығы жеке индивид ретінде, сонымен қатар мемлекетті тұтас алғанда бәсекеге қабілеттілікті дамытудың негізін құрайды [2].

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында шағын жинақты мектептерге (бұдан әрі – ШЖМ) ерекше көңіл бөлінген [3]. ШЖМ жағдайында оқу процесін ұйымдастырудың негізгі проблемасы сыныптардың біріктірілуі және пәндерді пәнаралық кіріктіріп оқыту болып табылады. ШЖМ жағдайында жоғарғы сыныптарда бейінді оқытуды ұйымдастыру барысында өзіндік жұмыс және мұғалімнің жетекшілігімен жүргізілетін жұмыстарды үйлестіретін, АКТ, сабақта әр жастағы балаларды қамту мен пәнаралық кіріктіруді тиімді қолдануда, баланың өз бетінше білімін жетілдіруі мен өзара оқуды ұйымдастыруда инновациялық тәсілдерді қолдануға сұраныс туады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытты таңдаған білім алушылар үшін сол пәндерді жоғарғы сыныптарда тереңдетіп оқыту, олардың келешек кәсіптік бағдарын дұрыс таңдауына кең мүмкіндік береді. ШЖМ жағдайында қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді бейінді оқытуды ұйымдастырудың тиімді жолдарын іздестіру еліміздегі білім беру мазмұнын жаңарту процесіндегі маңызды буын болып табылады.

Еліміздегі шағын жинақты мектептерде қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқытудың ағымдағы жағдайын анықтау бойынша жүргізілген мониторингтік зерттеу білім алушылардың жыл сайын өткізілетін республикалық және халықаралық деңгейдегі пәндік олимпиадалар мен ҚҒБ ғылыми жоба жарыстарына қатысу нәтижелерінің төмен екендігін көрсетті. Сондықтан балалардың білімін тереңдете түсетін неғұрлым сараланған және жеке қызығушылықтарына бағытталған оқытуды одан әрі жоспарлау үшін олардың қабілеттері мен қызығушылықтарын анықтауға өте зор жауапкершілікпен қарау қажеттілігі туындайды. ШЖМ сыныптарындағы бала санының аздығы нәтижелі оқытуды ұйымдастыруда кемшілік емес, керісінше артықшылық деп қарастырудан бастау қажет.

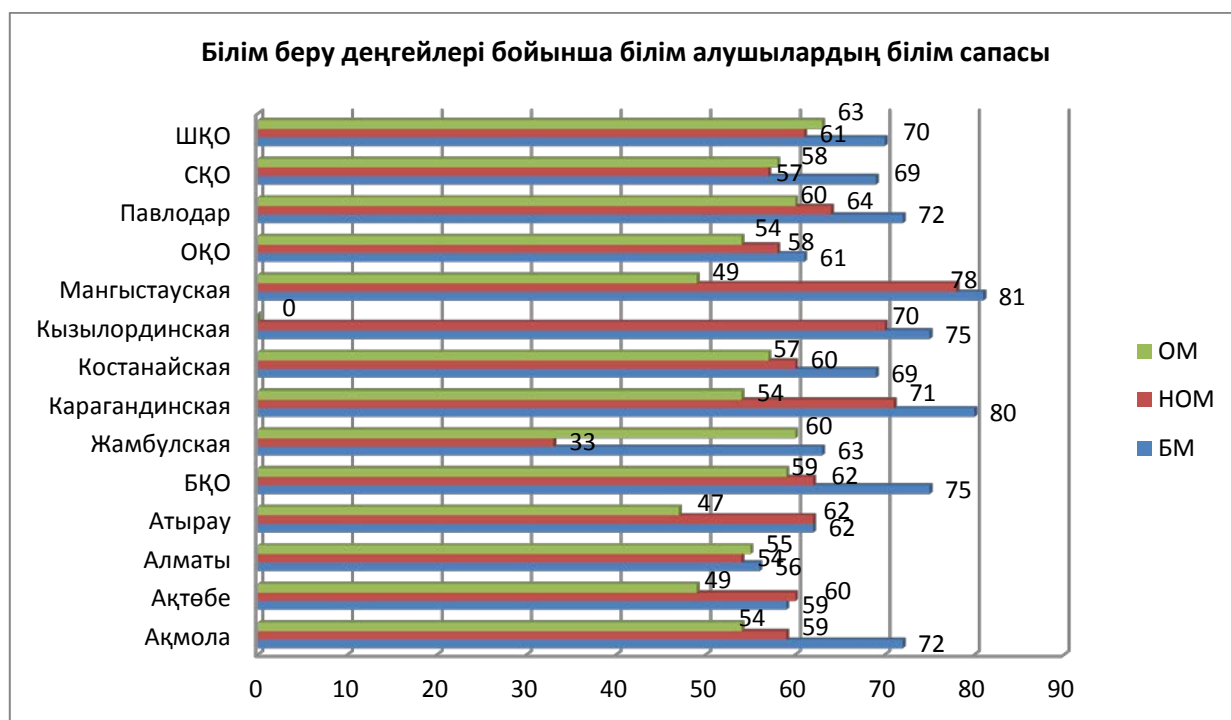
Әзірленген әдістемелік ұсынымдарда ШЖМ мұғалімдері үшін қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді тереңдетіп оқыту процесін тиімді және нәтижелі ұйымдастыруға қажетті құнды ресурстық материалдар бар.

1. Қазақстанның шағын жинақты мектептерінде қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқытуды талдау.

Қазақстан Республикасында 2017-2018 оқу жылында ҰБДҚ мәліметі бойынша 2944 ШЖМ бар, онда 204 121 бала оқиды. Оның ішінде білім деңгейлері бойынша: 618 бастауыш мектепте (бұдан әрі – БМ) – 91 766, 821 негізгі орта мектепте (бұдан әрі – НОМ) – 93 568, 1505 жоғарғы сыныпты орта мектепте (бұдан әрі – ЖОМ) – 20 616 бала білім алады.

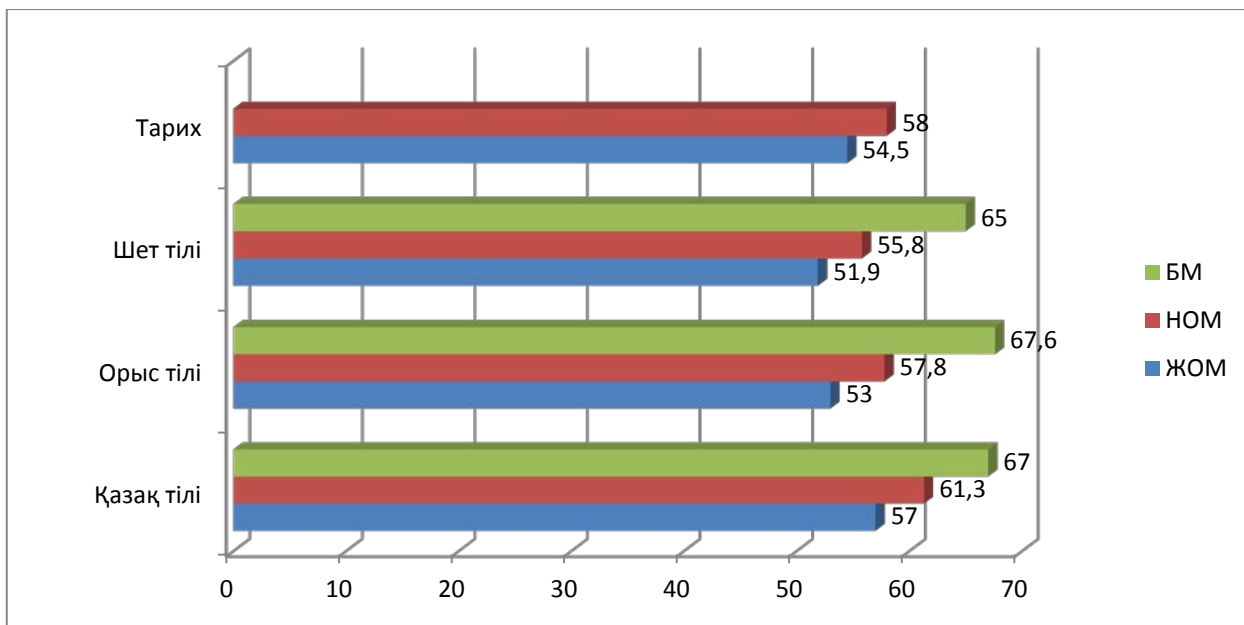
ҚР ШЖМ білім алушыларының білім сапасының 2016-2017 оқу жылындағы көрсеткіші **63,2 %**, оның ішінде: қазақ тілінде оқытылатын БМ – **62,7 %**, орыс тілінде оқытылатын мектептерде – **68,38 %**, аралас мектептерде – **54 %**; НОМ сапа көрсеткіші – **55,6 %**, қазақ мектептерінде – **54,5 %**, орыс мектептерінде – **56,9 %**, аралас мектептерде – **50,05 %**; жалпы ШЖМ бойынша орташа көрсеткіш – **47,4 %**, оның ішінде қазақ мектептерінде – **43,4 %**, орыс мектептерінде – **58,5 %**, аралас мектепте – **41,35 %** (1-диаграмма).

1-диаграмма. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының білім сапасы

Өткен жылдардағы нәтижелерге сүйенсек, жалпы білім беретін мектептердің оқушыларының қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша білім сапасының көрсеткіштері жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндермен салыстырғанда әруақытта жоғары, бұл ШЖМ білім алушыларына да тән жағдай (2-диаграмма). Білім сапасының ең төмен көрсеткіштері шет тілі (51,9%), орыс тілі (53%) және тарих (54,5%) пәндері бойынша байқалады.

2-диаграмма. Республика бойынша қоғамдық-гуманитарлық бағыт пәндері бойынша ШЖМ білім алушыларының білім сапасының көрсеткіштері

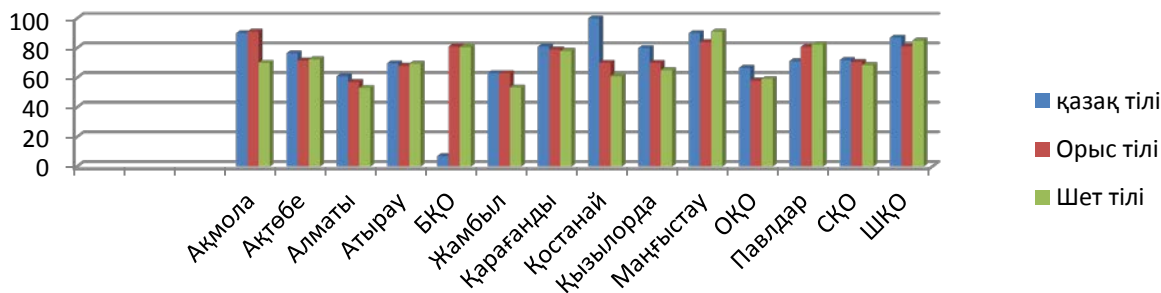

1-кесте. Республика бойынша қоғамдық-гуманитарлық бағыт пәндері бойынша ШЖМ білім алушыларының білім сапасының көрсеткіштері

	Қазақ тілі	Орыс тілі	Шет тілі	Тарих
ЖОМ	57	53	51,9	54,5
НОМ	61,3	57,8	55,8	58
БМ	67	67,6	65	

Төмендегі диаграммаларда (3,4,5-диаграммалар) көрсетілген қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша әр облыстың ШЖМ оқушыларының білім сапасы деректері бір деңгейден келесі деңгейге өту кезінде ҚГБ бойынша білім сапасы көрсеткіштерінің төмендейтінін растайды.

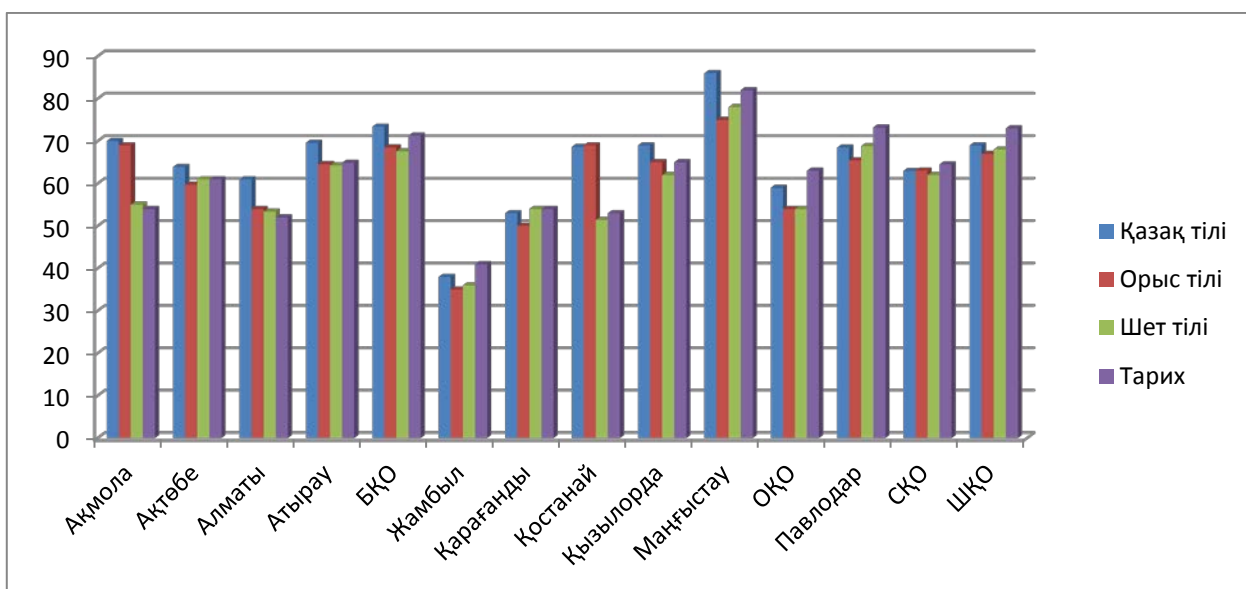
3-диаграмма. Облыстар бойынша бастауыш ШЖМ оқушыларының білім сапасының көрсеткіштері

2-кесте. Облыстар бойынша бастауыш ШЖМ оқушыларының білім сапасының көрсеткіштері

Облыстар	Қазақ тілі	Орыс тілі	Шет тілі
Ақмола	90	91	70
Ақтөбе	76,4	71,5	72,4
Алматы	61	57	53
Атырау	69,6	68	69,4
БҚО	7	81	80,6
Жамбыл	63	63	53,3
Қарағанды	81	79	78
Қостанай	100	70	61
Қызылорда	80	70	65
Маңғыстау	90	84	91
ОҚО	66,6	58	59
Павлодар	71,1	80,8	82,4
СҚО	71,8	70,5	68,4
ШҚО	87	81	85
РҚ	67	67,6	65

4-диаграмма. Облыстар бойынша негізгі орта ШЖМ-нің білім алушыларының білім сапасының көрсеткіштері

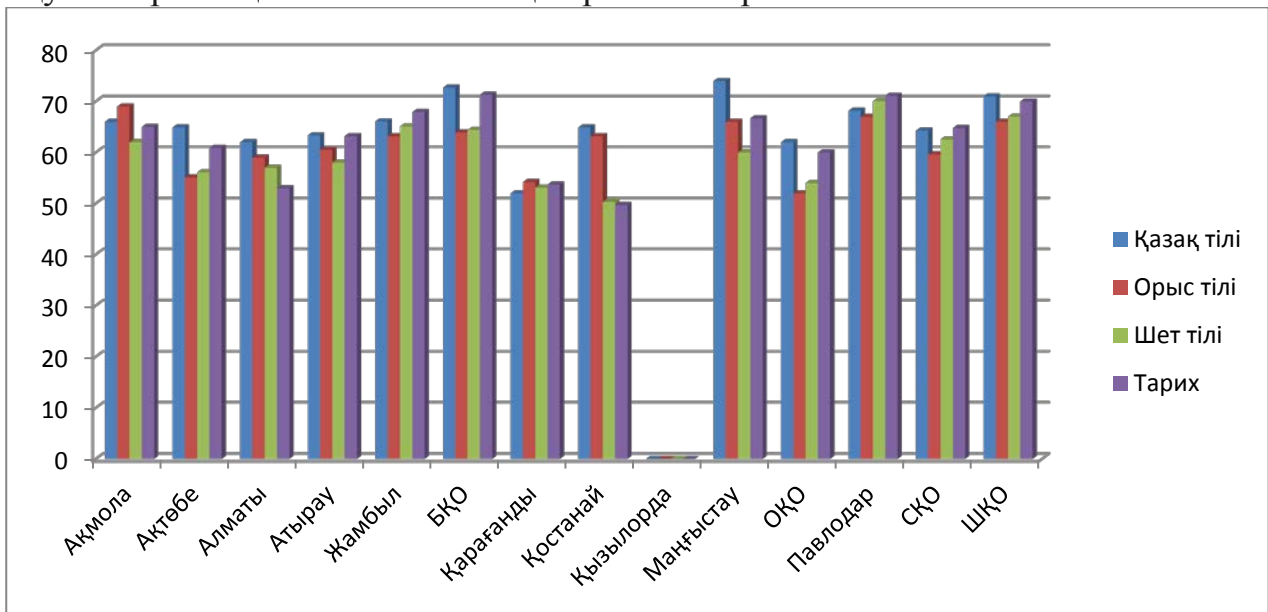

3-кесте. Облыстар бойынша негізгі орта ШЖМ-нің білім алушыларының білім сапасының көрсеткіштері

Облыстар	Қазақ тілі	Орыс тілі	Шет тілі	Тарих

Ақмола	70	69	55	54
Ақтөбе	63,9	59,7	61	61
Алматы	61	54	53,4	52
Атырау	69,6	64,6	64,3	64,9
БҚО	73,4	68,5	67,6	71,3
Жамбыл	38	35	36	41
Қарағанды	53	50	54	54
Қостанай	68,6	69,0	51,4	53,0
Қызылорда	69	65	62	65
Маңғыстау	86	75	78	82
ОҚО	59	54	54	63
Павлодар	68,46	65,43	68,83	73,22
СҚО	62,95	63,01	61,98	64,5
ШҚО	69	67	68	73
РҚ	61,3	57,8	55,8	58

5-диаграмма. Облыстар бойынша жалпы білім беретін ШЖМ оқушыларының білім сапасының көрсеткіштері

4-кесте. Облыстар бойынша жалпы білім беретін ШЖМ оқушыларының білім сапасының көрсеткіштері

	Қазақ тілі	Орыс тілі	Шет тілі	Тарих
Ақмола	66	69	62	65
Ақтөбе	64,9	55,1	56,1	60,9
Алматы	62	59	57	53
Атырау	63,35	60,5	58	63,2
Жамбыл	66,1	63,2	65,1	67,9

БҚО	72,7	63,9	64,4	71,3
Қарағанды	52	54,2	53,1	53,7
Қостанай	64,9	63,2	50,3	49,7
Қызылорда	0	0	0	0
Маңғыстау	74	66	60	66,7
ОҚО	62	52	54	60
Павлодар	68,18	66,99	70,07	71,13
СҚО	64,27	59,61	62,56	64,77
ШҚО	71	66	67	70
ҚР	57	53	51,9	54,5

Егер ҚГБ жекелеген пәндері бойынша алып қарайтын болсақ, 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша, республикада орта есеппен бастауыш сыныптарда қазақ тілі бойынша білім сапасы 72,9% құрайды, негізгі мектепте қазақ тілінен бұл көрсеткіштер 65,1% -ға дейін төмендесе, ал жоғарғы (10-11) сыныптарда 60,9%-ға дейін кеміген. Бастауыш білім беру деңгейінен негізгі орта білімге өткен кезінде қазақ тілі пәнінен ШЖМ білім алушыларының білім сапасының динамикасы 7,8% -ға дейін төмендесе (-7,8), негізгі деңгейден жоғарғы деңгейге өткенде 4,2% -ға төмендеген (-4,2), бұл білім сапасының жоғарғы (10-11) сыныптарда бастауыш деңгейге қарағанда -12%-ға төмендегенін көрсетеді (-12).

1-график. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының қазақ тілі пәнінен білім сапасы

5-кесте. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының қазақ тілі пәнінен білім сапасы

Обылыстар	БМ	НОМ	ЖОМ
Ақмола	90	70	66
Ақтөбе	76,4	63,9	64,9

Алматы	61	61	62
Атырау	69,6	69,6	63,35
БҚО	74	73,4	72,7
Жамбыл	63	38	66,1
Қарағанды	81	53	52
Қостанай	100	68,6	64,9
Қызылорда	80	69	0
Маңғыстау	90	86	74
ОҚО	66,6	59	62
Павлодар	77,1	68,46	69,18
СҚО	71,8	62,95	64,27
ШҚО	87	69	71
ҚР	72,9	65,1	60,9

Осыған ұқсас өзгерістерді бастауыш мектептегі «Орыс тілі» пәні бойынша білім нәтижелілігін негізгі және орта мектептердегі қоғамдық гуманитарлық бағытындағы пәндердің жылдық қорытындыларымен салыстыру кезінде байқауға болады (2-график).

2-график. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының орыс тілі пәнінен білім сапасы

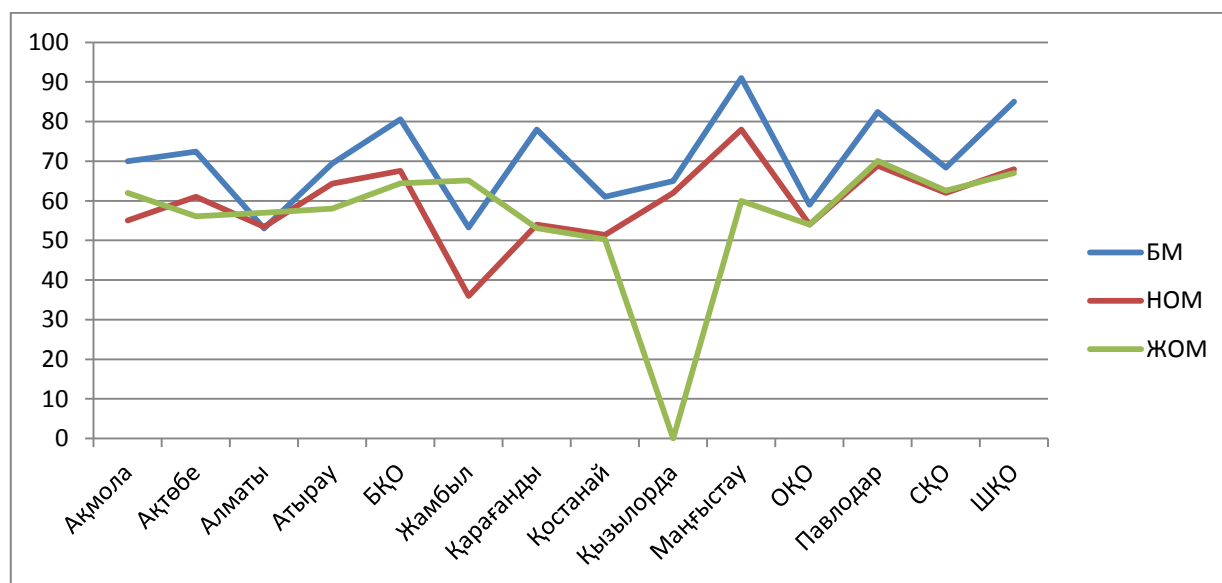

6-кесте. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының орыс тілі пәнінен білім сапасы

Облыстар	БМ	НОМ	ЖОМ
Ақмола	91	69	69
Ақтөбе	71,5	59,7	55,1
Алматы	57	54	59
Атырау	68	64,6	60,5
БҚО	81	68,5	63,9
Жамбыл	63	35	63,2
Қарағанды	79	50	54,2

Қостанай	70	69	63,2
Қызылорда	70	65	0
Маңғыстау	84	75	66
ОҚО	58	54	52
Павлодар	80,75	65,43	66,99
СҚО	70,5	63,01	59,61
ШҚО	81	67	66
ҚР	73,1	61,4	57,05

3-график. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының шет тілі пәнінен білім сапасы

7-кесте. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының шет тілі пәнінен білім сапасы

Обылыстар	БМ	НОМ	ЖОМ
Ақмола	70	55	62
Ақтөбе	72,4	61	56,1
Алматы	53	53,4	57
Атырау	69,4	64,3	58
БҚО	80,6	67,6	64,4
Жамбыл	53,3	36	65,1
Қарағанды	78	54	53,1
Қостанай	61	51,4	50,3
Қызылорда	65	62	0
Маңғыстау	91	78	60
ОҚО	59	54	54
Павлодар	82,44	68,83	70,07
СҚО	68,4	61,98	62,56
ШҚО	85	68	67
ҚР	70,97	59,8	55,7

4-график. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының тарих пәнінен білім сапасы

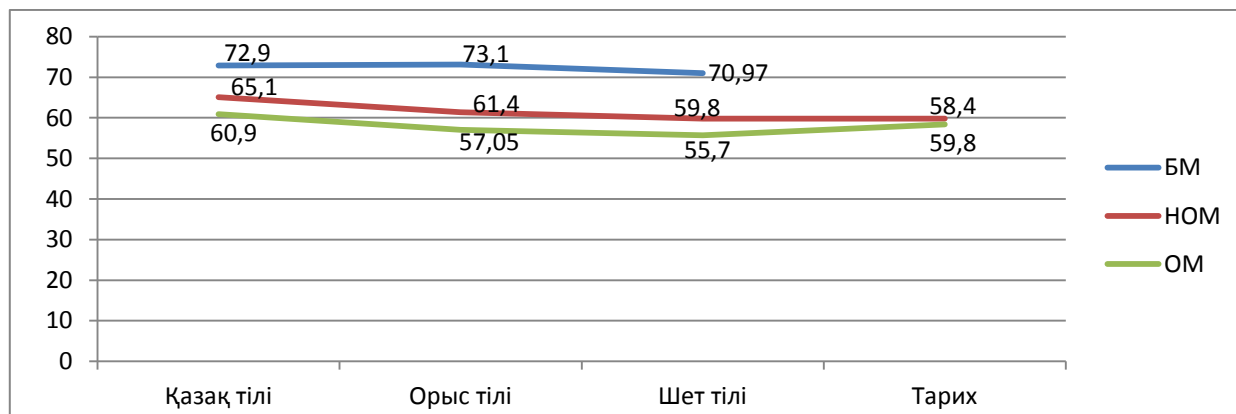

8-кесте. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ШЖМ білім алушыларының тарих пәнінен білім сапасы

Обылыстар	БМ	НОМ	ЖОМ
Ақмола		54	65
Ақтөбе		61	60,9
Алматы		52	53
Атырау		64,9	63,2
ШҚО		73	70
Жамбыл		41	67,9
БҚО		71,3	71,3
Қарағанды		54	53,7
Қостанай		53	49,7
Қызылорда		65	0
Маңғыстау		82	66,7
Павлодар		73,22	71,13
СҚО		64,5	64,77
ОҚО		63	60
ҚР		59,8	58,4

Нәтижесінде, ШЖМ-де білім сапасының төмендеуінің келесі графигін аламыз (5-график)

5-график. 2016-2017 оқу жылының қорытындысы бойынша ҚГБ пәндері бойынша ШЖМ білім алушылардың білім сапасы (ҚР бойынша орташа)

Оқу сауаттылығы оқушылардың өзін-өзі дамыту мен өздігінен білім алу үшін қажетті негізгі сипаттамалардың бірі болып табылады.

PISA-2015-де зерттеушілердің когнитивті дағдылары, жаратылыстану ғылымындағы деңгейлік шкала бойынша бағаланды.

PISA-2015 халықаралық деректер базасының қорытындысы бойынша, тек Сингапурлық оқушылар ғана (3,6%) жоғарғы құзыреттілік көрсеткендер арасында болды. Ең жоғарғы дағдылар деңгейіне жеткен барлық қатысушы елдердің үлесі 1,5% -дан аспайды. Қазақстан оқушылары жан-жақты жауап беру үшін мәтіннен қажетті ақпаратты алу қабілеттілігін көрсете алмады.

Халықаралық салыстыру кезінде қазақстандық қатысушыларының көрсеткіштері өздерінің халықаралық әріптестерінен әлдеқайда төмен (Гонконг - 72,6%, Сингапур - 71,9%, Канада - 70,3%).

Кеңес берілетін қарапайым мәтінмен жұмыс істей білу дағдыларын көрсете алмаған Пекин, Шанхай, Цзянсу және Гуандун провинциялары (2,1%), Ливан (24,1%), Македония (18,8%), Косово (14,6%), Франция (2,3%) қатысушыларының саны қазақстандықтардан жоғары (1,7%).

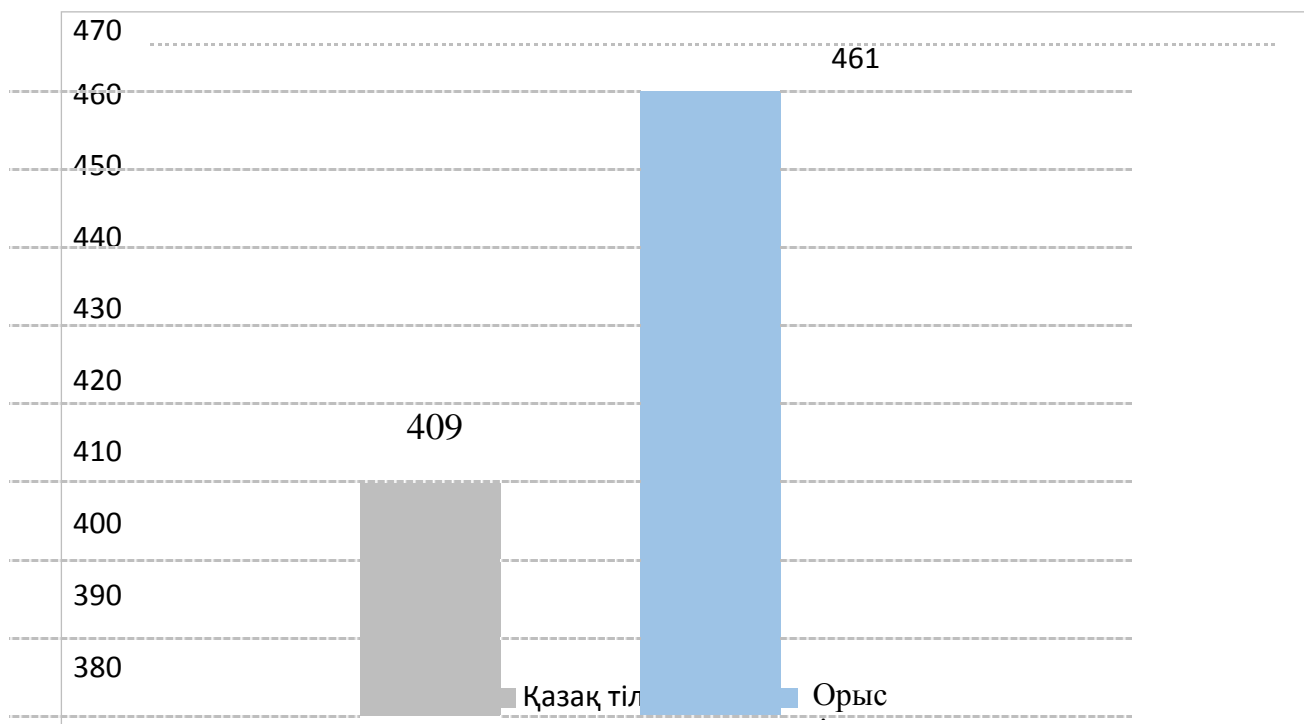
2-ші деңгейден төмен деңгейдегі тапсырмаларды орындамаған оқушылар (1а және 1б) функционалды сауатсыз деп саналады. Орташа алғанда, ЭЫДҰ елдерінде осындай 15 жастағы балалар 20,1% -ды құрайды.

PISA-2012 (57%) салыстырғанда 2-ші деңгейдегі тапсырмаларды орындамаған қазақстандық қатысушылардың үлесі азайғанымен, бұл көрсеткіш әлі де жоғары (41% -дан астам) болып отыр.

Оқу сауаттылығы қазақстандық қатысушылардың гендерлік аспектісінде деңгейлік көрсеткіштерінің айтарлықтай дифференциациясы байқалатын зерттеудің жалғыз бағыты болып табылады. Қыздар барлық күрделі деңгейдегі тапсырмаларды орындауда табысты көрсеткіштерге ие болды. Жалпы есепте қазақстандық оқушылардың сауаттылығы бойынша орташа балл 427 ұпай болды. Сингапур (535 ұпай), Гонконг (527 ұпай) және Канада (527 ұпай) сияқты

елдердің қатысушылары ең жоғары оқу құзыреттілігін көрсетті. Қатысушы елдердің нәтижелері ЭЫДҰ орташа көрсеткішіне (493) қатысты берілген. Жаратылыстану бағытындағыдай, PISA-2015-нің орыс тілінде оқитын 15 жастағы қатысушылары оқуға құзыреттілік бойынша тым табысты. Көрсеткіштердегі айырмашылық 52 баллды құрады (6-диаграмма).

6-диаграмма. Қазақстан, оқыту тілдері бойынша нәтижелер

Халықаралық деректер базасы PISA-2015

Қалалық және ауылдық мектептер мен колледждердің оқушыларының нәтижелері арасында 26 балл айырмашылық тіркелген. Осылайша, білім беру ұйымының аумақтық тиістілігі 15 жастағы оқушылардың шамамен бір жылдық оқытудағы оқу құзыреттілігінің деңгейін алдын-ала анықтайды қалада – 440 және ауылда – 414.

Гендерлік жағынан нәтижелердің ажыратымы тек оқу сауаттылығы бойынша байқалады. Бұл ұлдардың оқу құзыреттілігінің төмен деңгейде қалыптасқандығын көрсетеді. 16 баллға айырмашылық оқу жылының жартысына сәйкес келеді ұлдар – 434, қыздар – 450.

ОЖСБ төрт жылдық курсының нәтижелерін талдау қалалық мектеп оқушыларының өздерінің ауылдық жастарына қарағанда жақсы нәтиже көрсеткенін білдіреді (2012 жылы – 1.82 баллға, 2013 жылы – 3.95 баллға, 2014 жылы – 3.94 баллға, 2015 жылы – 3,81 баллға). Демек, сәйкес кезеңдерде ауылдық оқушылардың көрсеткіштері пропорционалды түрде төмендейді деген қорытынды жасауға болады. Қалалық мектептер арасындағы ең жоғары

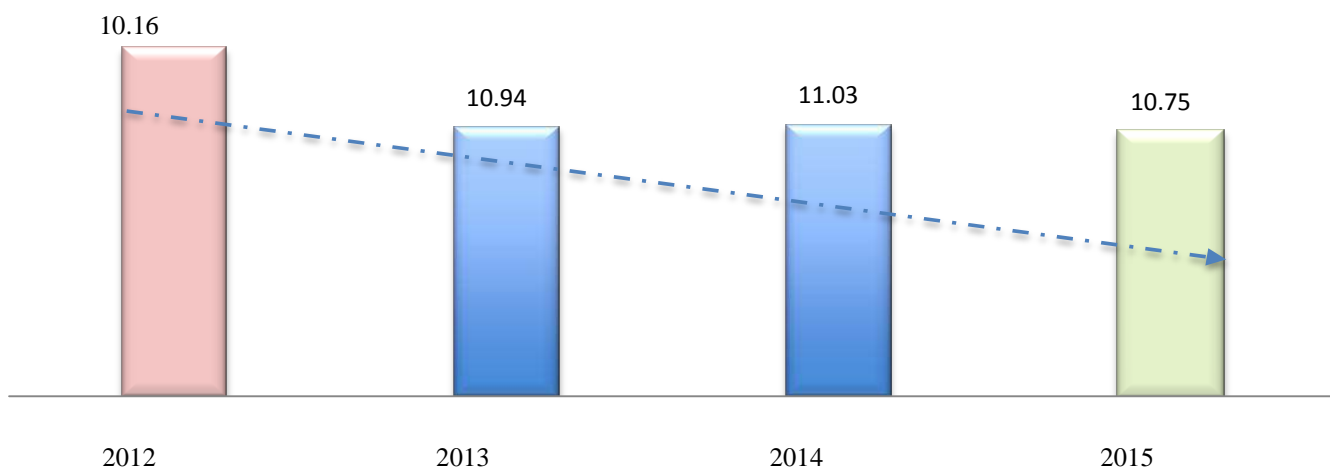
орташа балл Алматы қаласында - 52,78. Ауылдық мектептер деңгейінде Шығыс Қазақстан облысы мектептерінің тоғызыншы сынып оқушылары табысты нәтижелер көрсетті.

Мектептердің орналасуына байланысты ОЖСБ -2015 нәтижелерінің салыстырмалы талдауы қалалық және ауылдық оқушылар арасындағы оқу бағдарламаларын игерудегі табыстылық нәтижелерінің айырмашылығын көрсетті. Мұның себептерінің бірі ҰТО деректері бойынша төмен нәтиже көрсеткен шағын жинақты мектептердің болуы (2015 жылы – 3 268, 2014 жылы – 3 639). Осыған байланысты, шағын жинақты мектептерде білім беру сапасын жақсартуға күш салу қажет.

Қазақ тілі

ОЖСБ-2015-тің басқа пәндерімен салыстырғанда «Қазақ тілі» пәні бойынша ең жақсы көрсеткіштері бар болғанымен, 9-сынып оқушыларының оқу жетістіктерінің төмендеу үрдісі байқалады. 2012 жылы республика бойынша оқушылар өз білімдерін 75% -ға, келесі екі жылда - 55% -ға ғана растады. 2015 жылы ОЖСБ-ға қатысушылардың тек 53,8% ғана тест тапсырмаларын орындағанын көрсетті (7-диаграмма).

7-диаграмма. 4 жылдық динамикадағы «Қазақ тілі» пәні бойынша ОЖСБ орта балы

Дереккөз: ҚР БҒМ ҰТО-ның Деректері

"Оқыту тілі» (қазақ/орыс) факторы тұрғысында "Қазақ тілі" пәні бойынша орташа балл іс жүзінде бірдей мағынада (сәйкесінше 10,89 және 10,62). Тек қатысушы мектептердің жалпы құрамынан білім беру ұйымдарының 5,7%-ы (68 мектеп) 16-дан 18 баллға дейін жинақтай алды (80-90% тапсырманы орындау табыстылығы).

Төмен көрсеткіштері бар мектептердің ең көп саны Қарағанды (25 мектеп), Қостанай (20 мектеп), Солтүстік Қазақстан (13 мектеп), Алматы (9 мектеп) және Оңтүстік Қазақстан облыстарында (7 мектеп) байқалды.

«Қазақ тілі» пәні бойынша қазақ тілінде оқитын қатысушылардың 3,17% -ы 3 баллдан артық алған жоқ. Жоғары нәтиже бере алмауына оқушылардың сынақтан өтуге деген ынтасының аз болуы ықпал етуі мүмкін.

Тоғызыншы сынып оқушыларының көбісі сынақ сұрақтарының 20 -50%-на жауап берді. Тапсырмалардың 85-95%-ын орындауға тек қатысушылардың 6,86% -ның (3 003 адам) шамасы келген.

Максималды 20 баллды (тестті 100% орындаған) 175 адам алды, бұл тестілеуге қатысқандардың жалпы контингентінің 0,40%-ын құрайтын.

Орыс тілінде оқытатын мектептерде өзге жағдай байқалады. 0-3 балл жинаған қатысушылардың үлесі қазақ тілінде оқытын оқушыларға қарағанда 2,5% -ға жоғары және 5,71% (786 адам). Сонымен қатар 17-19 балл (11,92%) алған және де барлық 20 балл (1,29%) алған 9-сынып оқушыларының саны екі есеге дейін жоғары.

2016 жылы ОЖСБ-ға Қазақстан Республикасы бойынша 216 мектеп бітірушілері қатысты (оның ішінде 77 мектептің 4-сыныптары қатысқан), бұл бағалау жүйесіне қатысқан жалпы 557 мектептің 38,78%-ын құрады. Ауылдық мәртебеге жататын мектептерден 341 мектеп қатысқан (оның ішінде 175 мектептің 4-сыныптары қатысқан), ол жалпы қатысқан мектептердің 61,22%-ын құрайды. «Ауыл» мәртебесіне ие мектептерден 21236 оқушы қатысты, оның ішінде қазақ тілінде – 17510 оқушы, ал орыс тілінде – 3726 оқушы ОЖСБ –дан тест тапсырды.

Талдаудың қорытындысынан білім беру стандарты барлық мектептерге бірыңғай екендігіне қарамастан, мектептердің территориялық-аймақтық орналасуы мектептің білім сапасына ықпал етеді.

Қазақ тілі пәні (4-сынып)

9-кестеде. Орналасу аймағы бойынша 4-сыныптардағы ОЖСБ-ның орташа балы.

Мүмкін болатын 30 балдан орташа балл	Қалалық мектептер	Ауылдық мектептер	Республика бойынша
	20,66	16,9	18,59

Қалалық мектеп оқушыларының тестілеу нәтижелері ауылдық мектеп оқушыларының нәтижелеріне қарағанда 3,76 баллға артық көрсетті, яғни республика бойынша қала/ауыл бөлінісінде мектептердің орташа баллында біршама айырмашылық айқындалды.

Ауыл мәртебесіне ие мектептерді өзара облыстар бойынша салыстыру нәтижесінде келесі айырмашылық айқындалды. Мысалы, Ақмола облысының орташа балл көрсеткіші (20,09 балл) Маңғыстау облысының орташа баллынан (16,00 балл) 4,09 баллға артық.

Ауыл мәртебесіндегі мектептердің орташа баллдарын облыстар бойынша салыстырғандағы Ақмола облысының көрсеткіші жоғары болды (20,09 балл). Мысалы, Лозовое орта мектебі – 22,64 балл, Новочеркасс орта мектебі – 22,29 балл, Донской ОМ – 22,15 балл, №2 негізгі мектебі – 21,18 балл және Новорыбин орта мектебі – 20,70 балл. Бұл көрсеткіштер Ақмола облысы

бойынша ОЖСБ нәтижелері жоғары болғандығын дәлелдейді.

Ал ауыл мәртебесіндегі мектептер арасында ең минималды балл Маңғыстау облысында болды. Олардың орташа балы – 16,00 балл.

Әдебиеттік оқу пәні (4-сынып)

Республика бойынша әдебиеттік оқу пәнінен қазақ тілінде оқитын оқушыларға арналған тестілеуден 224 мектептің оқушылары өтсе, орыс тілінде оқитын оқушыларға арналған тестілеуден 101 мектептің оқушылары өтті. Оның ішінде қазақ тілінде оқытатын 10 мектептің, орыс тілінде оқытатын 21 мектептің нәтижелері тест тапсырмаларын орындауда 50% пайыздан аспаған.

Республика бойынша қазақ тілінде оқытатын ТЖМ оқушыларының әдебиеттік оқу пәні бойынша нәтижелері ШЖМ-нің оқушыларының нәтижелеріне қарағанда жоғары, ТЖМ-нің жалпы орташа баллы – 9,76, ШЖМ бойынша орташа балл – 9,57. ШЖМ арасында жоғары нәтиже көрсеткен - Ақмола облысы (11,52 балл), төмен нәтиже көрсеткен – Ақтөбе облысы (8,25 балл).

Керісінше орыс тілінде оқытатын ТЖМ оқушыларының әдебиеттік оқу пәні бойынша нәтижелері ШЖМ-нің оқушыларының нәтижелеріне қарағанда төмен, ШЖМ-нің жалпы орташа баллы – 9,54, ТЖМ бойынша орташа балл – 9,35. ШЖМ арасында жоғары нәтиже көрсеткен - Қостанай облысы (11,20 балл), төмен нәтиже көрсеткен – Ақтөбе облысы (5,89 балл).

Әдебиеттік оқу пәні бойынша қыздардың орташа баллы ұл балаларға қарағанда жоғары. Республика бойынша қыз балалардың орташа баллы 9,92 балл, ұл балалардың орташа баллы 9,38 баллды құрады. Қыз балалар нәтижесі ОЖСБ-да барлық пән бойынша ұл балаларға қарағанда жоғары. Республика бойынша қыздардың орташа баллы 34,98 баллды, ұлдардың орташа баллы 31,53 баллды құрады.

Қазақ тілі пәні (9-сынып)

Республика бойынша қазақ тілі пәнінен қазақ тілінде оқытатын 449 мектептің оқушылары, орыс тілінде оқытатын 239 мектептің оқушылары тест тапсырды. Оның ішінде қазақ тілінде оқытатын 81 мектептің, орыс тілінде оқытатын 111 мектептің оқушылары тест тапсырмаларын орындауда 50% пайыздан төмен деңгейді көрсетті.

Қазақ тілі пәні 2012 жылдан бастап міндетті пәндердің қатарында. 2015 жылғы нәтижемен салыстырғанда бұл пәннен білім сапасының жоғарылағанын байқауға болады. Қазақ сыныптарындағы қазақ тілі бойынша орташа балл 11,61 (2015 жылы 10,89 балл), орыс сыныптарындағы қазақ тілі бойынша орташа балл 11,16 (2015 жылы 10,62 балл).

Қазақ сыныптарының оқушыларына «Синтаксис (Төл сөз)» тақырыбы қиындық туғызды, яғни осы тақырып бойынша тест тапсырушылардың 49,87% бұл тақырып бойынша тапсырмаларға жауап бере алмаған. Ал орыс сыныптары

үшін «Фонетика (Буын)» тақырыбы күрделі болды, осы тақырып бойынша тапсырған оқушылардың 37,10% тапсырмаларды орындай алмаған.

Республика бойынша қазақ тілінде оқытатын ШЖМ оқушыларының қазақ тілі пәні бойынша нәтижелері ТЖМ-ге қарағанда жоғары. ШЖМ жалпы орташа баллы – 12,81 балл, ТЖМ орташа баллы – 11,59 балл. ШЖМ арасында ең жоғарғы нәтиже Алматы қаласына (17,67 балл) тиесілі болса, ал ең төмен нәтиже Жамбыл облысына тиесілі (9,94 балл). ТЖМ арасында жоғары нәтиже көрсеткен де Алматы қаласы (15,46 балл), төмен нәтиже көрсеткен Атырау облысы (9,97).

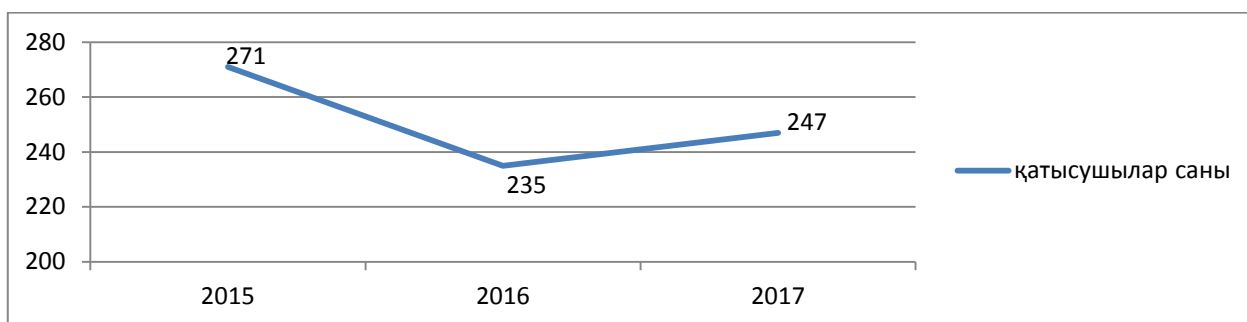
Керісінше орыс тілінде оқытатын ТЖМ оқушыларының қазақ тілі пәні бойынша ШЖМ-нің нәтижелерінен жоғары. ТЖМ жалпы орташа баллы – 11,27, ШЖМ жалпы орташа баллы – 9,12 балл. ТЖМ арасынан жақсы нәтиже көрсеткен Астана қаласы – 15,53 балл, ал төменгі нәтиже Маңғыстау облысында - 8,18 балл. ШЖМ арасында ең жоғарғы нәтижені Алматы облысы – 16,43 балл, ең төменгі нәтижені Қарағанды облысы 4,63 балл көрсетті.

Жалпы алғанда, еліміздің солтүстік аймақтарындағы орыс мектептеріндегі қазақ тілі бойынша төменгі білім сапасын айтпағанда, қазақ тілі пәні бойынша нәтижелер айтарлықтай табысты.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы облыстық, республикалық және халықаралық деңгейлердегі жыл сайынғы пәндік олимпиадалардағы ШЖМ білім алушыларының қатысуы мен жетістіктері білім беру сапасының көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Үш жыл ішінде (2015-2017 жж.) республика бойынша ШЖМ-нің 753 білім алушылары ҚГБ пәндерінен облыстық пәндік олимпиадаларға қатысты, оның ішінде 197 білім алушы жақсы нәтиже көрсетті, бұл олимпиадаға қатысқан ШЖМ білім алушыларының 26,2 % -ын немесе жалпы ШЖМ оқушылары санының 6,7% -ын құрайды.

6-график. ШЖМ білім алушыларының облыстық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға қатысу көрсеткішінің өзгеру динамикасы

– 2014-2015 оқу жылында ШЖМ-нің 271 білім алушылары ҚГБ пәндері бойынша облыстық олимпиадаларға қатысып, 69-ы (25,5%) жүлдегер атанды;

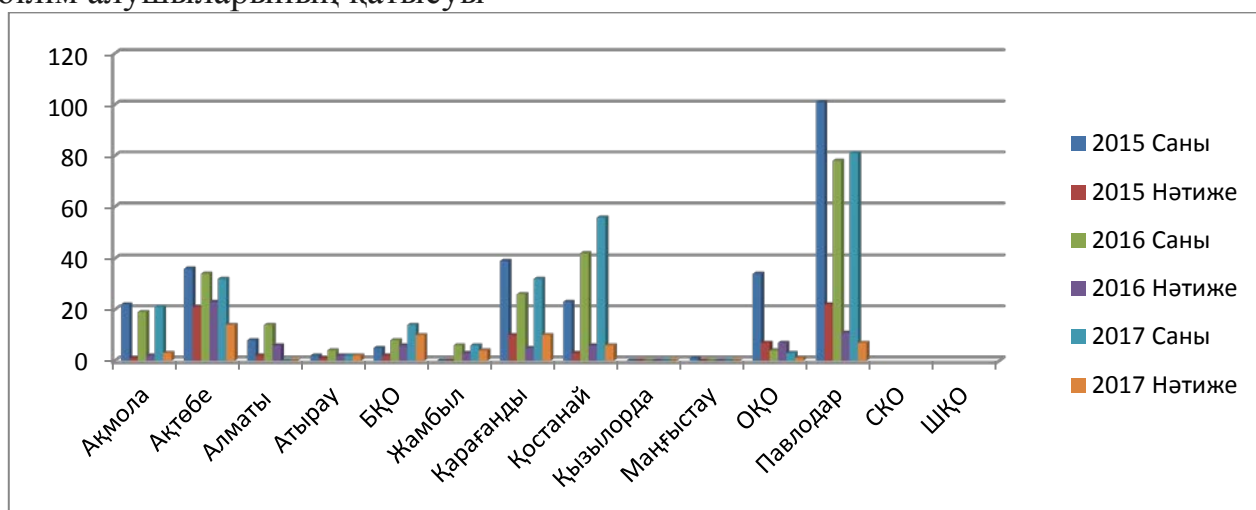
– 2015-2016 оқу жылында ШЖМ-нің 235 білім алушылары ҚГБ пәні бойынша облыстық олимпиадаларға қатысып, 71-і (30 %) жүлдегер атанды;

– 2016-2017 оқу жылында ШЖМ-нің 247 білім алушылары ҚГБ пәні бойынша облыстық олимпиадаларға қатысып, 56-сы (23,7%) жүлдегер атанды.

2016-2017 оқу жылында облыстық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға ШЖМ-нен қатысушыларының саны 2014-2015 оқу жылына қарағанда 24 адамға аз болды, бұл білім алушылардың ҚГБ пәндеріне қызығушылығының төмендегенін көрсетеді. Сондықтан білім алушылардың қоғамдық-гуманитарлық ғылымға деген қызығушылығын арттыруға ықпал жасау үшін, оқу процесіне, өздігінен білім алуға ынтасын арттыру бойынша қосымша жұмыс жүргізу талап етіледі.

Бес облыста (Ақмола, Ақтөбе, Қарағанды, Қостанай, Павлодар) облыстық олимпиадаларға қатысушылардың үлесі мен нәтижелілігі жоғары, өйткені бұл облыстарда ШЖМ мен білім алушылар саны басқа облыстарға қарағанда көп (8-диаграмма).

8-диаграмма. Облыстық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуы

10-кесте. Облыстық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуының көрсеткіші

Облыстар	2015		2016		2017	
	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже
Ақмола	22	1	19	2	21	3
Ақтөбе	36	21	34	23	32	14
Алматы	8	2	14	6	0	0
Атырау	2	1	4	2	2	2
БҚО	5	2	8	6	14	10
Жамбыл	0	0	6	3	6	4
Қарағанды	39	10	26	5	32	10
Қостанай	23	3	42	6	56	6
Қызылорда	0	0	0	0	0	0
Маңғыстау	1	0	0	0	0	0
ОҚО	34	7	4	7	3	1

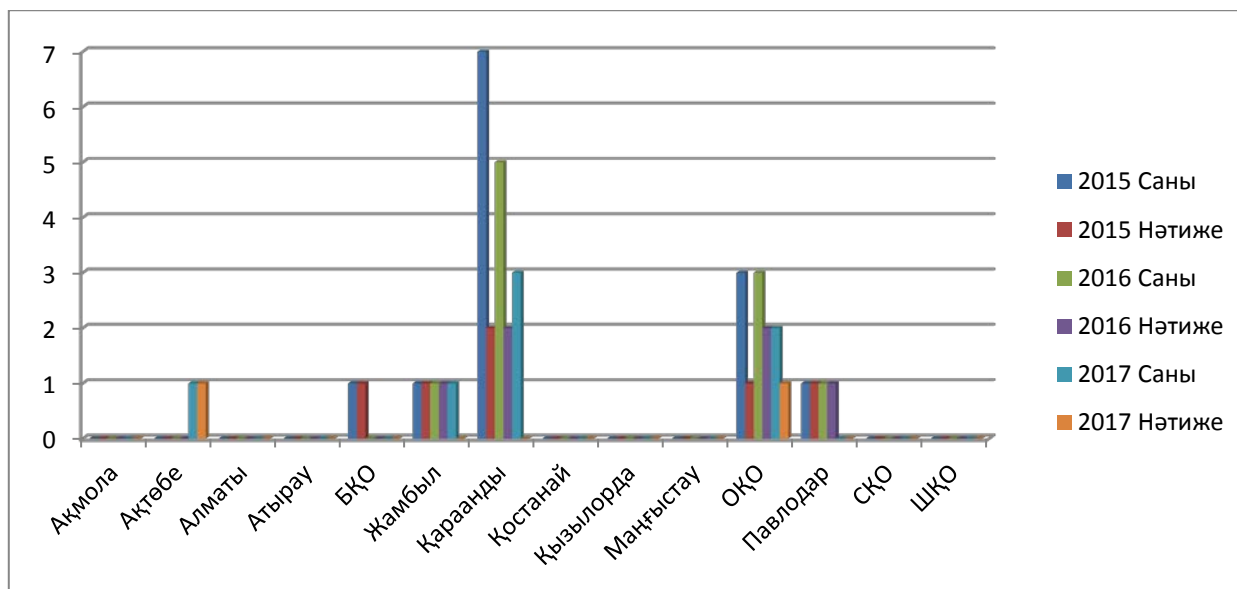
Павлодар	101	22	78	11	81	7
СКО						
ШҚО						

Соңғы 3 жылда республикалық деңгейдегі ҚГБ пәндік олимпиадаларына ШЖМ-нің 30 білім алушысы қатысып, олардың 14-і жүлдегер болған, бұл қатысушылар санының 46,7% немесе республика бойынша ШЖМ контингентінің 0,5%-ын құрайды.

Пәндік олимпиадаларға ҚГБ пәндері бойынша 6 облыстың білім алушылары қатысқан. Осы жылдар аралығында республикалық деңгейдегі ШЖМ оқушыларының пәндік олимпиадаларына қатысушылар саны Ақтөбе, Жамбыл, Батыс-Қазақстан, Қарағанды, Павлодар және Оңтүстік-Қазақстан облыстарында тіркелді. 8 облыстың: Ақмола, Алматы, Атырау, Қостанай, Қызылорда, Маңғыстау, Солтүстік-Қазақстан және Шығыс-Қазақстан облыстарының ШЖМ білім алушылары қатысқан жоқ.

Қарағанды және Оңтүстік Қазақстан облысы қатысушылар санының көптігін мен нәтижелілігін көрсетті. 2017 жылы барлық республикалық олимпиадаға қатысушылардың ішінен тек Ақтөбе мен Оңтүстік-Қазақстан облыстарының қатысушылары бір бірден ғана нәтиже көрсетті (9-диаграмма).

9-диаграмма. Республикалық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуы

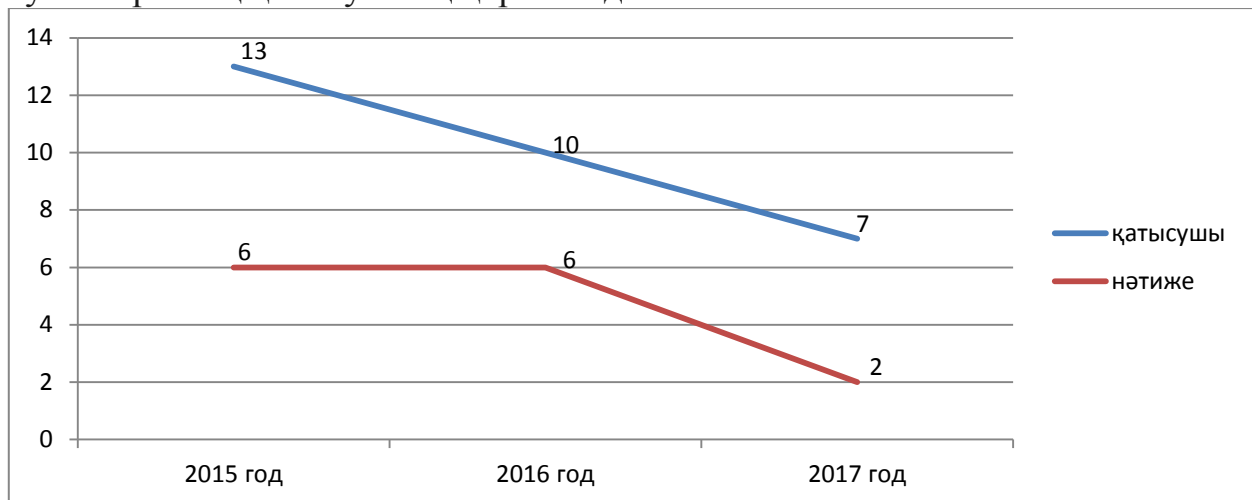
11-кесте. Республикалық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуының көрсеткіші

Облыстар	2015		2016		2017	
	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже
Ақмола	0	0	0	0	0	0
Ақтөбе	0	0	0	0	1	1

Алматы	0	0	0	0	0	0
Атырау	0	0	0	0	0	0
БҚО	1	1	0	0	0	0
Жамбыл	1	1	1	1	1	0
Қараанды	7	2	5	2	3	0
Қостанай	0	0	0	0	0	0
Қызылорда	0	0	0	0	0	0
Маңғыстау	0	0	0	0	0	0
ОҚО	3	1	3	2	2	1
Павлодар	1	1	1	1	0	0
СҚО	0	0	0	0	0	0
ШҚО	0	0	0	0	0	0

Республикалық деңгейдегі ҚГБ пәндері бойынша пәндік олимпиадаларға ШЖМ білім алушыларының қатысу қорытындысы олардың үлестері мен нәтижелілігінің төмендеуін көрсетеді (7-график).

7-график. ҚГБ пәндері бойынша пәндік олимпиадаларға ШЖМ білім алушыларының қатысуының қорытындысы

2017 жылы халықаралық деңгейдегі пәндік олимпиадаларға бір ШЖМ оқушысы ғана қатысқан, соңғы жылдарда ШЖМ білім алушылары арасында халықаралық пәндік олимпиада жеңімпаздары жоқ.

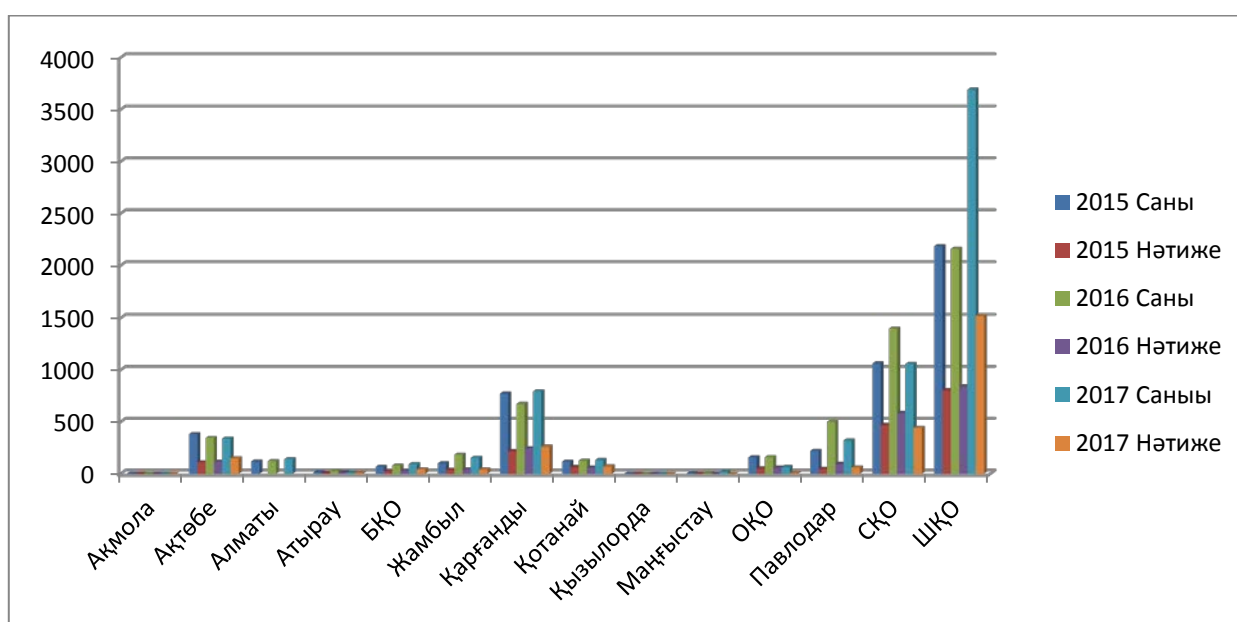
Жоғарыда келтірілген мәліметтер ШЖМ білім алушыларының ҚГБ пәндері бойынша дайындығының нашар екендігін көрсетеді. Сонымен бірге, білім алушылардың нәтижелілігінің төмендеуіне әсер еткен себептердің бірі кадрлардың жетіспеушілігі болуы мүмкін.

Сондай-ақ, жалпы білім беретін мектептердің оқушылары, соның ішінде ШЖМ білім алушылары да, жыл сайын мектеп бағдарламасының аясындағы әр түрлі интеллектуалды олимпиадаларға, интеллектуалдық марафондарға, ұлттық және халықаралық деңгейлердегі «Ақбота», «Золотое руно», «Русский медвежонок», «Кенгуру-математика барлығы үшін», «British Bulldog» және

басқа да мектеп курсы пәндері бойынша интеллектуалдық байқауларға қатысады.

Балалар түрлі интеллектуалды олимпиадаларға, интеллектуалды марафондар мен байқауларға көбірек қызығушылықтарын білдіреді. Соңғы үш жылда (2015-2017 жылдар) республикалық интеллектуалды олимпиадаларға Ақмола және Қызылорда облыстарынан басқа барлық облыстардан ШЖМ білім алушылары қатысты. Олардың арасынан ең жоғары нәтиже мен қатысушылардың көп саны Шығыс Қазақстан облысына тиесілі, ал Алматы және Маңғыстау облыстарының қатысушылары жақсы нәтиже көрсете алмады (10-диаграмма).

10-диаграмма. Республикалық интеллектуалды олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуы

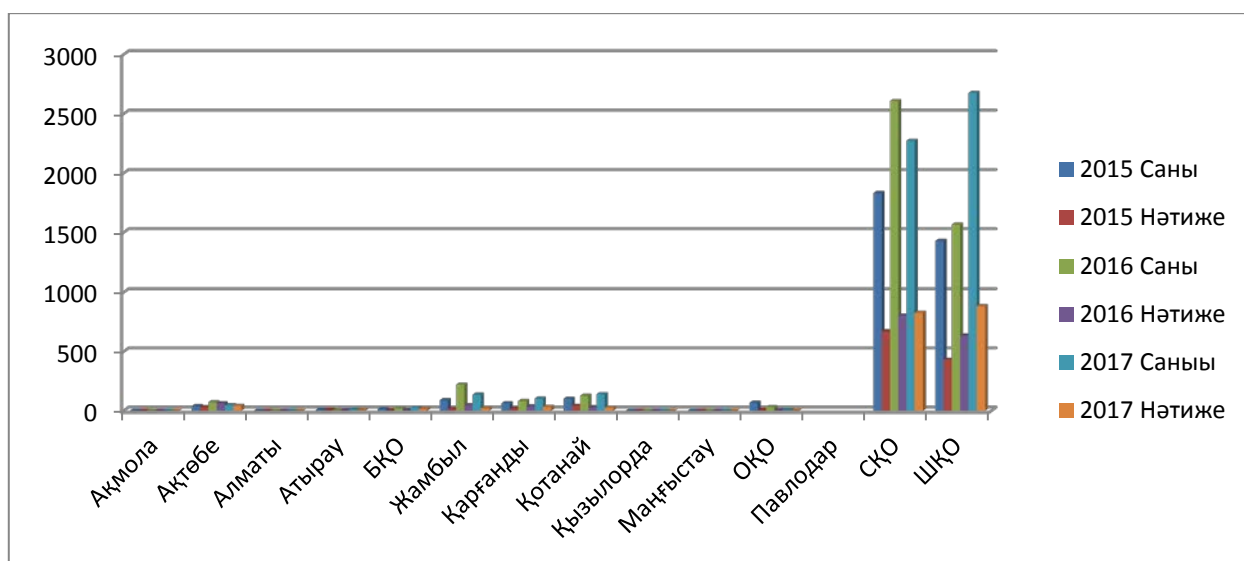
12-кесте. Республикалық интеллектуалды олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуының көрсеткіші

Облыстар	2015		2016		2017	
	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже
Ақмола	0	0	0	0	0	0
Ақтөбе	381	109	343	115	338	148
Алматы	117		120		140	
Атырау	14	6	26	14	10	8
БҚО	65	23	77	30	92	41
Жамбыл	99	37	183	41	153	40
Қарғанды	771	216	672	245	792	260
Қотанай	115	63	124	60	131	70
Қызылорда	0	0	0	0	0	0
Маңғыстау	2	0	3	0	20	0
ОҚО	157	50	159	58	63	5

Павлодар	220	45	500	94	320	59
СҚО	1061	469	1396	585	1057	441
ШҚО	2186	804	2159	840	3690	1519
РК	5188	1822	5762	2082	6806	2591

Соңғы үш жылда халықаралық интеллектуалды олимпиадаларда Ақтөбе, Шығыс-Қазақстан, Жамбыл, Қарағанды, Костанай және Солтүстік-Қазақстан облыстарынан ШЖМ білім алушылары көп қатысып және жақсы нәтижелер көрсетті (11-диаграмма).

11-диаграмма. Халықаралық интеллектуалды олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуы

13-кесте. Халықаралық интеллектуалды олимпиадаларға ШЖМ-нің білім алушыларының қатысуының көрсетіші

	2015		2016		2017	
	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже	Саны	Нәтиже
Ақмола	0	0	0	0	0	0
Ақтөбе	39	30	71	62	45	41
Алматы	0	0	0	0	0	0
Атырау	7	7	3	3	10	6
БҚО	14	3	20	5	26	17
Жамбыл	88	14	220	47	136	22
Қарғанды	64	18	82	38	103	33
Қотанай	101	42	126	29	140	26
Қызылорда	0	0	0	0	0	0
Маңғыстау	0	0	0	0	0	0
ОҚО	67	7	31	5	5	1
Павлодар						
СҚО	1832	671	2607	804	2273	827
ШҚО	1434	430	1567	635	2675	883

Көптеген интеллектуалды олимпиадалар сырттай, дайын басып шығарылған тест немесе компьютерлік тестілеу түрінде өткізіледі. Демек, нәтиже әр уақытта объективті бола бермейді, өйткені тапсырманы орындаған кезде оқушылар мұғалімнің көмегін пайдалануы мүмкін. Кейбір жағдайда қашықтықтан тест тапсырмалары берілгенде, балалар компьютердің алдында мұғалімдерімен, достарымен, сыныптастарымен т.с.с. отырып орындауы мүмкін. Сондықтан, ҚГБ пәндері бойынша білім сапасының шынайы көрінісін аймақтық және облыстық деңгейлердегі бірнеше кезеңнен тұратын жыл сайынғы республикалық пәндік олимпиада бере алады.

Ауылдық жерлердегі ШЖМ түлектерінің ҰБТ-ға қатысуы, олардың алған білімдерінің нәтижесі әрі қарай білім алулары мен өмірлік мақсаттарына жетудің кепілі болып табылады. 2015 – 2017 жылдарда ҰБТ-ға 24 327 ШЖМ білім алушылары қатысты, оның 14 201-і қазақ тілінде, ал 10 126 орыс тілінде оқытатын мектеп түлектері. Жалпы айтқанда, ҰБТ-ға қатысатын білім алушылар, инженерлік-техникалық мамандықтарға гранттар көп бөлінеді деген ақпаратпен, көбінесе ЖМБ пәндерін таңдайды. 2016-2017 жылдары ҰБТ тапсырған ШЖМ түлектерінің саны 8 475 , оның ішінде 6250 (74%) грантка ие болды: 34%- республикадағы жоғары оқу орындарына, 34% -арнайы орта кәсіптік білім беру ұйымдарына, 5%-халықаралық грантпен оқуға қабылданды.

ЖОО мен колледждерге грантпен қабылданған түлектердің саны, 2015 жылмен салыстырғанда, орташа есеппен, сәйкесінше 7% және 3% -ға артты. Халықаралық грант иегерлерінің үлесі 5-6% деңгейінде қалып отыр.

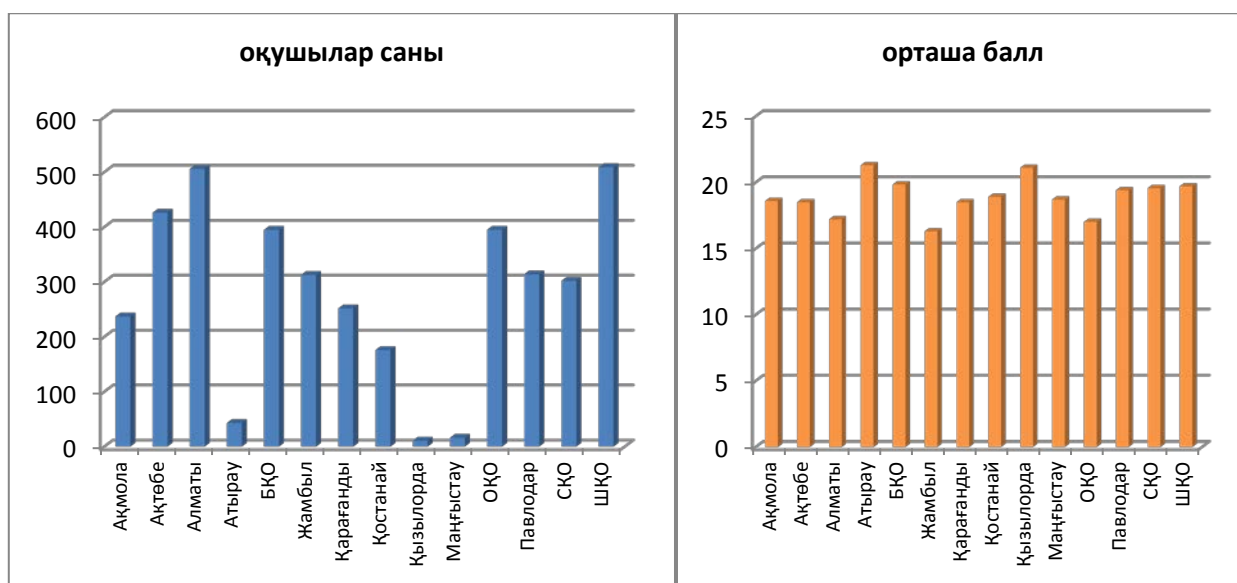
Міндетті пәндер бойынша ҰБТ нәтижелерін талдау.

2015-2016 оқу жылында «Қазақ тілі» пәні бойынша ана тілі ретінде тест тапсыруға 3890 түлек қатысты.

Пән бойынша орташа балл 18,9 баллды құрады. Бұл пән бойынша 6 аймақта орташа балл ШЖМ-нің республика бойынша орташа көрсеткішінен жоғары болды. Ең жақсы нәтижелерді Қызылорда (21,11) және Атырау (21,3) облыстары мектептерінің түлектері көрсетті. Төменгі көрсеткіштер Оңтүстік Қазақстан (17,01) және Жамбыл (16,3) облыстарынан байқалды.

Аймақтар бөлінісінде осы пән бойынша ең жоғарғы және төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 5 баллды құрады (12-13 диаграммалар).

12-13 диаграммалар. Қазақ тілінде оқытатын мектептердің «Қазақ тілі» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

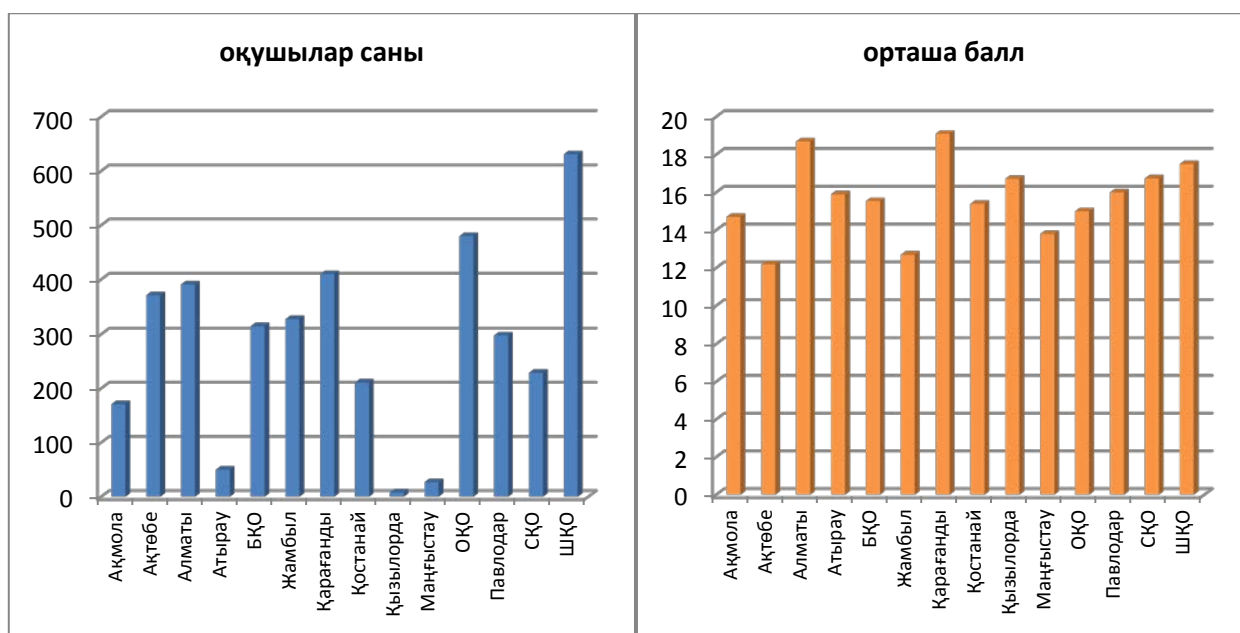
Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	237	18,6
Ақтөбе	426	18,5
Алматы	506	17,2
Атырау	43	21,3
БҚО	395	19,84
Жамбыл	313	16,3
Қарағанды	252	18,5
Қостанай	171	18,9
Қызылорда	11	21,11
Маңғыстау	16	18,7
ОҚО	395	17,01
Павлодар	314	19,4
СҚО	302	19,57
ШҚО	509	19,7
ҚР	3890	18,9

«Қазақ тілі» пәні бойынша 2016-2017 оқу жылында тест тапсыруға 3920 түлек қатысты. Пән бойынша орташа балл 15,7 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 3,2 баллға төмен. Жеті аймақта ҰБТ -ның орташа баллы республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары.

Жалпы ел бойынша салыстырғанда ең жақсы нәтижелерді Қарағанды (19,1) және Алматы (18,7) облыстарының ШЖМ түлектері көрсетті. Төменгі нәтижелер – Ақтөбе (12,2) және Жамбыл (12,7) облыстарында байқалды. Ең жоғарғы және төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 6,9 баллды құрады (14-15 диаграммалар).

14-15 диаграммалар. Қазақ тілінде оқытатын мектептердің «Қазақ тілі» пәні бойынша 2016-2017 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	171	14,7
Ақтөбе	371	12,2
Алматы	391	18,7
Атырау	50	15,9
БҚО	315	15,54
Жамбыл	328	12,7
Қарағанды	410	19,1
Қостанай	211	15,4
Қызылорда	8	16,72
Маңғыстау	27	13,8
ОҚО	480	15
Павлодар	298	16
СҚО	229	16,74
ШҚО	631	17,5
ҚР	3920	15,7

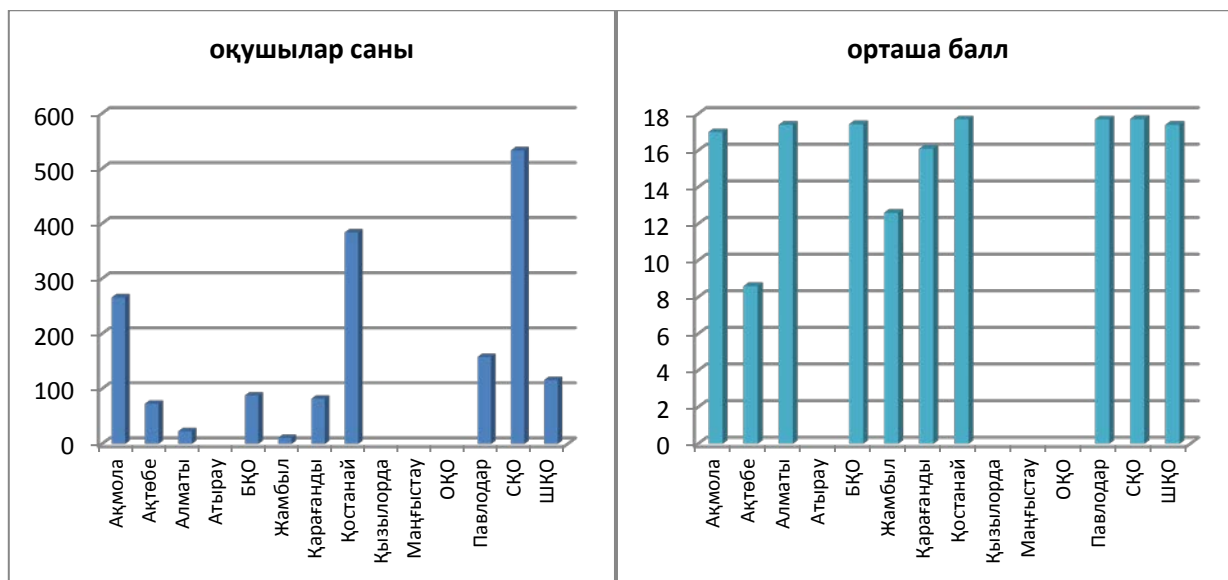
2015-2016 оқу жылындағы ҰБТ-да «Орыс тілін» міндетті пән ретінде 1734 түлек тест тапсырды. Бұл пән бойынша орташа балл республика көлемінде 16,0 баллды құрады.

Орташа баллдың ең жоғарғы нәтижесіне Солтүстік Қазақстан (17,72), Қостанай (17,7) және Павлодар (17,7) облыстары ие болды.

Ең төменгі нәтижелер Ақтөбе (8,6) және Жамбыл (12,6) облыстарының мектеп бітірушілері үлесінде болды.

Бұл пән бойынша орташа баллдың ең жоғарғы және ең төменгі көрсеткіштерінің айтарлықтай айырмашылығы байқалады (16-17 диаграммалар).

16-17 диаграммалар. Орыс тілінде оқытатын мектептердің «Орыс тілі» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

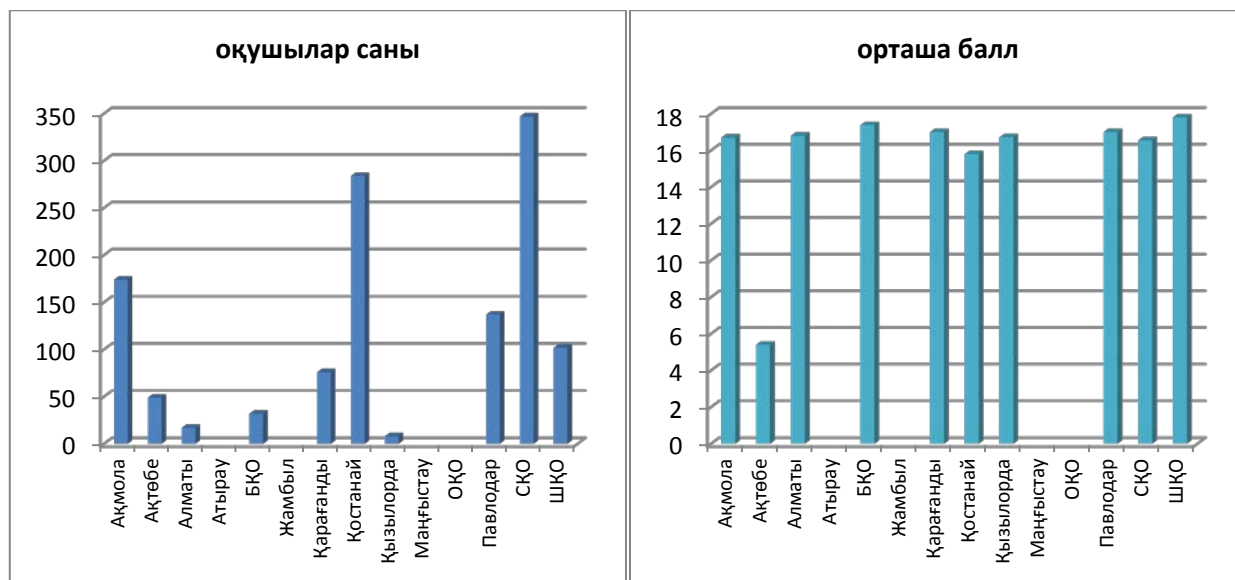
Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	266	17
Ақтөбе	73	8,6
Алматы	23	17,4
Атырау		
БҚО	88	17,43
Жамбыл	11	12,6
Қарағанды	82	16,1
Қостанай	384	17,7
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	158	17,7
СҚО	533	17,72
ШҚО	116	17,4
ҚР	1734	16,0

2016-2017 оқу жылында орыс тілінде оқытатын мектептердегі «Орыс тілі» пәні бойынша тест тапсыруға 1226 түлек қатысты. Пән бойынша орташа балл 15,7 баллды құрады, 2015-2016 оқу жылымен салыстырғанда 0,3 баллға төмендеген.

Республика бойынша орташа деңгейден төмен және ең төменгі көрсеткіш (5,4 балл) Ақтөбе облысы түлектері үлесінде болды (5-диаграмма).

Ең жоғарғы орташа баллға Шығыс Қазақстан (17,8) және Батыс Қазақстан (17,4) облыстарының түлектері ие болды. Ең төменгі және ең жоғары орташа балл арасындағы айырмашылық 10,3 баллды құрады (18-19 диаграммалар).

18-19 диаграммалар. Орыс тілінде оқытатын мектептердің «Орыс тілі» пәні бойынша 2016-2017 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	174	16,7
Ақтөбе	49	5,4
Алматы	17	16,8
Атырау		
БҚО	32	17,38
Жамбыл		
Қарағанды	76	17
Қостанай	284	15,8
Қызылорда	8	16,72
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	137	17
СҚО	347	16,55
ШҚО	102	17,8
ҚР	1226	15,7

Қазақ тілінде оқытатын мектептерде «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылында орташа балл 16,6 баллды құрады, қатысушылар саны – 3890. Алты аймақта аталған пән бойынша орташа балл республика бойынша орташа көрсеткіштен төмен болды (Атырау, Жамбыл, Солтүстік Қазақстан, Маңғыстау, Қызылорда және Ақмола облыстарында). Ең жоғары нәтиже Шығыс Қазақстан (18,7) және Павлодар (18,0) облыстарында, төмен нәтиже – Атырау (14,0) және Жамбыл (14,6) облыстарында байқалды.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 4,7 баллды құрайды (20-диаграмма).

20-диаграмма. Қазақ тілінде оқытатын мектептердің «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

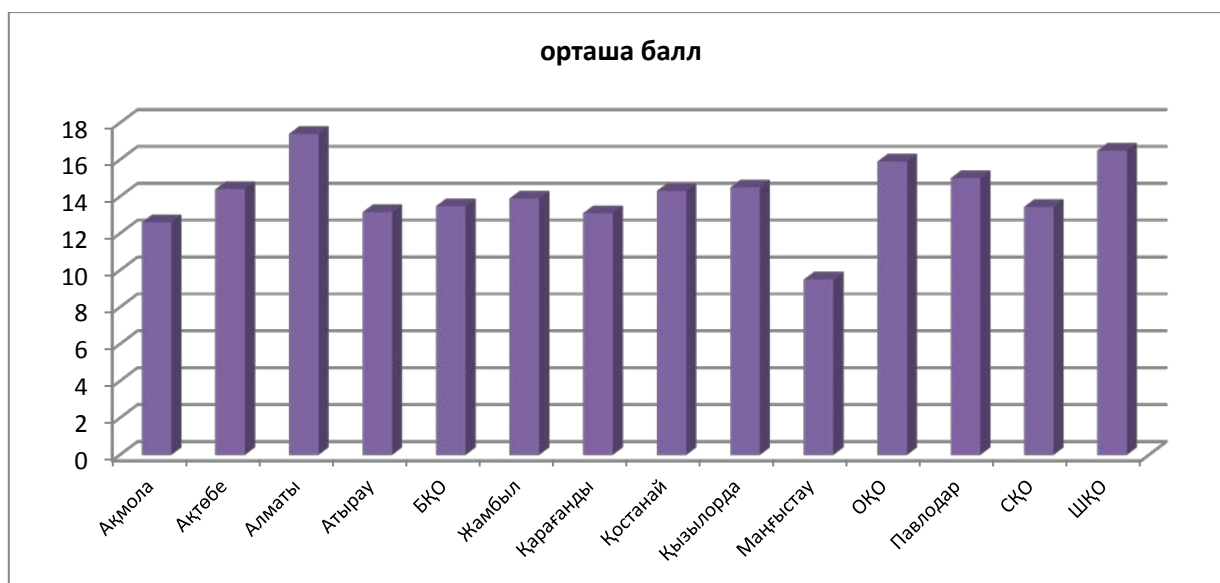

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	237	15,5
Ақтөбе	426	17,9
Алматы	506	17,1
Атырау	43	14
БҚО	395	17,55
Жамбыл	313	14,6
Қарағанды	252	17,8
Қостанай	171	17,1
Қызылорда	11	15,67
Маңғыстау	16	15,7
ОҚО	395	17,96
Павлодар	314	18
СҚО	302	15,03
ШҚО	509	18,7
ҚР	3890	16,6

2016-2017 оқу жылында «Қазақстан тарихы» пәні бойынша ҰБТ-ға 3920 мектеп бітірушілері қатысты, пән бойынша орташа балл 14,1-ді құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 2,5 баллға төмен. Аталған пән бойынша жеті аймақтың орташа баллдары республика бойынша орташа көрсеткіштен төмен (Маңғыстау, Ақмола, Қарағанды, Атырау, Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан және Жамбыл облыстарында). Ең жоғары нәтиже – Алматы (17,4) және Шығыс Қазақстан (16,5). Төмен нәтиже – Маңғыстау (9,5) және Ақмола (12,6) облыстарында.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 7,9 баллды құрайды (21-диаграмма).

21-диаграмма. Қазақ тілінде оқытатын мектептердің «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2016-2017 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	171	12,6
Ақтөбе	371	14,4
Алматы	391	17,4
Атырау	50	13,15
БҚО	315	13,48
Жамбыл	328	13,9
Қарағанды	410	13,1
Қостанай	211	14,3
Қызылорда	8	14,5
Маңғыстау	27	9,5
ОҚО	480	15,9
Павлодар	298	15
СҚО	229	13,44
ШҚО	631	16,5
ҚР	3920	14,1

Орыс тілінде оқытатын мектептерде «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылында ҰБТ-ға 1734 түлек қатысты, орташа балл 14,6 баллды құрады. Жеті аймақта ҰБТ-ның орташа баллы республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары болды.

Басқа облыстардың көрсеткіштерімен салыстырғанда жақсы нәтижелерді Алматы (17,2), Шығыс Қазақстан (17,8), Павлодар (16,0) және Солтүстік Қазақстан (16,0) облыстарының түлектері көрсетті. Ең төменгі көрсеткіштерге Ақтөбе (8,4), Жамбыл (10,9) облыстары ие болды.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 9,4 баллды құрайды (22-диаграмма).

22-диаграмма. Орыс тілінде оқытатын мектептердің «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2015-2016 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

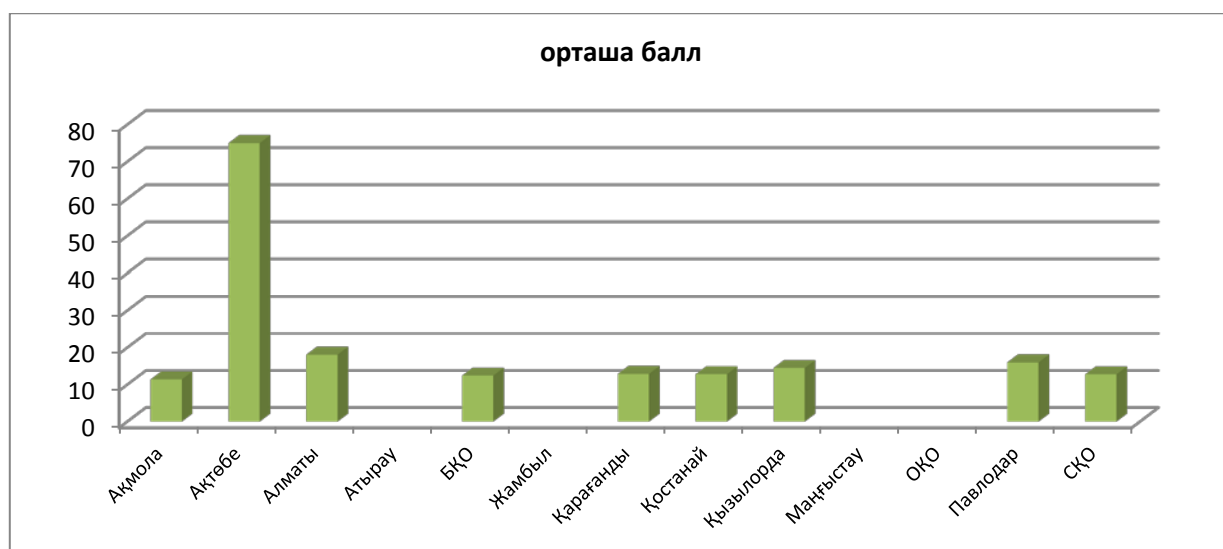
Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	266	14,7
Ақтөбе	73	8,4
Алматы	23	17,2
Атырау		
БҚО	88	15,76
Жамбыл	11	10,9
Қарағанды	82	13,9
Қостанай	384	15,1
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	158	16
СҚО	533	16
ШҚО	116	17,8
ҚР	1734	14,6

2016-2017 оқу жылында «Қазақстан тарихы» пәні бойынша тест тапсыруға 1226 түлек қатысты. ҰБТ-ның орташа баллы республика бойынша 13,4 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 1,2 баллға төмен.

Басқа облыстардың көрсеткіштерімен салыстырғанда жақсы нәтижелерді Алматы (18,1) және Павлодар (16,0) облыстары түлектері көрсетті. Ең төменгі көрсеткіштерге Ақтөбе (7,5), Ақмола облысы (11,4), облыстары ие болды.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық – 10,6 балл (23-диаграмма).

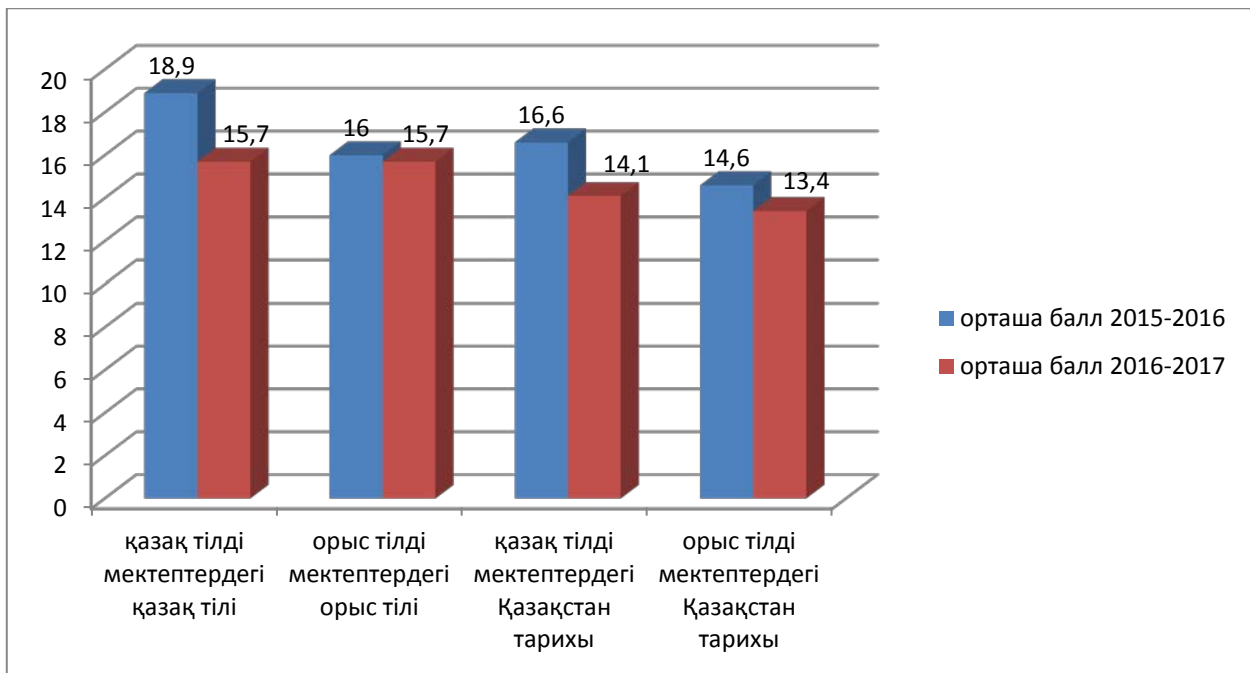
23-диаграмма. Орыс тілінде оқытатын мектептердің «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 2016-2017 оқу жылындағы ҰБТ нәтижелері

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	174	11,4
Ақтөбе	49	7,5
Алматы	17	18,1
Атырау		
БҚО	32	12,43
Жамбыл		
Қарағанды	76	12,9
Қостанай	284	12,8
Қызылорда	8	14,5
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	137	16
СҚО	347	12,78
ШҚО	102	15,1
ҚР	1226	13,4

Міндетті пәндер бойынша ҰБТ нәтижелерін талдау орташа баллдың төмендеуін көрсетіп отыр, қазақ тілінде оқытатын мектептердегі «Қазақ тілінен» - 3,2 баллға және «Қазақстан тарихынан» -2,5 баллға, ал орыс тілінде оқытатын мектептерде «Орыс тілінен» -0,3 баллға, «Қазақстан тарихынан» - 1,2 баллға төмендегені байқалады (24-диаграмма).

24-диаграмма. Міндетті пәндер бойынша ҰБТ нәтижелерінің динамикасы

Қазақ тілінде оқытатын мектептердегі таңдауы бойынша пәндер бөлінісінде ҰБТ нәтижелерін талдау.

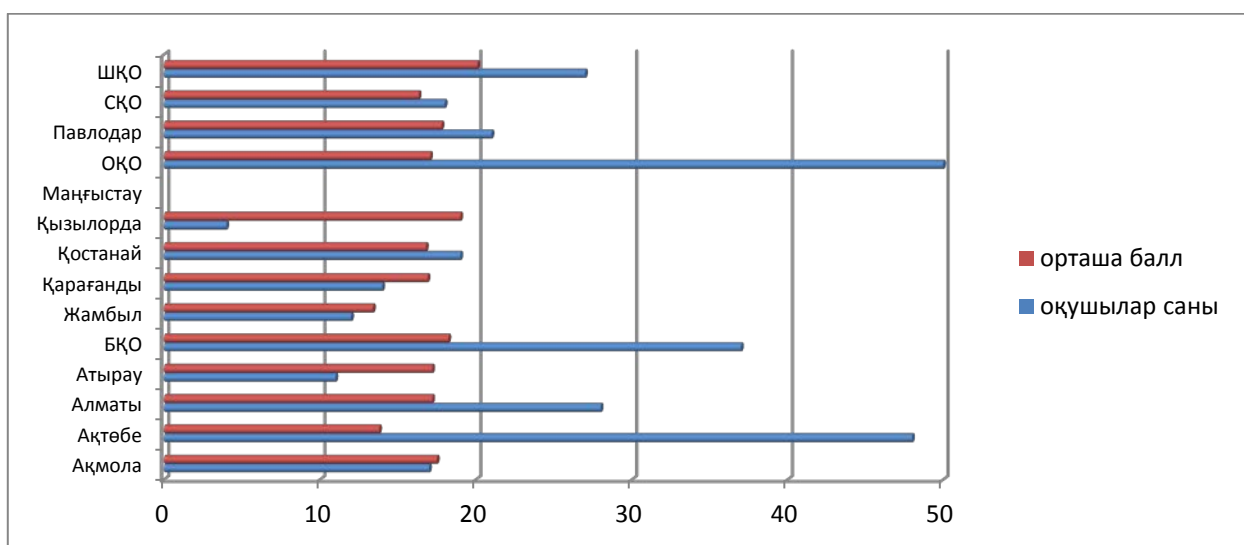
«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша тест тапсыруға 306 (7,9%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа көрсеткіштен (17,01 балл) жоғары нәтижелерді сегіз аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Ең жақсы нәтижелерге Шығыс Қазақстан (20,1) және Қызылорда (19,0) облыстарының түлектері ие боды.

Ең төменгі нәтижені (13,4 балл) Жамбыл облысының қатысушылар көрсетті.

Ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 6,7 баллды құрайды (25-диаграмма).

25-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

14-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

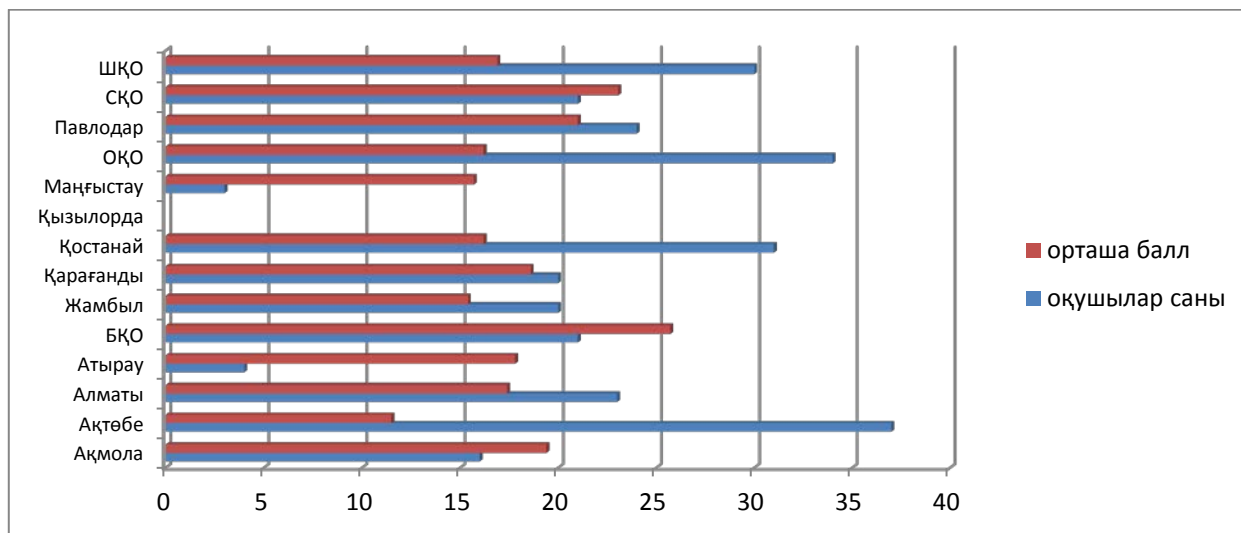
Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	17	17,5
Ақтөбе	48	13,8
Алматы	28	17,2
Атырау	11	17,2
БҚО	37	18,24
Жамбыл	12	13,4
Қарағанды	14	16,9
Қостанай	19	16,8
Қызылорда	4	19
Маңғыстау		
ОҚО	50	17,07
Павлодар	21	17,8
СҚО	18	16,33
ШҚО	27	20,1
ҚР	306	17,01

2016-2017 оқу жылында «Қазақ әдебиеті» пән бойынша тест тапсыруға 284 (7,4%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 18,1, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 1,09 баллға жоғары.

Ең жоғары нәтижелерге Батыс Қазақстан (25,71) және Солтүстік Қазақстан (23,06) облыстарының мектеп бітірушілері иеленді. Аймақтар бөлінісінде ең төмен нәтижелер пән бойынша Ақтөбе (11,5) және Жамбыл (15,4) облыстарының түлектерінен байқалады.

Бұл пән бойынша орташа баллдың ең жоғарғы және ең төменгі мәнінің арасында едәуір айырмашылықты байқауға болады – 14,21 (26-диаграмма).

26-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

15-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	16	19,4
Ақтөбе	37	11,5
Алматы	23	17,4
Атырау	4	17,8
БҚО	21	25,71
Жамбыл	20	15,4
Қарағанды	20	18,6
Қостанай	31	16,2
Қызылорда		
Маңғыстау	3	15,7
ОҚО	34	16,2
Павлодар	24	21
СҚО	21	23,06
ШҚО	30	16,9
ҚР	284	18,1

Қазақ тілінде оқытатын мектептердегі «Орыс тілі және әдебиет» пәні бойынша тест тапсыруға 3697 (95,04%) түлек қатысты, республика бойынша орташа балл 14,6 баллды құрады (2015-2016 оқу жылы).

Бес аймақтың мектеп түлектері аталған пән бойынша республикалық орташа көрсеткіштен жоғары нәтиже көрсетті.

Республикалық орташа көрсеткіштен 4,3 баллға артық ең жақсы нәтижеге Шығыс Қазақстан (18,9) облысының түлектері қол жеткізді.

Ең төмен орташа баллға Маңғыстау (12,0) облысының түлектері иеленді.

Ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық – 6,9 балл.

16-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Орыс тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	237	14,7
Ақтөбе	426	15
Алматы	500	17,3
Атырау	43	12,9
БҚО	395	14,22
Жамбыл	313	12,6
Қарағанды	552	12,8
Қостанай	117	14,3
Қызылорда	11	15,13
Маңғыстау	15	12
ОҚО	300	13,09
Павлодар		

СҚО	279	16,8
ШҚО	509	18,9
ҚР	3697	14,6

2016-2017 оқу жылында «Орыс тілі және әдебиет» пәні таңдау бойынша пәндер қатарында болды, тест тапсыруға 826 (21,1%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 13,9, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 0,5 баллға төмен.

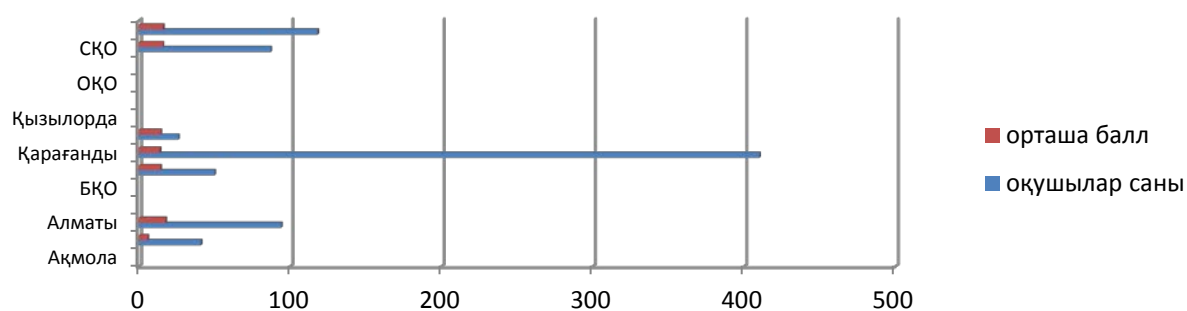
Бес аймақтың мектеп түлектері аталған пән бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтиже көрсетті.

Республикалық орташа көрсеткіштен 3,7 баллға артық ең жақсы нәтижеге Алматы (17,6) облысының түлектері қол жеткізді.

Ең төмен орташа баллды Ақтөбе (5,7) облысының мектеп түлектері алды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық – 11,9 балл (27-диаграмма).

27-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Орыс тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

28-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Орыс тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола		
Ақтөбе	41	5,7
Алматы	94	17,6
Атырау		
БҚО		
Жамбыл	50	14,2
Қарағанды	410	13,8
Қостанай	26	14,4
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар		
СҚО	87	15,78

ШҚО	118	16
ҚР	826	13,9

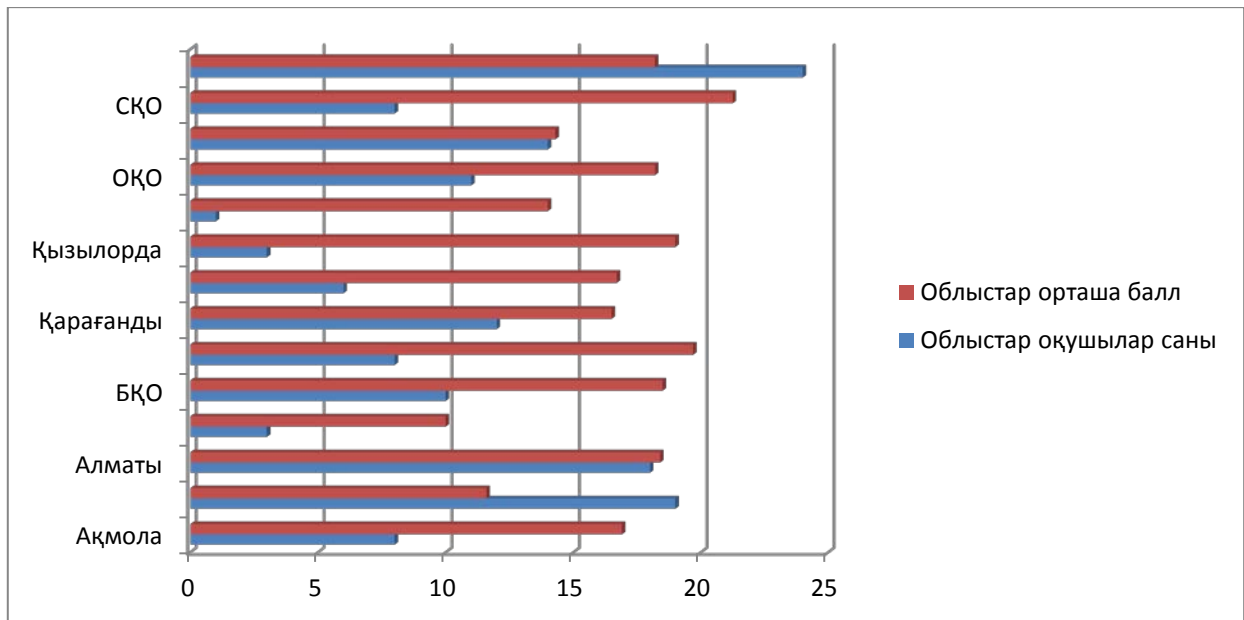
«Ағылшын тілі» пәні бойынша тест тапсыруға 145 (3,7%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 16,7 баллды құрады.

Бұл пәннен республика бойынша ең жоғары орташа баллды Солтүстік Қазақстан (21,25) облысының түлектері алды. Сондай-ақ алты аймақтың түлектері республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижелер көрсетті.

Бұл пән бойынша ең төменгі орташа балл Атырау (10,0) облысы мектеп түлектерінің еншісінде.

Ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 11,25 баллды құрады (28-диаграмма).

28-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

18-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	количество учащихся	средний балл
Ақмолинская	8	16,9
Актюбинская	19	11,6
Алматинская	18	18,4
Атырауская	3	10
ВКО	24	18,2
Жамбылская	8	19,7
ЗКО	10	18,5
Карагандинская	12	16,5
Костанайская	6	16,7

Кызылординская	3	19
Мангыстауская	1	14
Павлодарская	14	14,3
СКО	8	21,25
ЮКО	11	18,2
РК	145	16,7

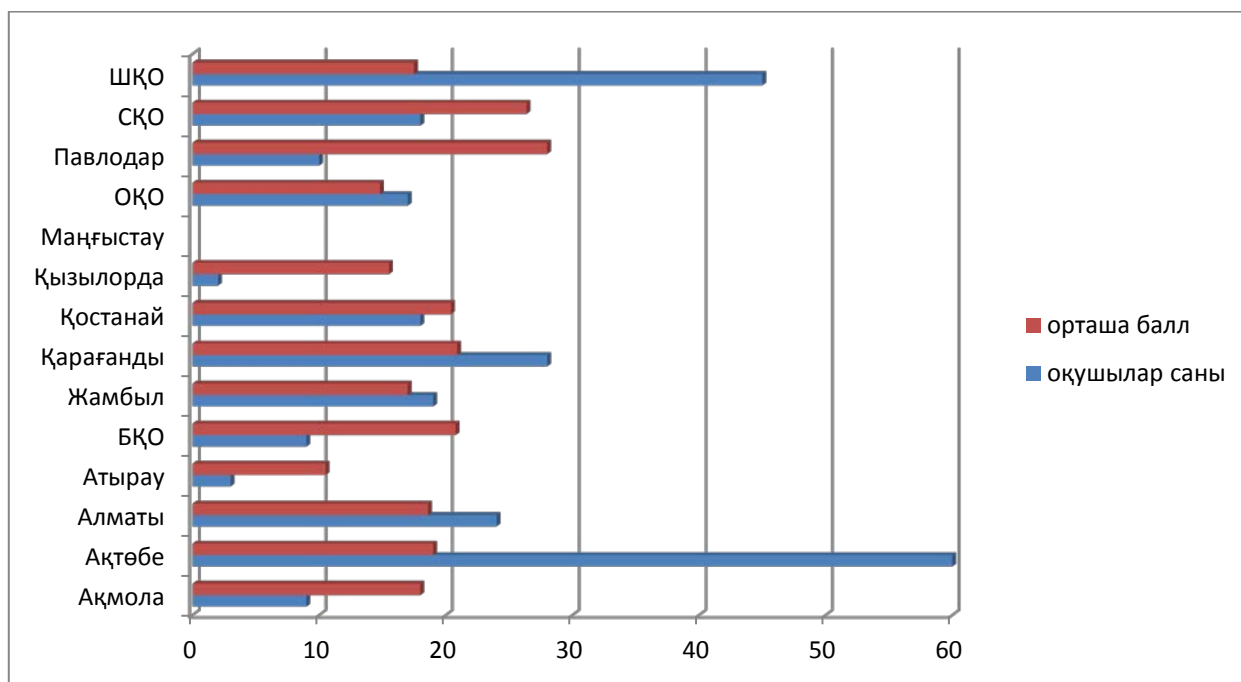
2016-2017 оқу жылында «Ағылшын тілі» пәні бойынша тест тапсыруға 245 (6,3%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 19,3 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 2,33 баллға жоғары.

Бұл пәннен республика бойынша ең жоғары орташа баллды Павлодар (28,0) облысының түлектері алды. Сондай-ақ бес аймақтың түлектері республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижелер көрсетті.

Бұл пән бойынша ең төменгі орташа балл Атырау (10,5) облысы мектеп түлектерде болды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа балл арасындағы айырмашылық 17,5 баллды құрады (29-диаграмма).

29-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

19-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	9	18
Ақтөбе	60	19
Алматы	24	18,6

Атырау	3	10,5
БҚО	9	20,78
Жамбыл	19	17
Қарағанды	28	20,9
Қостанай	18	20,4
Қызылорда	2	15,5
Маңғыстау		
ОҚО	17	14,8
Павлодар	10	28
СҚО	18	26,37
ШҚО	45	17,5
ҚР	262	19,03

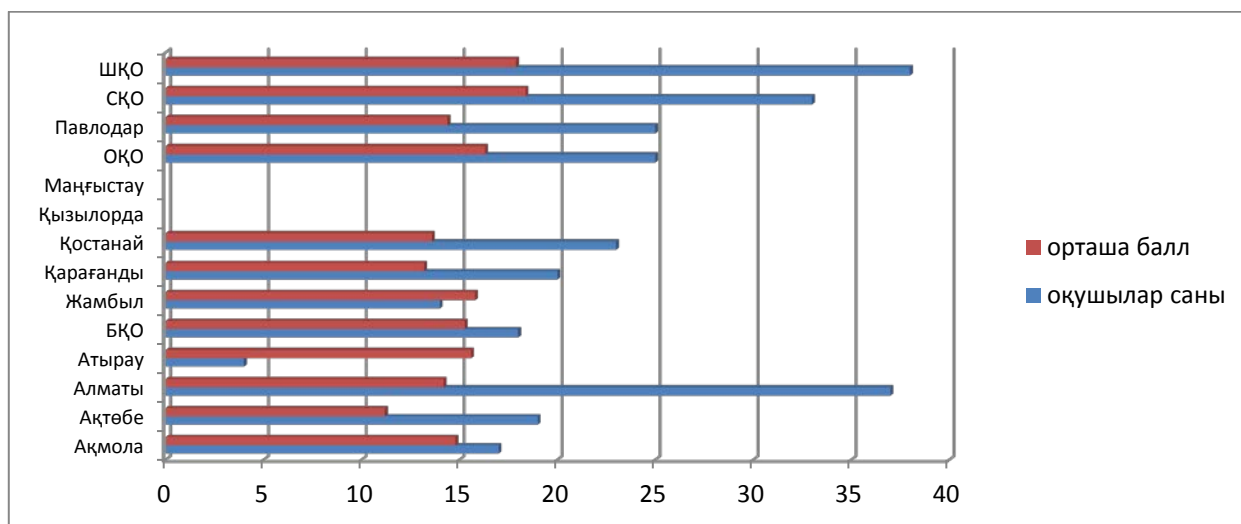
«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша тест тапсыруға 273 (7,02%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 15,1 баллды құрады. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары орташа балл бұл пәннен алты аймақтың мектеп түлектерінің үлесінде болды.

Аймақтар бөлісінде ең жоғары нәтиже Солтүстік Қазақстан (18,38) облысының мектеп түлектерінен байқауға болады.

Ең төменгі көрсеткішті Ақтөбе (11,2) облысының түлектері көрсетті.

Орташа максималды және минималды баллдар мәндері арасындағы айырмашылық – 7,18 балл (30-диаграмма).

30-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

20-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	17	14,8
Ақтөбе	19	11,2

Алматы	37	14,2
Атырау	4	15,6
БҚО	18	15,28
Жамбыл	14	15,8
Қарағанды	20	13,2
Қостанай	23	13,6
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО	25	16,31
Павлодар	25	14,4
СҚО	33	18,38
ШҚО	38	17,9
ҚР	273	15,1

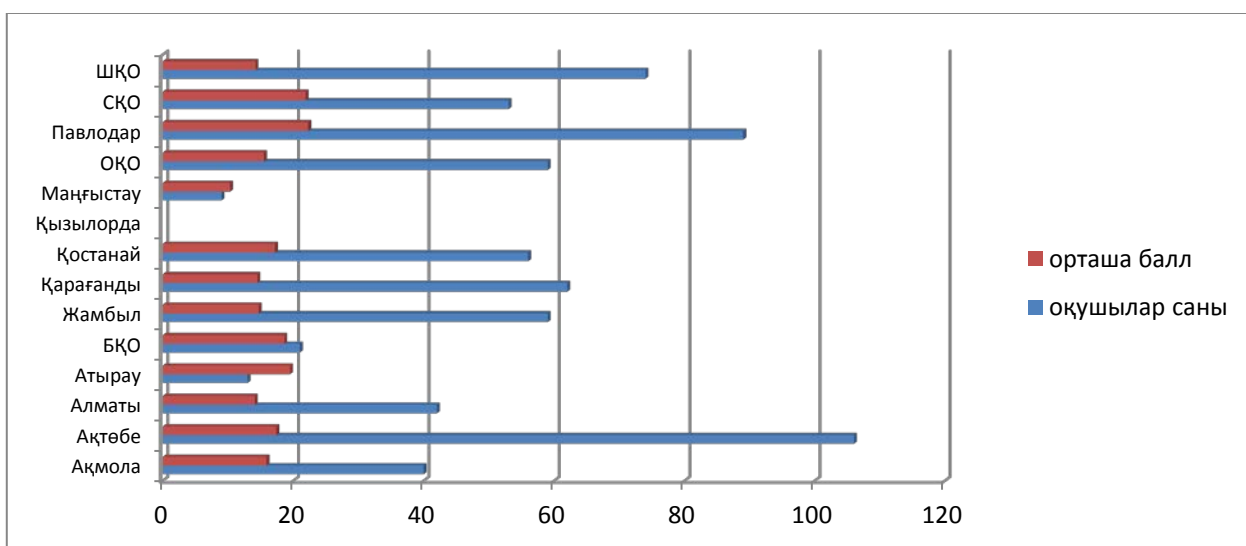
2016-2017 оқу жылында «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша тест тапсыруға 283 (17,4%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 16,6 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 1,5 баллға жоғары. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары орташа балл бұл пәннен алты аймақтың мектеп түлектерінің үлесінде болды.

Аймақтар бөлісінде ең жоғары нәтиже Павлодар (22,3) облысының мектеп түлектерінен байқауға болады.

Ең төменгі көрсеткішті Маңғыстау (10,3) облысының түлектері көрсетті.

Орташа максималды және минималды баллдар мәндері арасындағы айырмашылық – 12,0 балл (31-диаграмма).

31-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

21-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
----------	---------------	-------------

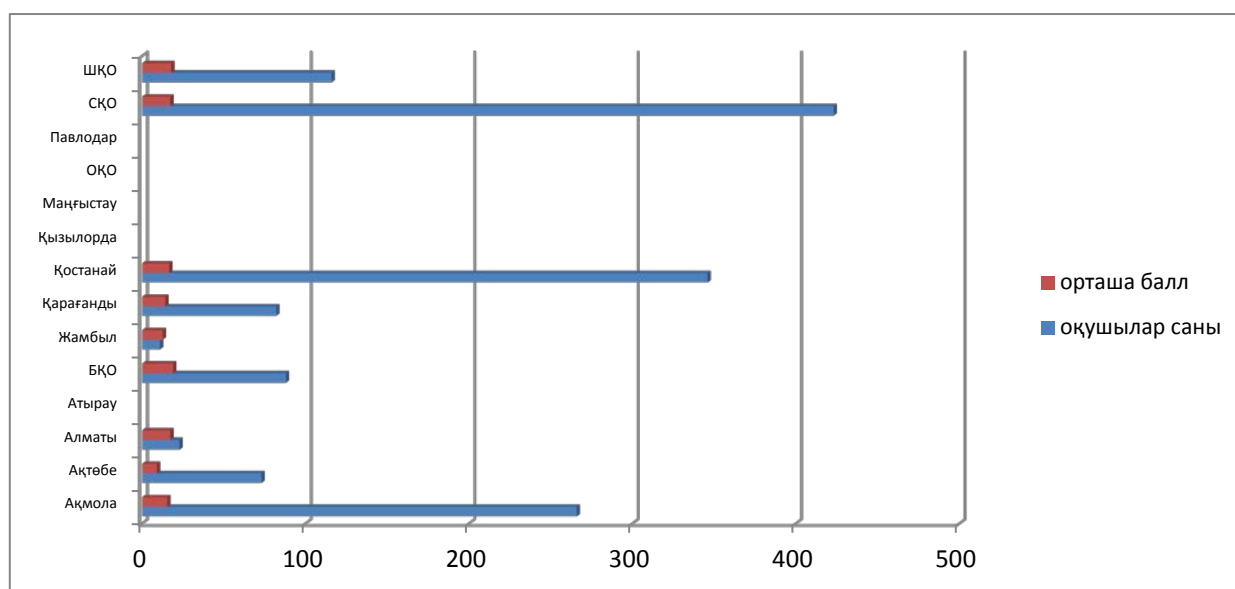
Ақмола	40	15,9
Ақтөбе	106	17,4
Алматы	42	14,1
Атырау	13	19,5
БҚО	21	18,62
Жамбыл	59	14,7
Қарағанды	62	14,5
Қостанай	56	17,2
Қызылорда		
Маңғыстау	9	10,3
ОҚО	59	15,5
Павлодар	89	22,3
СҚО	53	21,88
ШҚО	74	14,2
ҚР	683	16,6

Орыс тілінде оқытатын мектептердегі таңдауы бойынша пәндер бөлінісінде ҰБТ нәтижелерін талдау.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша тест тапсыруға 1428 (82,4%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 15,5 баллды құрады. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені бес аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Ең жоғары орташа баллға Батыс Қазақстан (19,02) облысының мектеп түлектері қол жеткізді. Пән бойынша ең төменгі орташа баллды Ақтөбе (9,2) облысының мектеп түлектері алды, бұл орташа баллдың ең жоғары көрсеткішінен 9,82 баллға төмен (32-диаграмма).

32-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

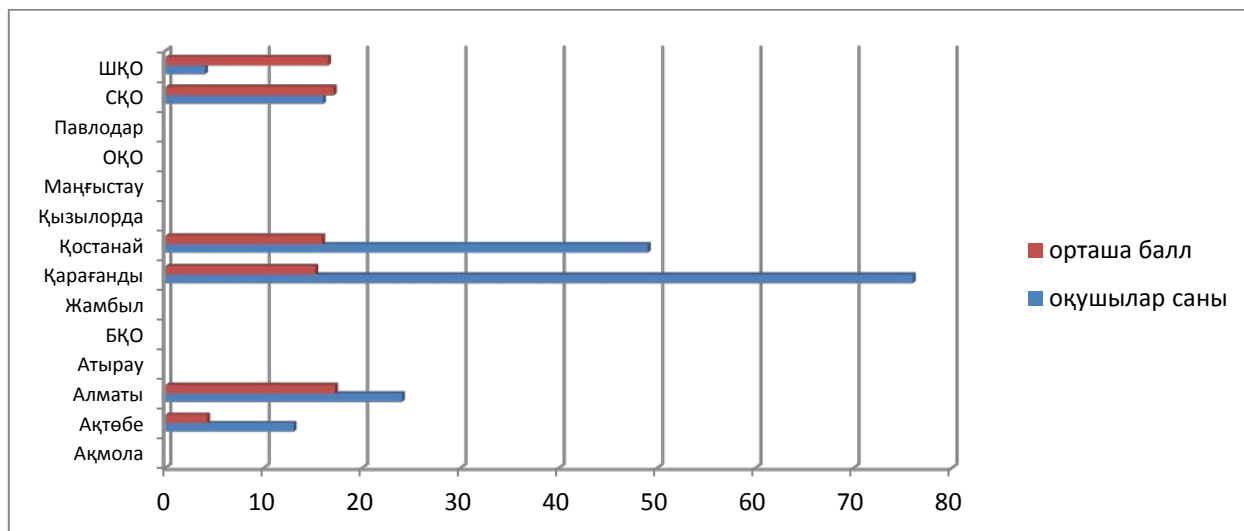
22-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	266	15,4
Ақтөбе	73	9,2
Алматы	23	17,3
Атырау		
БҚО	88	19,02
Жамбыл	11	12,6
Қарағанды	82	14,3
Қостанай	346	16,6
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар		
СҚО	423	17,31
ШҚО	116	18
ҚР	1428	15,5

2016-2017 оқу жылында «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша тест тапсыруға 182 (14,8%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 14,3 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 1,2 баллға төмен. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені Ақтөбе облысынан басқа барлық аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Ең жоғары орташа баллға Алматы (17,2) облысының мектеп түлектері қол жеткізді. Пән бойынша ең төменгі орташа баллды Ақтөбе (4,2) облысының мектеп түлектері алды, бұл орташа баллдың ең жоғары көрсеткішінен 13,0 баллға төмен (33-диаграмма).

33-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

23-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола		
Ақтөбе	13	4,2
Алматы	24	17,2
Атырау		
БҚО		
Жамбыл		
Қарағанды	76	15,2
Қостанай	49	15,9
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар		
СҚО	16	17,07
ШҚО	4	16,5
ҚР	182	14,3

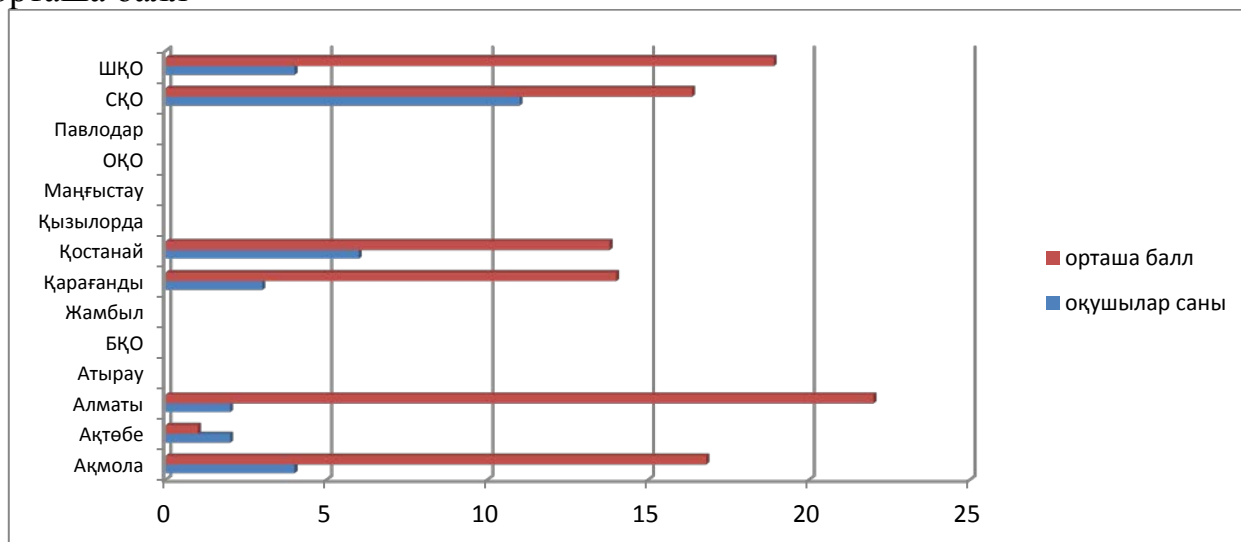
«Орыс әдебиеті» пәні бойынша тест тапсыруға қатысушылар – 32 (1,85%) түлек. Бұл пән бойынша орташа балл 14,7 баллды қрады. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтиже төрт аймақтың мектеп түлектерінен байқалып отыр.

Ең жоғары нәтижені Алматы (22,0) облысының мектеп түлектері көрсетті.

Ең төменгі орташа баллды Ақтөбе (1,0) облысының мектеп түлектері алды.

Бұл пән бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында едәуір айырмашылық байқалады – 21,0 балл (34-диаграмма).

34-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Орыс әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

24-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Орыс әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	4	16,8
Ақтөбе	2	1
Алматы	2	22
Атырау		
БҚО		
Жамбыл		
Қарағанды	3	14
Қостанай	6	13,8
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар		
СҚО	11	16,36
ШҚО	4	18,9
ҚР	32	14,7

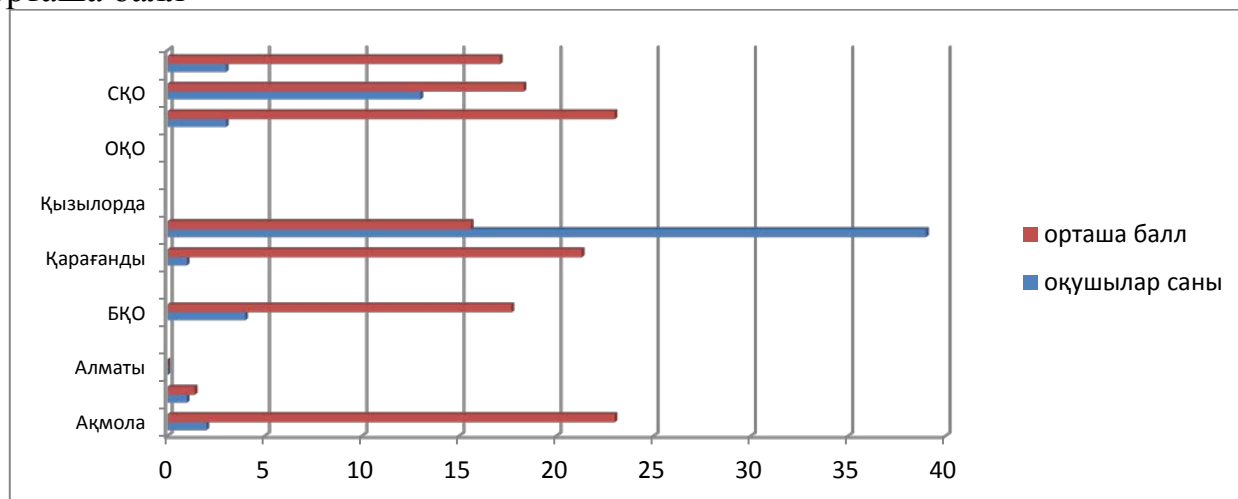
2016-2017 оқу жылында «Орыс әдебиеті» пәні бойынша тест тапсыруға 66 (5,4%) түлек қатысты. Пән бойынша орташа балл 18,5 баллды қрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 3,8 баллға жоғары. Республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені төрт аймақтың мектеп түлектерінен байқауға болады.

Ең жоғары нәтижені Батыс Қазақстан (28,0) облысының мектеп түлектері көрсетті.

Ең төменгі орташа баллды Жамбыл (1,4) облысының мектеп түлектері алды.

Бұл пән бойынша ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында айырмашылық өте үлкен – 26,6 балл (34-диаграмма).

34-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Орыс әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

24-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Орыс әдебиеті» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	2	23
Ақтөбе	1	1,4
Алматы	0	0
Атырау		
БҚО	4	17,7
Жамбыл		
Қарағанды	1	21,3
Қостанай	39	15,6
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	3	23
СҚО	13	18,31
ШҚО	3	17,1
ҚР	66	18,5

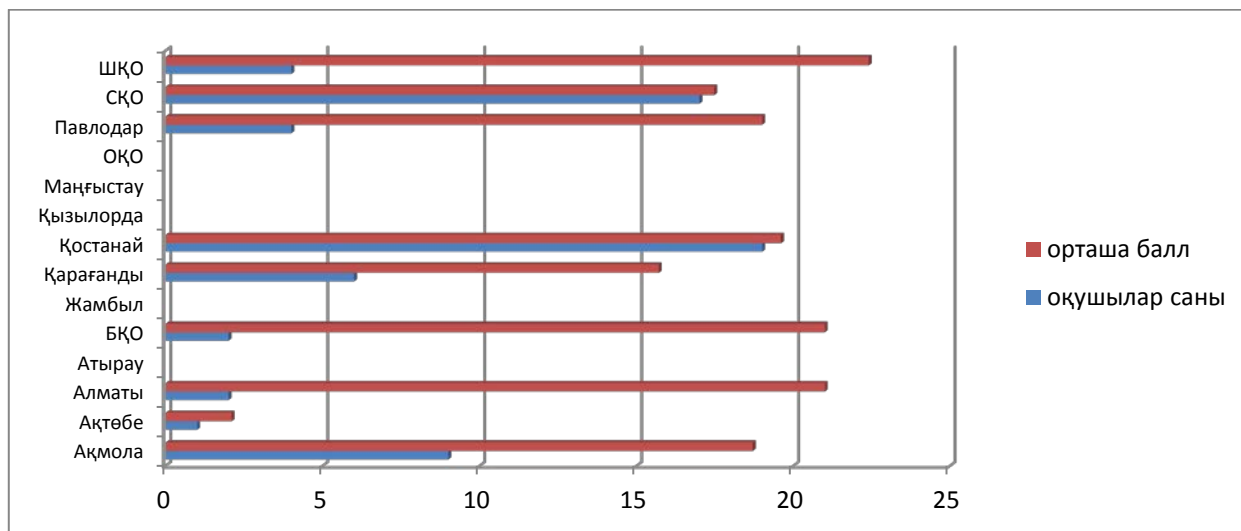
«Ағылшын тілі» пәні бойынша тест тапсыруға 64 (3,7%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 17,44 баллды құрады. Бұл пәннен республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені алты аймақтың мектеп түлектері көрсете білді.

Аймақтар бөлінісінде ең жоғары нәтижені Шығыс Қазақстан (22,4) облысы мектеп түлектерінен байқауға болады.

Ең төменгі көрсеткіш Ақтөбе (2,1) облысы түлектерінде болды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында айырмашылық – 20,3 балл (35-диаграмма).

35-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

25-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	9	18,7
Ақтөбе	1	2,1
Алматы	2	21
Атырау		
БҚО	2	21
Жамбыл		
Қарағанды	6	15,7
Қостанай	19	19,6
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	4	19
СҚО	17	17,47
ШҚО	4	22,4
ҚР	64	17,44

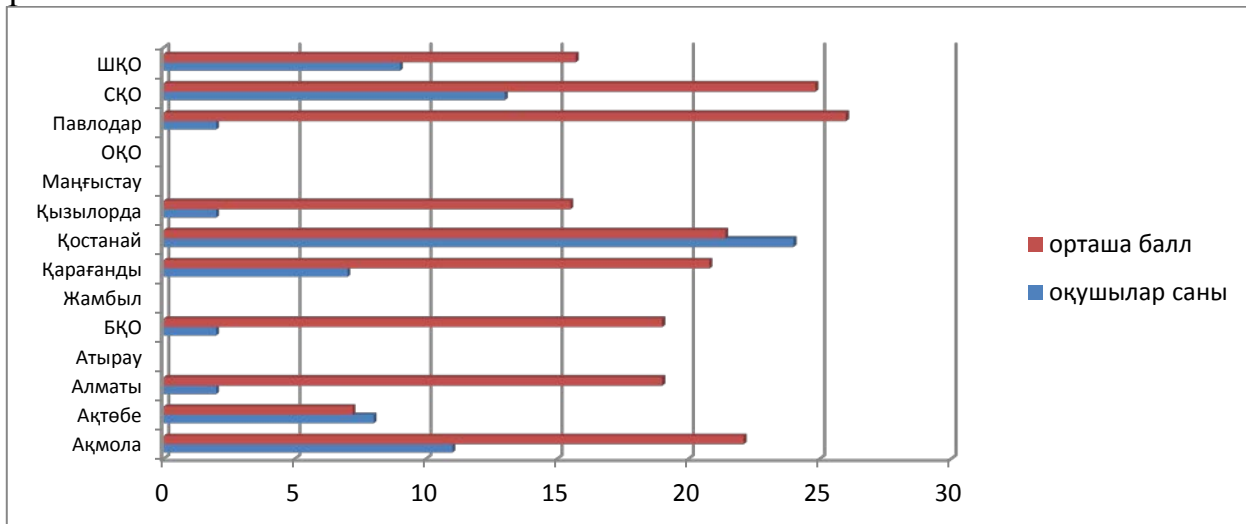
2016-2017 оқу жылында «Ағылшын тілі» пәні бойынша тест тапсыруға 80 (6,5%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 19,2 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 2,76 баллға жоғары. Пән бойынша республикалық орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені бес аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Аймақтар бөлінісінде ең жоғары нәтижеге Павлодар (26,0) облысы мектеп түлектерінің жеткенін байқауға болады.

Ең төменгі көрсеткіш Ақтөбе (7,2) облысы түлектерінде болды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында айырмашылық – 18,8 балл (36-диаграмма).

36-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

26-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Ағылшын тілі» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	11	22,1
Ақтөбе	8	7,2
Алматы	2	19
Атырау		
БҚО	2	19
Жамбыл		
Қарағанды	7	20,8
Қостанай	24	21,4
Қызылорда	2	15,5
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	2	26
СҚО	13	24,83
ШҚО	9	15,7
ҚР	80	19,2

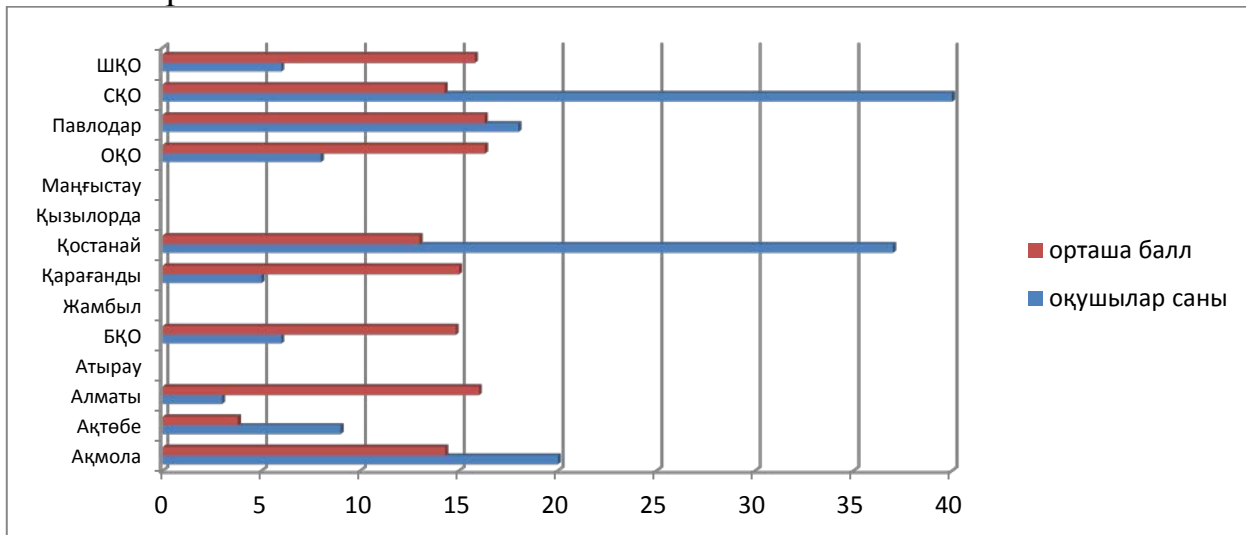
«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша тест тапсыруға 152 (8,7%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 14,0 баллды құрады. Республикалық орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені сегіз аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Ең жоғары орташа баллға Оңтүстік Қазақстан (16,31) және Павлодар (16,3) облыстарының мектеп түлектері қол жеткізді.

Ең төменгі орташа балл Ақтөбе (3,8) облысы түлектерінің үлесінде болды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында айырмашылық 12,51 баллды құрады (37-диаграмма).

37-диаграмма. 2015-2016 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

27-кесте. 2015-2016 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	20	14,3
Ақтөбе	9	3,8
Алматы	3	16
Атырау		
БҚО	6	14,83
Жамбыл		
Қарағанды	5	15
Қостанай	37	13
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО	8	16,31
Павлодар	18	16,3
СҚО	40	14,27
ШҚО	6	15,8
ҚР	152	14,0

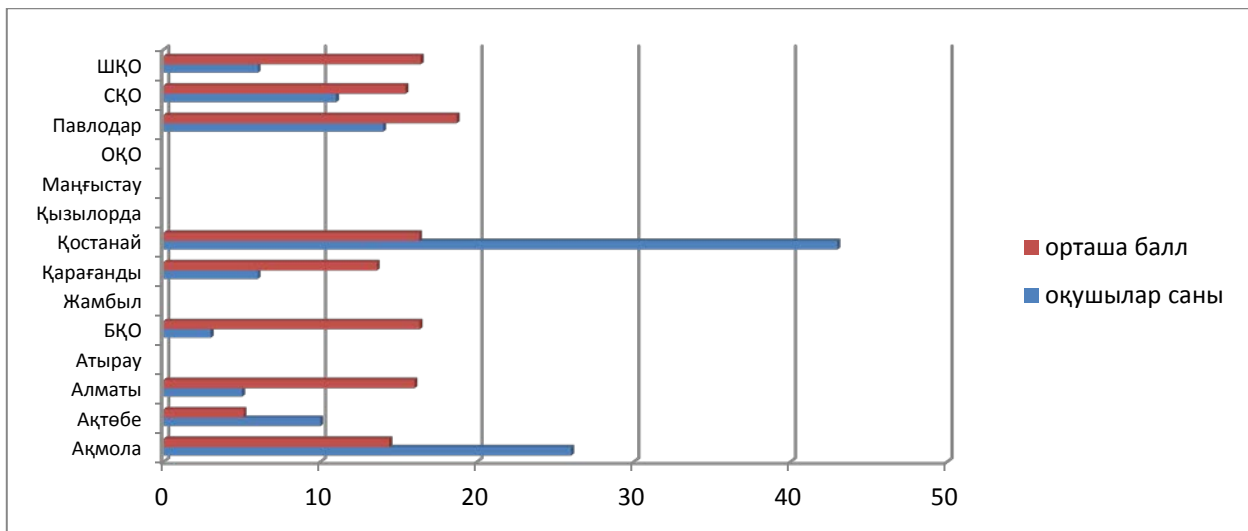
2016-2017 оқу жылында «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша тест тапсыруға 124 (10,1%) түлек қатысты. Республика бойынша орташа балл 14,7 баллды құрады, бұл 2015-2016 оқу жылына қарағанда 0,7 баллға жоғары. Республикалық орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені алты аймақтың мектеп түлектері көрсетті.

Ең жоғары орташа баллға Павлодар (18,7) облысының мектеп түлектері қол жеткізді.

Ең төменгі орташа балл Ақтөбе (5,1) облысы түлектерінің үлесінде болды.

Ең жоғары және ең төменгі орташа баллдың арасында айырмашылық 13,6 баллды құрады (38-диаграмма).

38-диаграмма. 2016-2017 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

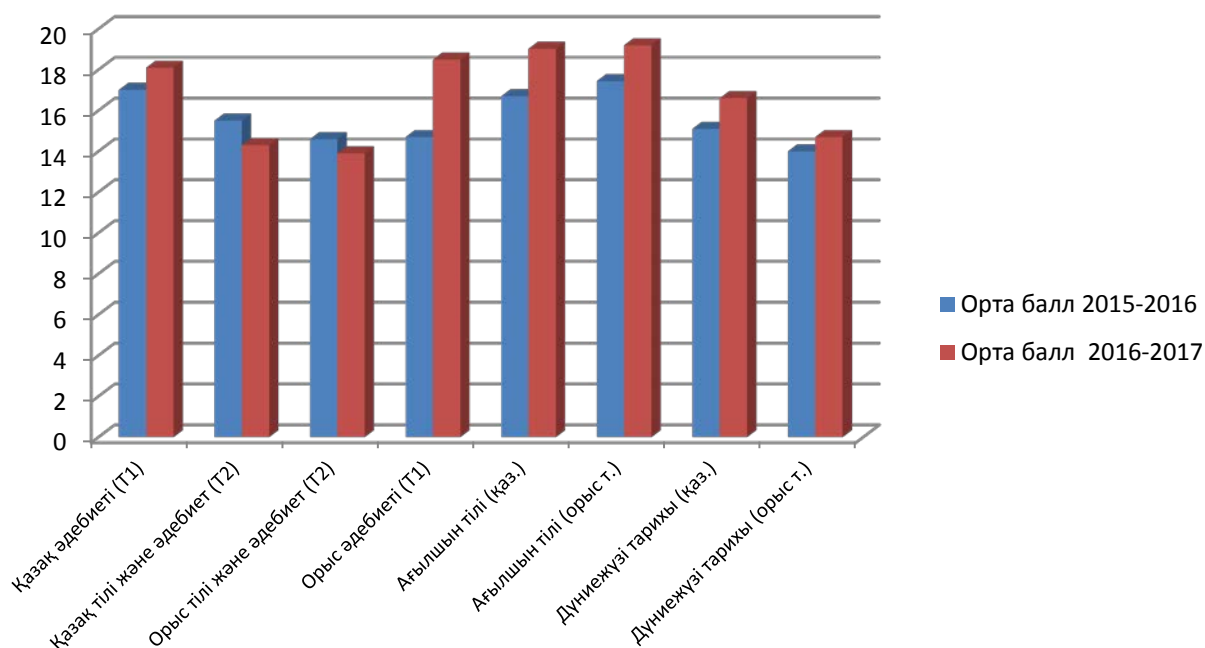
28-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша орташа балл

Облыстар	оқушылар саны	орташа балл
Ақмола	26	14,4
Ақтөбе	10	5,1
Алматы	5	16
Атырау		
БҚО	3	16,33
Жамбыл		
Қарағанды	6	13,6
Қостанай	43	16,3
Қызылорда		
Маңғыстау		
ОҚО		
Павлодар	14	18,7
СҚО	11	15,43
ШҚО	6	16,4
ҚР	124	14,7

Таңдау бойынша оқу пәндері бөлінісінде ҰБТ нәтижелерін талдау қазақ тілінде оқытатын мектептердегі «Орыс тілі және әдебиет» пәні мен орыс тілінде оқытатын мектептердегі «Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен басқа барлық оқу пәндері бойынша орташа баллдың жақсаруын көрсетіп отыр. Аталған пәндер бойынша өткен жылдың нәтижелерімен салыстырғанда орташа балл сәйкесінше 0,5 және 1,2 баллға төмендеп отыр (39-диаграмма).

39-диаграмма. ҰБТ нәтижелерінің динамикасы (таңдау бойынша пәндер)

29-кесте. ҰБТ нәтижелері (таңдау бойынша пәндер)

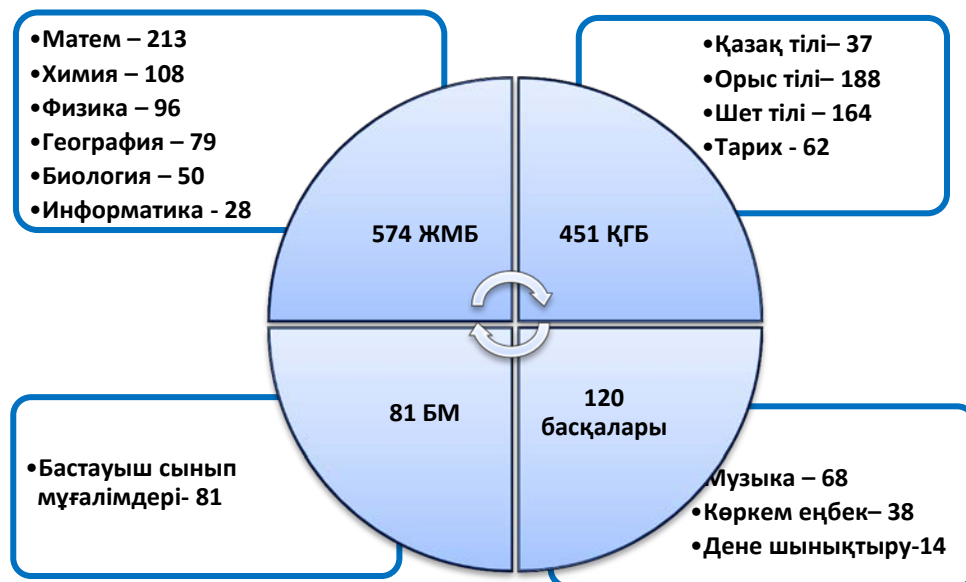
Облыстар	Орта балл 2015-2016	Орта балл 2016-2017	Динамика
Қазақ әдебиеті (Т1)	17,01	18,1	+ 1,09
Қазақ тілі және әдебиет (Т2)	15,5	14,3	- 1,2
Орыс тілі және әдебиет (Т2)	14,6	13,9	- 0,5
Орыс әдебиеті (Т1)	14,7	18,5	+ 3,8
Ағылшын тілі (қаз.)	16,7	19,03	+ 2,33
Ағылшын тілі (орыс т.)	17,44	19,2	+ 2,76
Дүниежүзі тарихы (қаз.)	15,1	16,6	+ 1,5
Дүниежүзі тарихы (орыс т.)	14	14,7	+ 0,7

Балаларды оқытудағы табыстылықтың негізгі факторларының бірі білім беру ұйымының педагогикалық ұжымының сапасы болып табылады. ҰБДҚ мәліметі бойынша, ШЖМ-да 51 844 мұғалім (16% қосалқы жұмыс жасайтын мұғалімдердің есебінсіз) жұмыс істейді. Қазіргі уақытта ШЖМ-дегі кадр тапшылығы қосалқы жұмыс жасайтын мұғалімдердің есебінен толығып отыр және соның есебінен 53 578 мұғалімді құрайды. Республика бойынша ШЖМ мұғалімдерінің орташа жасы - 39,6, оның ішінде жас мамандар - 3 971 адам (ШЖМ мұғалімдер санының 7,5% -ы). Жоғары санатты мұғалім саны - 6 295, бірінші санатты - 17 549, екінші санатты - 14 925, санаты жоқ мұғалімдер саны - 14 809.

Кадрларға деген сұраныс 2015 жылмен салыстырғанда 1226 мұғалімге артты, яғни 3 есе өсіп отыр. Жаратылыстану-математика бағытындағы пәндер бойынша жетіспейтін мұғалімдер саны 574 адам және ол маман тапшылығының жалпы санынан 46,8%-ын құрайды. ШЖМ-да қоғамдық гуманитарлық

бағыттағы пәндерден мұғалімдердің қажеттілігі 123 мұғалімге аз және 451 бірлікті құрайды.

40-диаграмма. 2017-2018 оқу жылындағы пәндер бойынша мұғалімдердің қажеттілігі туралы мәлімет

ШЖМ мұғалімдерінің арасында жоғары санатты мұғалімдердің үлесі орта есеппен 11,7% құрайды. Республиканың 6 облысында (Ақмола, Ақтөбе, Атырау, БҚО, Қызылорда, Маңғыстау) жоғарғы біліктілік санаты бар мұғалімдердің үлесі 10% -дан аз.

Академия қызметкерлері пилоттық мектептердің 3-сыныптарындағы апробация және республиканың жалпы орта білім беру мектептерінің 2, 5 және 7-ші сыныптарында МЖМБС-ның енгізілуіне мониторинг жүргізді.

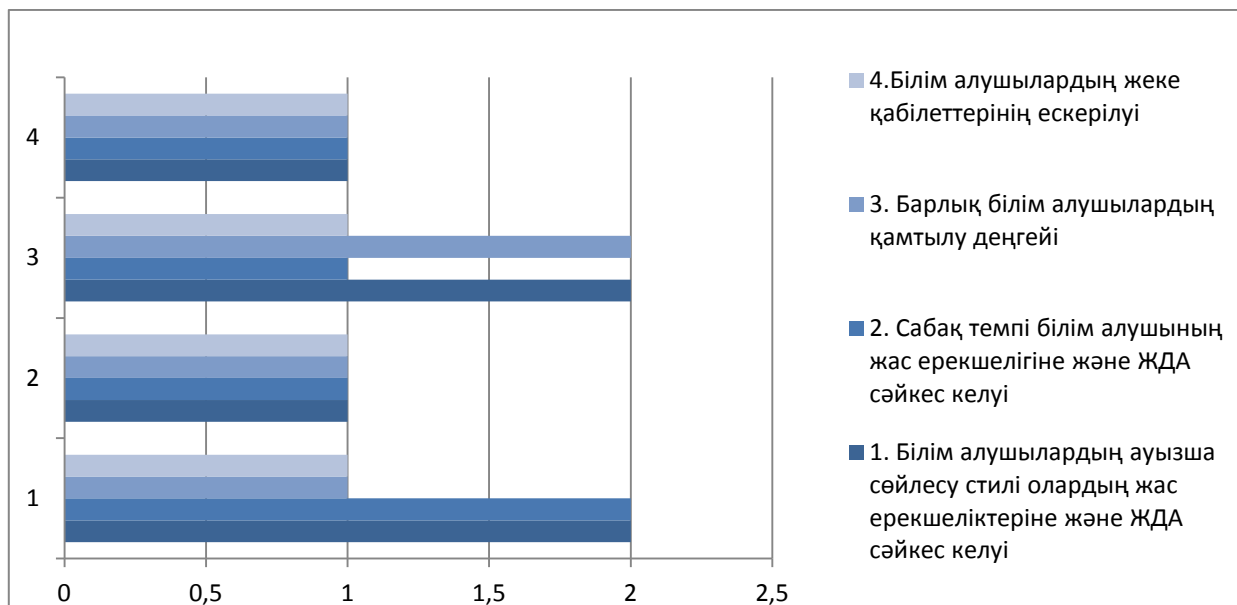
Мониторинг барысында 2, 5 және 7-сыныптарда сабақтарға қатысып, мектеп әкімшілігімен, мұғалімдермен және ата-аналармен фокус топтарында сұхбат жүргізген болатын.

ҚГБ пәндер бойынша 5,7 сыныптардағы сабақтарға қатысу нәтижесі мұғалімдердің дәстүрлі білім беру тәсіліне көбірек басымдылық беретінін көрсетті. Мұғалімдерде тәжірибенің жетіспеушілігі мен сенімсіздік байқалатынын атап кеткен жөн. Мұғалімдер өздерінің сабақтарында оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін пайдаланады, бірақ тәжірибенің аздығына байланысты олар көп жағдайда тиімсіз болуда.

Топтық жұмысты ұйымдастыру деңгейі төмен, сабақты ұйымдастырудың әртүрлі нысандары тиімді пайдаланылмайды. Білім алушылардың жеке қабілеттері әрдайым ескерілмейді, білім алушылардың жақын даму аймағын ескеру арқылы, сараланған тапсырмалар таңдалмайтынын атап өткен жөн. Негізгі орта деңгейдегі 5-ші және 7-ші сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдерге әдістемелік қолдау және практикалық көмек қажет. Мұғалімдердің сенімсіздігі және сабақтарда жаңа тәсілдерді жүйесіз қолдану, білім алушылардың оқуға деген ынтасына теріс әсер етеді. Мұғалімдер

сабақты 40 минутта аяқтап үлгере алмайды, яғни уақытты ұтымды жоспарлап, және оны тиімді пайдалану қажет (41-диаграмма).

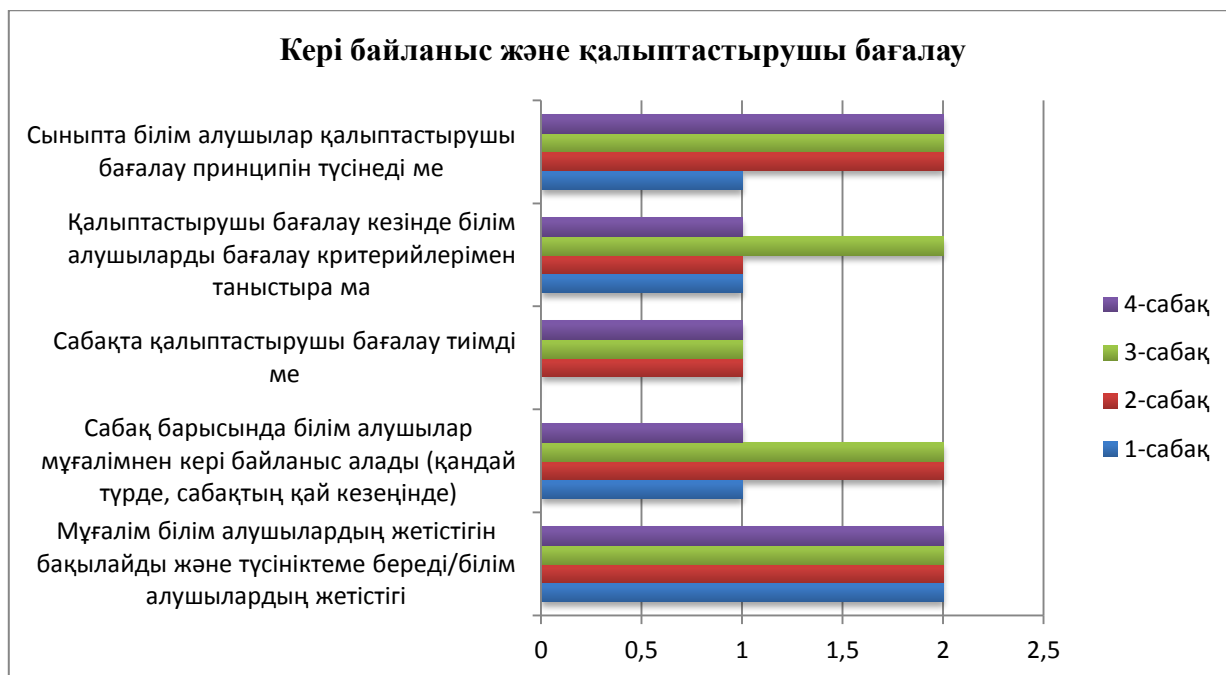
41-диаграмма. Білім алушылардың жас ерекшеліктері мен жеке қабілеттерін ескеру көрсеткіші

Білім алушылар мұғалімнен кері байланысты көбіне сабақтың екінші жартысында, берілген жауапқа немесе орындалған тапсырмаға түсініктеме беру түрінде алады. Оқушылар қалыптастырушы бағалау принциптерін түсінеді. Мұғалімдер сабақ барысында көп уақытты қажет етпейтін қалыптастырушы бағалау нысандарын қолдануға тырысады және осылайша сабақта балалардың білім жетістіктерінің нәтижелеріне жеткілікті көңіл бөлмейді. Сабақ барысында мұғалімдер сигналдық карталарды, ауызша бағалау, балалардың жауаптарын қорыту, тексеруге арналған жаттығулар, өзін-өзі бағалау және өзара бағалау түрлерін пайдаланады.

Балалардың критериалды бағалау нысанына көзқарастары әртүрлі, сабақта олардың осы әдіске әлі де қалыптаспағаны байқалады. Балаларға дәстүрлі қолданылатын тәсілдер үйреншікті. Мысалы, олар сабақ барысында өзін-өзі бағалау және өзара бағалауды жақсы жүргізеді. Ата-аналармен жүргізілген сұхбат барысында белгілі болғандай, кейбір мұғалімдер жиынтық бағалауды өткізу технологиясының бұзылуына жол берген, жиынтық жұмыстары тапсырмаларының мазмұны өткен материалдарға сәйкес келмеуі балалардың алаңдаушылығын туғызып, білім алушылардың тарау мен тоқсандық қорытынды бағалауының төмендеуіне алып келді.

42-диаграмма. Кері байланыс және қалыптастырушы бағалау

Оқу процесінде «Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясының құндылықтары ашылмайды. Мұғалімдер «Мәңгілік ел» идеясының құндылықтарын ашатын мәтіндерді, қандай да бір ресурстар мен қосымша материалдарды аз пайдаланады. Сабақта оқу мақсаттары мен тәрбие аспектілерінің арасындағы байланыстың жүзеге асырылуы жеткіліксіз (43-диаграмма).

43-диаграмма. Құндылықты жүзеге асыру

Мониторингтік зерттеу көрсеткендей, жаңартылған мазмұн жағдайындағы пилоттық мектептердегі 3-сынып мұғалімдерінің кәсібилік деңгейі, жаңа МЖМБС, оқу бағдарламалары және ОӘК-мен оқытып жатқан 5,7-сыныптардың мұғалімдеріне қарағанда жоғары. Бұл, жаңа оқу

бағдарламаларын сынақтан өткізу барысындағы мұғалімдердің үш жылдық жұмыс тәжірибелері оң нәтиже бергенімен түсіндіріледі.

ШЖМ-нің ағымдағы жағдайын талдау көрсеткендей, негізгі мектепте қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы пәндер бойынша білім алушылардың білім сапасы біртіндеп төмендеген және ШЖМ жоғарғы сыныптарында балалардың табыстылығы төмен. Қазіргі кезеңде ШЖМ-де оқу процесін ұйымдастыру сапасына ерекше назар аудару өте маңызды, себебі білім беру мазмұнының жаңаруына байланысты мектептегі білім беру тәсілдері өзгеруде.

ШЖМ оқушыларының жыл сайынғы республикалық және халықаралық деңгейдегі пәндік олимпиадалардағы және жобалық жұмыстарға қатысу көрсеткішінің төмендігі (5-6%), балалардың білімдерін тереңдетуге бағытталған жұмыстарды жүргізіп, жеке және саралап оқытуды ұйымдастыру үшін, олардың қабілеттері мен қызығушылықтарын анықтауға мұқият қарау қажеттілігін тағы да бір көрсетті, ал ШЖМ сыныптарының толымдылығы аз болуы кемшілік емес, керісінше артықшылық болып табылады.

ҚГБ пәндер бойынша білім алушылардың білім сапасын талдау қорытындысы көрсеткендей, бастауыш білім беру деңгейінен негізгі буынға өткен кезде білім деңгейлерінің арасындағы сабақтастық үзіледі, оны бастауыш және негізгі буын мұғалімдерінің алғашқы бір тоқсандағы өзара ынтымақтастығы арқасында оңай түзетуге болар еді, дегенмен көп жағдайда бұл ескерілмейтіні байқалады. Өзара сабаққа қатысу, әдіс бірлестігінің біріккен отырыстарында жұмыс бағыттарын талдау, негізгі мектептегі тереңдетіп оқытуға байланысты жұмыстарды дұрыс ұйымдастырудағы маңызды педагогикалық алғышарттарының бірі болып табылады.

Тереңдетіп оқытылатын ҚГБ пәнінің бағыты мен мазмұнын анықтау үшін, білім алушылардың нақты пәнді немесе курсты тереңдетіп оқу қажеттілігіне алдын ала диагностика жүргізу қажет, соның негізінде оқытудың жұмыс бағдарламасы әзірленетін болады.

Жүргізілген талдау, ШЖМ оқушыларының ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқуын тиімді ұйымдастырудың келесі педагогикалық шарттарын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

1) бастауыш мектепте жинақтаған білімдерін пәнді тереңдетіп оқуды жалғастыруға пайдалану. Бұл педагогикалық шарт білім беру жүйесіндегі үздіксіздікті қамтамасыз ету талаптарына сәйкес келеді (жоспарлау кезінде ескеру қажет).

2) белгілі бір білім саласындағы оқушының бейімділігі мен қабілеттерін уақыт өткізбей анықтау, білім алушының қызығушылығын, тұлға ретіндегі даму ерекшеліктерін және оның педагог жұмысының талаптарына, ерекшеліктеріне сәйкестігін ескере отырып, тиісті технологиялық даму картасын жасауға мүмкіндік береді. Бұл шарт алдымен, жұмыс нәтижесінің тиімділігін қамтамасыз ету үшін педагогтардың жеке тұлғаға бағытталған сапалы жұмыс жоспарын құруына кедергі келтіретін себептерді жою қажеттілігімен түсіндіріледі.

3) білім алушылардың бойында тиісті құндылықтарды дамыту, тұлғаның гуманистік құндылықтар бағытындағы дамуы (аксеологизация), оның

әлемге, өз іс-әрекетіне, адам ретінде өзіне көзқарасын анықтау. Оқушылар міндет қою, мәселені шешу жолын іздеу және шешім қабылдау, оны іске асыру жолында үнемі болып жатқан оқиғаларды дүниетанымы тұрғысынан бағалау жағдайында болады.

4) білім алушыларды тереңдетіп оқытуда жеке «білім беру траекториясын» іске асыру. Мұндағы жеке білім алу траекториясы – бұл әрбір оқушының өз білімін тереңдетудегі жеке қабілеттерін шығармашылық тұрғыдан жүзеге асыруының дара жолы. Жеке білім алу траекториясының негізгі элементтерін атап кетуге болады: іс-әрекетінің мән-мағынасы, жеке мақсат қою, іс-әрекетінің және оны жүзеге асыруының жоспары, нәтижеге жетуі, рефлексия, бағалау, түзету және мақсаттарын қайта қарау.

Талдау нәтижелері бойынша ШЖМ жағдайында ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқытудың негізгі бағыттарын анықтауға болады:

- оқушылардың өзіндік жұмысының негізінде бастауыш және негізгі мектептерде тілдік пәндердің оқу бағдарламаларының мазмұнын күшейту;

- нақты өмір жағдайларына негізделген оқу тапсырмаларын әзірлеу, сондай-ақ нақты практикалық жағдайларды модельдейтін тапсырмалардың санын арттыру;

- ШЖМ білім алушыларына білім алу траекториясын кеңейтуге мүмкіндік беретін, көптүрлі білім беру бағдарламаларымен қамтамсыз ету;

- білім алушылардың әртүрлі категорияларына, олардың қабілеттеріне, жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес толыққанды білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге ықпал жасау;

- әлеуметтік-білім беру жобаларын әзірлеу арқылы, ШЖМ білім алушыларын әлеуметтендіру мүмкіндіктерін кеңейту;

- ШЖМ жоғары сынып оқушыларын қорытынды емтихандарға және ҰБТ-ға дайындау;

- бейіндік пәндерді тереңдетіп оқыту.

2. ШЖМ жағдайында қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар

Экономикадағы заманауи инновациялар, еңбек нарығындағы өзгерістер білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпараттарды синтездеу үшін білімдері мен тәжірибелерін шығармашылық тұрғыдан қолдана білуін, мәселелерді шешу үшін жағдайды және ақпараттарды талдай және бағалай білуге мүмкіндік беретін дағдыларды меңгерулерінің қажет екенін көрсетіп отыр. Белсенділік, ынтазарлық, өзгерістерге дайын болу, коммуникативтілік сияқты адамның жеке басының қасиеттері қажеттілікке айналууда.

Шағын жинақты мектеп жағдайында баланың алдағы өмір жолындағы тұрақты бағдарын анықтайтын тұлғалық қасиеттерін қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы кең ауқымды дағдылармен бірге дамыту, рухани құндылықтарын дамыту білім беруді ұйымдастыруда және оқу процесінің барысында қосымша күшейтілген жұмыстарды атқаруды талап етеді.

Оқыту мақсаттарының тілдік пәндер бойынша кең ауқымды келесі дағдылардың қалыптасқан жүйесі:

- білімдерін функционалды және шығармашылық деңгейде қолдану,
- сыни ойлау,
- зерттеу жұмыстарын жүргізу,
- ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану,
- әртүрлі коммуникативтік тәсілдерді қолдану,
- топта және жеке жұмыс істей білуі,
- мәселелерді шешу және шешім қабылдау, мұғалімнің оқыту әдістерін және оқу процессін ұйымдастыру нысандарын аса біліктілікпен, мұқият таңдауын талап етеді, себебі ШЖМ жағдайында біріктірілген сыныптар бар және сынып контингентінің шағындығын ескеру қажет.

Шағын жинақты мектеп жағдайында қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді тереңдетіп оқыту бойынша жұмыс жоспарларын әзірлеу барысында білім берудің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары «шиыршық» принципі негізінде әзірленгенін ескеру қажет. Осы оқу бағдарламаларына сәйкес көптеген оқу мақсаттары мен тақырыптар белгілі бір академиялық оқу аралығы өткеннен кейін біртіндеп тереңдетіліп, күрделендіріліп және білім дағдыларының көлемі ұлғайтылып, қайталанып отырады. Сондықтан, бағдарламада бар тақырыптарды және материалдарды қайталамас үшін, оқу бағдарламаларының толық мазмұнымен алдын-ала танысу ұсынылады. ҚҒБ пәндері бойынша оқыту барысында болатын проблемалар мен қиындықтарды анықтау мақсатында білім алушылардың мектептегі білім сапасы мен үлгерімдерін (жеке сынып проблемаларын зерделеуге болады) талдау қажет.

Оқытудың интерактивті әдістерін қолдану білім беру процесінің барлық қатысушыларының ынтымақтастықтары, диалогтік және рефлексивтік технологиялар үшін алғышарттарды қалыптастырады, олар негізгі пәнмен терең байланыста білім алушылардың жобалық және зерттеу қызметтерін ұйымдастырумен ұштастықта, ҚҒБ пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша

факультативтерді, элективтік курстарды тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Шағын жинақты мектеп жағдайында да білім алушылардың әртүрлі жастағы топтарында ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқыту барысында білім, идеялар, жұмыс тәсілдерімен белсенді алмасуға мүмкіндік тудыратын инновациялық тәсілдерді іске асыруға болады.

Тілдік пәндерді оқыту мақсаты сөйлеу этикетінің ережесіне және тіл бірліктерін қолдану нормаларына сәйкес, тілдесу жағдаяттарына қарай тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Бастауыш білім деңгейінде оқылған ақпарат бойынша диалог және монолог құруға, талдауға, синтездеуге, бағалауға, алынған ақпаратқа интерпретация жасауға, іздену арқылы зерттей отырып оқуға баулу, ҚГБ пәндерін одан әрі тереңдетіп оқытуда логикалық ойлау дағдыларын қалыптастырудың және дамытудың маңызды шарттары болып табылады.

Бастауыш мектеп деңгейінде тілдік пәндерді оқыту төменгі сынып оқушыларының келесі дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді:

- ауызша сөйлеу тілінің және жазба тілінің коммуникативтік дағдыларын дамытуға;

- байланыстырып сөйлеу тілін (монолог, диалог, әңгімелесу) дамытуға;

- ұғынуын, дұрыс оқу, жүргізіп оқу, мәнерлеп оқуын дамытуға;

- шығармашылық қиялын дамытуға;

- жалпы адами құндылықтарды қалыптастыруға;

- дүниетанымының қалыптасуына;

- әртүрлі қарым-қатынас жағдайына бейімделе алу дағдысын дамытуға;

- сөз өнері құралдары арқылы баланың тұлғалық қалыптасуын дамытуға;

- адамзаттың рухани құндылықтар тәжірибесіне баулуға;

- оқу процесінде функционалды сауаттылық дағдыларын қалыптастыруға.

Толық комплектілі сыныптар мен біріктіріген сыныптарға қойылатын талаптар бірдей болатындығын ескерсек, шығармашылық деңгейдегі жұмысқа қабілетті оқырман-оқушыны қалыптастыру үшін, бастауыш мектептегі оқыту кезеңінде жетекші элемент ретінде әдебиеттік білім мазмұнын таңдау талабы орын алады. Сонымен қатар, мәтінді толыққанды меңгертуге, сөйлей алу және оқырмандық қабілет біліктіліктерін дамытуға бағытталған, белсенді тілдік қарым-қатынас орнатуға, оқуға, балаға шығармашылық тәжірибе беруге бағытталған жұмыс жүйесін таңдау ұсынылады. Әдебиетті оқу арқылы білім алушылар әлем және адамзат туралы тұтас білім алады, Қазақстанның және әлемнің басқа халықтарының тілі мен әдебиетінің құндылықтарын сезінеді, бұл өз кезегінде тұлғаның әлеуметтенуіне оң ықпал жасайды.

Негізгі мектепте тілдік пәндерді оқыту білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын, әртүрлі пікірлесуге еркін қатысу, стилистикалық ресурстарды, әдеби тілдің негізгі нормаларын (орфоэпикалық, орфографиялық, лексикалық және грамматикалық) қолдану қабілеттерін дамыту және сөйлеу әдеби ережелерін меңгерту арқылы шығармашыл, белсенді тұлғаны дамытуды көздейді. Грамматикалық материал әдеби шығармалар мәтіндерінің негізінде лексикалық тақырыптар контекстінде оқытылады.

Тілге қарым-қатынас құралы, білім көзі, рухани-адамгершілік құндылықтар қоры, тіл капиталы ретінде саналы қарауға тәрбиелеу, баланың қоғамдық ортада сәтті әлеуметтенуіне мүмкіндік береді.

Әсіресе, сыни талдау, салыстыру, жалпылау, себеп-салдар байланысын және ұқсастығын анықтау, логикалық және сыни көзқарастарды айта білу, қорытынды жасай білу дағдыларын қалыптастыруға аса көп көңіл бөлу қажет. Себебі, осы аталған дағдылар ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқытуда әртүрлі жанрлардағы шығармаларды терең талдауға, ақпаратты жалпылауға, зерделеуге, шығармаларды талдау негізінде қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

ҚГБ пәндерін оқытудағы оқу-тәрбие процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын тарихи ілімдер тұлға, азамат және патриот болып қалыптасу мәселелерін шешеді. Тарихи сана қалыптастыру, ұлттық және жалпы адами құндылықтарды бойына сіңіру, сонымен қатар зерттеу, ой қорыту, коммуникативтік дағдыларын дамыту, білім алушыларға тарихтан терең білім беруді іске асыруға ықпал етеді. Шағын жинақты мектепте білім алушыларды ынталандыру мақсатында теориялық және практикалық тұрғыда терең зерделеуді қажет ететін кең ауқымды қызықты тақырыптарды таңдау, сонымен бірге сыныпаралық, мектепаралық сыныптан тыс іс-шараларды жоспарлау ұсынылады. Бұның өзі білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, тарихи фактілерді талдау негізінде дәлелді ой-пікір айту дағдыларын дамытуға, тарихи зерттеу жүргізу дағдыларын дамытуға, өз ойын ауызша және жазбаша түрде нақты жеткізе білуге, командада жұмыс істей білуге, әртүрлі ақпарат көздерінің ақпараттарын, оның ішінде электронды құралдарды қолдана білуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, тақырыптар аз ғана сұрақтармен шектелсе, онда оның мазмұнының негізгі пәнмен байланысы әлсіз болуы мүмкін. Мұндай жағдайлар білім алушылардың оқуға деген қызығушылығын жоймауы үшін, қосымша сабақтардың негізгі пән курсының мазмұнымен тығыз байланысын жоғалтып алмау қажет. ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқыту курстарын егжей-тегжейлі сипаттап жатпай-ақ, олардың жалпы сипаттамаларын беруге болады:

Оқушылардың ауызша сөйлеу тілін және жазу сауатын дамыту бойынша жүргізілетін жұмыстар бала мектепке келген алғашқы күндерден жүйелі басталуы тиіс, ондағы мақсат шығармашылық белсенділікті арттыру, баланың өз бақылауы мен алған өзіндік әсерлерінің негізінде тілге деген қызығушылығын тудыру, бір сөзбен айтқанда, оқуға ынтасын қалыптастыру болып табылады. Ғылыми әдебиетті талдау және педагог-практик мамандардың үздік тәжірибелері көрсетіп отырғандай, оқытудың бастауыш деңгейінде тілдік, лингвистикалық, мәдениеттану, коммуникативтік құзіреттіліктерін сәтті қалыптастырудың негізгі шарттары келесі болып табылады:

- ойды айтқызу қажеттілігін туындату, сөйлеу қажеттілігі, өз ойларын және сезімдерін жеткізуге ниет таныту;

- баланың сөйлеуге құлшынысы болуымен қатар, өз ойын айтып жеткізе алатындай мазмұны маңызды негізінің болуы;

- балалардың нақты мәтін құрауға қажетті тілдік құралдарды меңгеруі, тілдік ортада қажеттілігіне қарай осы құралдарды іріктеп қолдана білуге қалыптастыру.

Ол үшін шағын жинақты мектеп жағдайындағы оқыту жүйесін қалыптастыруда әрбір білім алушының жеке қабілеттерін ескере отырып, оқу процесіндегі баланың орны мен оның эмоционалдық жайлылық жағдайын негізге алу ұсынылады. ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқытуды ұйымдастыру барысында алған білімдерін стандартты емес жағдайда өз бетінше қолдана алу мүмкіндіктерін ескеру арқылы, сырттай ұқсас жағдайларды саралауға (дифференциациялау), оқығанын жіктей алуға (классификациялауға) нақты тапсырмалар қарастыру мақсатында ресурстарды тиінақты іріктеп алу қажет.

ҚАЗАҚ ТІЛІ

Жаңартылған білім мазмұны ШЖМ жағдайында әртүрлі жастағы білім алушылардың нәтижеге қол жеткізуі үшін оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда ерекше дамытушы педагогикалық орта құруды талап етеді, оның негізінде біріктірілген сынып білім алушыларының өзара тиімді оқу іс-қимылдарын және балалардың өз білімін жетілдіру идеясын жүзеге асыруға болады. Шағын жинақты мектеп өзінің білім беру әрекетінде келесі ұстанымдар мен тәсілдерді басшылыққа алады:

- білім алушылардың әртүрлі жаста екендігін ескеру;
- бір пәндік және бір тақырыптық ұстанымдарға негізделген кіріктіре оқыту сабақтарын ұйымдастыру;
- біріктірілген сыныптар үшін өзгермелі сабақ кестесін құрастыру;
- даралап және саралап оқыту;
- оқу процесінің технологиясы мен мазмұнын бейімдеу және вариативтілігі;
- білім алушылардың өздігінен білім алу қабілетін дамыту;
- тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруда мәдени орталықтардан шалғай орналасқандығын ескеру;

- білім алушылардың оқу барысындағы бір-біріне өзара көмектесуі және ынтымақтастығы.

Өз кезегінде, түрлі жастағы топтарда сабақты ұйымдастыру келесі қағидаттарға негізделеді:

– түрлі жастағы білім алушыларды оқыту құралдарын, оқыту мазмұнын, тапсырмаларды кіріктіру және саралау;

– өзара оқыту;

– әртүрлі жастағы білім алушылардың өзара оқу іс-әрекеттерін басқару;

– балалардың психологиялық қорғанысын қамтамасыз ету;

– білім алушылар құрамының жас ерекшеліктік ауқымын оңтайландыру.

Білім алушылардың тиімді өзара әрекеттестігі үшін кеңес берілетін жас ерекшелік ауқымы – 3-4 жастан артық емес.

ШЖМ жағдайында біріктірілген сыныптарда жаңартылған оқу бағдарламасымен оқытуда сапалы білім беруге қол жеткізу, оқушының бойында жан-жақты оқу дағдыларын қалыптастыру педагогтың зор еңбегін талап ететін қиын жұмыс. Себебі, көбіне шығармашылық деңгейде берілген, талабы жоғары ауқымды тақырыптарды толық сынып комплектісіндегі мұғалім барлық сабақ барысына жоспарласа, біріктірілген сыныпта сол уақыт ішінде тағы сондай келесі сыныптың материалын қамту қажет.

4-сыныптан 5-сыныпқа көшкен оқушылардың жазу сауаттылығы мен сөйлеу дағдысының қалыптасуы ортаңғы буында жаңа оқу бағдарламасына көшкен 5-сыныптағы білім мазмұнына ілесуі үшін, оның қолданыстағы білім беру бағдарламасы ерекшеліктері аралығындағы біраз алшақтықтығын еңсеруге жұмыс жасауы қажет. Мысалы 5-сыныптың қазақ тілінде төрт дағды бойынша бір сабақтың барысында мәтін түрін, стилін, жанрын, негізгі ақпарат пен қосалқы ақпараттарды табу, сонымен бірге тілдік бағдар бойынша лексикалық, грамматикалық білім қосымша беріледі. Оқушылар күрделі тапсырмаларды орындауға мұғалімнің көмегімен ғана қол жеткізеді. Оқушылар көпке дейін өз ойын ашық айтуға, мәселені талдауға, өзгенің ойын тындауға, қандай да бір мәселені ауызша талдауға, өзгенің талдауын, талқылауын, ойын тындап қорытуда кейін қалып отырады.

Сондықтан ШЖМ оқушыларына оқу бағдарламасын сапалы меңгерту үшін қосымша мүмкіндіктерді қарастырған жөн. Бұл мақсатта вариативті сағат сандарының есебінен факультатив сабақтарын қарастыру тиімді болады.

Оқу сауаттылығын дамыту мақсатында ұйымдастырылатын қосымша сабақтарға келесі бағыттағы тақырыптар ұсынылады:

- оқу дағдыларын жетілдіру;

- мәнерлеп оқу;

- көркем жазу;

- сөйлеу шеберлігі;

- тілдік стиль.

«Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған оқу бағдарламасының негізінде 5, 7-сынып, 6,8-сынып бойынша және «Қазақ әдебиеті» пәнінен 5,7-сынып үшін

факультативтік курсының үлгісіндегі тереңдетіп оқыту жобасы ұсынылып отыр.

Басты бағыт – негізгі тілдік дағдыларын дамытуға ықпал ететін коммуникативтік тәсілдерді ұстану. Білім алушылардың тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым дағдыларын дамыту арқылы функционалдық сауаттылығын арттырып, кез-келген ортада білімін өмірмен байланыстыра қолдана алуына мүмкіндік туғыз - бұл бағдарламаның басты қағидаты болып саналады. Ауылдық жердегі ШЖМ оқушыларының барлығы қазақы табиғи тілдік ортада өмір сүретіндіктен, мектепке олардың көптеген лексикалық сөз қорының іргетасы қаланып келеді. Әрі қарай балалардың білімін дамытып, жас ерекшеліктеріне қарай сапалық деңгейге өсіріп отыру - педагогтың міндеті.

«Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламасының бағыттарына сәйкес адамгершілік құндылықтар, ұлттық мәдени мұра, туған жер тақырыптарымен ұтымды байланыстыра білу, осылайша берілетін білім мазмұнының маңызын арттыру ұсынылады, соның нәтижесінде бала жанын рухани байыта алатынымызды ескеру қажет.

Тереңдетіп оқытудың аса тиімді тұсы, қазақ тілін үйретуде көркем мәтінді ұтымды пайдалануға болады. Сынып өскен сайын біртіндеп күрделендіріп, спиральді әдіс арқылы көркем мәтіндегі кейіпкерлер туралы және оқиғаларды талдауды күрделендіру жолымен сыни ойлау қабілетін дамыту міндетін шешуге жол аша аламыз. ШЖМ жағдайында бұл әдіс-тәсілдер пәнді қосымша тереңдету сабақтарында қазақ тілі мен әдебиетін кіріктіру арқылы іске асырылуы мүмкін, бұл баланың алатын тілдік білімінің сабақтастығы мен тұтастығын да қамтамасыз етеді.

Осы алғышарттар *«Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытудың келесі мақсаттарын* айқындайды:

- пәнге қызығушылығын арттыру;
- сауатты жазуға үйрету;
- тілдік талдау жасау біліктілігін арттыру;
- сөз байлығын дамыту;
- рухани құндылықтарды қалыптастыру.

Аталған мақсаттардан келесі міндеттер туындайды:

- білім алушылардың теориялық білімдерін тереңдету, жүйелеу;
- меңгерген білімдерін ауызша, жазбаша сөйлеу тілдерінде орынды қолдануға қалыптастыру;
- ақпаратты өңдеуге, талдауға, өзіне қажеттісін іріктеуге, құндылығы мен шынайылығын ажырата білуге үйрету;
- шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- туған жерге деген патриоттық сезімін қалыптастыру;
- ұлттық құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу.

Оқушылардың оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын жетілдіру мақсатында үлгі ретінде тапсырмалар ұсынылған. Тапсырмалар көбіне мәтін түрінде, жазбаша жұмыс, оның ішінде диктант түрлері, эссе жазу, визуалды тапсырмалар, аудио-видео материалдар түрінде мұғалімнің шеберлігіне қарай ұсынылады. Талдау-жинақтауға қатысты визуалды

көрнекіліктер арқылы тірек сызбалар ұсыну, «SWOT» талдауы, әртүрлі органайзерлер, күнделік жазу, жуан-жіңішке сұрақтарды ұйымдастыру, «Бестік диктант», қатесіз көшіру, эссе, күрделі және қарапайым жоспар құру, хат жазу, тезис, хабарлама, хабарландыру жазу тиімді тәсілдерге жатады.

Ақпарат ұсыну үшін үлгі тапсырмалар: бейнефильмдер, деректі фильмдер, аудиовизуалды тапсырмалар, мультфильмдер, тірек сөздер, көлемді мәтіндер, т.б.

Интерпретациялық үлгі тапсырмалар: әртүрлі жанрадағы, стильдегі мәтіндер, дұрыс- бұрыс мәтіндер, сын тұрғысынан ойлауды дамытатын жұмбақ суреттер, логикаға құрылған суреттер, сюжетті фотоколлаждар, көрме, т.б.

Оқушылардың жан-жақты танымдық білім-білік дағдыларын қалыптастыру үшін, қызығушылығын, белсенділігін арттыру үшін жеке жұмыс, жұптық жұмыс, ұжымдық жұмыс, шығармашылық жұмыс түрлерін ұйымдастыруға болады.

«Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгілері әр бөлімде толығымен қамтылмай қалған, оқушының меңгеруі қиын тапсырмалар, соның ішінде көбіне мәтін құрылымы, жанры, стилі, ондағы ой бөліктері, нақты ақпарат көздерін табу, талдау, салыстыру, жүйелеу, жинақтау, интерпретациялау, жоспарлау, іздену дағдыларын дамыту бойынша нақты педагогикалық тәсілдер мен стратегияларды қамту арқылы құрастырылған.

5-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Мәдениет: тіл және қарым-қатынас	Тыңдалым және айтылым	1.Мәтінді мұқият тыңдап, мәтін бойынша тірек сөздерді табу. 2.Тыңдалған мәтін бойынша жіңішке және жуан сұрақтар құрастыру.
	Оқылым	«Дұрыс-бұрыс» мәтінін ұсыну. Мәтіндерді салыстыру, редакциялау.
	Жазылым	Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Көп нүктенің орнына тиісті дыбыстарды қойып, көшіріп жазу.
2-бөлім: Киіну.	Тыңдалым және айтылым	1.Сюжет желісіне «Бестік диктант» әдісі арқылы әңгіме бойынша негізгі ой, мәселелерді анықтау, жинақтау

Сән.Талғам.		2.Мәтінді мұқият тыңдап жіберілген сөздерді жазып, өлеңді толықтыру. Осы сөздердің мағынасын ашу, басқа мысал келтіру.
	Оқылым	«Сенің ойың қандай?» әдісі. Мәтін мазмұны бойынша жеңіл және қиын сұрақтар құрастырып, ой шеңберінде жауап алу.
	Жазылым	Берілген мәтіннен қате сөздерді тауып, орфографиялық сөздік арқылы редакциялау.
	Әдеби тіл нормалары	Мәтінді мұқият тыңдап, жіберілген сөздерді жазып, өлеңді толықтыру. қандай ықпал заңдылықтарға сәйкес екенін анықтау.
3-бөлім: Отбасылық дәстүрлер мен мерекелер	Тыңдалым және айтылым	1.Аудиовизуалды мәтінді тыңдап, көтерілген мәселе бойынша хабарлама жасау; 2.Аудиовизуалды мәтінді тыңдап, мәтінді кара сөзбен айту.
	Оқылым	1.Мәтінді оқып, «Тұжырымдамалық карта» әдісі арқылы кестені толтыру.
	Жазылым	«Қолжазба күнделігі» стратегиясы. Мәтінде берілген оқиғаға пікір жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Семантикалық карта толтыру» әдісі. Мәтіннен тура, ауыспалы және көпмағыналы сөздерді тауып, картаға дұрысын белгілеу.
4-бөлім: Жануарлар әлемі мен өсімдіктер дүниесі	Тыңдалым және айтылым	Мәтіннен алынған негізгі ақпаратты «Джигсо» әдісі арқылы түсініп, қолдану.
	Оқылым	Мәтінді оқып, өз идеясын постерге жазу, оны талқылап, идеямен бөлісу.
	Жазылым	«Көргеніңді жаз» әдісі. Абстрактілі суреттерді көру арқылы хабарландыру жазу.
	Әдеби тіл нормалары	1.Омоним, синоним, антоним сөздеріне мақал-мәтелдер ойдан жазу. 2.Омоним, синоним, антоним сөздер қатарын қолданып, «Бес минуттық»

		эссе жазу.
5-бөлім: Бос уақыт және хобби	Тыңдалым және айтылым	1.Аудиомәтінді тыңдау барысында маңызды, кілт сөздерді түртіп, жазып алу. Мәтін желісі бойынша ой қорыту. 2.Аудиомәтін желісін ойдан жалғастырып, әңгімелеу.
	Оқылым	Мәтінді түсініп, жоспар құрастыру, жанрлық ерекшеліктерін ажырату.
	Жазылым	Берілген комикс суреттер топтамасы бойынша жоспар құрастыру, оқиғаны сипаттау және суреттеп жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Кім жылдам» ойыны арқылы топтар арасында жұрнақ түрлерін бағандап жазу.
6-бөлім: Қиял әлемі	Тыңдалым және айтылым	Тыңдалған мәтін негізінде тірек сөздерді қолданып, монолог құрастыру.
	Оқылым	Көркем әдебиеттен қажетті ақпаратты оқып, сахналау.
	Жазылым	Сурет бойынша негізгі тірек сөздерді атап, мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	1.«Семантикалық карта» арқылы зат есімдердің мағыналық түрлерін ажырату. 2. Берілген зат есімдерді жалғау арқылы түрлендіріп, қиялдан ертегі жазу.
7-бөлім: Көлік және жол белгілері	Тыңдалым және айтылым	Мультфильмнің үнсіз нұсқасын түсіну, тірек сөздер мен жетекші сұрақтар құрастыру.
	Оқылым	Сюжет желісі бойынша қарапайым, күрделі жоспар құру.
	Жазылым	«Пирамида» әдісі. Суреттер желісі бойынша әңгіме құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Тыңдалым мәтіні арқылы сан есімдердің түрлерін қолданып

		сөзжұмбақ, ребус құрастыру.
8-бөлім: Адамның сырт келбеті мен мінезі	Тыңдалым және айтылым	Мәтіннен эмоционалды сөздерді анықтау. «Лездеме» әдісі арқылы эмоционалды сөздерге түсінік беру.
	Оқылым	«Венн диаграммасы» әдісі. Екі мәтіннің мазмұнын, тақырыбын, тілдік құралын салыстыру.
	Жазылым	Мультфильм желісі бойынша қарапайым және күрделі жоспар құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Жасырын сөздер» әдісі арқылы тиісті сын есімдерді қойып, көшіру.
9-бөлім: Аспан әлемінің құпиялары	Тыңдалым және айтылым	Үнсіз бейнефильм, «Үштік» әдісі арқылы әңгімелесу.
	Оқылым	1. Мәтіннен қажетті ақпараттарды түртіп алу. 2. «Автор орындығы» әдісі арқылы сұрақ-жауап ұйымдастыру.
	Жазылым	Эмоционалды сөздерді қолданып, «Мен ғарышкер болсам...» тақырыбында жинақы мәтін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Көркем әдебиеттерден әңгіме желісіне төл сөз, төлеу сөз, автор сөзін қолданып, рөлдік ойын ұйымдастыру..
10-бөлім. Саяхат және демалыс.	Тыңдалым және айтылым	Тыңдалған мәтін бойынша «Кофе таяқшасы» әдісімен ақпарат алмасу, пікір қосу.
	Оқылым	«Қолжазба күнделігі» әдісі. Мәтінде берілген оқиғаның жанрлық ерекшеліктерін ажырату.
	Жазылым	Музыка әуенімен жазба стиль ерекшеліктерін сақтай отырып, таңдау бойынша кейіпкерге хат жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Төл сөз, төлеу сөз, автор сөзін ескеріп, диалог құрастырып жазу.

Лексикалық тақырыптар оқушының белсенді сөздік қорын байытуға, алған білімін күнделікті өмірде қолдана алуға, өз ойын ашық, еркін жеткізе білуге мүмкіндік береді.

Оқу мақсаттарымен жұмыс жүргізу жолдары: Оқу жоспарында көрсетілген оқу мақсаттары оқушылардың айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым әрекеттерін қамти отырып, коммуникативтік дағдыларын сенімді қалыптастыруға, сол негізде 5-сыныпты аяқтағанда күтілетін нәтижеге қол жеткізуге бағытталған.

Лексикалық тақырыптар ретінде сұрыпталып іріктелінген мәтіндер мен оларға байланысты құрылған тапсырмалар шынайы өмірмен байланысты жағдаяттардан туындап немесе соған жуықталады. Сонымен қатар, оқу материалдарының мазмұны мен тапсырмалардың орындалу логикасы оқушылардың даму деңгейіне сай ойлау, түсіну ерекшеліктеріне сәйкес таңдалады.

6-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Қазақстандағы көрікті жерлер	Тыңдалым және айтылым	«Жұптық әңгіме» әдісі бойынша идеяларды талқылау.
	Оқылым	«Топтық тергеу» әдісі арқылы әңгімені талдау.
	Жазылым	Мәтіннен негізгі ойды анықтап, жинақы мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Сөйлемдерді толықтыр» әдісі. Мәтіннен жеке, бірге, бөлек және дефис арқылы жазылатын сөздерді теріп жазу.
2-бөлім: Ұлттық және отбасылық құндылықтар	Тыңдалым және айтылым	«Өзіңізді тексеріңіз» әдісі. Аудиовизуалды бейнефильмнен көтерілген мәселені, маңызды тірек сөздерді анықтау.
	Оқылым	«Айырмашылығы неде?» әдісі. Екі мәтіннің айырмашылықтарын анықтап, негізгі, нақтылау сұрақтар құрастыру.
	Жазылым	«Редакциялау» әдісі. Орфографиялық сөздікті қолдану арқылы мәтіннен қате берілген сөздерді тауып, оны түзету.
	Әдеби тіл нормалары	«Инсерт» әдісі. Екпіннің түрлерін (сөз екпіні, тіркес екпіні, логикалық екпін) ажырату.
3-бөлім:	Тыңдалым және айтылым	«SWOT» әдісі. Мәтіндегі ақпаратты шынайы өмірмен байланыстыру,

Әлемнің жеті кереметі.		салыстыру.
	Оқылым	«Идеал» стратегиясы арқылы мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпаратты анықтау.
	Жазылым	«Келісу, келіспеу», позициялық көзқарасты талдаудан кейінгі ой қорыту. Эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Жеке сөздер, бірге, бөлек жазылатын сөздерді орфографиялық нормаға сай қолданып, мәтін жазу.
4-бөлім: Астана – мәдениет пен өнер ордасы	Тыңдалым және айтылым	«Ашық және жабық сұрақтар» әдісі арқылы тіркестер мен терминдерді орынды қолданып, диалогке қатысу.
	Оқылым	«Стикердегі диалог» әдісі. Комментарий жасау арқылы пікірлерін қорғау.
	Жазылым	Публицистикалық стильде жазылған мақала авторы көзқарасына «Келісу-келіспеу» эссесін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Неологизм, термин, диалект сөз, кәсіби сөздерді мәтіннен теру, «Семантикалық картаны» толтыру.
5-бөлім: Тарихи тұлғалар	Тыңдалым және айтылым	«Ыстық орындық» әдісі. Тыңдалған мәтін мазмұны бойынша өз ойын түйіндеу.
	Оқылым	«Тұжырымдамалық карта» әдісі. Энциклопедия, сөздік, газет-журналдардан қажетті ақпараттарды жинақтау.
	Жазылым	Тарихи тұлғаның қысқаша өмірбаянын жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Графикалық органиайзер». Мәтіннен көнерген сөз, эвфемизм, дисфемизм сөздердің мағынасын сызбаға түсіру.
6-бөлім: Су – тіршілік көзі. Қазақстандағы өзен-	Тыңдалым және айтылым	«Ақпаратты сүзу» органиайзерін қолданып, аудиовизуалды көрсетілімнен детальді ақпаратты сүзу.

көлдер	Оқылым	Мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпараттарды сәйкестендіру.
	Жазылым	Ұсынылған тақырып бойынша деректер жинақтай отырып, графиктік мәтінді кесте түрінде құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Терме диктант» арқылы есімдіктерді теріп жазу.
7-бөлім: Спорт. Белгілі спорт жұлдыздары.	Тыңдалым және айтылым	«Бестік диктант» арқылы мәтіннен детальді ақпаратты беру.
	Оқылым	Мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпаратты анықтау үшін «Ромб» жіктелімі.
	Жазылым	Мәтін бойынша қарапайым жоспар құру. Белгілі спорт жұлдызына мінездеме жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Етістіктің түрлеріне сәйкестендіру тест.
8-бөлім: Қазақ халқының әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері. Наурыз	Тыңдалым және айтылым	«Жариялау» әдісі. Наурыз мейрамына байланысты ресми, әлеуметтік қатынаста құттықтау түрлерін жариялау.
	Оқылым	«Себеп-салдарлық диаграмма» графикалық органайзер арқылы тақырыпқа сай қосымша ақпарат көздерін анықтау.
	Жазылым	«Редакциялау» әдісі. Мәтіндегі орфографиялық және пунктуациялық қателерді сөздіктерге, емле ережелеріне сүйеніп, түзету.
	Әдеби тіл нормалары	Үстеудің мағыналық түрлерін қолданып диалогке қатысу.
9-бөлім: Әлемдегі ірі кітапханалар	Тыңдалым және айтылым	Мәтінмен жұмыс. «ТВ шоу» бағдарламасын ұйымдастыру. Әлеуметтік-мәдени, ресми-іскери тақырыптарға байланысты «Кезбе тілші» әдісі арқылы интервью жүргізу.
	Оқылым	«Джигсо» әдісі. Ауызекі және ресми стильдегі мәтіндердің тақырыбын

		анықтау, мазмұнын, тілдік ерекшелігін салыстыру.
	Жазылым	«Эвристикалық» әдіс. Мәтіннен кілт сөздерді теріп жазу, кілт сөздерден жинақы мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Синонимдік қатарларды қолданып сипаттама жазу.
10-бөлім. Ғылым мен технология жетістіктері	Тыңдалым және айтылым	«Кезбе тілші» әдісін қолданып, әлеуметтік-мәдени, ресми-іскери тақырыпқа диалог құру.
	Оқылым	«Ромбтық жіктелім» графикалық органайзерге маңызды мәселелерді енгізу.
	Жазылым	Ақпарат көзінен алынған тақырыптық материалды зерделеу. Соңында эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Қара-жаз-айт-жаз-тексер» стратегиясы арқылы берілген сөйлемдердің тиісті тыныс белгілерін қойып көшіру.

7-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Ауа райы және климаттық өзгерістер	Тыңдалым және айтылым	«Климат неге өзгеріске ұшырап жатыр?» деген сұрақ төңірегінде климаттың өзгеруіне әсер ететін жағдаяттарға байланысты суреттер топтамасын көрсету арқылы сөз талқы ұйымдастыру.
	Оқылым	Проблемалық сұрақтарға тыңдалған мәтіннен деректер келтіре отырып, дәлелді жауап беру, өз жауабын өзгенің жауабымен салыстыру, талқылау.
	Жазылым	Тыңдалған мәтін бойынша жеке-жеке сұрақтар құрастырып жұпта салыстыру. Климаттық өзгерістер туралы өз пікірін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Сыр сандық» әдісі арқылы мәтіннен тұйық етістіктерді қызметіне қарай талдап жазу.
2-бөлім:	Тыңдалым және	Көшпенділер мәдениеті туралы мәтінді тыңдай отыра: «мен -саған, сен - маған» әдісін

Көшпенділер мәдениеті	айтылым	қолдана отырып сұрақтар қою.
	Оқылым	Жұппен жұмыс әдісі арқылы оқулықтағы мәтінді бір-біріне баяндау.
	Жазылым	«Заманау киімдерді ұлттық нақышта шығарса, сатып алар ма едіңіздер?» Тақырып төңірегінде шағын мәтін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Жалғаулар мен шылауларды қатыстыра отырып, «Көшпенділер мәдениеті» тақырыбына эссе жазу.
3-бөлім: Денсаулық – зор байлық	Тыңдалым және айтылым	Мәтінді тыңдай отыра «Кофе араластырғыш таяқшалар» әдісімен сұрақтарға жауап беру.
	Оқылым	Мәтіннен тірек сөздерді анықтау. Мәтін мазмұнына болжам жасап, салыстыру.
	Жазылым	Берілген тақырып бойынша 7-8 мақал-мәтелдер жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Ас –адамның арқауы» тақырыбында фразеологизм, мақал-мәтелдерді қолданып мәтін жазу.
4-бөлім: Сүйіспеншілік пен достық	Тыңдалым және айтылым	«Үштік» әдісі арқылы түртіп алып, өз пікірін айту.
	Оқылым	«SWOT- талдау» әдісімен белгілі бір мәселені ойлау, талдау, салыстыру.
	Жазылым	«Еркін әңгіме» әдісімен «Достық неден басталады?» тақырыбында эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Берілген мәтіндерден етістіктің есімше, көсемше түрлерін анықтау.
5-бөлім: Музыка өнері және қазақтың киелі домбырасы	Тыңдалым және айтылым	«Буклет» әдісі арқылы алған білімдерін жинақтау.
	Оқылым	Тақырып бойынша негізгі идеяларды жинақтап, саралау.
	Жазылым	Қазақтың өнер саңлақтары туралы кестені толтыру.
	Әдеби тіл нормалары	Етістіктің шақ, рай түрлерін қатыстыра отырып «Қазақтың киелі домбырасы» туралы мәтін жазу.
6-бөлім: Ғаламтор және әлеуметтік	Тыңдалым және айтылым	Берілген мәлімет бойынша өздері сұрақ қойып, жауабын топтық жұмыста талқылау, қорытындыға келу.

желілер	Оқылым	Мәтін үзінділерін тыңдап, оқиғаның дамуы мен аяқталуына болжау жасау.
	Жазылым	«Сұраққа жетіп ал» әдісі «Ғаламтордың пайдасы мен зияны қандай?»
	Әдеби тіл нормалары	«Жасырын сөздер» ойыны арқылы берілген мәтінге керекті шылауларды қойып жазу.
7-бөлім: Қазақстандағы ұлттар достастығы	Тыңдалым және айтылым	«Стикердегі диалог» әдісі арқылы жұпта оқып, талқылау.
	Оқылым	«Ойлан,жұптас,бөліс» әдісімен мәтінді оқып, негізі ойды табу.
	Жазылым	«6 неліктен?» әдісімен «Ұлттар достығы-басты байлығымыз»тақырыбында диалог жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Сөйлемдерден еліктеу сөздерді тауып, олардың қызметін (сындық, амалдық,қимылдық) анықтау.
8-бөлім: Дұрыс тамақтану. Гендік өзгеріске ұшыраған тағамдар	Тыңдалым және айтылым	«Миға шабуыл» әдісімен ақпарат (мәлімет, проблема, сұрақ) туралы бар білгендерін жеткізу.
	Оқылым	Берілген өлең жолдарын пайдаланып, сұхбат құру.
	Жазылым	Мәтінді өз көзқарасы бойынша дамытып жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Одағайды қатыстырып дұрыс тамақтанудың алты ережесін жазу.
9-бөлім: Жеңіс күні. Ұлы ерлікке тағзым	Тыңдалым және айтылым	«Ақылдың алты ойлау қалпағы» бойынша сыни тұрғыдан ойлауын дамыту
	Оқылым	Мұқағали Мақатаевтың «Соғыстың соңғы көктемі» өлеңін тыңдап, алған әсерлерімен ой бөлісу.
	Жазылым	Мәншүк Мәметованың еңбек жолына хронологиялық кесте құру.
	Әдеби тіл нормалары	Оқшау сөздерді қатыстырып, «Өрмекші» әдісімен бірнеше сөйлем жазу.
10-бөлім. Ғылыми фантастика	Тыңдалым және айтылым	«Кейс – стади» әдісімен жағдаятты талдау, болжау.
	Оқылым	Мәтінді оқи отыра стилі, тақырыбы, құрылымы, тілдік ерекшеліктерін дәлелдеу.

	Жазылым	«Кинометафора» әдісімен берілген мәтінді өзінің логикалық ойлау қабілеті бойынша жазу.
	Әдеби тіл нормасы	«Ашық микрофон» әдісі бойынша тырнақша қойылатын бірнеше мысалдар жылдам әрі тұжырымды ойлап жазу.

Қазақ тілін қазақ мектебінде ана тілі ретінде дәстүрлі оқытуда грамматиканы «тіл формасынан тіл мазмұнына қарай жүрумен» оқытып келсе, грамматиканы функционалдық оқытуда «тіл бірлігінің қызметінен оның формасына қарай жүру» логикасына қарай өзгерді. Бір жағынан, нақты мәнмәтінде, мәтінде қандай грамматикалық құралдар қатысып тұрғанын көрсету мақсаты көзделінсе, екінші жағынан, грамматикалық тәсілдер тобы арқылы берілетін семантикалық функцияларды талдау мен жинақтау көзделеді.

Грамматикалық бірліктердің мәтінді құруға қатысуда қандай функционалдық мағыналық қызмет атқарғанын таныту, грамматикалық дағдыларды қалыптастыру бірізділігін сақтау, оның білдіретін мағыналық қызметімен тығыз байланыста оқыту ұсынылады.

8-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Көне түркі жазбалары және қазақ жазуы	Тыңдалым және айтылым	«Сұхбат» әдісі арқылы тыңдалған мәтін бойынша топпен ашық-жабық, жуан-жіңішке сұрақтар ұйымдастыру.
	Оқылым	«Сканерлеп оқу» әдісі арқылы берілген мақаланы оқу, тірек сөздерді теріп жазу.
	Жазылым	«Ақпарат сүзу» әдісімен мәтіннің маңызды ақпараттарды табу. Әр бөлігінен алынған маңызды ақпараттардан (аннотация) жазу.
	Әдеби тіл нормасы	“3 таяқша” әдісімен грамматикалық нормаға сай анықтауыштық, жетек сұрақ түрлері және құрмалас сөйлемдерді қолдану. 1 сұрақ... 1 жауап... 1 идея...
2-бөлім: Адамзаттық құндылықтар	Тыңдалым және айтылым	Аудиовизуалды мәтін. Өмірден алынған шағын фильмнен кейіпкерлердің қолданған экспрессивті-эмоционалды сөздерін табу.

және әлем мәдениеті		«Т» кестесі стратегиясы бойынша экспресивті-эмоционалды сөздерді тізу.
	Оқылым	«Жариялау» әдісімен 3 топ арасында мәтін түрлерін бөліп беру. (әңгімелеу, сипаттау, талқылау). «Конверт сұрақ» әдісі арқылы білімді бекіту.
	Жазылым	«Төрттік» әдіспен тезистік жоспар құру.
	Әдеби тіл нормасы	Жұптық жұмыс. Абайдың тандау бойынша қара сөзіне, «Көзімнің қарасы» әніне интонацияның құрамдас бөліктеріне: әуен, әуез, тембр, қарқын, кідірісті сөйлеу мәнеріне өлеңді мәнерлеп оқу ұйымдастыру.
3-бөлім: Кәсіп пен еңбек. Болашақ мамандықтары	Тыңдалым және айтылым	«Стоп кадр» әдісі арқылы фильмнен үзінділер көрсетіп ой тұжырымдау. «5-5-5» әдісі арқылы ой жинақтау.
	Оқылым	«Көрме» әдісі арқылы берілген мәтін мазмұны бойынша суреттерді реттеу, бағалау. «Жәрменке» арқылы сатып алу ұйымдастыру.
	Жазылым	«Ой шақыру» стратегиясы: тірек, кілт сөздер. «Менің ойымша, ең қиын мамандық...» аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Шағын топтар арасында алдын-ала дайындалған «Мақалдың жалғасын тап» ойынын ұйымдастыру. Сөздік қорды жетілдіру. «1 минут» әдісін қолданып мүдірмей жатқа мақал айту.
4-бөлім: Ғарышты игеру жетістіктері	Тыңдалым және айтылым	Дереккөздермен жұмыс. Топтық жұмыс. «Марста тіршілік бар немесе жоқ» тақырыпқа дебат ұйымдастыру. Әр топқа 7 минут уақыт.
	Оқылым	«Теріп алу» стратегиясы. Мәтін бөліктерінен маңызды, қосалқы ақпарат көздерін жазып алу.
	Жазылым	Топтық жұмыс. Ғарышқа байланысты ресурстар мен ғаламтормен жұмыс. 1-топ аннотация, 2-топ тезис құрап жазу.
	Әдеби тіл нормасы	«Сүзгіден өткізу» органиайзері. Сөз тіркесінің байланысу тәсілдері мен түрлері. Есімді, етістікті сөз тіркестерін ажыратуға сәйкестендіру тесті.
5-бөлім: Биоалуан түрлілік. Қызыл	Тыңдалым және айтылым	«Ақпарат сүзу» органиайзері. 1-топ: Негізгі ақпарат көзі. 2-топ: Қосалқы ақпарат көзі. «Ақпарат алмасу» әдісі.

кітапқа енген жануарлар мен өсімдіктер	Оқылым	«Әйлер шеңбері» орғайзері арқылы екі ақпараттарды салыстыру.
	Жазылым	«Бестік диктант» әдісі арқылы мақала жазу. Қызыл кітап бойынша «Құндылық сызығы» стратегиясын қолдану.
	Әдеби тіл нормасы	Жұптық жұмыс. Мәтіндегі сөйлем мүшелеріне сатылай кешенді талдау. «Егжей-тегжей тексеру» стратегиясы арқылы түзету жұмысы.
6-бөлім: Қоршаған орта және энергия ресурстары	Тыңдалым және айтылым	Топтық жұмыс. «РАФТ» әдісі. Ғылыми деректерді орынды ұсыну, полилогта өз ойын дәлелді, жүйелі жеткізу.
	Оқылым	Газет-журналдан, ғаламтор желілерінен «Экология» тақырыбына ғылыми және публицистикалық стильдегі мәтіндерді іздеу. «Бір айналым» стратегиясын қолданып ақпарат алмасу. Проблемалық, дәлелдеуші сұрақтар қою.
	Жазылым	«Энергия көзі» тақырыбына мақала іздеп табу. Мақала бойынша «Блум түймедағы сұрақтарын» құрып, тезис жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Синтаксистік талдау. Бірыңғай мүшелер және айқындауыш мүшелерді ажырату.
7-бөлім: Жасөспірім және заң	Тыңдалым және айтылым	«Кейст» әдісі тапсырмалары. Өлеуметтік-қоғамдық, мәдени-тарихи тақырыптарға 2 түрлі мәтін ұсыну. Автор көзқарасы мен экспрессивті-эмоционалды сөздерді қолданып пікірталас ұйымдастыру.
	Оқылым	«Іздену» стратегиясы. Ғаламтордан тақырыпқа сай бірнеше деректермен жұмыс. Авторына сілтеме жасау.
	Жазылым	«Ой шақыру» стратегиясымен тірек сөздерді ұсыну. «Менің құқығым» аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Синтаксистік талдау. Жай сөйлемдерді айтылу мақсаты мен құрылымдық ерекшелігіне сай сәйкестендіру тест.
8-бөлім: Театр өнері мен мәдениеті	Тыңдалым және айтылым	«Ішкі және сыртқы шеңбер» әдісі. Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіндіру, астарлы ойға келісу-келіспеу, пікірмен бөлісу.

		«Серпілген сауал» әдісі. Жуан, жіңішке сұрақтар құру.
	Оқылым	«Ой шеңбері» әдісі. Тақырыбы ұқсас ғылыми және публицистикалық стильдегі мәтіндермен жұмыс ұйымдастыру. Тақырыбын, түрлеріне сипаттама беру.
	Жазылым	Мәтін ұсыну. «Талдау картасы» стратегиясын қолдану. Блум кезеңдерімен тезистік жоспар құру.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Жай сөйлемдерді айтылу мақсаты мен құрылымдық ерекшелігі.
9-бөлім: Қазақстандағы туризм және экотуризм	Тыңдалым және айтылым	Мәтін бойынша «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісі. «Деректер мен пікір» бланкі арқылы 2-3 дерек, 1 пікірмен бөлісу.
	Оқылым	«Егжей-текжейлі оқу» стратегиясы. «Туризм орталығы» мәтіні. Дөңгелек үстел ұйымдастыру, идеямен алмасу, комментарий жасау.
	Жазылым	Тірек сөздер, кілт сөздерді ұсыну. «Пирамида» әдісімен аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Тыныс белгілерге диктант жазу. Онлайн тест орындау.

8-сыныптың қазақ тілінен оқушыларға әр бөлім бойынша оқу процесінде толығымен қамту қиындық туғызатын, жетілдіретін тапсырмалар: жинақы мәтін жазу, мәтін бойынша тезистік жоспарлау, аннотация жазу, аргументативті эссе жазу, салыстыру, өз ойын, көзқарасын білдіру, проблемалық сұрақтарға жауап беру, т.б. Сөйлеу әрекетінің түрлері мен әдеби тіл нормалары бойынша:

1) тыңдалым және айтылым дағдысын қалыптастыру барысында оқушылар дәйексөз арқылы сабақ барысында болжау немесе тірек сөздерді анықтау тапсырмасын орындай алады, ал автор көзқарасы мен экспресивті-эмоционалды сөздерді талдап, астарлы ойды анықтау, көтерілген мәселе бойынша ой тұжырымдау, өз ойын дәлелдеуге келгенде көмек қажеттігі байқалады. Біріктірілген сынып жағдайында бұл бағытта оқушыға жеке көңіл бөлуге уақыт жетіспеушілігі кедергі болуы мүмкін. Сондықтан тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарламада ескерілуі тиіс.

2) оқылым бойынша әртүрлі ақпаратты салыстыруға, жанрлық ерекшеліктерін ажыратуға, талдап-саралауға, сілтеме жасауға уақыт жете бермейді, сондықтан тереңдетіп оқытуда қайта оралуға мүмкіндік беру керек.

3) жазылым барысында тезистік жоспар құру, аннотация, графиктік мәтін бойынша аргументативті эссе жазу, стильдік түзетулер жасау, редакциялауды қайталаған дұрыс.

4) әдеби тіл нормалары бойынша орфографиялық, грамматикалық, лексикалық сауаттылықты жетілдіру оқушының дұрыс сөйлеу, дұрыс жазу сауаттылығын жетілдіреді.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ

«Қазақ әдебиеті» пәні оқушылардың ақыл-ой қабілеті мен тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына, тілдік-эстетикалық талғамдарының дамуына, коммуникативтік құзыреттіліктерінің жетілуіне, өмірлік дағдыларын шыңдауына, өздігінен білім алуларына жол ашатын негізгі пән. Сонымен қатар, ұлттық мәдениет пен әдеби мұраларды түсінуге, оны бағалай білуге үйрету оқушылардың білімділік деңгейін көтеретінін ескерген дұрыс.

«Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытудағы негізгі мақсат оқушыларды креативті ойлауға бағыттау. Олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету, дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау дағдыларын қалыптастыру, жанрларды меңгерту. Теориялық материалдар оқушының қазақ әдебиеті туралы ұғымдарын кеңейтуге, әдебиет туралы дүниетанымын қалыптастыруға және адамзатқа ортақ ойларды, дилеммаларды, мінездерді зерттеуге мүмкіндік береді. Қазақ әдебиетінен терең білім беру арқылы ой-өрісі дамыған, әдеби тіл және әдеби формалар арқылы өз ойын еркін жеткізе алатын, туындаған мәселелерді шеше білетін өмірге бейім ұрпақ тәрбиелей аламыз.

ШЖМ жағдайында «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқыту мақсатында 5 және 7 сыныптарға факультативтік курс ұйымдастыруға болады. Ұсынылып отырған курс бағдарламасының үлгісі 34 сағатқа есептелген. Әдебиет сабағында көбіне түсіну және жауап беру деңгейі толығымен жүргізіледі, ал анализ және интерпретация деңгейінде салыстыра суреттеулер, шығармадағы тілдік бейнелеу, шығармашылық жұмыстар толық ашылмайды. Жоғары деңгей бойынша бағалау және салыстыруға уақыт аз қалады. Осыған орай берілген авторлардың басқа да шығармаларын оқыту арқылы анализ, интерпретация және бағалау мен салыстыруға тапсырмалар беру қарастырылады.

5-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытуға арналған бағдарлама үлгісі:

Р/с	Бөлім	Тереңдетіп оқытуға арналған тақырып	Үлгі тапсырмалар	Сағат саны
1	1-бөлім. Таза, мінсіз асыл сөз	1. Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәні	1.Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәнін ашу. 2.Мақал-мәтелдердің ішінен есім сөздерді тауып, ағылшын тіліне аударып жазу.	3

2		1.Шешендік сөздер. 2.Аңыз-әңгімелер.	1. Әңгіме желісін баяндау. «Сұхбат алу» әдісі. Ортаға үш оқушы шақырылады. Екі оқушы бір-бірімен тақырып бойынша сұхбат құрады. Үшінші оқушы түсінгенін әңгімелейді. 2. «Екі шындық, бір жалған» әдісі. 3. «Пирамида» әдісі. Кез-келген сөзден сөз тіркесін, сөйлем, мәтін, әңгіме құрастырады	4
3	2-бөлім. Тәрбиенің қайнар бұлағы	Тәрбие көзі. Ыбырай әңгімелері	1.Тірек сөздер мен жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды анықтау. 2.Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру. 3.Ыбырай әңгімелерінің мультфильмін көрсету, SWOT талдауына салу. 4.Ыбырай әңгіме желісі бойынша рөлдік ойын.	4
4		Ыбырай әңгімелері	Ыбырай әңгімесі бойынша қарапайым, күрделі жоспарларды құру.	3
5		Бабалар сөзі	1.Әңгімені оқып шығып, мазмұнын ауызша әңгімелеу. 2.Тірек сөздерді теріп жазу. 3.«Қолжазба күнделігі» стратегиясы. Мәтінде берілген оқиғаға пікір жазу.	3
6	3-бөлім. Адамгершілік - асыл қасиет	Адамгершілік-ұлы қасиет (А.Байтұрсынұлын ың мысалдары)	1.Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру. 2.Ақынның үнсіз бейне мысалдарын өз бетінше сөйлету. 3. «Қабырғадағы рөл» әдісі арқылы	4

			басты кейіпкерге талдау	
7		М.Қабанбай «Туған жердің төрт мезгілі» повесінен үзінді	1.Маңызды, қосалқы ақпарат көздерін анықтап жазу 2. Шығарманың композициялық құрылымына талдау. 3. «Сұхбат» әдісі арқылы әңгіме желісін баяндау.	3
8	4-бөлім. Отбасы құндылықтары	Т.Нұрмағанбетовтің «Қош бол, ата» шығармасы	1.Мәтінді оқып, мазмұнын баяндау, негізгі ақпарат көзін, қосалқы ақпарат көзін анықтап жазу. 2.Композиция құрылымына талдау. 3. «Жариялау» әдісі арқылы өз позициясын жариялау	4
9		Жеті ата	1.«Менің атам» сипаттама жазу. 2. «Ромб жіктелімі» органайзері арқылы жеті ата сызбасын жасау	3
10		Н.Ақыштың «Алтынбектің балалық шағы» шығармасы	1.Жазушы және оқушы рөлінде сұхбат құру. 2. «Венн диаграммасы» арқылы Алтынбек пен өзінің балалық шағын салыстыру.	3

7-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушылардың білімдерін жетілдіріп, әрі қарай тереңдету барысында келесі біліктілік дағдыларын дамыту ұсынылады:

1) Түсіну және жауап беру: әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау; әдеби шығармадағы тұлғалық болмысты гуманистік тұрғыдан талдау; кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау; көркем шығармадағы кейіпкер бейнесі, үзінділерді жатқа айту.

2) Анализ және интерпретация: шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салғастыру; эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесі; шығармадағы көркемдегіш құралдары: символ, синекдоха, эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ қолданысы; шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу.

3) Бағалау және салыстыру: кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемесі, тарихи және көркемдік құндылығын; әдеби жанр түрлерінің даму барысы, жаңашылдығы; шығарманы ұлттық құндылығы, әдеби эссе жазу; әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы сыни шолу жазу.

7-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытуға арналған бағдарлама үлгісі:

Р/с	Қазақ әдебиеті	Тереңдетіп оқытуға арналған тақырып	Үлгі тапсырмалар	Сағат саны
1	1-бөлім. Көне күндерден жеткен жәдігерлер	Қазтуған жыраудың «Мадақ» жыры.	1.Шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салыстыру. 2. Жыр мазұнын өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу;	3
2		1.Жиёмбет «Әмірің қатты Есім хан» толғауы. 2.Жиёмбет «Әй, қыңыр ер, қыңыр ер» толғауы.	1. Шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау; 2. Әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу.	4
3	2-бөлім. Толғауы тоқсан қызыл тіл	1.Сүйінбайдың Жанақ акынмен айтысы. 2.Жамбыл «Шағым» өлеңі.	1. Шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау. 2.Шығарманы ұлттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу. 3. Өлең құрылымы бойынша ұйқас түрлеріне талдау.	4
4		1.С. Мұқанов «Бала Шоқан» шығармасынан үзінді мәтіні. 2.Жамбыл «Сұраншы батыр» дастаны.	1. Оқиғаның дамуы мен аяқталуын болжау. 2. Шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу. 3. Шығармадағы көріктеуіш құралдарға талдау.	3
5	3-бөлім. Балалар мен үлкендер	1.Мағжан «Мен кім?». 2.«Жастарға» өлеңдері.	1. Кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемені салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру.	3
6		1.Әуезовтің «Жетім» әңгімесі.	1. Шығармадағы эпизодтар мен	4

		2.Мағжан «Қазақ тілі» өлеңі.	бейнелерді салыстыру. 2. Шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпитафия, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау.	
7		1.Қ.Қайсенов «Жас партизандар» шығармасы.	1. Кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға беру. 2. Көркем шығарманың мазмұны мен пішіні, әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау. 3. Қарапайым және күрделі жоспар құру.	3
8	4-бөлім. Ұрпақ тәрбиесі	1.М.Шаханов «Бақыт» өлеңі. 4.Қ.Қайсенов «Жау тылында» шығармасы.	1. Ойтолғау жазу. 2. Шығармадағы кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемесін салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру.	4
9		1.Б. Бұлқышовтың «Өмір сүргім келеді» шығармасынан үзінді. 2.Т.Медетбек «Мәртебе» өлеңі.	1. Автор көзқарасы мен көтерілген мәселені талдау. 2.Жанрлық және стильдік ерекшелік-теріне сай көркемдегіш құралдарды орынды қолдана отырып, шағын мақала құрастырып жазу. 3. Шығарманы ұлттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу.	3
10		1.Т.Әбдіков «Ақиқат» шығармасынан үзінді.	1.Автор көзқарасы, айтар түпкі ойын анықтау. 2.Әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу, баға беру.	3

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндерін тереңдетіп оқытуға берілетін тапсырмаларды жаңартылған білім мазмұнын енгізу барысында қолданылып келе жатқан жаңа педагогикалық тәсілдердің көмегімен түрлендіріп, балаға қызықты, әрі тиімді формада жүргізу ұсынылады.

«Сын тұрғысынан ойлау» технологиясын да біріктірілген сынып жағдайында тиімді пайдалануға болады. Әсіресе сабақтың үш бағыттық құрылымында (*ой шақыру, ойлау, кері байланыс*) мұғалімдерге сабақ жоспарын құруда жүйелілікті сақтауға, жинақылыққа, тиімді тәсілдерді таңдауға септігін тигізеді. *СТО технологиясының негізгі тәсілдеріне* сұрақтарды дұрыс құру дағдысын дамыту жатады. Ұсынылып отырған «жуан» және «жіңішке» сұрақтар кестесін толықтырсаңыз болады және сабақ барысында тақырыпты талдау, жинақтау үшін қолдану тиімді.

Неліктен, үш түсінік бер.....?	Кім .....?
Неліктен, түсіндір .....?	Не...?
Неліктен, сіз солай ойлайсыз.....?	Қашан...?
Қандай айырмашылығы бар.....?	Мүмкін...?
Не боларын, болжап көр.....?	Болар...?
Болмаса, сіздің ұсынысыңыз қандай..?	Алар ме еді....?
	Қалай аталады....?
	Болды ма....?
	Сіз келісер ме, едіңіз....?
	Дұрыс па....?

Тәжірибелі практик мамандардың пікірі бойынша «*Блум түймедағы*» сұрақтарын ұйымдастыру арқылы оқушының тақырып төңірегінде жан-жақты талдау, саралау, пікір ұсыну, дәлелдеу, салыстыру мүмкіндіктерін дамыту өз нәтижесін береді. Бұл сұрақтарды мұғалім алдын-ала сабаққа дайындап алып келуіне болады немесе оқушыларға үйден дайындап келуін ұсынуға болады. Алдын-ала дайындалған сұрақтар уақытты үнемдеуге қолайлы.

Қарапайым сұрақтар. Бұл сұрақтарға жауап берген кезде нақты фактілерді атау керек, мәтіннен белгілі бір мәліметті еске түсіріп, оны айтып беру керек.

Дәлелдеуді қажет ететін сұрақтар. «Егер мен дұрыс түсінсем, онда ...?» немесе «Мен қателесуім мүмкін, бірақ, меніңше сіздің айтып тұрғаныңыз ...?» деген сипатта болуы мүмкін.

Интерпретациялық (түсіндірме) сұрақтар. Әдетте «Неге?» деген сөзден басталады. Мұғалім сұрақтарды қолдану барысында *ақталуға мәжбүр етушілік сияқты негативті сипат алып кетпеуін* қатаң қадағалауы тиіс.

Бағалау сұрақтары. Неге ... жақсы, ал неге ... жаман?» немесе «... .. айырмашылығы неде?». Бұл сұрақтар оқиғалар, құбылыстар мен айғақтардың бағалау критерийлерін анықтауға бағытталған.

Шығармашылық сұрақтар (болжау). «Қалай ойлайсыздар, ... кейін (егер) ... қалай болады? Шығармашылық сұрақтарда «егер» деген қыстырма сөз қолданылады. Ол алдын ала болжайтын, жорамалдайтын шарттылық элемент.

Практикалық сұрақтар. «Әңгіме кейіпкерінің орнында болсаңыз сіз не істер едіңіз?» Сұрақ теория мен тәжірибе арасындағы өзара байланысты анықтауға бағытталған.

Оқыту процесін ұйымдастыруға арналған әдіс-тәсілдердің ішінде «Қазақ әдебиеті» пәнінің мұғалімдері тиімді деп санайтын келесі түрлерін ұсынамыз:

- «Балық қаңқасы» әдісі;
- «Борттық журнал» кестесі;
- «Екі жақты күнделік»;
- «Концептуалды кесте»;
- сюжетті кесте;
- «Шатастырылған логикалық тізбек» әдісі;
- жорамалдау дағдысын дамыту;
- пікірталасты жүргізу дағдысын жетілдіру;
- брифинг.

РУССКИЙ ЯЗЫК

В условиях обновления содержания образования ученик на уроках становится основным действующим лицом, активным участником учебного процесса: на каждом уроке он читает, слушает, отвечает на вопросы, рассуждает, сопоставляет и делает выводы, находит слова, чтобы выразить свои чувства или свое отношение к обсуждаемой проблеме. Учащийся учится думать и использовать речевое богатство русского языка не только для выполнения учебных заданий, но и для самовыражения, для успешного решения коммуникативных проблем в своей повседневной речевой практике.

Сложность преподавания предмета в условиях совмещенных класс-комплектов заключается в том, что по обновленной программе сквозные темы в разных классах практически не пересекаются. Изучение предмета «Русский язык» заканчивается в основной школе, и в старших классах идет повторение курса, в связи с чем предлагаются методические рекомендации для углубленного изучения предмета в 5-9 классах. Следует отметить, что все предложенные темы и формы работы носят рекомендательный характер, где учитель вправе вносить изменения с учетом существующих задач и интерактивных ресурсов.

В 5 классе сохраняется преемственность с преподаванием предмета «Русский язык» в начальной школе. Исходными являются лингвометодические принципы, теоретическая и методическая основы. Все задания, представленные в методических рекомендациях, направлены на формирование конкретных практических умений и навыков: понимания основной информации прослушанного текста, соблюдения речевых норм в устной и письменной речи, а также развития навыков анализа, систематизации и углубления прочитанной информации. При этом происходит развитие культуры речи учащегося, литературного вкуса и его широкого кругозора. Рекомендуется построение заданий по принципу «от простого к сложному» и ориентация на единство знаний и умений учащихся.

При обучении русскому языку учащиеся развивают навыки говорения, слушания, чтения и письма, которые им будут необходимы для дальнейшей жизнедеятельности в обществе. Следовательно, педагогам малокомплектных

школ рекомендуется выбирать больше заданий проблемного характера, которые позволяют вовлечь обучающихся в обсуждение и таким образом активизировать, в первую очередь, навык говорения. Ключевая цель заданий по говорению – научить логично, аргументированно выражать свои мысли, учитывать целевую аудиторию при создании монологических высказываний, обосновывать свою позицию. При углубленном изучении предмета рекомендуется предлагать обучающимся задания, в которых они могут построить устное высказывание в форме монолога или диалога по теме.

Согласно разделам учебника по русскому языку в 5 классе для углубленного изучения рекомендуются следующие темы:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Культура: язык и общение Лексика: Прямое и переносное значение слова. Эмоционально окрашенные слова. Паронимы, синонимы, антонимы. Грамматика: Склонение имен существительных. Склонение имен прилагательных. Орфография: Правописание безударных гласных в корнях слов. Правописание гласных в падежных окончаниях существительных в единственном числе. Пунктуация: Знаки препинания при обращении. Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 1. Культура: язык и общение Лексика: Работа со словарем В.И. Даля. Работа со словарем синонимов. Грамматика: Классификация самостоятельных частей речи. Имена существительные: собственные и нарицательные. Определение склонения имен существительных. Разносклоняемые имена существительные. Несклоняемые имена существительные. Орфография: Сильная и слабая позиция гласной в слове. Подвижное и фиксированное ударение в словах. Сравнение постановки ударения в английском, казахском и русском языках. Пунктуация: Звательный падеж в русском языке. Побудительные предложения в русском языке. Прямая и косвенная речь. Прямая речь, разорванная словами автора.</p>
<p>Раздел 2. Мир вокруг нас: транспорт и инфраструктура Лексика: Метафора. Грамматика: Склонение имен прилагательных. Орфография: Правописание НЕ с существительными. Пунктуация: Знаки препинания при обращении. Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 2. Мир вокруг нас: транспорт и инфраструктура Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Развернутая метафора. Два типа метафоры: аллегория, символ. Грамматика: Разряды прилагательных. Качественные, относительные и притяжательные прилагательные. Переход притяжательных прилагательных в разряд качественных. Орфография: Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ- Трудные случаи правописания НЕ с</p>

	<p>существительными.</p> <p>Пунктуация: Диалог. Знаки препинания при диалоге. Прямая и косвенная речь. Замена прямой речи косвенной. Цитаты. Оформление цитат в речи.</p>
<p>Раздел 3. Жизненные ценности Лексика: Омонимы Грамматика: Правописание НЕ с прилагательными. Орфография: Правописание непроизносимых согласных. Пунктуация: Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Раздел 3. Жизненные ценности Лексика: Работа с толковым словарем. Изучение словарных статей. Условные обозначения омонимов в толковом словаре. Отличие омонимов от многозначных слов. Омонимы в казахском языке. Использование омонимов в художественном тексте для создания комической ситуации. Грамматика: Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ- Подбор синонимичных слов. Трудные случаи правописания НЕ с именами прилагательными. Орфография: Гласные и согласные звуки. Непроизносимые согласные. Способы проверки непроизносимых согласных. Тренировочные упражнения на закрепление правописания слов с непроизносимыми согласными. Пунктуация: Грамматическая основа предложения. Односоставные и двусоставные предложения. Главные и второстепенные члены предложения. Способы выражения подлежащего и сказуемого. Условия постановки тире между подлежащим и сказуемым.</p>
<p>Раздел 4. Мир профессий Лексика: Омонимы. Орфография: Правописание сложных слов с иноязычной частью. Пунктуация: Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Раздел 4. Мир профессий Лексика: Однозначные и многозначные слова. Работа с толковым словарем. Условные обозначения многозначных слов и омонимов. Тренировочные упражнения на нахождение омонимов в толковом словаре. Орфография: Способы образования имен существительных. Слитное и дефисное написание сложных имен существительных. Пунктуация: Постановка тире перед частицами <i>вот, это, значит.</i></p>
<p>Раздел 5. Мир фантазии</p>	<p>Раздел 5. Мир фантазии</p>

<p>Лексика: Термины</p> <p>Грамматика: Порядковые имена числительные.</p> <p>Орфография: Правописание чередующихся гласных в корнях слов. НЕ с именами числительными.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения.</p>	<p>Лексика: Профессиональные слова. Условные обозначения профессиональных слов в толковом словаре. Нахождение профессиональных слов в толковом словаре.</p> <p>Грамматика: Разряды числительных. Целые, собирательные, дробные числительные. Правописание числительных. Согласование имен существительных с числительными.</p> <p>Орфография: Корни с чередующимися гласными. Чередование и – е в корнях слов. Чередование о – а в корнях слов. Слова-исключения из правил. Отличие имен числительных от других частей речи с числовым значением. Трудные случаи правописания НЕ с именами числительными.</p> <p>Пунктуация: Однородные члены предложения. Простое и сложное предложение. Правописание простых предложений с одиночным союзом и при однородных членах предложения. Правописание сложных предложений, соединенных соединительным союзом и.</p>
<p>Раздел 6. Живые организмы: растения</p> <p>Лексика: Гиперболы, эпитеты, сравнения.</p> <p>Грамматика: Порядковые числительные.</p> <p>Орфография: Буквы о – а в корне -раст-/-раиц- -рос-.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения.</p>	<p>Раздел 6. Живые организмы: растения</p> <p>Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Использование гипербол в былинах. Постоянные эпитеты. Сравнительные обороты. Знаки препинания при сравнительных оборотах.</p> <p>Грамматика: Склонение числительных. Синтаксическая роль числительных.</p> <p>Орфография: Правописание корней с чередованием о – а в корнях слов. Правописание корней -кас- -кос-, -лаг- -лож-, -мак- -мок-, -гор- -гар-.</p> <p>Пунктуация: Сочинительные и подчинительные союзы. Разряды сочинительных союзов.</p>
<p>Раздел 7. Каникулы и отдых</p> <p>Лексика:</p>	<p>Раздел 7. Каникулы и отдых</p> <p>Лексика:</p>

<p>Эмоционально окрашенные слова, эпитеты, сравнения.</p> <p>Грамматика: Склонение имен прилагательных, числительных.</p> <p>Орфография: Правописание <i>з-</i> и <i>с-</i> на конце приставок.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения. Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Художественно-выразительные средства.</p> <p>Грамматика: Прямое и переносное значение прилагательных.</p> <p>Орфография: Глухие и звонкие согласные. Парные и непарные согласные. Озвончение, оглушение согласных.</p> <p>Пунктуация: Однородные члены предложения, их особенности. Способы выражения главных членов предложения.</p>
<p>Раздел 8. Астрономия: звезды и созвездия</p> <p>Лексика: Заемствованные слова.</p> <p>Орфография: Правописание разделительного Ъ знака. -Н-, -НН- в прилагательных.</p>	<p>Раздел 8. Астрономия: звезды и созвездия</p> <p>Лексика: Причины заимствования. Исконно русские слова и заимствованные слова. Способы освоения русским языком заимствованных слов. Работа с толковым словарем и словарем иностранных слов.</p> <p>Орфография: История твердого знака. Изучение условий постановки твердого знака. Написание иноязычных слов с твердым знаком. Трудные случаи написания Н, НН в прилагательных, образованных от существительных.</p>
<p>Раздел 9. Чудеса света</p> <p>Лексика: Заемствованные слова.</p> <p>Орфография: Правописание местоимений с -НЕ- и -НИ-.</p> <p>Пунктуация: Обобщающие слова при однородных членах предложения.</p>	<p>Раздел 9. Чудеса света</p> <p>Лексика: Восточнославянская группа языков. Церковнославянизмы.</p> <p>Орфография: Разряды местоимений. Загадки на употребление местоимений. Состав слова. Ударные и безударные гласные. Тренировочные упражнения на различение НЕ и НИ в отрицательных местоимениях. Слитное и раздельное написание неопределенных, отрицательных местоимений.</p> <p>Пунктуация: Случаи употребления двоеточия. Схемы предложений с обобщающим словом при однородных членах предложения. Вводные слова.</p>

Для развития речевых навыков слушания, говорения, чтения и письма через организацию самостоятельной работы на уроках русского языка в

условиях совмещенного класс-комплекта предлагается из предложенных выше для углубленного изучения тем, в зависимости от уровня подготовки класса и содержания материалов базового курса, вызывающего интерес, выбрать темы для самостоятельного изучения учащимися.

Обновленная программа предполагает обучение языковой личности, способной реально и продуктивно вписаться в любую жизненную сферу, без труда формулировать и излагать собственные мысли. В этой связи необходимо конструирование дополнительных заданий уровня характера, которые обеспечат повышение мотивации у обучающихся и развитие базовых и ключевых компетенций.

В условиях малокомплектной школы со совмещенными классами необходимо планировать такие формы самостоятельной работы, при которых учитель сможет осуществить дифференцированный подход к учащимся, управлять их самостоятельной учебной деятельностью, формировать практически значимые умения и навыки по школьному курсу русского языка.

Основное внимание при совершенствовании навыков правописания и речи в упражнениях должно быть направлено на осознание и овладение учащимися способами действий – правильным выбором признаков, на основе которых решаются лингвистические задачи, и последовательность действий при анализе материала и применении правил.

Большую помощь в овладении способами выполнения заданий оказывают учащимся опорные карточки (ОК). В них содержится подсказка, как следует выполнять то или иное задание, чтобы не ошибиться, идти верным путем, и указывается ход решения. Кроме опорных карточек, к некоторым упражнениям можно подготовить проверочные карточки (ПК), которые предъявляются ученику после того, как упражнение выполнено, и содержат ответ на поставленную задачу, который поможет ученику самостоятельно проверить правильность выполнения задания.

Работа с текстом является основным способом развития грамотности чтения при углубленном изучении русского языка в 5 классе. Рекомендуется предварительно провести тестирование на грамотность чтения, потому как чтение – сложный, многогранный процесс и подразумевает решение важнейших познавательных и коммуникативных задач: понимание (общее, полное, критическое), нахождение конкретной информации, интерпретация содержания и др. Чтение как деятельность определяет механизмы восприятия, узнавания, понимания, осмысления. Результаты тестирования помогут выявить уровень обученности учащихся и правильно определить содержания курса для углубленного изучения предмета.

Оценка грамотности чтения должна учитывать следующие его пять аспектов, овладение которыми свидетельствует о полном понимании текста:

- 1) общая ориентация в содержании текста и понимание его целостного смысла;
- 2) выявление информации;
- 3) интерпретация текста;
- 4) рефлексия на содержание текста;

5) рефлексия на форму текста.

Все аспекты чтения взаимосвязаны, и от выполнения одного из них зависит успешное завершение другого. Полное понимание текста предполагает определенный уровень компетентности учащегося по каждому из аспектов. Уровень этот выявляется с помощью вопросов и указаний к выполнению заданий.

1. *Для выявления общей ориентации в содержании текста и понимания его целостного смысла уместно определение главной темы, общей цели или назначения текста.* Для этого предлагаются задания выбрать из текста или самому учащемуся придумать к нему заголовок, сформулировать тезис, выражающий общий смысл текста; объяснить порядок конструкций, предлагаемых в тексте; определить основные составляющие графика или таблицы; объяснить назначение карты или рисунка, вида книжного издания и характер текстов, включенных в него и др. Задания, направленные на выявление общего понимания текста, помогут учащимся обнаружить соответствие между частью текста и сформулированным вопросом общей его идеей, частью текста и специфической сноской, данной автором к ней. Иногда предлагается из сформулированных идей текста выбрать наиболее общую, доминирующую, что покажет умение ученика отличать основные идеи от второстепенных или обнаруживать ее в заголовке текста и формулировке его главной темы.

2. *Для выявления умения находить информацию в тексте* уместно направить внимание на нее формулировкой вопроса, для чего учащемуся потребуется «пробежать» текст глазами, определить его основные элементы и заняться поисками необходимой единицы информации, порой в самом тексте, выраженной в иной (синонимической), в сравнении с вопросом, форме.

3. *Для выявления умения интерпретировать текст, развивать его концептуальный смысл* целесообразно предложить учащимся сравнить и противопоставить заключенную в тексте информацию, обнаружить в нем доводы в подтверждение выдвинутых тезисов, сделать выводы, вывести заключение о намерении автора или концепте текста.

4. *Для выявления рефлексии на содержание текста* необходимо, чтобы читатель, выполняя задания, связал информацию, обнаруженную в тексте, со знаниями из других источников, оценил утверждения, сделанные в тексте, исходя из своих представлений о мире, нашел доводы в защиту своей точки зрения. Ясно, что этот аспект понимания текста подразумевает достаточно высокий уровень умственных способностей учащихся, нравственного и эстетического развития.

5. *Для выявления рефлексии на форму текста* важно, чтобы читатель, выполняя задания, оценивал не только содержание текста, но и его форму, а в целом – качество его исполнения. Этот аспект понимания текста подразумевает достаточное развитие критичности мышления и самостоятельности эстетических суждений. Для выполнения заданий учащийся должен владеть знаниями о структуре текста, особенностях его жанра; умениями обнаруживать

в тексте иронию, юмор, оттенки мысли, выражаемые словом; способностью слышать авторский голос и различать авторские оценки изображенного.

Задания, характеризующие осмысление формы текста, стимулируют такие виды деятельности, как:

- критический анализ;
- оценка адекватности изображенного замыслу автора или соответствия текста его назначению;
- стилистический комментарий.

Поэтому на уроке учителю следует учить учащихся выделять главное, планировать собственную деятельность, анализировать, оценивать.

Направление работы *по углубленному изучению русского языка в 6 классе малокомплектной школы* можно построить на основе следующего цикла, включающее базовый, школьный и ученический компоненты:

- 1) учебный предмет, изучаемый углубленно;
- 2) прикладной курс, по которому продолжается углубленное изучение предмета с одной стороны, а с другой реализуется практическая подготовка на базе данного курса, факультатив по предмету, расширяющий кругозор обучающегося;
- 3) учебный предмет (близкий к основному), знание которого важно для изучения основного предмета.

Для углубленного изучения предлагаются следующие темы основных разделов наук о языке:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Путешествия и достопримечательности Лексика Текст. Описание. Повествование. Грамматика Имя прилагательное (разряды) Краткая форма прилагательного Степени сравнения прилагательных Склонение прилагательных, числительных Орфография Правописание разделительных Ъ и Ь знаков. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>Раздел 1. Путешествия и достопримечательности Лексика Основные признаки текста. Грамматика Нахождение прилагательных в сплошных и несплошных текстах, определение разрядов, выделение особенностей каждого разряда прилагательных. Определение синтаксической роли кратких прилагательных, применение их при составлении буклетов и реклам. Образование сравнительной и превосходной степени прилагательных Орфография Функции и правописание разделительных Ъ и Ь знаков. Пунктуация Особенности обособления вводных конструкций.</p>

<p>Раздел 2. Образ жизни и культура: древние цивилизации Грамматика Местоимение (разряды) Склонение местоимений Орфография Правописание разделительных Ъ и Ь Правописание приставок на -з-, -с- Правописание суффиксов -ек-, -ик- в именах существительных Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>Раздел 2. Образ жизни и культура: древние цивилизации Грамматика Использование местоимений при написании писем, эссе. Сравнение падежных форм местоимений и прилагательных с последующим анализом. Орфография Разделительные Ъ и Ь знаки, сложные имена существительные, прилагательные, числительные, неопределенные местоимения, а также приставки и суффиксы в разных частях речи Пунктуация Синонимия предложении при прямой и косвенной речи</p>
<p>Раздел 3. Структура семьи и семейные ценности Лексика Метафоры. Олицетворения Грамматика Степени сравнения прилагательных Фразеологические обороты Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>Раздел 3. Структура семьи и семейные ценности Лексика Средства художественной выразительности, использование их при написании творческих работ. Грамматика Синонимия фразеологических оборотов с частями речи. Группы фразеологических оборотов по их образованию, применение устойчивых оборотов в устной и письменной речи. Пунктуация Мало употребляемые вводные слова и конструкции</p>
<p>Раздел 4. Традиции празднования Нового года в Казахстане и за рубежом Лексика Риторические фигуры Антитеза. Перифраз Грамматика Наречие Степени сравнения наречий</p>	<p>Раздел 4. Традиции празднования Нового года в Казахстане и за рубежом Лексика Литота. Метафора. Метонимия Грамматика Классификация наречий. Степени сравнения качественных наречий на -о / -е. Разряды наречий по образованию</p>
<p>Раздел 5. Выдающиеся личности народа Казахстана Лексика Инверсия Грамматика Прямой и обратный порядок слов. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями</p>	<p>Раздел 5. Выдающиеся личности народа Казахстана Лексика Усложнение инверсии Грамматика Условия построения предложений на основе инверсии. Значение вводных слов и вводных конструкций, их отличия и особенности. Пунктуация Слова, не являющиеся вводными</p>

<p>Раздел 6. Спорт и диета Лексика Риторические фигуры. Грамматика Вводные конструкции. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями</p>	<p>Раздел 6. Спорт и диета Лексика Тропы. Фигуры слова. Фигуры мысли Грамматика Отличительные особенности вводных слов и вводных конструкций. Соблюдение речевых норм. Пунктуация Отличие вводных слов от членов предложения</p>
<p>Раздел 7. Живые организмы: животные Грамматика Степени сравнения наречий Орфография Правописание суффиксов наречий Пунктуация Знаки препинания в предложениях с прямой и косвенной речью Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Диалог Грамматика Правописание сложных существительных, прилагательных, числительных. Орфография. Правописание приставок <i>пре-</i> и <i>при-</i> Правописание суффиксов <i>-н-</i>, <i>-нн-</i> в именах прилагательных Пунктуация Знаки препинания при диалоге.</p>	<p>Раздел 7. Живые организмы: животные Грамматика Способы образования сравнительной и превосходной степени наречий Пунктуация Прямая речь после слов автора, прямая речь перед словами автора, прямая речь внутри авторских слов. Синонимия предложений с прямой и косвенной речью Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Культурная история диалога. Равноправный диалог. Структурированный диалог Грамматика Соединительные гласные в сложных именах существительных, слитное и раздельное написание сложных имен существительных, прилагательных, числительных Словообразовательная цепочка Орфография. Правописание слов-исключений Правописание окончаний имен прилагательных Пунктуация Диалог и прямая речь</p>
<p>Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Диалог Грамматика Правописание сложных существительных, прилагательных, числительных. Орфография. Правописание приставок <i>пре-</i> и <i>при-</i> Правописание суффиксов <i>-н-</i>, <i>-нн-</i> в именах прилагательных Пунктуация Знаки препинания при диалоге.</p>	<p>Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Культурная история диалога. Равноправный диалог. Структурированный диалог Грамматика Соединительные гласные в сложных именах существительных, слитное и раздельное написание сложных имен существительных, прилагательных, числительных Словообразовательная цепочка Орфография. Правописание слов-исключений Правописание окончаний имен прилагательных Пунктуация Диалог и прямая речь</p>

<p>Раздел 9. Казахстан в будущем: изобретения и энергия</p> <p>Лексика Репортаж</p> <p>Грамматика Правописание неопределённых местоимений Правописание приставок <i>раз-</i> (<i>рос-</i>)</p> <p>Орфография. Буквы <i>О, Е</i> после шипящих и Ц в суффиксах существительных, прилагательных</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при обращении</p>	<p>Раздел 9. Казахстан в будущем: изобретения и энергия</p> <p>Лексика Интервью</p> <p>Грамматика Слитное написание неопределённых местоимений, правописание местоимений через дефис.</p> <p>Орфография. Буквы <i>О, Е</i> после шипящих в корне слов.</p> <p>Пунктуация Обособленные предложения</p>
---	--

Пример текста с заданием по разделу «Путешествия и достопримечательности»:

Монумент олицетворяет собой представление казахского народа о мироздании.

Согласно преданию, Байтерек — древо жизни, к которому стремится священная птица Самрук. Она укрывается² в его высокой кроне, чтобы отложить золотое яйцо — Солнце, дающее жизнь и надежду. А в это время у корней древа затаился голодный дракон Айдахар, желая съесть яйцо. Так представлена вечная борьба добра со злом. Здесь же протекает Мировая река, на берегу которой и стоит Байтерек, подпирая небо своей кроной, а корнями удерживая землю.

Монумент Байтерек был открыт в 2002 году и стал знаком истории Казахстана, нового этапа в жизни народа.

Высота постройки составляет 97 метров, что символизирует 1997 год, год провозглашения новой столицы. Общая высота составляет 105 метров.

На вершине находится огромный шар из стекла диаметром 22 метра и весом 300 тонн.

Архитектором столь величественного проекта стал Норман Фостер.

<p>Цель</p> <p>Аудирование и говорение 6.1.5.1 участвовать в диалоге, обмениваясь мнениями по предложенной теме</p>	<p>1. Ответьте на вопросы к тексту - Для чего написан этот текст? - Какие строки отражают основную мысль текста? - Что олицетворяет монумент?</p> <p>2. Перескажите легенду о Байтереке от лица одного из героев.</p> <p>3. Какое из предложенных названий больше подходит тексту? Предложите свое название. <i>Байтерек – символ Астаны.</i> <i>Легенда о Байтереке.</i> <i>Знакомьтесь: Байтерек</i></p>
<p>Чтение 6.2.8.1 сравнивать стилистические особенности</p>	<p>1. Прочитайте стихотворение. Какой общей темой оно связано с текстом? Надо мной – полыхает кристалл как хрустальный, Блеск огня – преломляется в гранях его, Высоко – вижу сеть из ажурной вуали</p>

<p>различных текстов с учетом композиционных особенностей различных текстов (стихотворение, сказка, рассказ, заметка, репортаж, интервью)</p>	<p>Байтерек – чудной птицы-легенды гнездо. Астана – в небе песня струной зазвенела, И стрелой – как из лука с тугой тетивой, Байтерек – птица счастья-надежды взлетела, Высоко – в чистом небе над Белой Ордой. Байтерек – символ мира, добра и орала, Талисман – оберег Астаны молодой. Байтерек – зовёт в небо, где птица летала, Удивить панорамой столицы родной. Байтерек – эра новых свершений настала, Оживет – пусть легенда о птице степной. Не грусти – где бы птица-мечта ни летала, Все равно – чудо-птица вернётся домой! Рубцов Владимир.</p> <p>2. Прочитайте текст. Какое предложение не соответствует действительности?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Желая съесть яйцо, в корнях дерева затаился голодный дракон Айдахар. - Монумент Байтерек был открыт в 2002 году. - Высота постройки составляет 87 метров, что символизирует 1987 год. - Архитектором столь амбициозного проекта стал Норман Фостер. - Общая высота составляет 105 метров.
<p>Письмо 6.3.6.1 писать творческие работы, представляя себя в предлагаемой ситуации и описывая собственные ощущения</p>	<p>1. Прочитайте «зашифрованные слова», запишите их правильно. Барейтек, явитудиельна, льяряхк, гезнод, токтры, сатицол, ербег.</p> <p>2. Запишите строки из стихотворения, отражающие основной смысл произведения.</p> <p>3. Напишите письмо своим друзьям, используя выражения: с высоты птичьего полёта, согласно легенде, панорама столицы, фантастическая картина, Байтерек – это гнездо чудо-птицы.</p>
<p>Соблюдение речевых норм 6.4.4.1 использовать знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>1. Выпишите из текста имена числительные (прописью), определите их вид и падеж.</p> <p>2. Подберите синонимы к данным словам: предание- польхает- постройка- панорама - оживет-</p> <p>3. Составьте и запишите словосочетания со словами, указанными в задании № 2.</p>
<p>Повторение изученного материала</p>	<p>1. Выполните морфемный разбор (ʹ)</p> <p>2. Выпишите из текста примеры слов, в которых...</p> <ul style="list-style-type: none"> а. количество звуков и букв совпадает, б. звуков больше, чем букв, в. букв больше, чем звуков.

Цели обучения, обозначенные в заданиях к уроку, позволяют учителю системно планировать работу по развитию четырех видов речевой деятельности

(слушание, говорение, чтение, письмо), оценивать достижения обучающихся, информировать их о следующих этапах обучения.

Надо помнить, что мыслительная деятельность обучающегося – непрерывный процесс: достигнутый уровень расширяет возможности усвоения знаний дальше, что приводит к необходимости их изменения и усложнения, к которым учитель малокомплектной школы должен быть готов при углубленном преподавании предмета «Русский язык». Чем выше уровень сформированности мыслительной деятельности обучающихся, тем глубже и содержательнее усвоение знаний.

Рекомендации по углубленному изучению предмета «Русский язык» в 7 классе в условиях малокомплектной школы направлены на реализацию следующих задач: углубление представления об особенностях языка, его элементах и речевой функции, обогащение словарного запаса и расширение круга используемых грамматических средств, развитие навыков критического мышления и функциональной грамотности, необходимых для дальнейшей жизнедеятельности учащихся, развитие навыка использования языковых средств в соответствии с коммуникативной установкой и нормами устной и письменной речи, формирование умения ориентироваться в потоке новой информации.

Навык говорения при углубленном изучении предмета осуществляется на основе применения технологии проблемного обучения, стратегии критического мышления, методики проектного обучения, которые позволяют активизировать учащихся в процессе познания, совершенствовать навык говорения.

При углубленном изучении русского языка с целью формирования навыка чтения учащимся предлагаются тексты разных типов и стилей речи, предполагающих интеграцию с предметами учебного плана, использование материалов краеведческого характера, направленных на реализацию Программы «Рухани жаңғыру». Предлагаются задания на развитие грамотности чтения с учетом поставленных задач, целевой установки и соответствующего действия читателей (учащихся). Текстовый материал подобран с учетом интересов и возрастных особенностей учащихся, также может быть использован в качестве дополнительного материала для проведения комплексного анализа текста.

Навык слушания определяется уровнем понимания основной идеи прослушанного, определением и нахождением необходимой информации, умением использовать информацию на практике.

Курс углубленного изучения русского языка в данном направлении способствует дальнейшему совершенствованию работы по развитию у учащихся навыка слушания. Учащимся предлагаются тексты различных стилевых направлений. К текстам представлены задания, способствующие развитию навыка определения жанрового своеобразия, основной идеи, ключевой информации, восстановления деформированного текста, прогнозирования и других продуктивных методических приемов.

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Климат и изменения климата Лексика: Паронимы Грамматика: Причастие, причастный оборот. Обособленное определение. Образование причастий. Суффиксы причастий. Орфография: Правописание гласных и, ы после ц Не с разными частями речи Пунктуация: Знаки препинания при обособленных определениях Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 1. Климат и изменения климата Лексика: Аффиксальные, этимологические паронимы Грамматика. Способы образования причастий. Отличительные особенности действительных и страдательных причастий. Способы выражения определений. Употребление причастий в речи, согласование их с существительными в роде, числе и падеже. Орфография: Трудные случаи правописания не с разными частями речи. Пунктуация: Способы выражения определений. Условия обособления определений. Способы оформления прямой речи.</p>
<p>Раздел 2. Обычай и традиции Лексика: Интервью. Блог. Заметка. Грамматика: Спряжение глаголов Разноспрягаемые глаголы. Деепричастие. Деепричастный оборот. Орфография: Правописание НЕ с разными частями речи Пунктуация: Знаки препинания в предложениях с обособленными определениями, обстоятельствами.</p>	<p>Раздел 2. Обычай и традиции Лексика: Работа с толковым словарем. Стилистические особенности публицистического стиля. Жанровое своеобразие публицистического стиля. Грамматика: Отличительные особенности глаголов 1 и 2 спряжения. Слова-исключения. Отличительные особенности разноспрягаемых глаголов. Деепричастие и наречие: общее и различное. Орфография: Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ-. Трудные случаи правописания НЕ с разными частями речи. Пунктуация: Конструирование предложений с обособленными определениями, выраженным причастным оборотом, обособленными обстоятельствами, выраженные деепричастными оборотами. Трудные случаи обособления обстоятельств: фразеологизмы, наречия.</p>
<p>Раздел 3. Знания: мир и изучение иностранных языков Лексика: Повествование. Описание. Рассуждение. Грамматика: Союзы. Сочинительные и подчинительные союзы. Предлоги. Орфография: Правописание НЕ с разными частями речи</p>	<p>Раздел 3. Знания: мир и изучение иностранных языков Лексика: Изучение словарных статей. Типы речи, их отличительные особенности. Грамматика: Значение сочинительных и подчинительных союзов. Классификация сочинительных союзов. Классификация предлогов по</p>

<p>Пунктуация: Обособление приложений.</p>	<p>значению. Разряды предлогов. Орфография Частица НЕ и приставка НЕ-. Подбор синонимичных слов. Трудные случаи правописания НЕ с частями речи. Пунктуация: Использование тире при обособлении приложений</p>
<p>Раздел 4. Влияет ли ландшафт и климат на национальный характер? Лексика: Термины. Грамматика: Частицы. Орфография Правописание частиц. Пунктуация: Знаки препинания при вводных словах.</p>	<p>Раздел 4. Влияет ли ландшафт и климат на национальный характер? Лексика: Терминология. Калькирование иноязычных термино-элементов. Грамматика: Классификация частиц по происхождению и составу. Фразеологизированные частицы Орфография: Раздельное и дефисное написание частиц. Отрицательная частица НЕ. Функции частицы НИ. Пунктуация: Постановка знаков препинания при встрече двух вводных слов (вводных сочетаний, предложений)</p>
<p>Раздел 5. Молодежная культура: интернет и социальные сети Лексика: Аллегория. Гипербола. Сравнение. Грамматика: Сравнительные обороты. Орфография: Правописание безударных гласных в окончаниях глагола. Пунктуация: Знаки препинания в предложениях со сравнительными оборотами.</p>	<p>Раздел 5. Молодежная культура: интернет и социальные сети Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Использование гипербол в художественных текстах. Роль аллегории в художественном тексте. Грамматика: Обороты с союзом как. Пунктуация: Трудные случаи постановки знаков препинания при сравнительных оборотах.</p>
<p>Раздел 6. Проблемы социальной защиты бездомных Пунктуация: Знаки препинания при вводных словах. Знаки препинания в предложениях, осложненных обстоятельством.</p>	<p>Раздел 6. Проблемы социальной защиты бездомных Пунктуация: Смысловые группы вводных слов. Случаи обособления обстоятельств. Устойчивые словосочетания, выраженные деепричастным оборотом, выступающие в роли вводных конструкций</p>
<p>Раздел 7. Генетически модифицированные продукты Лексика: Паронимы. Грамматика: Глагол. Наклонение глагола. Глагольное управление. Орфография:</p>	<p>Раздел 7. Генетически модифицированные продукты Лексика: Парономазия Орфография: Правописание н и ни в причастиях и отглагольных прилагательных.</p>

Правописание <i>и, ни</i> в причастиях.	
Раздел 8. День Победы Пунктуация: Знаки препинания в предложениях, осложненных определениями и обстоятельствами, выраженными причастными и деепричастными оборотами	Раздел 8. День Победы Пунктуация: Условия обособления причастных и деепричастных оборотов. Конструирование предложений с обособленными определениями, обстоятельствами
Раздел 9. Если бы я правил миром Лексика: Аллегория. Инверсия. Грамматика. Глагол. Наклонение. Пунктуация: Знаки препинания при вводных словах.	Раздел 9. Если бы я правил миром Лексика: Аллегория в стихах, притчах, моралите.

Развитие речевых навыков через организацию самостоятельной работы на уроках русского языка и на основе применения проектной деятельности усиливает результативность работы при углубленном изучении предмета.

Учащимся могут быть предложены следующие задания:

- 1) индивидуальная работа по поиску в словаре слов (дается список слов из текста, работу можно ограничить во времени);
- 2) парная работа по чтению текста с пересказом с целью понимания его содержания, определения основной мысли;
- 3) коллективная работа по составлению заголовков к абзацам текста;
- 4) написание текстов разнообразной стилистической направленности, творческих работ;
- 5) редактирование деформированных текстов и т.д.

Как было уже сказано выше, работа с текстом является основным способом развития грамотности чтения при углубленном изучении русского языка. Процесс чтения в реальной практике всегда встроен в более сложные виды деятельности. Необходимость обратиться к письменному тексту каждый раз диктуется разными целями, что, в свою очередь, требует применения разных стратегий чтения, осуществления разного набора действий.

В соответствии с учетом поставленных задач, целевой установки и соответствующего действия учащихся в 7 классе можно предложить следующие задания:

Аналитические (конструирующие) задачи

Основой задачи является некое информационное поле (набор фактов, более или менее упорядоченный), которое задано в виде текста (гипертекста).

Это могут быть словесный текст, график, диаграмма, рисунок и т.п.

Таким образом, задачи этого типа требуют определенной стратегии чтения:

- сначала беглого знакомства со всей представленной в текстах информацией (в процессе этого знакомства происходит определение общей тематики, информационной ценности каждого фрагмента, специфика содержащейся в нем информации и т.п.),

- затем уже прицельное, возможно, неоднократное, возвращение к текстам, анализ содержащейся в них информации с определенной целью.
- Основные умения, требующиеся для решения подобных задач:
- извлекать из текста информацию;
- критически оценивать представленную информацию;
- отбирать необходимую информацию для выдвижения гипотезы, формулирования доказательств.

Информационные задачи

Основой задачи является соединение разрозненных фактов в единую информационную картину. Задачи этого типа направлены на поиск информации в тексте. Запрос на определенную информацию возникает в конкретной ситуации. Для такого типа задач характерна **поисковая** стратегия чтения. Поиск точной информации может быть частью и аналитической задачи и интерпретационной задачи.

Главные умения, требующиеся при решении подобных задач:

- формулировать запрос на информацию;
- ориентироваться в структуре (устройстве) разного рода текстов.

Задачи этого типа в основном строятся на деловых текстах (инструкция, памятка, объявление, договор и т.п.).

Интерпретационные задачи

В задачах, как правило, используются *художественные* тексты.

Интерпретационные задачи направлены на удержание и соотнесение двух планов текста:

- фактологического (*событийного*);
- смыслового (*символического*), т.к. именно смысловой план делает текст художественным.

Позиционные задачи

Задачи этого типа предполагают:

- 1) определение позиции автора, реконструкцию аргументов, на которые он опирается;
- 2) определение собственной позиции, ее аргументацию.

Варианты задачи:

- текст содержит несколько позиций, одна из которых позиция автора;
- текст содержит несколько позиций, при этом авторская позиция не предъявлена.

По программе 8 класса рекомендуется углубленное изучение русского языка по следующим разделам:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
-----------------------------------	----------------------------------

<p>Раздел 1. Семья: права и обязанности Лексика Репортаж. Статья. Фельетон. Грамматика Обособленные члены предложения. Несогласованные определения. Обстоятельства, выраженные существительными с предлогами Орфография Правописание омонимичных самостоятельных и служебных частей речи. Пунктуация Знаки препинания при обособленных членах предложения.</p>	<p>Раздел 1. Семья: права и обязанности Лексика Фельетон и сатира. Грамматика Условия обособления. Употребление в речи предложений с обособленными членами. Синтаксические синонимы обособленных членов предложения, их текстообразующая роль. Орфография Определение, выраженное косвенными падежами существительных. Определение, выраженное оборотом с формой сравнительной степени прилагательного. Уточнение как вид обособленного члена предложения. Пунктуация Выделительные знаки препинания при обособленных второстепенных и уточняющих членах предложения.</p>
<p>Раздел 2. Развлечения и спорт. Лексика Аннотация, тезисы, комментарии в блог, чат, форум. Грамматика Обособленные члены предложения. Пунктуация Знаки препинания при обособленных определениях, обстоятельствах.</p>	<p>Раздел 2. Развлечения и спорт Грамматика Сложные случаи обособления. Пунктуация Функции знаков препинания при обособленных членах предложения</p>
<p>Раздел 3. Мир профессий Лексика Статья, аннотация, тезисы, реферат, доклад. Грамматика Профессионализмы. Термины. Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения, цитировании, в неполных предложениях.</p>	<p>Раздел 3. Мир профессий Лексика Характерные черты, языковые и жанровые особенности научного стиля. Грамматика Примеры профессионализмов в литературе и разговорной речи. Слова-профессионализмы в различных отраслях деятельности. Лингвистические понятия специальной лексики Пунктуация Синонимия сложноподчиненных предложений. Значение термина. Особенности термина. Характеристики и применение. Употребление в речи.</p>
<p>Раздел 4. Космос Лексика Неологизмы. Инверсия. Градация. Пунктуация Знаки препинания в неполных предложениях.</p>	<p>Раздел 4. Космос Лексика Возникновение неологизмов в русском языке. Сфера употребления. Виды инверсий. Функции инверсии. Пунктуация Условия постановки тире в неполных предложениях.</p>

<p>Раздел 5. Разнообразие форм жизни Лексика Характеристика, биография, автобиография. Грамматика Самостоятельные и служебные части речи Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения.</p>	<p>Раздел 5. Разнообразие форм жизни Лексика Жанры официально-делового стиля. Грамматика Отличительные особенности самостоятельных и служебных частей речи. Пунктуация Знаки препинания при пояснительных и присоединительных членах предложения.</p>
<p>Раздел 6. Вода в жизни человека Лексика Канцеляризм. Штампы. Грамматика Тавтология. Цитата. Основные способы цитирования Пунктуация Знаки препинания при цитировании</p>	<p>Раздел 6. Вода в жизни человека Грамматика Плеоназм и тавтология. Основные виды речевых ошибок. Повтор слов как одна из речевых ошибок. Использование в стилистике.</p>
<p>Раздел 7. Еда: необходимость или роскошь Лексика Окказионализмы. Пунктуация Знаки препинания в неполных предложениях</p>	<p>Раздел 7. Еда: необходимость или роскошь Лексика Окказионализмы и неологизмы. Пунктуация Неполные предложения и односоставные предложения. Эллиптические неполные предложения.</p>
<p>Раздел 8. Музыка в современном обществе Лексика Интервью. Очерк. Обзор. Грамматика Омонимичные самостоятельные и служебные части речи. Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения</p>	<p>Раздел 8. Музыка в современном обществе Лексика Особенности интервьюирования. Грамматика Грамматические омонимы. Пунктуация Особенности обособления пояснительных и присоединительных членах предложения</p>
<p>Раздел 9. Научные открытия и технологии Лексика Профессиональные слова, термины, неологизмы, инверсия, градация. Грамматика Омонимичные самостоятельные и служебные части речи Пунктуация Знаки препинания при обособленных членах предложения.</p>	<p>Раздел 9. Научные открытия и технологии Лексика Инверсия в литературе. Примеры градации в художественной литературе. Грамматика Отличительные особенности самостоятельных и служебных частей речи Пунктуация Трудные случаи обособления обстоятельства и определения.</p>

Важным компонентом при углубленном изучении русского языка является формирование грамотности чтения. В 8 классе также следует усилить работу с текстом, умений выделять главную и второстепенную, явную и

скрытую, текстовую и внетекстовую информацию. Лаконично представлять информацию и выступать перед публикой, излагать собственную точку зрения, аргументировать ее в устной и письменной формах. На уроках русского языка можно использовать тексты различных стилей и жанров, охватывающие различные аспекты социально-экономической и культурной жизни общества. Работа с художественными, научными, научно-популярными текстами и текстами СМИ, фрагментами речевого общения в официальной/неофициальной обстановке позволит учащимся повысить уровень орфографической, пунктуационной, стилистической грамотности, а также уровень речевой культуры, отработать навыки анализа и составления связных высказываний различных стилей, типов.

В 9 классе для углубленного изучения рекомендуются следующие разделы:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Конфликты и миротворчество Лексика: Союзы Грамматика: Разряды союзов Разряды сочинительных союзов. Орфография: Слитное и раздельное написание союзов Пунктуация: Расстановка знаков препинания в сложносочиненных и сложноподчиненных предложениях.</p>	<p>Раздел 1. Конфликты и миротворчество Лексика: Сложные и составные союзы Грамматика: Разряды сочинительных союзов. Группы сочинительных союзов по значению. Орфография: Простые союзы в составе составных. Предлоги, частицы, наречия в составе составных союзов. Пунктуация: Знаки препинания в предложениях с однородными членами.</p>
<p>Раздел 2. Сухопутные страны Лексика: Тема текста. Стилль речи. Грамматика: Союзы и союзные слова. Орфография: Слитное, дефисное написание различных частей речи. Правописание наречий. Пунктуация: Знаки препинания в осложненных предложениях</p>	<p>Раздел 2. Сухопутные страны Лексика: Тема текста. Стилль речи. Понимание открытой и скрытой (подтекст) информации сплошных и несплошных текстов. Грамматика: Роль сочинительных и подчинительных союзов в предложении. Орфография: Правописание наречных суффиксов Пунктуация: Знаки препинания в предложениях, осложненных однородными членами, в различных видах сложных предложений. Употребление тире.</p>
<p>Раздел 3. Ресурсы планеты «Земля» Лексика: Парцелляция. Грамматика: Сложносочинённое предложение. Орфография: Речевые нормы Пунктуация: Знаки препинания в простых предложениях, осложненных обособленными определениями и обстоятельствами. Знаки препинания в сложносочинённом предложении.</p>	<p>Раздел 3. Ресурсы планеты «Земля» Лексика: Структурное и графическое оформление парцелляции. Стилистически окрашенные слова. Тексты-описание, повествование с элементами рассуждения. Грамматика: Однородные и неоднородные определения. Союзы и их значение в сложносочиненных предложениях. Сложносочиненные предложения с</p>

	<p>соединительными союзами.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах. Обособленные члены предложения: определения, приложения, обстоятельства. Уточнение как вид обособленного члена предложения. Знаки препинания при обособленных и уточняющих членах предложения. Знаки препинания при вводных конструкциях. Слова-предложения. Способы передачи чужой речи. Знаки препинания при цитировании.</p>
<p>Раздел 4. Подросток в современном мире.</p> <p>Лексика: Главное и придаточное предложение</p> <p>Грамматика: Сложноподчинённые предложения с придаточными определительными, изъяснительными.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания в сложноподчинённых предложениях с придаточными определительными и изъяснительными</p>	<p>Раздел 4. Подросток в современном мире.</p> <p>Лексика: Указательные слова (местоимения и местоименные наречия тот, такой, все, там, тогда и др.), определяющие семантическую функцию придаточного предложения.</p> <p>Грамматика: Особенности присоединения придаточных предложений к главному. Подчинительные союзы и союзные слова в сложноподчинённых предложениях. Виды придаточных предложений в сложноподчинённых предложениях. Сложноподчинительные предложения с придаточными обстоятельства. Сложноподчинённые предложения с несколькими придаточными.</p> <p>Пунктуация: Место придаточных предложений в сложноподчинённых предложениях.</p>
<p>Раздел 5. Дилеммы и выбор</p> <p>Грамматика: Сложноподчинённые предложения с разными видами связи между частями.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания в сложноподчинённых предложениях с разными видами связи</p>	<p>Раздел 5. Дилеммы и выбор</p> <p>Грамматика: сочинение + подчинение сочинение + бессоюзная связь подчинение + бессоюзная связь сочинение + подчинение + бессоюзная связь</p> <p>Пунктуация: Синтаксический разбор сложного предложения с разными видами связи</p>
<p>Раздел 6. Средства массовой информации</p> <p>Грамматика: Сложное бессоюзное предложение</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания в бессоюзном предложении</p>	<p>Раздел 6. Средства массовой информации</p> <p>Грамматика: Бессоюзные сложные предложения усложненной структуры. Бессоюзные сложные предложения с комбинированием различных видов смысловых отношений.</p> <p>Пунктуация: Синтаксический разбор бессоюзного предложения</p>

Учащиеся 9 классов принимают участие в различных международных исследованиях на выявление уровня грамотности чтения, поэтому к этому времени они должны уметь осмысливать письменные тексты и рефлексировать на

них, использовать их содержание для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества. В этом определении важен каждый из названных признаков «понятия». Сущность *понятия* составляют признаки: понимание, рефлексия и использование. Они взаимосвязаны и обогащают друг друга. Рефлексия предполагает размышление о содержании (или структуре) текста, перенос его в сферу личного сознания. Только в этом случае можно говорить о понимании текста, о возможности использования человеком его содержания в разных ситуациях деятельности и общения.

Большую помощь учителям может оказать таблица «Грамотность чтения», в котором определены уровни понимания текста:

Уровень понимания текста	Уровень сложности	Перечень проверяемых умений	Виды вопросов	Виды тестовых заданий
Общее понимание	Узнавание понимание применение	1) определять тему и основную мысль текста 2) обнаруживать в заголовке текста тему или основную мысль 3) находить различие в двух или более 3) находить различие в двух или более текстах/сравнивать содержание текстов 4) отличать основную информацию от второстепенной	Какова тема текста? Что отражает заголовок: Тему или основную мысль текста? Что объединяет данные тексты? О каких проблемах ... Какое событие .. Какие перемены...? Что заставило героя...? Кого автор называет.../считает...?	<ul style="list-style-type: none"> • с выбором ответа (например, текст с пропусками); • на установление соответствия; • на исключение лишнего; • на группировку информации; • на определение последовательности; • на аналогию, вопросы с ограничением ответа или с открытым кратким ответом.
Выявление информации		5) быстро просматривать текст 6) определять смысловую структуру текста и отбирать нужную информацию 7) находить необходимую информацию, перефразированную в вопросе 8) соотносить информацию, заключённую в тексте, с	Разделяешь ли ты мнение автора? Аргументируй свой ответ. Согласен ли ты с тем, что.... Аргументируй свой ответ.	

		информацией, полученной из других источников/ с личным опытом		
Интерпретация текста	Применение анализ синтез	9) соотносить заключённую информацию в тексте информацию с информацией других источников /личным опытом 10) делать выводы по содержанию текста 11) находить аргументы, подтверждающие мнения/высказывания 12) объяснять заглавие текст	Соотнеси.... Как бы ты поступил в данной ситуации? Найди в тексте аргумент/аргументы, подтверждающие высказывание... Как ты понимаешь заглавие текста? Как еще можно было бы озаглавить текст?	<ul style="list-style-type: none"> • вопросы с открытыми развёрнутыми ответами; • задания на аналогию, задания, требующие аргументированных ответов; • задания на выделение существенных признаков; • сравнение объектов
Рефлексия относительно содержания текста	Анализ синтез оценка	13) различать объективную и субъективную информацию 14) связывать информацию текста с фактами/событиями реальной действительности 15) аргументировать свою точку зрения	Выскажите своё отношение к позиции автора/героя Как автор относится к своему герою? Обоснуйте своё мнение. Что в данном отрывке удивило вас больше всего? Почему?	<ul style="list-style-type: none"> • свободные задания с открытыми ответами; • вопросы, требующие формулировки и аргументации собственного мнения; • тексты с ошибками; • задания на реконструкцию событий
Рефлексия относительно формы подачи текста		16) обнаруживать иронию, юмор, различные оттенки смысла, выраженные словом	Обладает ли автор/герой чувством юмора. Приведите примеры из текста	

При изучении в 9 классе стилей речи, типов текста можно предложить учащимся несколько текстов, объединенных одной тематикой, жанром, типом: повествование, описание, рассуждение. Ученикам необходимо определить, что объединяет данные тексты, чем различаются. Аналогичные, но более легкие задания – это выборочные диктанты, выборочное списывание, задания на выписывание предложений определенного типа. Например, при изучении темы «БСП с отношениями пояснения, дополнения, причины» можно предложить ученикам такое задание: написать предложения, распределяя по группам: 1)

простое предложение с однородными членами, 2) БСП. Объяснить постановку знаков препинания.

При изучении темы «Сложносочиненные предложения» в условиях совмещенных класс-комплектов можно настроить учащихся на самостоятельное изучение данной темы по методу «535». Ученики в группе в течение 5 минут самостоятельно читают новый материал из учебника, обсуждают. Затем устно презентуют свой мини-проект на установленное время, то есть выступление не более 3 минут, где слушающие оценивают устные ответы, по ходу исправляют допущенные речевые ошибки. Это задание направлено на оценку умения находить информацию в тексте.

Для оценки умения интерпретировать текст, развивать его концептуальный смысл учащимся можно предложить сравнить и противопоставить заключенную в тексте информацию с информацией из других источников или личным опытом, обнаружить в нем доводы в подтверждение выдвинутых тезисов, вывести заключение о намерении автора или главной мысли текста, объяснить заглавие текста.

Для организации учебного процесса в малокомплектной школе при углубленном изучении русского языка желательно использовать оптимальные педагогические технологии (уровневое, дифференцированное обучение, коллективный способ обучения, информационно-коммуникативные технологии, развивающее обучение, модульное обучение, критическое мышление через чтение и письмо и др.). Наиболее приемлемыми являются технология развития критического мышления, метод Джигсо, приемы «Толстые и тонкие вопросы», «Верные и неверные утверждения». Целесообразно использовать составление конспектов, выполнение заданий по карточкам, заполнение таблиц, тестирование, самостоятельное списывание, составление тезисных планов к тексту. Для осмысления содержания текста, обнаружения личностного смысла можно использовать приемы «Чтение с остановками», «Чтение с пометками», «Составление кластера», «Ромашка Блума».

К приемам письменной рефлексии, помогающим творчески интерпретировать информацию, относятся:

1. Написание эссе.
2. Составление телеграммы, памятки, инструкции, таблицы, правила, определения.
3. Стихотворение по алгоритму.
4. Письмо по кругу.
5. Синквейн

С особым интересом учащиеся выполняют задания, направленные на формирование базовых познавательных уровней, например:

1. Закончите начатые фразы....
2. Продолжите фразеологизмы....
3. Отметьте верные и неверные определения знаками «+» и «-».

Главная цель преподавания учебного предмета «Русская литература» – формирование духовных ценностей учащегося через восприятие и анализ художественных произведений, воспитание компетентного читателя, способного на основе личностного выбора использовать знания, умения и навыки для познания мира и самого себя.

В Типовой учебной программе по предмету «Русская литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования указаны следующие базовые навыки, формируемые у учащихся: «Понимание и ответы по тексту», «Анализ и интерпретация текста», «Оценка и сравнительный анализ».

Навык «Понимание и ответы по тексту» включает:

- 1) усвоение терминов;
- 2) понимание художественного произведения;
- 3) составление плана;
- 4) пересказ;
- 5) ответы на вопросы.

Навык «Анализ и интерпретация текста» включает:

- 1) определение жанра, композиции произведения;
- 2) определение темы и идеи;
- 3) анализ эпизодов;
- 4) характеристику героев;
- 5) видение отношения автора;
- 6) знание художественно-изобразительных средств;
- 7) творческое письмо.

Навык «Оценка и сравнительный анализ» содержит:

- 1) оценивание художественного произведения;
- 2) сравнение художественного произведения с произведениями других видов искусства;
- 3) сопоставление произведений литературы;
- 4) оценивание высказываний.

Сверхзадачей преподавания русской литературы в школе является формирование у учеников творческого начала, определенных нравственных качеств, чувства сопереживания, воспитание эстетического вкуса. Методические рекомендации по углубленному изучению предмета «Русская литература» предназначены для расширения сознания учащихся с целью научить их мыслить самостоятельно и применять полученные знания в реальной жизни. Организовывать учебный процесс в совмещенном класс-комплексе следует так, чтобы учащиеся сами добывали знания, учились работать с информацией, выделять главное, анализировать. Совместная работа учащихся в парах, в группах стимулирует активное участие каждого ученика в работе класса. Таким образом, учащийся конструирует свое собственное понимание через говорение, слушание, письмо, чтение и рефлексию по содержанию, идеям, вопросам и интересам. Главным методическим принципом дифференциации обучения является четко продуманное сочетание фронтальных, групповых и индивидуальных заданий в системе уроков по определенной теме.

Образец программы для углубленного изучения русской литературы в совмещенном 7-8 классе:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы курса для углубленного изучения русской литературы
	7 класс	8 класс	
1.	<p>Человек и природа Стихотворения А.С. Пушкина, С.А. Есенина, А.А. Фета. У. Блейк «Тигр». О.О. Сулейменов «Волчата». Р. Бредбери «Зеленое утро». А. Новоселов «Санькин марал»</p>	<p>Любовь и честь У. Шекспир «Ромео и Джульетта». А.С. Пушкин «Капитанская дочка». Лирика поэтов XIX века. О.О. Сулейменов «Последнее слово акына Смета»</p>	<p>Роль пейзажа в художественном тексте. Пушкинские пейзажи. Виды пейзажей. Функции пейзажных описаний (изобразительная функция, эмоционально-психологическая, аллегорическая, символическая). Изобразительно-выразительные средства при описании пейзажа в повести «Капитанская дочка». Любовь и честь в лирике поэтов 19 века. Любовь к природе в стихотворениях С.А.Есенина А.А.Фета</p>
2.	<p>Сатира и юмор в литературе И.А. Крылов басни. Д.И. Фонвизин «Недоросль». М.Е. Салтыков-Щедрин «Сказка о том, как один мужик двух генералов прокормил». М.М. Зощенко сатирические рассказы</p>	<p>Сатира и юмор Н.В. Гоголь «Ревизор». А.П. Чехов сатирические рассказы. В.М. Шукшин рассказы</p>	<p>Комическое, трагическое и трагикомическое. Виды смеха (добрый смех (юмор), злой смех (сатирический), жизнерадостный смех, иронический смех, интеллектуальный смех). Приемы комического: гипербола, контраст, уподобление, гротеск, алогизм, парадокс, каламбур, пародия и др. Теоретические сведения о рассказе. Сочинение юмористических рассказов. Комический заголовок, смешные герои, диалог, просторечие, ситуация неожиданности, дружелюбный смех автора, художественное преувеличение, сравнения. Приемы комического в поэтике рассказа Л.Н. Андреева «Баргамот и Гараська»</p>

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА (для школ с казахским языком обучения)

В условиях малокомплектных школ, где в одном классе обучаются учащиеся разного возраста, на уроках русского языка и литературы работа направленная на развитие коммуникативных навыков (аудирование, говорение, письмо, чтение) имеет свои особенности. Для совершенствования языковых навыков учащихся, для которых русский язык является неродным, материал должен быть связан с реальными событиями окружающей действительности.

При работе с лексическим материалом необходимо обратить внимание на актуальность используемых языковых средств. Самым главным для развития навыка аудирования является тематический отбор материала. Для этого могут быть использованы эпизоды из мультфильмов, художественных и документальных фильмов, отрывки развлекательных программ, являющиеся компонентом информационной образовательной сферы. Такие формы работы не только вызывают у учащихся интерес к изучению предмета, но и развивают способность грамотно строить свою речь, способствуют развитию правильной дикции.

Способность умело сочетать визуальный и аудиоматериал позволяет достичь максимальных результатов, однако эта форма работы может быть эффективной только тогда, когда поставлена конкретная цель к каждому уроку. Поэтому аудирование можно разделить на две основные группы: восприятие лексического материала и восприятие грамматического содержания. Грамматические задания обязательно должны соответствовать программному материалу: письмо по памяти (например, записать все второстепенные члены предложения, выписать глаголы прошедшего времени), определение сравнительной и превосходной степени прилагательных и т.д.

Для восприятия лексического материала виды заданий должны быть разработаны так, чтобы вызвать непринужденный интерес к изучению языка. Как показывает педагогический опыт, такие виды деятельности на уроках продуктивны, потому что прослушивание текста несколько раз позволяет учащимся понимать и воспринимать основную мысль и идею текста. Чтобы данный процесс не стал рутинной, к разработке заданий следует подходить творчески. В условиях малокомплектных школ на основе аудирования педагоги имеют широкую возможность реализации основных принципов воспитания и обучения. Навыки слушания важны не только в изучении русского языка, но и других предметов.

Трудности, возникающие в ходе развития у учащихся навыка слушания, в связи с лингвистическими аспектами и особенностями, можно разделить на три основные группы:

1. *Фонетическая.* Считается, что в речевом потоке нет четкой границы между звуками воспроизведения. В ходе слушания обязательным требованием является развитие речи. В разговорной речи воспроизведение и восприятие может вызвать затруднения. В условиях малокомплектных школ с казахским языком обучения это может быть ограниченная среда общения на русском языке.

2. *Грамматическая.* При усвоении грамматических форм русского языка основной причиной затруднения является различие грамматических форм русского и казахского языков.

3. *Лексическая.* Из-за большого объема новых слов ученики не могут определить основную мысль и идею текста. Для этой цели обязательной является работа по обогащению словарного запаса учащихся с учетом возрастных особенностей.

В совмещенных классах интеграция навыка слушания с другими видами языковых навыков должна способствовать эффективному использованию учителем времени. Например, во время урока в интегрированных 5-7, 6-8 классах на основе схожих сквозных тем целесообразным является прослушивание одного текста. Для учащихся 5-6 классов можно дать задание на развитие навыка письма, учащимся 7-8 классов - задание на развитие навыка говорения.

При преподавании русского языка в малокомплектных школах учитель должен умело совмещать различные сквозные темы, опираясь на лексический или грамматический материал, который по обновленной программе построен по принципу спиральности и развивает одни и те же языковые навыки путем усложнения материала от класса к классу. Таким образом при изучении новой темы учащимися младшего класса, это, вероятно, будет повторением и закреплением темы для учащихся старшего класса. Если учесть особенности сегодняшнего образовательного процесса, то учитель - это координатор и инструктор, и учащиеся старших классов под руководством педагога, могут самостоятельно преподавать новый материал учащимся младших классов. Учащиеся будут работать не только самостоятельно, но и научатся анализировать работу друг друга, оказывая взаимопомощь, взаимопроверку, самооценку.

Помимо таких заданий, связанных с развитием навыка чтения, как «ответить на вопросы по тексту», «составить диалог на основе прочитанного текста», «выделить главную мысль», учитель должен продумать задания для учащихся, опережающих своих сверстников и способных критически мыслить.

Для формирования и развития навыков чтения рекомендуется принимать во внимание следующие рекомендации:

- применять стратегии и техники, способствующие освоению лексического минимума;
- пояснять значение фразеологизмов, устойчивых словосочетаний, пословиц и поговорок;
- использовать специальные задания для формирования других коммуникативных навыков учащихся через чтение.

С целью развития у учащихся функциональной грамотности следует предложить следующие задания: написать мини-рассказ, сочинение, эссе (с целью выразить свое мнение, раскрыть собственную точку зрения), сценарий спектакля, письмо (определенной целевой аудитории), обращение, комментарий (к выпуску новостей, к видеоролику в Сети интернет), статью в газету на определенную тему, дать рекламу на радио (по продаже товара, предоставлению определенного вида услуг) и т.д.

Ниже предложены образцы программ для более углубленного изучения предмета «Русский язык и литература» в совмещенных классах. Образцы программ содержат темы для углубленного изучения предмета посредством художественных произведений, объединенных сквозными темами в разных классах, а также через усвоение литературоведческих терминов.

Образец программы для углубленного изучения русского языка и литературы в совмещенных 5-7 классах:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы для углубленного изучения русского языка и литературы
	5 класс	7 класс	
1.	<p>Ценности: дружба и любовь. С. Михалков «Мы с приятелем друзья», Г. Боргуль «Подружка Маша», Я. Дубенская «Мы разные», Н. Бичурина «Чей гриб?», В. Бережная «Много у меня друзей», О. Чекашева «Мой друг», Ю. Белоусова «Дружба – это дар».</p>	<p>Культура: характер и личность. Притча «Внешняя и внутренняя красота». Л.Н. Толстой «Кавказский пленник». Н.А. Заболоцкий «Некрасивая девочка», «О красоте человеческих лиц»</p>	<p>В.Ю. Драгунский рассказ «Девочка на шаре». Р.И. Фраерман «Дикая собака Динго, или Повесть о первой любви» Литературоведческие термины Автор Жанр Тема Завязка Идея Кульминация Развязка Герой литературного произведения Эпизод</p>
2.	<p>Кем я хочу стать, когда вырасту. В. Маяковский «Кем быть?», Дж. Родари «Чем пахнут ремесла?»</p>	<p>Здоровый образ жизни: спорт и еда. Д. Федюнин «Баллада о здоровом образе жизни». С.А. Абрамов «Выше радуги»</p>	<p>Е. Ярцева повесть «Принцесса льда» (глава 1 «Все началось с Гоши») Литературоведческие термины Анализ художественного произведения Проза Мотив произведения Конфликт Сюжет Повесть Роман Рассказ</p>
3.	<p>Каникулы и отдых. Т. Лило «Каникулы», Т. Крюкова «Хрустальный ключ» (глава 48 «Легенда о вольном граде»), Саша Черный «Летом»</p>	<p>Молодежная культура: Интернет и социальные сети. Г.Ф. Шпаликов «Я знаю, как стары стихи про телефон...»</p>	<p>А. Алексин рассказ «Самый счастливый день». В. Берестов стихотворение «Веселое лето». Н. Носов рассказ «Телефон» Литературоведческие термины Стихотворение Тропы Эпитет Сравнение Метафора Метонимия</p>

			Олицетворение Гротеск Литота Ирония
--	--	--	--

Образец программы для углубленного изучения русского языка и литературы в совмещенных 6-8 классах:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы для углубленного изучения русского языка и литературы
	6 класс	8 класс	
1	Характер и внешность человека В. Осеева «Кто наказал его?», Б. Каирбеков стихи из цикла «Лица друзей», И.А. Крылов «Ворона и Лисица», А.П.Чехов «Хамелеон», Ч. Айтматов «Солдатенок»	Семья и подросток Притча «Волшебная копейка», А. Кунанбаев «Слова назидания» (двадцать пятое слово)	Т. Михеева «Не предавай меня!» (1, 2 главы) А. Кунанбаев «Слова назидания» (десятое слово) Термины Автобиография Псевдоним Портрет Монолог Диалог Реплика
2	Климат: погода и времена года К.Д. Ушинский «Лето», Ф.И. Тютчев «Есть в осени первоначальной...», «Чародейкою зимою», С. Есенин «Зима»	Мир труда Н.А. Заболоцкий «Не позволяй душе лениться»	А. Серафимович «Маленький шахтер», А. Брюсов «Труд», А. Фет «Еще вчера, на солнце млея...» Термины Интерпретация Описание Пейзаж
3	Чудеса света Р. Стайн «Проклятие гробницы фараона» (отрывки), М. Джумагазиев «Семь чудес света»	Космос О. Сулейменов. «Земля, поклонись человеку», Р. Брэдбери «Зелёное утро», И. Ефремов «Звёздные корабли»	Ю.М. Нагибин «Рассказы о Гагарине» («В бескрайнем небе» отрывок) Литературоведческие термины Бестселлер Подтекст Цитата Аннотация Рецензия Отзыв
4	Древние и современные цивилизации К. Булычев «Сто лет тому вперед» (фрагменты произведения), Мифы об Атлантиде.	Биоразнообразие и исчезновение О. Сулейменов «Волчата»	Е. Радужевский «Куда уходит кумуткан» (отрывок «Нерпенек Тюлька») Видеосюжет «Наурзумский заповедник» https://www.youtube.com/watch

	А. Р. Беляев «Последний человек из Атлантиды»		?v=4I17D9Ml7s&feature=youtu.be Литературоведческие термины Пролог Эпилог Эпиграф Финал Риторика
5	Человек и современные технические устройства Н. Носов «Телефон»	Научные открытия и технологии Е.С. Вельтистов «Приключения Электроника»	8 важных открытий XXI века. Видеосюжет: https://www.youtube.com/watch?v=WzDANx4uZnA#action=share Литературоведческие термины Фантастика Неологизмы Предисловие Эссе

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА (для школ с русским языком обучения)

«Қазақ тілі және әдебиет» пәні сабақтарында тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым сияқты оқытудың коммуникативтік әрекеттерімен қатар жүргізілетін ең негізгі және тиімді жұмыс түрін ШЖМ жағдайында, біріктірілген сыныптағы әртүрлі жастағы оқушылар үшін ұйымдастыру барысында бір ғана мәтін бере отырып, тапсырма түрлерін жас ерекшеліктеріне сай әзірлеу арқылы жүргізуге болады. Орыс тілінде оқытатын мектеп білім алушылары үшін қазақ тілін меңгерту деңгейін жетілдіруде жасандылықты қоршаған ортадағы шынайылыққа байланысты сюжеттермен алмастыру, пайдаланылатын тілдік және лексикалық материалдың өзектілігіне мән беру арқылы қол жеткізуге ұмтылу қажет. Ең маңыздысы тыңдалым үшін алынатын тақырыптық материалды дұрыс іріктеу болып табылады. Сонымен қатар, түрлі бейнесюжеттер: көркем және деректі фильм, мультфильмдердің эпизоды, ақпараттық, білім беру және ойын-сауық бағдарламаларының үзінділері арқылы жүзеге асырылатын тыңдалымның визуалды компоненті де маңызды болып табылады. Мұндай жұмыс түрі оқушылардың дикторлық сөйлеу мәнерін есту арқылы дұрыс қабылдап, оны өз бойында дамытуға қызығушылық тудыруы ықтимал. Визуалды және аудио қатардың үйлесімділігі тілдік ортаның эмоционалдық өңін және мазмұнын біртұтас қабылдауға мүмкіндік береді.

Тыңдалымның нақты мақсаты анықталған шақта ғана жұмыстың бұл түрі тиімді бола алады. Сондықтан тыңдалымның барлық түрін екі негізгі топқа

бөлуге болады: мәтіннің лексикалық мағынасын қабылдау және грамматикалық мазмұнын қабылдау.

Грамматикалық тапсырмалар тікелей бағдарламалық материалмен байланысты болуы тиіс: тыңдағанын есте сақтап жазу, мысалы, мәтіннен тура толықтауышты, етістіктің өткен шағын, сын есімнің салыстырмалы формасын т.б анықтау.

Мәтіннің лексикалық мағынасын қабылдау үшін берілетін тапсырмалар көбірек қызығушылық тудырады және образ бойынша, ықтиярсыз деңгейде тіл дамытуға мүмкіндік береді. Педагогтердің тәжірибесі көрсеткендей, мұндай жұмыс түрі өнімді және нақтырақ, себебі бірнеше рет тыңдалғандықтан қабылдауға, түсінуге қолжетімді болып табылады. Сондықтан аталған үдерісті механикалық бірсарынды жұмысқа айналдырмау өте маңызды. Мұндай мәселеден аулақ болу үшін тапсырма түрлерін жүзеге асыру барысында шығармашылық көзқарастың болғаны дұрыс.

Тыңдалым даму үстіндегі білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. ШЖМ жағдайында мұғалім тыңдалым әрекетінің негізінде білім беру, тәрбиелеу және даму мақсаттарын жүзеге асырудың зор мүмкіндіктерін пайдалана алады. Есту және есте сақтау тек қана қазақ тілін үйрену үшін ғана емес, сонымен қатар кез-келген басқа да дағдыларды дамытуда өте маңызды.

Тыңдалым барысында туындайтын лингвистикалық аспектілермен және сөйлеу ерекшеліктерімен байланысты қиындықтарды үш топқа бөлуге болады.

1. Фонетикалық. Мұнда сөздегі дыбыстың және сөйлеу ағымындағы сөздер арасындағы дыбысталуының айқын шегі жоқ деп есептеледі. Тыңдалым барысында сөйлеуді қоса дамыту қажет. Жеке сөйлеу тілі әртүрлі болуы мүмкін және оны қабылдау мен түсіну қиындық тудырады. ШЖМ жағдайында шектеулі әлеуметтік орта жағдайы кедергі туғызады.

2. Грамматикалық қиындықтардың туындауы орыс тіліне тән емес грамматикалық нысандардың қазақ тілінде болуымен байланысты. Фразаны қабылдауда оқушы оны бөлек элементтерге, яғни сөйлеу дағдыларымен физикалық түрде бірігетін дыбыстық фразаның ақпараттық белгілеріне бөлуге тырысады.

3. Лексикалық. Түсініксіз сөздердің көптеп кездесуіне байланысты оқушылардың мәтінді толық түсінбеулерін айтуға болады. Ол үшін ШЖМ жағдайында жас ерекшеліктері әртүрлі оқушылармен жұмыс барысында сөздік жұмысты тиімді орайластырған дұрыс.

ШЖМ жағдайында тыңдалым әрекетін тілдік дағдылардың басқа түрлерімен біріктіру мұғалім уақытын және оқушылардың сабақты игеру тиімділігін арттыра түседі. Мысалға, сабақ барысында 5- және 7- біріктірілген сыныптарда бір-біріне жақын тақырыптарда бір ғана тыңдалым негізінде 5-сынып оқушыларына жазылым бойынша тапсырмалар, ал 7-сынып оқушылары үшін айтылым тапсырмаларын бір уақытта беруге болады.

Шағын жинақты мектептерде қазақ тілін оқыту барысында мұғалім сыныптар бойынша лексикалық немесе грамматикалық жағынан жақын тақырыптарды біріктіре білуі қажет. Бұл ретте, төмен сынып оқушылары үшін жаңа тақырып болса, ол тақырып жоғары буын оқушысы үшін қайталау және бекіту сабағы

болуы ықтимал. Егер қазіргі таңдағы, білім беру процесіндегі ерекшеліктерді ескеретін болсақ, мұғалім тек реттеуші, нұсқаушы және үйлестіруші. Яғни, ШЖМ жағдайында, бір-бірімен тығыз байланысты сабақ жоспары құрылғаны дұрыс. Сабақ барысы деңгейлік тапсырмаларға негізделген жағдайда жұмыс өнімдірек болады. Оқушылар өз бетімен жұмыс істеп қана қоймай, бір-бірінің жұмысына талдау жасай білу қабілеттері де арта түседі.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша тыңдалым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Тыңдалым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Қазақ отбасының дәстүрлері	T1. Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Аталған тақырып бойынша үнсіз бейнеролик ұсынып, оқушылардың сөйлетуі «Клоуз – тест»
Менің мектебім	T2. Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Бейнеролик мазмұны бойынша оқиғаны 2-3 сөйлеммен жалғастыру
«Қазақстан барысы» мультфильм негізінде	T3. Күнделікті тұрмыстық тақырыптарға байланысты жаңа сөздер мен сөз тіркестердің мағынасын түсіну	Мультфильмнің үнсіз нұсқасын өз бетінше сөйлету
Алтын адам	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тарих пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, мәтіннен тарихи фактілерді анықтау
Судың пайдасы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Тыңдалған мәтін негізінде судың пайдасын анықтап, қарама қарсы пікір жазу
Кітап-бағалы сыйлық	T4 Фольклорлық және шағын көлемді көркем әдеби мәтіндердің мазмұнын түсіну	Мәтін мазмұны бойынша адасқан сөйлемдерді реттеу
Дәрумендер – денсаулық кепілі	T4 Фольклорлық және шағын көлемді көркем әдеби мәтіндердің мазмұнын түсіну	Мәтін мазмұнына сай диалог құру
Тәуелсіздік символы – ұлттық теңге	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тыңдалған мәтін негізінде жоспар құру
Жұлдызды аспанның құпиясы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Тыңдалым негізінде «Дұрыс-бұрыс» кестесін толтыру
Менің электронды поштам	T5 Тірек сөздер, жетекші сұрақтар арқылы негізгі тақырыпты анықтау	Тыңдалым негізінде жуан және жіңішке сұрақтар құрастыру

Компьютердің пайдасы мен зияны	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тыңдалым негізінде топта полилог құру
Ақсу-Жабағылы қорығы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, тыңдалым негізінде жарнама жазу
Ер есімі –ел есінде!	T3 Күнделікті тұрмыстық тақырыптарға байланысты жаңа сөздер мен тірек сөздердің мағынасын түсіну	Тыңдалған мәтін негізінде диалог немесе полилог құру

ШЖМ жағдайында «Қазақ тілі және әдебиет» пәні сабақтарындағы айтылым мәтіндерін «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында іске асыру үшін ұлттық құндылықтарымызды дәріптейтін материалдар енгізіп, тапсырмаларды түрлендіру мақсатында ән, жаңылтпаш, өлеңдерді ұсынған дұрыс. Берілген мәтіндер оқушының сөздік қорын молайтып қана қоймай, сонымен қатар осы алған білімін сыныптан тыс уақытта қолдануына мүмкіндік береді.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша айтылым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Айтылым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Қазақ отбасының дәстүрлері	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	Дастархан батасы. Жол батасы. Наурыз батасы. Берілген баталарды оқып шығып, мәтінді қара сөзбен айт.
Менің мектебім	Ауызша мәтіндер құрауда қазақ тіліндегі төл дыбыстардың дыбысталуын, үндестік заңын ескеріп айту	«Кел,балалар,оқылық» әнін жаттау. Берілген әннен мектепке қатысты сөздер мен сөз тіркестерді атау.
«Қазақстан барысы» мультфильм негізінде	Берілген сұрақты дұрыс түсініп, лайықты жауап беру, шағын диалогке қатысу	«Түлкі мен ешкі» ертегісін сахналандыру. «Мақта қыз бен мысық» ертегісін сахналандыру.
Алтын адам	Тақырып бойынша меңгерген жаңа сөздерді олардың синонимдерімен,антоним,омо нимдерімен қатар қолдану, ойын жеткізе білу	Сабыр Адайдың «Тұмар» өлеңі. Осы өлеңнен негізгі ойды білдіретін жолдарды тауып айту.
Судың пайдасы	Шағын көлемді мәтіндердің мазмұнына жоспар құру,соған сүйеніп баяндау	Мақал-мәтелдер. Берілген мақал-мәтелдердегі 6 зат есімді үш тілде ата.
Кітап-бағалы сыйлық	Берілген сұрақты дұрыс	Ыбырай Алтынсариннің

	түсініп, лайықты жауап беру, шағын диалогке қатысу	«Кел,балалар,оқылық» өлеңі. Осы өлеңнен негізгі ойды білдіретін жолдарды тауып айту.
Денсаулық – зор байлық	Шағын көлемді мәтіндердің мазмұнына жоспар құру,соған сүйеніп баяндау	Полилог «Дәрігерде». Полилог «Емханада».
Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	«Желтоқсан желі» әні. Қайрат Рысқұлбековтың «Қайрат деген атым бар» өлеңі. Берілген әнді нақышына келтіріп орында, желтоқсан сөзіне қатысты 4 сын есімдерді ата.
Жұлдызды аспанның құпиясы	Ауызша мәтіндер құрауда қазақ тіліндегі төл дыбыстардың дыбысталуын,үндестік заңын ескеріп айту	«Жетіқарақшы» әні. Осы ән бойынша 1 жуан, 1 жіңішке сұрақ дайында.
Компьютердің пайдасы мен зияны	Тірек сөздерді дұрыс қолданып иллюстрацияларды сипаттау	Полилог «Менің бір күнім». Полилог «Менің сүйікті ойыным». «Қолдаймын-қарсымын» сөзжарысын жүргізу.
Қазақстандағы ұлттар достасты Бір атаның балаларығы. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Тірек сөздерді дұрыс қолданып иллюстрацияларды сипаттау	Қадыр Мырза Әлидің «Әрқашан күн сөнбесін» әні. Берілген әнді үш тілде орындаңдар.
Ұлы дала табиғаты.	Тірек сөздерді дұрыс қолданып, иллюстрацияларды сипаттау	Сәкен Сейфулиннің «Көкшетау» әні. Нұрғиса Тілендиевтің «Алатау» әні. Берілген әндердегі ұқсас зат есімдерді топтастыр.
Ер есімі –ел есінде!	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	Сейдолла Бәйтерековтың «Әлия» әні. Жақсыгелді Сейіловтың «Ана туралы баллада» әні. Мұқағали Мақатаевтың «Қайран, жеңгем» әні. Берілген әндердің ортақ тақырыбын анықта.

Орыс тілінде оқытатын мектептегі «Қазақ тілі және әдебиет» пәнінің 5-ші сынып оқулығындағы оқылымға берілген мәтіндер бойынша тапсырмаларды күрделендіру ұсынылады. Шағын жинақты мектеп жағдайында мұғалімдер көбінесе сұрақтарға жауап беру, сәйкестендіру, диалог құрастыру, сөз тіркестерімен жұмыс тапсырмаларымен шектеледі. Оның бір себебі уақыт тығыздығына байланысты деп айтуға болады. Сондықтан мұғалім сын тұрғысынан ойлай алатын оқушыны тәрбиелеу үшін тапсырмаларды толықтырып, жетілдіріп отыруына болады.

Оқылым дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін келесі ұсыныстарды:

- мәтіндегі лексикалық минимумды меңгерудегі стратегиялар мен техникаларды жетілдіруді;
- оқылым мәтіндеріндегі кездесетін тұрақты сөз тіркестері мен мақал-мәтелдерді орынды пайдалануды;
- оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда арнайы тапсырмалар, стратегиялар мен техникаларды ұсынуды назарға алуға кеңес беріледі.

ШЖМ ерекшелігіне сәйкес жазылым дағдысын дамытуда тақырыпты ашу үшін, грамматикалық сауаттылықты қалыптастырып, өз ойын сын тұрғысынан дәлелдеуді үйрету үшін біріктірілген сыныптарда тапсырмаларды түрлендіру, уақытты үнемді пайдалануды алдын ала жоспарлау қажет. Себебі жазылым дағдыларының мазмұны: шығармашылық бағыттағы сипаттау, баяндау (шағын әңгіме, эссе, қойылым сценарийі) және белгілі бір аудиторияға бағытталған дәлелді мәтіндер (үндеу хат, пікір, мақала, жарнама) жазу, әңгіме, шығарма, эссе жазу, хат жазу, қорытынды шешім шығару, өз көзқарасын білдіру, цитатамен жұмыс ШЖМ жағдайында уақыт көлеміне лайықтап арнайы жоспарлауды қажет етеді. Ол жазылым түрлерінің құрылымына және мақсаты мен шешуі тиіс міндеттеріне байланысты болуы керек. «Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен оқушылардың білімін тереңдету үшін мұғалім жазылымның барлық қадамдарымен жұмыс жасауды қамтамасыз етіп, жазылым үрдісіне қол жеткізуі тиіс. Бұл оқушыларға жазылымның әртүрлі аспектілерімен әртүрлі уақытта жұмыс жасай білуге дағдыландырады. Мысалы, жоспарлау кезеңінде идеяларды ойлап табады және ұйымдастырады, алғашқы нұсқасын жазу кезеңінде өз ойларын жеткізу үшін қажетті сөздерді, сөйлем құрылымдарын іздейді, түзету және тексеру кезеңінде жазылымның ұйымдастырылуы, сауаттылығы, ондағы идеяларды бағалауға, яғни өз жұмысының артықшылығы мен кемшіліктері туралы ойлануға мүмкіндік береді.

Жазылымды толық орындату үшін ұсынылатын қадамдар:

- мазмұнды анықтау;
- ойды жеткізуді жоспарлау;
- жобасын жазып көру;
- түзету және толықтыру;
- тексеру;
- соңғы нұсқасын жазу.
-

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша жазылым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Жазылым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Отбасындағы дәстүрлер мен мерекелер	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу	Анасына ашықхат дайындау
Мектеп өмірі. Әдепті бала - арлы бала	Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Газет - журналға мақала жазу
Қазақстандағы жан-жануарлар мен өсімдіктер әлемі. Жан-жануарлар туралы ертегілер, жұмбақтар	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу.	Қойылым сценариін жазу
Ежелгі көшпелілер мәдениеті. Тұмар ханшайым туралы аңыз.	Ж1.Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу	Кир мен Тұмардың диалогын жазу
Су-тіршілік көзі	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	«Сосновый бор» минералды суына жарнама мәтінін жазу
Әлемдегі ірі кітапханалар	Ж5 Жазба жұмыстарында жалғаулардың ерекшелігін ескеріп, үндестік заңына сәйкес орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу; сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді орынды қолдану	Облыстық кітапханаға жарнама жазу
Денсаулық – зор байлық	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу	Дәрумендерге медициналық қызметкер атынан пікір жазу
Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама,	Шағын өлең жодарын жазу (синквейн)

	хабарландыру, хат жазу	
Аспан әлемінің құпиялары	Ж3 Жазба жұмыстарында сипаттау, бейнелеу құралдарын қолданып жазу	Аспан әлемінің бір денесіне сипаттама жазу
Компьютердің тілін табу	Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Сөйлемдерді аяқтау. Мен .....келісемін. Мен .....келіспеймін.
Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балалары. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Ж 2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Зекен Ахметұлына хат жазу
Ұлы дала табиғаты	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу Ж3 Жазба жұмыстарында сипаттау, бейнелеу құралдарын қолданып жазу	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, «Менің жазғы саяхатым» тақырыбына туристік маршрут жасау
Ер есімі – ел есінде. Ғ.Мүсіреповтың «Қазақ солдаты» романы (үзінді)	Ж5 Жазба жұмыстарында жалғаулардың ерекшелігін ескеріп, үндестік заңына сәйкес орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу; сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді орынды қолдану	«Жауынгерге хат» жазу

Тілдік дағдыларды дамыту мен жетілдірудегі тақырыптар мен тапсырмалар:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Оқулық бойынша берілетін грамматикалық минимумдар	Жетілдіру бойынша грамматикадан берілетін тапсырмалар
«Отбасындағы дәстүрлер мен мерекелер»	Мәтіндерден жалпы және жалқы есімдерді ажырата білу, жалғау түрлерін дұрыс жалғау	Зат есімнің түрленуі бойынша тапсырмалар орындау. Сөз құрамына талдау.
«Мектеп өмірі. Әдепті бала - арлы бала»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сын есімнің шырайларын ажыратуға тапсырмалар ұсыну.

«Қазақстандағы жан-жануарлар мен өсімдіктер әлемі. Жан-жануарлар туралы ертегілер, жұмбақтар»	Сын есім. Жіктік жалғау. Етістік. Септік жалғау.	Жалғау түрлерін ажыратуда деңгейлік тапсырмалар орындалу.
«Ежелгі көшпелілер мәдениеті. Тұмар ханшайым туралы аңыз»	Есімдік. Синоним. Антоним. Сын есім. Жіктеу, сілтеу, сұрау есімдіктерін жазба, ауызша жұмыстарда орынды қолдану	Есімдіктің түрлерін ажырату.
«Су-тіршілік көзі»	Сын есім. Зат есім. Сан есім. Сан есім (бірліктер, ондықтар, жүз, мың) атауларын білу, орынды қолдану	Сан есімнің мағыналық түрлерін ажыратуға тапсырмалар орындалу.
«Әлемдегі ірі кітапханалар»	Болымды, болымсыз етістіктер.	Етістіктің мағыналық түрлерін ажыратуға тапсырмалар орындалу.
«Денсаулық – зор байлық»	Мекен және мезгіл үстеулерді ауызша және жазба жұмыстарды орынды қолдану	Үстеуге морфологиялық талдауға тапсырмалар орындалу.
«Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін, сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сөз таптарын ажырату үшін семантикалық картамен жұмыс жасау.
«Аспан әлемінің құпиялары»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін, сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сын есім бойынша шырайларды тексеру мақсатында кесте толтырту.
«Компьютердің тілін табу»	Ыңғайластық қатынасты білдіретін және қарсылықтық қатынасты білдіретін жалғаулықтардың қызметін білу, ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	Жалғаулықтардың түрлерін айыру мақсатында тапсырмалар орындалу.
«Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балалары. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Болымды, болымсыз етістіктерді ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	Болымды және болымсыз етістікті пайдалануға бағытталған тапсырмалар.
«Ұлы дала табиғаты»	Болымды, болымсыз етістіктерді ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	Болымсыз етістіктен болымды етістік жасау.
«Ер есімі – ел есінде. Ғ.Мүсіреповтың «Қазақ солдаты» романы»	Жіктеу, сілтеу, сұрау есімдіктерін жазба, ауызша жұмыстарда орынды қолдану	Есімдіктерді сөйлем құрастыруда қолдануға дағдыландыру, сұрақтар құрастыру.

Тарих

Гуманитарлық және әлеуметтік-экономикалық ғылымдар жүйесінде тарих маңызды орын алады. Тарихты білу, өз халқыңның және мемлекетіңнің

тарихын білу, өз мемлекетінің әлемдік тарихи процестердегі орнын анықтауға, әлемдік жаһандандудың дамуына өз халқының қосқан үлесін бағалауға көмектеседі, бұл өз кезегінде біздің мемлекетіміздің дүние жүзі тарихындағы өміршеңдігінің кепілі болып табылады. Туған жердің тарихын білу ұлттық болмысқа тән сезім, ұлттық намыс, өз еліміз үшін мақтаныш сезімін тудырады, белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастырады, адамның өзін-өзі дамытуына және Отаны үшін қызмет ету жолында болуы тиіс адамгершілік қасиеттерін ашуға көмектеседі.

«Қазақстан тарихы» және «Дүние жүзі тарихы» пәндерінен тереңдетіп білім беретін ШЖМ сыныптарында оқытуды сәтті ұйымдастыру үшін ресурстардың болуы маңызды: баламалы оқулықтар, ғылыми-танымал кітап сериялары, электронды оқу құралы, кешенді оқу-әдістемелік құралдар, сандық білім ресурстары.

Типтік оқу жоспарының вариативті бөлімінің сағат саны пәндерді тереңдетіп оқытуды ерте кезеңнен, білім алудың негізгі деңгейіне ауысу кезеңінде, білім алушылар өздерінің қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес келетін әрекет түрін іздеуде белсенділік танытатын уақыттан бастап пайдалану мүмкіндігін қарастырады.

Білімді одан әрі кеңейту және тереңдету үшін жобалық жұмысты ұйымдастыруды немесе өзіндік жұмысты қолдануға болады. Жобалық жұмыс элективті курстар шеңберінде үлкен маңызға ие болады. Жобаның тақырыбын білім алушы және мұғалім анықтайды.

Тереңдетілген курстың жұмыс бағдарламасының құрылымы оқу материалдарының ішкі байланысын анықтайды. Құрылымын таңдау кезінде оқу мақсаттарын, оқыту деңгейіне қойылатын талаптарды, алатын білімдерінің мазмұны мен сипатын, сондай-ақ ШЖМ-нің ерекшеліктерін ескереді.

Тереңдетілген факультатив курсының мазмұнын таңдау кезінде білім салаларының интеграциясына (өзін-өзі тану, география, музыка, қазақ және орыс әдебиеті) ерекше көңіл бөлу ұсынылады. Пәндер арасындағы әлсіз байланыс әлемді танудың тұтастығын қалыптастыруда қиындық туғызады.

Интеграция білім беру процесін жандандырады, материалды оқуда қайталанудың болмауының алдын алады, оқу уақытын үнемдейді, шаршауды жеңілдетеді, ой қызметін болашаққа бағдарлайды және оқу үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Сонымен қатар, ол оқушылардың білімінің ғылыми деңгейін көтеруге, логикалық ойлауын дамытуға және олардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға ықпал етеді.

ШЖМ жағдайында да жоғарғы сыныпта «Қазақстан тарихы», «Дүние жүзі тарихы» пәндерін тереңдетіп оқытуды ұйымдастыру үшін авторлық курстарды таңдауға болады, олардың құрылымы және мазмұны нақты мүмкіндіктерге байланысты вариативті негізде алынады. Кез келген білім жобасы сияқты, ол келесі кезеңдерден өтеді: жобаның идеясы, жүзеге асыру процесі, іске асыру нәтижесі, келешектегі дамыту бағыты. Оқу бағдарламасының құрамына берілетін курстың мақсаты мен міндеттері көрсетіліп жазылған түсініктеме хат, оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың концептуалдық тәсілдемесі, ұсынылатын оқыту әдістері мен формалары кіреді.

Бағдарлама курстың жүйелі берілген мазмұнын, жүзеге асыруға қажетті мерзім шамасын, білім алушылардың курсты меңгергеннен кейінгі нәтиже болжамын, көрнекілік пен оқу құралдырының тізбесін, ұсынылатын әдебиеттер тізімін құрайды.

Интеграциялық үрдістің дамуына байланысты әлемге тарихи-мәдени құндылықтарды білетін, адамгершілігі мол, бәсекеге қабілетті тұлға керек. Мұғалімнің міндеті тарихи талдаудың негізінде, тарихи қозғалыстың бірегей ағынына тиесілі осы құндылықтарды меңгеруге көмектесу. Мектептегі тарихтан білім беру, оқушының тәрбиесіне және дамуына қажетті аса маңызды тарихи деректерді, оқиғаларды, құбылыстарды, процестер мен ғылыми түсініктерді іріктейді.

Мұғалімнің міндеті шағын жинақты мектеп оқушылары өздерінің қабілеттерін, шығармашылдығын, танымдық мүмкіндіктерін оқу барысында іске асыра алатындай жағдай туғызу болып табылады. Оқушылардың білімін тәжірибеге бағытталған жұмыстар арқылы, зерттеу дағдыларын дамыту арқылы тереңдету үшін қосымша жұмыс бағытын қосу ұсынылады.

Факультатив сабақтары және элективті курстардың жұмыс жоспарын жасау кезінде мұғалімдерге балалардың бастауыш сыныптарда дүниетану пәнінің аясында тарихи түсініктермен (ру, тайпа, халық, мемлекет, және т.б.) танысатынын ескеру қажет. Сонымен қатар, қазіргі білім беру мазмұнының жаңаруына байланысты оқыту әдістері мен формаларына өзгерістер енді, «шиыршықты тәсіл» жүйесі бойынша оқушы кезеңдермен білімін тереңдетіп, кеңейтіп отырады. Сондықтан факультатив және элективті таңдау курстарының мазмұны бастапқы түсініктерді қамтымауы қажет.

Тарих пәні мектепте тарихи мәліметтерді оқытуды қарастыратын пән. Сабақтағы, сабақтан тыс жұмыстар өзара тығыз байланысты және біртұтас тәрбие процесін құрайды. Өлкетану жұмысы да оқытудың құрамдас бөлігі болып келеді. Ол оқушылардың көзқарасын кеңейтуге, мәдени мұраға ортақтастыруға, кіші Отанына деген сүйіспеншілігі мен қамқорлығын бойына дарытуға, қоршаған ортаға бағыттануына көмектеседі. Сонымен қатар, өлкетану жұмыстарынан алған білімдері, балаларға сабақтағы тарихи мәліметтерді жақсы зерделеуге, оларды фактілермен, сандармен негіздеуге, оқиғаға қатысушылардың аты-жөндерімен нақтылауға көмектеседі.

Мысал ретінде біріктірілген 5-6-сыныптарға «Тарихи өлкетану» курсының бағдарламасын ұсынамыз. Курстың мақсаты білім алушыларды кіші Отанының тарихына қанықтыру, ой-өрісін кеңейтетін тарихи білімді меңгерту болып табылады.

Бағдарламаның міндеттері:

- сабақта әр кезеңдегі ауыл өмірінің жан-жақты тарихынан жаңа мағлұматпен оқушы білімін кеңейту, толықтыру;
- оқушыларға қолжетімді сабақтан тыс жұмыстардың нысаны мен олардың мазмұнын түрлендіру арқылы ауыл тарихына деген қызығушылықтарын арттыру;
- өлкетануға қызығушылықтарын дамыту;
- оқушылардың интеллектуалдық және практикалық дағдыларын дамыту;

- ақпаратты өңдеу және талдау қабілеті мен біліктілігін дамыту;
- азаматтық-патриоттық қасиеттерге тәрбиелеу.

Үлгі ретінде ұсынылып отырған 5-6-сыныптарға арналған «Тарихи өлкетану» курсы бағдарламасының мазмұнының жобасы:

№	Ұсынылатын тақырып	Оқу мақсаттары	Сағат саны
1	Тарихи өлкетану пәні туралы түсінік	Тарихи өлкетану пәні туралы балаларға түсіндіру. Туған өлке халқының өмір салтымен таныстыру. Балалардың бойында туған өлкенің өткеніне деген қызығушылық туғызу. «Отан неден басталады?» отбасының генеалогиялық шежіресін құруға көмектесу. Ата-бабалардың, ұрпақтың тарихы. Жеке адамның тарихы. «Генеалогиялық шежіре» жобасы.	2
2	Біздің өлке	Балаларда Отанға және оның өткеніне деген сүйіспеншілік және мақтаныш сезімдерін қалыптастыру. Туған өлкеге, оның табиғатына деген сүйіспеншілік пен қамқорлыққа тәрбиелеу. Менің Отаным – Қазақстан. Туған өлкенің тарихы. Ауылымның тарихы. Жоба. Саяхат.	4
3	Топонимика дегеніміз не	Балаларды ауылдың атауының шығу тарихымен таныстыру. Туған өлкеге, іздеу жұмысына, өлкенің тарихына қызығушылық қалыптастыру. Патриоттық сезімге тәрбиелеу. Топонимика. Туған өлке аймағының атаулары тарихынан. Мұрағат мәліметтері. Жоба.	4
4	Біздің өлкеміздің сәулет тарихы	Ауылдың тарихи, өлкетану және мәдени мұрасына қызығушылық қалыптастыру. Туған ауылы туралы түсінікті бала мен ата-ана арасындағы өмір тәжірибесінің байланысы арқылы қалыптастыру. Отбасына, туған өлкеге деген ортақтастық сезімін қалаптастыру. Сәулет өнерінің пайда болуы. Өлкенің тұрғын ғимараттарының салыну тарихы. Қала құрылысы тарихы. Жоба.	4
5	Мәдениет, салт-дәстүр	Ұлттық мейрамдарды оқу барысында оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру. Салт пен дәстүр туралы балалардың білімдерін байыту және жүйелендіру. Балаларды анықтамалықтар, ғылыми-	4

		<p>танымдық әдебиеттер, мерзімдік басылымдар, заманауи ақпарат көздерін пайдалануға үйрету.</p> <p>Балалардың шығармашылық ой-қиялын дамыту. Ұлттық мейрамдар. Киім - ұлттық құндылық. Ұлттық киімнің ерекшеліктері. Қазақ халқының салт-дәстүрі. Ұлттық киімді жаңғырту.</p> <p>Жоба.</p>	
6	Қосымша тарихи салалар	<p>Нумизматика туралы балаларға түсіндіру.</p> <p>Балаларды геральдика ұғымымен таныстыру. Балалардың этнография және антропология жайлы білімдерін толықтыру.</p> <p>Археологиялық артефакттарға балалардың қызығушылығын ояту.</p> <p>Нумизматика. Геральдика.</p> <p>Этнография және антропология.</p> <p>Археология.</p>	4
7	Мектеп тарихынан	<p>Мектеп тарихына ортақтастық түсінігін қалыптастыру.</p> <p>Мектеп тарихын оқытуда балалардың танымдық белсенділігін арттыру.</p> <p>Мектебі туралы балалардың білімін кеңейту.</p> <p>Мектептің балалар және жасөспірімдер ұйымының тарихы.</p> <p>Мектептің танымал тұлғалары. Ұмытылған есімдер. Мамандық. Есіміңе бас иемін - ұстазым.</p> <p>Жоба: «Біздің мектебіміздің ауласы».</p>	4
8	Мұражай – ұрпақтар сабақтастығын жалғастырушы із	<p>Балаларды тарихи ескерткіштер және көрікті жерлермен таныстыру.</p> <p>Құжаттармен танысу-мектеп мұражайының жазбаша дереккөздері, фотоқұжаттар. Туған өлкеге сүйіспеншілікпен қарауға, оның тарихи өткеніне тағзым етуге тәрбиелеу.</p> <p>Мұражай – ұрпақтар сабақтастығын жалғастырушы із.</p> <p>Саяхат.</p>	2
9	Қорытынды	<p>Мәліметтерге шолу. Мультимедиалық сүйемелдеу жасау.</p>	2

8-9 сыныптарда «Дүние жүзі тарихы» пәнінен білімді тереңдету мақсатында келесі тақырыптар ұсынылады:

1. 40-жылдардың басы мен 50-жылдардың аралығындағы КСРО-ның ішкі саясатындағы қоғамдық-саяси өмір.

2. КСРО-ның сыртқы саясаты және халықаралық қарым-қатынас. 1945-1950 жылдар аралығындағы кезең.

3. КСРО-ның қоғамдық-саяси өмірі. 1950 – 1960 жылдар аралығы.

4. 50-жылдардың ортасы мен 60-жылдардың басындағы КСРО-ның экономикалық саясаты.

5. 1950-жылдардың ортасы мен 1960-жылдардағы КСРО-ның сыртқы саясаты.

6. 1960-1980-жж. КСРО-ның әлеуметтік-экономикалық саясаты.

7. 1965-1984-жж. сыртқы саясат.

8. 1985-1991-жж. КСРО-дағы қоғамдық-саяси және экономикалық өзгерістер.

9. 1985-1991 жж. КСРО-ның сыртқы саясаты.

Сұрақтардың бір бөлігі оқушылардың өздерінің ізденуіне және қорытынды жасауына арналған. «Сіздің ойыңызша...», «Сіз қалай...» және т.б.сөздермен басталады, көпшілік жағдайда бұл сұрақтарға жауап берілмейді, өйткені сұрақтар талқылауға және дискуссияға берілген.

Көлемді жауапты қажет ететін сұрақтар «тақта алдында» ауызша, жеке тапсырма берілген кезде, «баяндап айтып беріңіз» деген сөздермен басталады. Мұндай сұрақтарды оқушыларға жазбаша үй тапсырмасы ретінде беруге болады.

Сұрақтардың бір бөлігі оқушылардың белгілі бір ақпаратты меңгергенін тексеру үшін қолданылады. Бұл сұрақтардың жауаптары қысқа болуы мүмкін. Өзіндік жұмыс ұсынылады, яғни сұрақтарға жауап оқулықтың көмегімен беріледі.

Қиындығы жағынан сұрақтар деңгейлерге бөлінеді. Ағымдағы бақылаудың сұрақтары мен тапсырмаларында оқулықтың мәліметін меңгеруі және тарихи дереккөздерді пайдалануы тексеріледі. Өзіндік жұмысқа бағытталған сұрақтар мен тапсырмалар оқулықпен жұмыс жасауға және өзі үйде қарастыруға немесе оқу үлгерімі төмен оқушыларға арналған.

Қосымша сұрақтар топтамасын тарихты тереңдетіп оқыту үшін қолдануға болады.

Қорытынды бақылау жалпылау жұмысы болып табылады және жаңа сұрақтардан бөлек өткен тақырыптар бойынша талданған сұрақтарды да қамтиды.

Ұсынылатын бақылау және тексеру жұмыстары мұғалімге дәстүрлі, дәріс сияқты сабақ түрінен бас тартуға, оқушыларға - тарихты оқу барысында дербес жұмыс жасауға, нәтижесінде – білім беру процесін белсенді және қызықты етуге көмектеседі.

Ауылдың ШЖМ оқушыларына жан-жақты қоғамдық қарым-қатынастағы орны мен оған өзінің, басқа адамдардың қатысын анықтауға көмектесу үшін, өмірлік ұстанымын қалыптастыру үшін, өз мүмкіндіктерін іске асыруына, тұлға ретінде қалыптасуына ықпал жасау мақсатында, *9 сыныпта адам құқығы* бағыты бойынша элективті курс ұйымдастыру ұсынылады.

Курс оқушыларға заманауи экономикалық, саяси, құқықтық, адамгершілік мәдениетті тануға көмектеседі. Ал бұл, өз кезегінде еркін, құзырлы, әлеуметтік жауапкершілігі бар, өмірдегі қадамдарын саналы түрде таңдайтын тұлғаның қалыптасуының шарты болып табылады. Құқықтық білім берудің бұл аспектісінде білім мазмұнын жаңғырту міндеттерімен сәйкес келесі үрдістер қамтылады:

- құқықтану курсының мазмұнын тәжірибеге бағытталған тәсілдеме негізінде беру;
- шынайы өмірдегі түрлі құқықтық қарым-қатынастағы оқушының әлеуметтік тәжірибесіне сүйену;
- тұлғаның белсенді азаматтық ұстанымын қалыптастыру;
- адам құқығын және халықаралық құқық нормаларын құрметтеу;
- оқушылардың құқықтық сауаттылығының қажетті деңгейін қамтамасыз ету.

Ұсынылатын сабақты жүргізу түрлері – дискуссия, мәтінмен жұмыс (құжаттармен), шағын топтарда жұмыс, түпдеректерге сүйене отырып баяндама дайындау, рөлдік ойындар, презентациялар.

Курстың мазмұнында келесі тақырыптар топтамасын ашуға болады:

1. Адамды адам ететін не?
2. Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы.
3. Талқылау (дискуссия), адам құқығын қорғаудағы жұмысты белсендіру формасы ретінде.
4. Демократиялық қоғамдағы адамның негізгі конституциялық құқықтары.
5. Бала құқықтары.
6. Халықаралық қауымдастық адам құқығын қорғау жолында.

Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы білім алушылардың пән бойынша іргелі дайындығын қамтамасыз ететін негізгі пәндердің қатарына жатады. Сондықтан VI-XVII ғасырлар аралығында өмір сүрген ел тарихында өшпес із қалдырған тарихи тұлғалар туралы білімдерін толықтыру мақсатында тарих пәнінің тәжірибелі мамандары *7-сыныпта* «Тұғыры биік тұлғалар» тақырыбында факультативтік курс жүргізуді ұсынады. Курс мазмұнына VI-XVII ғғ. қазақ даласында билік еткен қағандар мен хандардың өмірі мен қызметі, ел дамуына қосқан үлестері төңірегіндегі мәселелерді ала отырып, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыту мақсатында дәуірлер тоғысына талдау жасау ұсынылады. *Біріктірілген 7-8-сыныптарды* қамтыған жағдайда үлкен сыныптың оқушыларына қазіргі өркениет дамуындағы ішкі және сыртқы қарым-қатынас салаларымен байланысты күрделірек талдау ұсынуға болады.

Қазақстан тарихын тереңдетіп оқыту арқылы «Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясының құндылықтары мен «Рухани жаңғыру» бағдарламасының бағыттарын толық ашуға мүмкіндік бар. «Туған жер» жобасы бойынша тұлғаға деген құрмет сезімін қалыптастыру, ұсынылып отырған факультатив курсының мазмұнымен терең астасып жатыр.

Бағдарламалық материал мазмұнының үлгісі:

1.VI-XIII ғасырлардағы тарихи тұлғалардың өмірімен таныстыру (9 сағат).

Бумын қаған, Иштеми (Істеми), Тардуш (Дато) -Түрік қағанатының негізін қалаушы Түрік қағанаты (552-603 жылдар), Шегу және Тон қағандар - Батыс түрік (603-704 жылдар) және Шығыс түрік (682-744 жылдар) қағанаттары), Үшлік қаған және Сұлық (Сұлу) қағандар Түгеш қағанаты (704-756 жылдар), Сатұқ Боғра хан-Қарахан мемлекетінің негізін қалаушы Қарахан

мемлекеті (942-1212 жылдар), Күшлік хан (Наймандар, керейіттер, жалайырлар).

2. XIII-XV ғасырлардағы тарихи тұлғалар (11 сағат).

Шыңғыс хан-адамзат тарихындағы ұлы тұлға, Жошы хан, Шағатай, Үгедей хан, Алтын орданың екінші әміршісі-Берке хан, Отырардың қайсар ханы Қайыр хан, Бейбарыс сұлтан, Әмір Темір, Ұлы ғалым Ұлықбек (1394-1449), Кебек хан, Әбілқайыр хан.

3. XV-XVII ғасырлардағы Қазақ хандары (12 сағат).

Керей хан-Қазақ хандығының алғашқы ханы, Әз Жәнібек хан- Қазақ хандығы мен қазақ хандары әулетінің негізін қалаушы, Хан Едіге, Бұрындық хан (Қасым ханның (1511-1518 жылдар) ішкі және сыртқы саясаты), Қасым хан (Қасым ханның (1511-1518 жылдар) ішкі және сыртқы саясаты), Хақназар хан (Хақназар хан (1538-1580 жылдар) тұсындағы Қазақ хандығы), Тәуекел хан, Есім хан, Жәңгір хан, Тәуке хан.

Сағат санының аздығына байланысты мектептегі тарих пәнінің курсында тарихи тұлғаларды зерттеуге аз уақыт бөлінеді. Бұл тұлғалардың есімі саясатта, мәдениетте, ғылымда және өнерде болған өзгерістермен тығыз байланысты.

Осыған орай қосымша сабақтарға «Әлем тарихындағы ұлы тұлғалар» тақырыбын алуға болады. Практик мамандардың пікірі бойынша бұл тақырып аясындағы қосымша курс білім алушылардың білімдерін тереңдетіп қана қоймай, сонымен бірге дүниежүзі тарихының шеңберіндегі Еуропа, Азия елдерінің тарихи тұлғалары туралы білімдерін дамытып, білім алушылардың бойында ерлік пен өр мінезділік рухының негізінде тұлғалық қасиет қалыптастыруға ықпал етеді.

Бағдарламалық материал мазмұнының үлгісі:

- 1. «Рим империясы» (7 с.)*
- 2. «Орта ғасырдағы әлемге танылған тұлғалар» (4 с.)*
- 3. «Таяу шығыстағы крест жорықтары» (2 с.)*
- 4. «Монғол билеушілері» (5 с.)*
- 5. «XI-XVI ғғ. Еуропа тұлғалары» (9 с.)*
- 6. «XI-XVI ғғ. Шығыс Азия елдерін танытқан тұлғалар» (4 с.)*

АҒЫЛШЫН ТІЛІ

7-8 сыныптарға арналған «We Live in an amazing world» курсының бағдарламасы шағын жинақты мектептерде ағылшын тілін тереңдетіп оқытуда мұғалімдерге көмекші құрал ретінде ұсынылады.

ШЖМ үшін «We Live in an amazing world» курсы бағдарламасын тереңдетіп оқытудағы мақсаттары:

- ағылшын тілі бойынша оқушылардың білімін тереңдету;
- оқытушылардың бейімділігі мен қабілеттіліктерін анықтау арқылы дамыту жолдарын белгілеу;
- мамандықты дұрыс таңдай білуге дайындық;
- оқу процесі барысында өзін-өзі дамыту және өзін танып білуіне жағдай жасау;

- ағылшын тілін оқыту барысында оқушылардың іргелі білімге қол жеткізуі;

- болашақ мамандық саласында алғыр, бәсекеге қабілетті болуына қажетті дағдыларын дамыту.

Ағылшын тілін тереңдетіп оқыту үшін ұсынылып отырған бағдарлама жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасының негізінде ШЖМ ерекшеліктерін ескеру арқылы жасалған. Тереңдетіп оқыту барысында тек пәндік тақырыптарды кеңінен ашып оқыту мақсаты қойылмаған, сонымен бірге оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын дамытуға, оның ішінде оқу сауаттылығын жетілдіруге негізделген.

Курстың оқу бағдарламасы вариативтік компонент есебінен оқу жылы барысында 34 сағатқа есептелген, яғни аптасына 1 сағатқа арналған.

Берілген курс бағдарламасының мазмұны базалық оқу жоспарын қайталамайды, тек тереңдете және күрделендіре оқытады.

Оқушылардың білімдерін тереңдету және практикалық дағдыларын қалыптастыруда білім деңгейлерінің сабақтастығы сақталады. Жаратылыстану-математика бағытындағы биология, география, физика, информатика, химия оқу пәндерімен кіріктірілген.

Бағдарлама мазмұны шағын жинақты мектеп ерекшеліктерін ескеру арқылы құрастырылған: оқушылардың әртүрлі жас ерекшеліктері, сыныптағы бала санының аздығы, балаларды әлеуметтендіру ерекшеліктері.

Бағдарлама мазмұнында «Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламасы бағытына сәйкес тәрбие аспектісіне аса көп көңіл бөлінген: патриоттық тәрбие, мәдениетті құрметтеу, биік моральдік қасиеттер.

Курс бағдарламасы ағылшын тілін оқытудың мазмұндық құрылымына негізделген, соның ішінде:

- 1) коммуникативтік дағды;
- 2) тілдік білім;
- 3) тілдік елтану білімі.

Берілген курстың мазмұны негізделген:

- спецификалық тілдік құрылымдарға және лексикаға;
- тілдік құрылымдағы мәтіндердің мазмұндық функциясына;
- болуы ықтимал оқушылардың мәдени және әлеуметтік қызығушылықтарына.

Берілген курстың оқу процесі коммуникативтік негізге құрылған, тілдік қызмет түрлерінің барлығы қамтылады.

Берілген тапсырмалар ауызекі сөйлеу стилін, оқу, тыңдалым дағдыларын топтық, жұптық, жеке жұмыс түрлерінде, өзіндік жұмыста, шығармашылық, проблемалық-ізденушілік жұмыстарды дамытуға арналған.

Тыңдау қабілетін жақсарту мұғалімнің дауыс ырғағымен немесе дыбыс жазбасы арқылы жүргізілетін материалдарды қолдануға бағытталған.

Тыңдау, оқу құзіреттілігінің қалыптасуы оқылған немесе тыңдалған ақпаратты тек түсініп қана қоймай, оны психо-эмоционалдық тұрғыдан ой елегінен өткізу арқылы проблемалық сұрақтар қоюға, оны талдауға, өз пікірін дәлелдеуге, кейіпкердің іс-әрекетіне баға беруге үйретеді.

Оқушылардың сөздік қорын байыту мақсатында анықтамалықтармен және энциклопедиялық әдебиеттермен, электронды ресурстармен, бұқаралық ақпарат құралдары материалдарымен жұмыс жасау ұсынылады. Нәтижесінде сипаттама беру, мінездеме беру, салыстыру, талдау, диалог жүргізу, пікірталас, қажетті дәлелдемелер келтіру, жинақтау және қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыруға қол жеткізуге болады.

Курстың орта мерзімді жоспары және негізгі тақырыптар бойынша сабақ жоспарларының үлгілері әдістемелік ұсынымдардың қосымшасында берілген (*Қосымша 2*).

Курсты аяқтаған білім алушылар меңгереді:

- оқыған лексикалық бірліктердің негізгі мағынасын (сөз, сөз тіркестері) 1250 сөз көлемінде білулері керек;
- сөздерді байланыстырудың негізгі тәсілдері (аффиксация, сөз байланысы, конверсия);
- жай сөйлем мен құрмалас сөйлемдердің құрылым ерекшеліктері;
- сөйлем түрлерінің коммуникациялық ерекшеліктері мен интонациясы;
- грамматикалық сауаттылық белгілері (етістіктердің шақтары Present/ Past/ Future Simple; Present / Past Continuous; Present / Past Perfect; Present Perfect Continuous; ырықсыз етістік Present / Past / Future Simple Passive;

төл сөзді төлеу сөзге аудару ережелері; үстеу, сан есімдер (құрамы мен мағыналық түрлері, қосымшалары), есімдік, модальдық етістіктер және олардың эквиваленттері, артикльдері);

- тура сөйлемді жанама сөйлемге аудару ережелері;
- тілі оқытылатын елде қалыптасқан сөйлеу әдебінің негізгі нормалары (сыни пікір білдіру (реплика-клише), бағалау лексикасы).

Курсты аяқтаған білім алушылар қолдана алады:

- өзі туралы, отбасы туралы, достары туралы, салауатты өмір салты туралы, өзінің елі және оқып жатқан елдің тілі туралы қысқаша мәліметті айта біледі;

- қысқаша хабарламаны, оқиғаны сипаттай алады, негізгі оқыған, естіген 8-10 фразалық көлемдегі өз ойын айта алады;

- Әр оқушы тарапынан 5-6 пікір көлеміндегі әртүрлі диалог түрлерін жүргізе алады;

- қысқа, әрі аса қиын емес мәтіндердің негізгі мазмұнын түсінеді және өзіне қажетті маңызы бар ақпаратты іріктей алады.

Берілген курс бағдарламасы ағылшын тілін меңгертуде білім алушылардың қызығушылығын арттыруға бағытталған танымдық оқу құралы. Курс арқылы оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын, тілдік дағдыларын жетілдіру, білімдерін кеңейту қарастырылған, ол биология, география, физика, информатика, өмірдегі оқиғалармен байланыс арқылы тапсырмаларға енгізіледі. Білім алу процесінде оқушылардың өздері белсенді қатысушы ретінде орын алады.

Әртүрлі тапсырмаларды жүзеге асыру үшін интербелсенді әдіс-тәсілдерді қолдану ұсынылады: «Алты қалпақ», «Жуан-жіңішке сұрақтар», «Балық қаңқасы», «Флипчарттар», «Тұжырымдама картасы», «SWOT талдауы», «Бес жол өлең», «Миға шабуыл» және тағы басқа түрлері.

Ұтымды, тиімді сабақтар ұйымдастыру үшін міндетті түрде әртүрлі жұмыс түрлерін қамту: дидактикалық және дамыту ойындары, мақал-мәтелдер, сергіту сәттері, рифмовкалар, санамақтар, ребустар, сөзжұмбақтар.

Курс процесіндегі тәрбиелік нәтижелер:

- әлеуметтік тұрғыдан ынтымақтастық орта қалыптастыру, әртүрлі жағдаяттарда шешім қабылдай білу;
- қоғамдағы маңызды құндылықтарды бағалай білу, сезіну, оң көзқараста болу (адам, отбасы, Отан, табиғат, әлем, білім, еңбек, мәдениет);
- мектеп оқушыларының қоғамдық ортада өз бетінше әрекет ету тәжірибесін жинауы, белсенділігі (жеке жобаларын ұсыну, рөлдік ойындар, сахналау), және ашық қоғамдық ортада өзін көрсете білуі.

Оқу процесінде дамытылатын білім алушылардың жеке бас құндылықтары:

- басқа елдерге қатысты достық ықылас, төзімділік;
- танымдық, шығармашылық, қоғамдық белсенділік;
- дербестік (сонымен қатар, шешім қабылдауда);
- ынтымақтастық, өз шешіміне жауап бере алу;
- коммуникативтік қарым-қатынасқа ашықтық;
- өзіне және басқаларға деген құрмет;
- жеке және өзара жауапкершілік;
- стандартты емес ситуацияға дайын болу.

Оқу жетістігін бағалау және оқушылардың жетістік деңгейін бақылау:

Оқу жетістігін бағалау жаңартылған білім мазмұнына сәйкес жүргізіледі, тәжірибелік бағыттағы білім беру процесіне, білім құзіреттілігіне бағытталған. Ағылшын тілі бойынша оқушылардың оқу жетістігін бағалау критерийлері келесі деңгейлерді меңгеруге негізделген:

- лексикалық білім;
- тыңдалым;
- айтылым;
- оқылым;
- жазылым;
- тілдік дағдыларды қолдану.

Тілдік материал:

- ұсынылатын лексика арқылы сөздік қорларын кеңейту.

Грамматика:

- бұрынғы өткен тақырыптар бойынша грамматикалық құзыреттілікті кеңейту мақсатында базалық оқу бағдарламасын тереңдету, жетілдіру.

Оқушылардың оқу жетістігін бағалау критерийлері:

Айтылым:

- білім алушылар таныс тақырып бойынша логикалық ұйымдастырылған оқиғалар негізінде мәтіннің негізгі идеясын жеткізеді;
- ресми және бейресми сөйлеу стильдерін қолданады;
- таныс тақырыптың фотосуреттері, тақырыптары, түйінді сөздері, үзінділері арқылы мәтіннің мазмұнын болжайды;
- нақты ақпаратты алу үшін қарапайым және күрделі сұрақтар қояды; тапсырмаларды орындау үшін оқушылармен (жұппен, топта) өзара қарым-

қатынас жасайды;

- таныс тақырып бойынша мәтінді қарама-қарсы қояды және салыстырады;
- дәлелдерді бере отырып, ойын жеткізеді.

Тыңдалым:

- оқу бағдарламасының тақырыптары бойынша мәтіннің негізгі идеясын түсінеді;
- ақиқат пен ой-пікірлерді анықтайды;
- таныс тақырыптар аясында жан-жақты түсінеді, қосымша ақпаратты алу мақсатында тыңдалған материал негізінде күрделі сұрақтарды тұжырымдайды;
- мәнмәтіндік тұспалдар көмегімен тыңдалған материалдан тұжырымдар жасайды;
- таныс тақырып бойынша ерекше ақпаратты анықтайды;
- таныс тақырып бойынша дәлелдерде сәйкессіздікті анықтайды.

Оқылым:

- жалпы және таныс тақырып бойынша әртүрлі стиль мен жанрлардың мәтініндегі негізгі идеяны, сонымен қатар егжей-тегжейін түсінеді;
- әртүрлі ақпарат көздерін қолданады (анықтамалық материалдар, сөздіктер, интернет);
- таныс тақырып бойынша түрлі стиль мен жанрдың мәтінінен ерекше ақпаратты анықтайды;
- тақырыптар, фотосуреттер, түйінді сөздер, үзінділер арқылы мәтіннің мазмұнын болжайды;
- автордың қатысын және ойын анықтайды;
- әртүрлі мәтіндердегі ақпаратты бағалайды.

Жазылым:

- білім алушылар кестелер, диаграммалар, сызбалар, сауалнамалар, формаларды толтырады;
- таныс тақырыптар бойынша мәтіндерді жоспарлайды, жазады, редакциялайды және оқып шығады;
- қарым-қатынастық тапсырмаларға сәйкес мәтінде белгі жасайды;
- оқытылған тақырыптардың ақпаратын қолдана отырып, өткен шақ, осы шақ және келер шақпен байланысты оқиғаларды суреттейді және көрсетеді;
- таныс тақырыптың мәтінінде сөйлемдер мен абзацтарды байланыстырады және үйлестіреді;
- таныс тақырыптың мәтінінде тыныс белгілерін дұрыс қолданады;
- сәйкес ережелер мен құрылымдарды қолдана отырып, әртүрлі стильдер мен жанрлар бойынша мәтіндер құрастырады.

Лексиканы қолдану:

- білім алушылар кең лексикалық ауқымды және тілдің түрлілігін әдеттегідей жоғары дәлдікпен қолданып, өзінің ойын білдіреді;
- өткен шақ, осы шақ және келер шақ қатарын және модальді етістіктердің кең ауқымды түрін еркін қолданады;
- контекстік тақырыптағы есімдіктерді қолданады;
- әртүрлі сұрақ түрлерін қоя алады;
- сөйлем мүшелері түрлерін қолданады.

7-8-сыныптарда базалық оқу бағдарламасы негізінде ағылшын тілін тереңдетіп оқытуға ұсынылған бағдарлама үлгісі:

№	Базалық оқу бағдарламасына сәйкес тақырыптар		Ағылшын тілін тереңдетіп оқыту курсының тақырыбы	
	7-сынып	8-сынып	Тереңдетіп оқытуға арналған тақырып	Сағат саны
1	Hobbies and Leisure	Our World	Nature and we.	5
2	Communication and Technology	Daily life and Shopping	How does it work? Electronics	3
3	Holidays and Travel	Entertainment and Media	Internet surfing	3
4	Space and Earth	Sport, Health and Exercise	Space	4
5	Reading for pleasure	Reading for pleasure	Green is Great!	5
6	Entertainment and Media	The Natural World	Notes of a Tourist	3
7	Natural Disasters	Travel and Transport	My dream vacation	4
8	Healthy Habits	Food and Drink	Healthy lifestyle	3
9	Clothes and Fashion	The World and Work	Seasons and clothes	4

ҚОРЫТЫНДЫ

Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың қалалық және ауылдық мектептер арасындағы білім берудегі сапалық алшақтықты қысқарту бойынша тапсырмасы ауылдық шағын жинақты мектептердің білім беруіндегі және кәсіптік даярлыққа қолжетімділігін қамтамасыз ету жолындағы мемлекетіміздің экономикалық өсуінің жаңа моделінің өзекті түйіні болатын негізгі мәселелерінің бірі болып табылады [3]. Еліміздің Президенті Н.Назарбаев өзінің «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту» мақаласында: «Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт ғана табысқа жетеді.» деп атап көрсетті [1].

Қоғамдық сананы жаңғыртумен қатар жүріп жатқан ауқымды өзгерістер оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға жаңа талаптар қояды, ондағы негізгі мәселе – жалпы адами, ұлттық құндылықтар мен көзқарастары қалыптасқан, қоғамның зияткерлік, шығармашылық күші ретінде жастарды тәрбиелеу. Бұл мәселені шешудегі негізгі рөлді гуманитарлық ғылымдар атқарады, олар жалпыадами рухани-мәдениеттік құндылықтарды, жетістіктер мен кемшіліктерді толық түсінуді қалыптастыра отырып, ұлттық басымдықтарды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Өзінің өткендерін азаматтық қоғамның заманауи қажеттіліктері мен мәселелері деңгейінде терең түсінуі арқылы жастар қазіргі заманда өз орнын анықтай білетін және келешекке саналы қадам жасай алатын болады. Бұл бағыттағы гуманитарлық пәндер көптеген ғылымдардың негізгі фактілерін және заңдылықтарын білім алушылардың бірыңғай дүниетанымдық білім жүйесіне синтездей отырып, жастардың санасына және олардың қоршаған ортаны және нақты болмысты бағалай білуіне белсенді және мақсатты әсер етеді.

Бүгінде ШЖМ педагогикалық процестің ерекше ұйымдастырылуына, көптеген өңірлік, әлеуметтік-экономикалық мәдени факторларды ескеретін баланың тұлғалық дамуына арнайы тәсілдер қолдануға аса мұқтаж болып отыр.

Оқытудың заманауи тиімді технологияларын енгізу, ШЖМ оқу процесіне инновациялық білім беру технологияларын қолдану, прогрессивтік өзгерістердің жылдам қарқыны мұғалімдердің тұрақты педагогикалық ізденуін қажет етеді.

Бүгінгі күні ШЖМ педагогтері практикада қолданылатын оқытудың әдістемелерін жүйелендіруі қажет және оқыту процесіне жаңа педагогикалық тәсілдерді белсенді енгізулері қажет. Оның барысында білім беру мазмұнын жанарту жағдайында АКТ-ды, онлайн-ресурстарды кең қолдануға, білім алушылардың өзіндік белсенді танымдық іс-қимылына жағдай жасау қажет.

Әдістемелік құралда шағын жинақты мектеп мұғалімдері үшін қоғамдық-гуманитарлық бағыт пәндерін тереңдетіп оқыту процесін тиімді және нәтижелі ұйымдастыру бойынша құнды ұсынымдар берілген.

Егер бүгінгі күні елімізде тірек мектептері (ресурстық орталықтар) магниттік шағын жинақты мектептердің тек 18% қамтитынын ескерсек, онда тірек мектептерінен бөлек, сол шағын жинақты мектептердің өзінде, мектеп

компоненті есебінен қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша факультативтік сабақтары мен бейінді курстарды әдістемелік ұсынымдарда беріліп отырған оқу жұмыс жоспарларының үлгілеріне сәйкес сапалы ұйымдастырып, өз мектептерінде оқушылардың білім алу траекторияларын одан әрі анықтауға мүмкіндік бар.

Әдебиеттер тізімі

1. Статъя Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" 12 апреля 2017 года, Астана.
2. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» 31 января 2017 года, Астана.
3. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы.
4. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования). Приказ министра Образования и науки Республики Казахстан от 17 сентября 2013 года №375.
5. Государственные образовательные стандарты (ГОСО-2012, ГОСО-2016).
6. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан. С. Ирсаиьев, А. Култуманова, Т. Булдыбаев, Г. Карбаева, Ш. Шаймуратова, Г. Ногайбаева, Г. Кусиденова, А. Ибрашева, З. Алямова, М. Алпысбаева, К. Манакова. –Астана: АО «ИАЦ», 2015 - 273 с.
7. «Основные результаты международного исследования PISA-2015», 2017 год: Национальный отчет/С. Ирсаиьев, А. Култуманова, Е.Сабырұлы, М.Аманғазы – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017 – 241 стр.
8. Қазақстан Республикасы Орта білім беру ұйымдарындағы оқу жетістіктерін сырттай бағалаудың қорытындылары 2016 жыл = Итоги внешней оценки учебных достижений в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2016 году /Қ.Әбдиев, Д.Жаксыбеков, Ж.Кайшыгулова, К.Тургумбаев, т.б. - Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016 - 151 б.
9. Механизм организации учебного процесса обучающихся в совмещенных классах МКШ по действующей и обновленной программам обучения. Методическое пособие. I ч. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 105с.
10. Организация дистанционного обучения в ресурсных центрах для МКШ. Методические рекомендации. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018. – 120 с.
11. Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында бірпәндік оқыту принциптері. Әдістемелік құрал – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 48 бет.
12. Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында біртақырыптық оқыту принциптері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 63 б.
13. Шағын жинақты мектептің біріктірілген 5, 6-сыныптарында ағылшын тілін кіріктіре оқыту. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 65 б.
14. Тірек мектебі (ресурстық орталық) жағдайында мұғалімді бейіндеп даярлау мәселелері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 69 б.

15. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы.

16. Айбын. Энциклопедия. / Бас ред. Б.Ө.Жақып. - Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. - 880 бет.

17. Тарихи тұлғалар. Танымдық - көпшілік басылым. Мектеп жасындағы оқушылар мен көпшілікке арналған. Құрастырушы: Тоғысбаев Б. Сужикова А. – Алматы. “Алматы кітап баспасы”, 2009.

18. Историческое краеведение. Ащурков В.Н., Коцюба Д.В., Матюшин Г.Н. М.:1997.

5 сыныпта орыс тілінде оқытатын мектептердегі қазақ тілі пәнінің мазмұнын тереңдетуге арналған «Тіл дарын» курсының бағдарламасы

Ұсынылып отырған курстың жұмыс бағдарламасының үлгісі орыс мектептеріндегі «Қазақ тілі және әдебиет» пәні бойынша жаңартылған оқу бағдарламасының негізінде ШЖМ жағдайында тереңдетілген білім беру мақсатында мектеп компонентінің вариативті бөлік сағаттарына есептеліп құрастырылған.

Курстың негізгі мақсаты оқушылардың іскерлік дағдыларын жетілдіру, мемлекеттік тілге деген қызығушылығын арттыру, ауызекі сөйлеу дағдысын жетілдіру.

Күтілетін нәтиже: ауызекі сөйлеу тіліндегі жоғарғы тілдік қарым-қатынас деңгейіне қол жеткізу, тіл және оның маңызы шеңберіндегі сабақтастық түсінік аясын кеңейту, мемлекеттік тілді меңгеруге тұрақты қызығушылық қалыптастыру.

Курс жоспары 5 сынып бағдарламасына сай 13 бөлімдегі, айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым дағдыларын жетілдіруді мақсат етеді. Курс аптасына 1 рет, жылына 34 сағатқа жоспарланған.

«Тіл дарын» курсы бағдарламасының мазмұны

№	Бөлім тақырыптары	Тыңдалым	Айтылым	Оқылым	Жазылым	Сағат саны
1	«Отбасындағы дәстүрлер мен мерекелер»	Аталған тақырып бойынша үнсіз бейнеролик ұсынып, оқушылардың сөйлетуі «Клоуз – тест»	Дастархан батасы. Жол батасы. Наурыз батасы.	Мақал-мәтелдердің аудармасын тауып, мағын а-ларын түсіндіріңдер.	Анасына ашықхат дайындау.	4
2	«Мектеп өмірі. Әдепті бала - арлы бала»	Бейнеролик мазмұны бойынша оқиғаны 2-3 сөйлеммен жалғастыру	«Кел, балалар, оқылық» әнін жаттау.	«Сөзді тап» ойыны	Газет-журналға мақала дайындау.	2
3	«Қазақстандағы жан-жануарлар мен өсімдіктер әлемі. Жан-	Мультфильмнің үнсіз нұсқасын өз бетінше сөйлету	«Түлкі мен ешкі» ертегісін сахналандыру. «Мақта қыз	«Графикалық органайзер» әдісі. Тапсырма: жаңа сөздерді сөз	Қойылым сценарийлерін жазу.	2

	жануарлар туралы ертегілер, жұмбақтар»		бен мысық» ертегісін сахналандыру.	таптарына бөліп, кестені толтыр		
4	«Ежелгі көшпелілер мәдениеті. Тұмар ханшайым туралы аңыз»	Тарих пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, мәтіннен тарихи фактілерді анықтау	Сабыр Адайдың «Тұмар» өлеңі.	«Қалқыма көпірлер» әдісі.	Кир мен Тұмардың диалогын жазу.	2
5	«Су-тіршілік көзі»	Тыңдалған мәтін негізінде судың пайдасын анықтап, қарама қарсы пікір жазу	Мақал-мәтелдер.	Бұл мақал-мәтелдердің мағынасын бір сөзбен қалай түсіндірер едің?	Бір минералды суға жарнама жазу.	3
6	«Әлемдегі ірі кітапханалар»	Мәтін мазмұны бойынша адасқан сөйлемдерді реттеу	Ыбырай Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық» өлеңі. Абай Құнанбаевтың «Интернатта оқып жүр» өлеңі.	Мақалды аяқта.	Облыстық кітапханаға жарнама жазу.	2
7	«Денсаулық – зор байлық»	Мәтін мазмұнына сай диалог құру	Полилог «Дәрігерде». Полилог «Емханада».	«Жалғасын тап». Денсаулыққа қатысты мақалдардың жалғасын табу.	Дәрумендерге медициналық қызметкердің атынан пікір жазу.	2
8	«Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі»	Тыңдалған мәтін негізінде жоспар құру	«Желтоқсан желі» әні. Қайрат Рысқұлбековтың «Қайрат деген атым бар» өлеңі.	Отан туралы мақал айт.	Шағын өлең жолдарын жазу (синквейн)	2
9	«Аспан әлемінің құпиялары»	Тыңдалым негізінде «Дұрыс-бұрыс»	«Жетіқарақшы» әні. Қазақша жыл санау	Көп нүктенің орнына тиісті сөзді	Аспан әлемнің бір денесіне сипаттама	2

		кестесін толтыру	мен жұлдыздар.	тауып оқы.	жазу.	
10	«Компьютердің тілін табу»	Тыңдалым негізінде жуан және жіңішке сұрақтар құрастыру	Полилог «Менің бір күнім». Полилог «Менің сүйікті ойыным». «Қолдаймын -қарсымын» сөзжарысы.	Бос орынға қандай сөз жазар едің?	Сөйлемдерді аяқтау: Мен келісемін... Мен келіспеймін. ..	3
11	«Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балалары. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Тыңдалым негізінде топта полилог құру	Қадыр Мырза Әлидің «Қазақ осы» әні. «Достар жайлы ән». «Әрқашан күн сөнбесін» әні.	Мысалдармен дәлелде.	Зекен Ахметұлына хат жазу	3
12	«Ұлы дала табиғаты»	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, тыңдалым негізінде жарнама жазу	Сәкен Сейфуллиннің «Көкшетау» әні. Нұрғиса Тілендиевтің «Алатау» әні. Мұқағали Мақатаевтың «Туған өлке» өлеңі.	Доппен ойын. Үйге берілген жаңа мақал - мәтелдерді ойын түрінде тексеріп шығу.	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, «Менің жазғы саяхатым» туристік маршрут жасау.	3
13	«Ер есімі – ел есінде. Ғ.Мүсіреповтың «Қазақ солдаты» романы»	Тыңдалған мәтін негізінде диалог немесе полилог құру	Сейдолла Бәйтерековтың «Әлия» әні. Жақсыгелді Сейіловтың «Ана туралы баллада» әні. Мұқағали Мақатаевтың «Қайран, жеңгем» әні.	Ерлік туралы мақал тауып, оқып бер.	«Жауынгерге хат» жазу.	4

**ШЖМ біріктірілген 7-8 сыныптарына арналған
ағылшын тілін тереңдетіп оқытуға арналған оқу жұмыс жоспары**

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы курса и предлагаемое количество часов	
	7 класс	8 класс	Тема углубленного курса	Количество часов
1	Hobbies and Leisure	Our World	The world around us	5
2	Communication and Technology	Daily life and Shopping	How does it work?	3
3	Holidays and Travel	Entertainment and Media	Surfing the Internet	3
4	Space and Earth	Sport, Health and Exercise	Space	4
5	Reading for pleasure	Reading for pleasure	Green is Great!	5
6	Entertainment and Media	The Natural World	Tourism	3
7	Natural Disasters	Travel and Transport	My dream Vacation	4
8	Healthy Habits	Food and Drink	Let`s run an experiment	3
9	Clothes and Fashion	The World and Work	There`s no bad weather, isn`t it?	4

Содержание предлагаемого курса носит занимательный характер. Развивающие мыслительную деятельность задания имеют межпредметную связь с биологией, географией, физикой, информатикой, с событиями повседневной жизни детей, что делает курс привлекательным, интересным, познавательным. Учащиеся не только получают информацию, но и обсуждают предлагаемые проблемные вопросы, работают над проектами, инсценируют ситуации, то есть являются активными участниками своего обучения.

Программа данного курса позволяет показать учащимся, как увлекателен процесс овладения английским языком. Это имеет большое значение для формирования подлинных познавательных интересов как основы учебной деятельности. Занятия курса должны пробуждать у обучающихся стремление расширять свои знания по английскому языку, совершенствовать свою речь, развивать критическое мышление.

Для успешного проведения занятий необходимо использовать различные стратегии педагогических подходов и другие виды работ. При организации занятия можно разнообразить и дополнять предлагаемые формы и методы работы на усмотрение учителя.

Среднесрочное планирование

Unit	Lesson	Learning Objectives	Language objectives	Active Methods	Assessment	Cross curriculum	Results	Recourses
The world around us	Water World	<p>C8 develop intercultural awareness through reading and discussion</p> <p>W3 write with moderate grammatical accuracy on a limited range of familiar general and curricular topics</p> <p>R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics</p> <p>L1 understand with little or no support the main points in extended talk on a wide range of general and curricular topics</p>	<p>To promote the development of critical thinking of students</p> <p>To develop S's listening skills through listening to songs</p> <p>To wide Ss knowledge about the world around us and the problems of pollution and to think about the ways of getting rid of the pollution</p>	<p>communicative, project.</p> <p>«Thick and thick question»</p> <p>Strategy “Fishbone”</p> <p>Webquest “Filling in the gaps”</p> <p>“WordWeb”</p> <p>“Project work”</p>	<p>criteria assessment</p> <p>self-assessment</p>	<p>Chemistry, Geography, nature study</p>	<p>Students will acquire the skills of working in a group;</p> <p>Replenish lexical composition on the topic</p> <p>Students will be able to talk about sea world,</p> <p>Will be able to complete the reading comprehension task with minimal support</p> <p>demonstrate a good skill in matching</p>	<p>www.mcmillandictionary.com</p> <p>http://aquaviews.net/10-amazing-facts-oceans</p> <p>https://youtu.be/MnbLRClJKbE</p> <p>http://www.aqua.org/explore/animations#location=.101</p> <p>https://youtu.be/MnbLRClJKbE</p>

Animals are in danger	<p>S2 ask complex questions to get information about a limited range of general topics and some curricular topics</p> <p>L3 understand more complex supported questions on a growing range of general and curricular topics</p> <p>C8 develop intercultural awareness through reading and</p>	<p>To read about animals that are in danger to show them how to make sentences using them to widen pupil's knowledge about animal's world</p> <p>To bring Ss up to be friendly and kind; to take care of animals.</p>	<p>ICT Strategy «Insert» Method «True False» Strategy “Thin and thick questions”</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Biology, geography</p>	<p>Students will be able to talk about the animals which are in danger, can tell about them through making charts according the meaning of the text. Fill in the chart using the chart of Strategy «Insert»</p>	<p>Riddles bilimland.kz/en https://www.teachingenglish.org.uk/bilimland.kz/en</p>
Rainforests	<p>W8 spell most highfrequency vocabulary accurately for a limited range of familiar general topics and some curricular topics</p> <p>R8 use independently familiar paper and digital reference resources to check meaning and extend understanding</p> <p>UE13 use modal forms including mustn't (prohibition) need (necessity) should (for advice) on a range of familiar general and curricular topics 8</p>	<p>Develop intercultural awareness through reading and discussion development of critical thinking through the use of problem situations</p> <p>Formation ability to work in a group and a pair</p> <p>Development of reflection skills to widen pupil's knowledge about rainforests, to speak about rainforests</p>	<p>Method «Forced analyze» Strategy «True or False»</p>	<p>mutual assessment, self-assessment, formative assessment</p>	<p>Biology, geography County studying</p>	<p>Ss will be able to use a variety of modal forms for different functions on a range of familiar general and curricular topics</p> <p>Read and discuss the text about environmental problems will find arguments, facts and reasons in the text and highlights them</p> <p>Use appropriate modal verbs to fill in the gaps</p>	<p>bilimland.kz/en</p>

	Our planet	<p>S2 ask complex questions to get information about a limited range of general topics and some curricular topics</p> <p>R2 understand independently specific information and detail in short, simple texts on a limited range of general and curricular topics</p> <p>UE5 use questions including questions with whose, how often , how long and a growing range of tag questions on a growing range of familiar general and curricular topics</p>	<p>learn the song “What a wonderful world! By Louis Armstrong expanding the outlook of students with environmental problems development of the motivational sphere of students</p> <p>Actualization of lexical material</p>	<p>Critical thinking and creative thinking Method “Question for the text”</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Nature study, geography. music</p>	<p>Students will be able to pick up specific details when listening to song, facts about natural disasters; detail from video. Will divide words into categories.</p>	<p>E-book Enjoy English -7 Song“ What a wonderful world! By Louis Armstrong https://youtu.be/MnbLR CIJKbE</p>
--	------------	---	---	---	---	---------------------------------------	---	---

	<p>Let's save our world</p> <p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся R5 deduce meaning from context in short texts on a growing range of familiar general and curricular topics .W5 develop with support coherent arguments supported when necessary by examples and reasons for a limited range of written genres in familiar general and curricular topics 8</p>	<p>To identify the meaning and details of the reading texts Activation of lexical and grammatical skills in speaking. to form students' interest in their native planet and animals; To develop students' interest in the environmental problems of the planet Earth.</p>	<p>Associative method Constructive «Events» Method "Mind map". Strategy "KWL"</p>	<p>self-assessment, mutual assessment</p>	<p>Biology, geography answers the questions</p>	<p>Students will be able to discuss about the problems facing the planet, think about the ways of solving the problem Will choose appropriate answer to the question according to the talk</p>	<p>https://www.teachingenglish.org.uk/sites es bilimland.kz/en</p>
--	--	--	--	---	---	---	--

How does it work?	The color spectrum	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.R6 recognise the attitude or opinion of the writer in short texts on a limited range of general and curricular topics</p> <p>7.S2 ask simple questions to get information about a growing range of general topics</p>	Learners will understand the difference in wavelength size in the electromagnetic spectrum; that colors seen by the eye are a result of light being reflected, not absorbed	Communicative approach; Brainstorming; Fill in the gaps; Running an experiment	self-assessment	Science; Physics	<p>Ss will be able to enlarge their knowledge about color spectrum</p> <p>Complete the reading comprehension task independently;</p> <p>Speak and write independently;</p> <p>Discuss questions without help;</p>	http://www.discoverededucation.com/teachers/free-lesson-plans/the-color-spectrum-how-does-it-work.cfm
	How does a digital camera work?	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L5 understand most specific information and detail of supported, extended talk on a range of general and curricular topics</p> <p>7.S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics</p>	Learners will understand how a digital camera works To practise reading for gist and detail	ICT Method «True False» Strategy “Thin and thick questions”	self-assessment. mutual assessment	Physics	<p>Ss will be able to enlarge their knowledge about digital cameras</p> <p>Complete the listening comprehension task;</p> <p>Discuss questions without help;</p> <p>Provide assistance and support to less able classmates.</p>	<p>https://listenaminute.com/d/digitalcameras.html</p> <p>http://www.teachertube.com/ideo-how-to-use-a-digital-camera</p>

	How does household appliances work?	<p>7.R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics</p> <p>7.R2 understand specific information and detail in texts on a range of familiar general and curricular topics</p>	Vocabulary, reading and speaking practice.	<p>Brainstorming</p> <p>Differentiated tasks</p> <p>Purpose: To assess students' understanding of the lesson</p>	Peer-assessment	Computer science, Physics	<p>All learners will be able to:</p> <p>Reproduce topical vocabulary;</p> <p>Read a limited range of extended fiction texts;</p> <p>Identify the gist of the questions and give the short answers;</p> <p>Realize how to use speaking and reading skills to solve problems creatively and cooperatively in groups</p>	<p>Pictures</p> <p>https://www.google.com/search?q=</p> <p>http://www.koantum.com/content/sample.3.plan.pdf</p>
--	-------------------------------------	---	--	--	-----------------	---------------------------	---	---

Surfing the Internet	Internet safety	<p>C6 Organise and present information clearly to others</p> <p>L1 Understand with little support the main points in extended talk on a limited range of general and curricular topics</p> <p>S6 communicate meaning clearly at sentence and discourse level during pair, group and whole class exchanges</p>	<p>To use Internet and Internet safety based Vocabulary</p> <p>Web security</p> <p>spyware</p> <p>hacking</p> <p>firewalls</p>	<p>“sidergramma” and “Word cloud” – vocabulary activation;</p> <p>Collaborative learning</p> <p>Creating a blogster; “Six thinking hats”</p>	<p>Criteria based assessment</p> <p>Peer assessment</p>	Computer science	<p>All learners will be able to:</p> <p>listening to a video and do tasks on the topic of internet safety for gist and specific information with support;</p> <p>understand internet and internet safety related vocabulary;</p> <p>participate in designing a poster as a group.</p>	<p>http://learnenglishteens.britishcouncil.org/study-break/video-zone/it-safer-internet-day-song</p> <p>http://edu.glogster.com/</p> <p>https://bilimland.kz/ru/courses/english-language/core-curriculum-for-english/year-10/lesson/068-cyber-safety</p>
----------------------	-----------------	---	--	--	---	------------------	---	--

	Social networking and blogging	<p>C6 organise and present information clearly to others</p> <p>S7 present information clearly to others</p> <p>R5 deduce meaning from context in short texts and some extended texts on a growing range of familiar general and curricular topics</p>	<p>Use internet and email based vocabulary</p>	<p>Collaborative learning</p> <p>“Webquest”</p> <p>Quiz</p> <p>Project work</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Computer science</p>	<p>all learners will be able to:</p> <p>use topic related vocabulary and write an email with little support;</p> <p>Most learners will be able to:</p> <p>use topic related vocabulary and write an email with a little support;</p> <p>some learners will be able to:</p> <p>express their ideas using topic related vocabulary and write an email</p>	<p>http://www.macmillaninspiration.com/new/files/2012/05/CLIL_NI_2_Unit_1_Information_Technology.pdf</p>
--	--------------------------------	--	--	---	---	-------------------------	---	--

	<p style="text-align: center;">Website evaluation</p> <p>R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics R2 understand specific information and detail in texts on a range of familiar general and curricular topics S3 give an opinion at discourse level on a growing range of general and curricular topics S5 keep interaction with peers to negotiate, agree and organise priorities and plans for completing classroom tasks W1 plan, write with some support on a range of general and curricular topics</p>	<p>To Use grammar structures can/could/ to be able to</p>	<p>Charts Webquest Creating a glogster</p>	<p>Self-assessment Peer assessment</p>	<p>Computer science</p>	<p>All learners will be able to: - identify specific topic vocabulary studied in class with some support; - find the words dedicated in specific topic with support. Most learners will be able to: - ask and answer interview questions without support; - identify specific topic vocabulary studied in class without any support; - find the words dedicated in specific topic with some support. Some learners will be able to: - help others ask and answer interview questions; - identify specific topic vocabulary not studied in class; - find the words</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?time_continue=10&v=HHE70bn3544 https://www.youtube.com/watch?v=am3JahbXfk https://www.commmonsense.org/education/lesson-plans/website-evaluation</p>
--	---	---	--	---	-------------------------	---	--

Space	Rocket science	<p>R3 Understand with some support most of the detail of an argument in extended texts on a limited range of general and curricular topics.</p> <p>S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics</p> <p>7.C10 use talk or writing as a means of reflecting on and exploring a range of perspectives on the world</p>	learn new vocabulary	<p>Brainstorming Puzzle</p> <p>“Stargazing Collaborative learning</p> <p>“Catch the mistake’ Pair discussion</p>	self-assessment. mutual assessment	Science	<p>All learners will be able to:</p> <p>Reflect on what they know while speaking about Rocket science</p> <p>Most learners will be able to:</p> <p>Express an opinion while speaking about Space and rocket science</p> <p>Some learners will be able to:</p> <p>Identify particular information and details while reading.</p> <p>Provides extended speech basing on what s/he has learnt.</p>	<p>https://bilimland.kz/ru/courses/english-language/core-curriculum-for-english/year-11/lesson/070-this-is-rocket-science</p>
-------	----------------	---	----------------------	--	------------------------------------	---------	---	--

	<p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся</p> <p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся</p> <p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся</p> <p>C6 Organise and present information clearly to others.</p> <p>R4 Read a limited range of extended fiction and non-Fiction texts on familiar and some unfamiliar general and curricular topics</p> <p>C4 Evaluate and respond constructively to feedback from others</p>	New vocabulary	<p>Mind squeeze</p> <p>Word cloud</p> <p>Collaborative learning</p> <p>“KWL” chart</p> <p>“A hand story” Acrostic poem</p>	self-assessment, peer assessment	Science	<p>All learners will be able to: name all the planets and topic related vocabulary; identify the general information with support</p> <p>Most learners will be able to: identify the general information and express their ideas;</p> <p>Some learners will be able to: Express their ideas and answer high order question;</p>	
--	---	----------------	--	----------------------------------	---------	---	--

	<p>“Let us start up to space!”</p>	<p>C4 Evaluate and respond constructively to feedback from R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics C4 Evaluate and respond constructively to feedback from others</p>	<p>To summarise knowledge from the unit</p>	<p>Kahoot testing Collaborative group learning Project work (creating a poster)</p>	<p>Peer assessment Group criteria based assessment</p>	<p>Science</p>	<p>All learners will be able to: Collaborate in creating a group project and use specific vocabulary with peer support; Most learners will be able to: Give suggestions and collaborate in creating a group project, share ideas; Some learners will be able to: Express their ideas and support less able learners during collaborative work.</p>	<p>http://www.discoverededucation.com/teachers/free-lesson-plans/life-in-space-international-space-station.cfm</p>
--	------------------------------------	--	---	---	--	----------------	--	--

	Exploring space	<p>W1 plan, write with some support on a range of general and curricular topics</p> <p>S6 communicate meaning clearly at sentence and discourse level during pair, group and whole class exchanges</p> <p>S7 present information clearly to others</p>	Use topic related vocabulary	<p>“Problem question”</p> <p>“Thin and thick questions”</p> <p>Creating a poster</p> <p>“First Kazakh astronaut”</p>	Peer assessment Criteria based group assessment	Science	<p>All learners will be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - use topic related vocabulary <p>answer simple questions, collaborate in group work;</p> <p>Most learners will be able to:</p> <p>Answer higher order questions and share ideas;</p> <p>Some learners will be able to:</p> <p>Express their opinion and answer higher order questions</p>	www.onestopenglish.com
--	-----------------	--	------------------------------	--	--	---------	---	--

Green is Great!	Let's save our world	<p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся</p> <p>Актуализация лексического материала, развитие мотивационной сферы учащихся</p> <p>R5 deduce meaning from context in short texts on a growing range of familiar general and curricular topics</p> <p>.W5 develop with support coherent arguments supported when necessary by examples and reasons for a limited range of written genres in familiar general and curricular topics</p> <p>8</p>	<p>To identify the meaning and details of the reading texts</p> <p>Activation of lexical and grammatical skills in speaking.</p> <p>to form students' interest in their native planet and animals;</p> <p>To develop students' interest in the environmental problems of the planet Earth.</p>	<p>Associative method</p> <p>Constructive «Events» Method</p> <p>"Mind map".</p> <p>Strategy "KWL"</p>	<p>self-assessment, mutual assessment</p>	<p>Biology, geography answers the questions</p>	<p>Students will be able to discuss about the problems facing the planet, think about the ways of solving the problem</p> <p>Will choose appropriate answer to the question according to the talk</p>	<p>https://www.teachingenglish.org.uk/sites</p> <p>bilimland.kz/en</p>
-----------------	----------------------	--	--	--	---	---	---	---

	Environmental protection	<p>.C8 develop intercultural awareness through reading and discussion</p> <p>R8 use familiar and some unfamiliar paper and digital reference resources with little support to check meaning and extend understanding</p> <p>.UE4 use an increased types of conditionals including first and zero conditionals on a range of familiar general and curricular topics</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate the ability to use a dictionary or digital methods to trace meaning and extend vocabulary To develop Ss' reading and speaking skills To promote the development of critical and creative thinking of students to create an interest in learning English; To develop communicative skills and abilities through different communicative activities, 	Cluster, FQ&SQ, Strategy Strategy "Question words»	formative assessment,	Biology, geography	<p>Ss will be able to use the Real conditional in speech,</p> <p>Will describe the pictures using the new words</p> <p>Will talk about environmental protection</p> <p>Matches the words with the correct definition</p>	<p>Electronic book Winnie English 4</p> <p>bilimland.kz/en</p>
--	--------------------------	--	--	--	-----------------------	--------------------	--	---

Ecological problems	W8 spell most highfrequency vocabulary accurately for a limited range of familiar general topics and some curricular topics	to identify the most significant environmental problems, to promote the development of a partial attitude to nature of Kazakhstan and its protection. To bring them up to be friendly and kind; to take care of environment-native land	Associative method, matching, critical thinking Strategy «KWL Chart» Strategy “Fishbone”	self-assessment, formative	Ecology, biology, chemistry	Ss will be able to enlarge their knowledge about ecology, identify main ideas in the text, Make cluster on the them, fill in the gaps with appropriate words Fill in the KWL Chart And “Fishbone” scheme	Electronic book Winnie English 3 bilimland.kz/en
How green you are?	L1 understand with little or no support the main points in extended talk on a wide range of general and curricular topics R5 deduce meaning from context in short texts on a growing range of familiar general and curricular topics R2 understand specific information and detail in texts on a range of familiar general and curricular topics S7 use appropriate subject-specific vocabulary to talk about a range of general topics, and some curricular topic	To develop communicative skills and abilities through different communicative activities generalize and repeat the vocabulary on the topic To increase understanding of actions that can reduce impact on climate change To bring up Ss to be more green person to care of their town/city/village	Strategy “Critical thinking.” Method «Matching Survey Question “Brainstorming”	mutual assessment, group assessment	Ecology Geography, nature study	SS will apply skills and knowledge to a practical and cooperative task Ss will be summarize the information on a global issue; • give evaluation to the problem Match the words with the same meaning	https://www.youtube.com/watch?v=OROsboxWHOM http://www.wordle.net/http://my2050.dcc.gov.uk/

	The Earth	<p>-continue formation and synthesis of knowledge on the theme and the ability to handle them.</p> <p>-Talk about problems facing the earth and ways of solving the problems.</p>	<p>Learning the song about the Earth written by M. Jackson</p> <p>Identify particular information and details in listening and reading passage.</p> <p>To develop Ss' listening and speaking skills,</p> <p>To enlarge Ss' vocabulary intensify the use of lexicon on the topic;</p> <p>- to work out the speech skills of students in menology speech;</p>	<p>Gaming technology, Project work ICT, Technology of development critical thinking</p> <p>“Cinquain</p> <p>«Diamante</p>	<p>self-assessment, mutual assessment</p>	<p>Biology, Native language music</p>	<p>Ss will be able to make up cinquain about The Earth</p> <p>Will identify the main words in the song</p> <p>Will talk about problems facing the earth and ways of solving the problems.</p>	<p>Earth Song by M. Jackson</p> <p>https://youtu.be/buCdGwH2Efc</p> <p>E-book Enjoy English -7</p> <p>https://i.ytimg.com/</p>
--	-----------	---	---	---	---	---------------------------------------	---	--

<p style="text-align: center;">Tourism</p>	<p style="text-align: center;">Tourism in Kazakhstan</p>	<p>7.C3 respect differing points of view 7.L5 understand most specific information and detail of supported, extended talk on a range general and curricular topics 7.S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics 7.UE17 use subordinate clauses following think know believe hope, say , tell use subordinate clauses following sure, certain; use defining relative clauses with which who that where on a growing range of familiar general and curricular topics</p>	<p>To discuss travelling To practise reading for gist and detail To practise paraphrasing a text orally</p>	<p>Communicative approach; «Thick and thin question»; Matching</p>	<p>criteria assessment self-assessment</p>	<p>Geography</p>	<p>demonstrates a good skill in matching the information. Identify the meaning and details of the reading texts</p>	<p>Complete the reading comprehension task independently; Speak and write independently; Discuss questions without help; Provide assistance and support to less able classmates.</p>
--	--	---	---	--	---	------------------	---	--

	Ecotourism	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L5 understand most specific information and detail of supported, extended talk on a range general and curricular topics</p> <p>7.S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics</p>	<p>To discuss travelling</p> <p>To practise reading for gist and detail</p> <p>To practise paraphrasing a text orally</p>	<p>ICT Strategy «Insert» Method «True False» Strategy “Thin and thick questions”</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Biology, geography</p>	<p>analyses the information in the text and gives the right answers. writes words in the right box with the picture</p> <p>Fill in the chart using the chart of Strategy «Insert»</p>	<p>Complete the listening comprehension task; Speak and write independently; Discuss questions without help; Provide assistance and support to less able classmates.</p>
--	------------	--	---	--	---	---------------------------	---	--

	Trekking is fun!	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L5 understand most specific information and detail of supported, extended talk on a range general and curricular topics</p> <p>7.S3 give an opinion at sentence and discourse level on an increasing range of general and curricular topics</p> <p>7.W2 write with some support about real and imaginary past events, activities and experiences on a limited range of familiar general topics and some curricular topics</p>	<p>To discuss travelling</p> <p>To practise reading for gist and detail</p> <p>To practise paraphrasing a text orally</p>	<p>Method «Forced analyze»</p> <p>Strategy «True or False»</p> <p>Strategy “Fishbone”</p>	mutual assessment, self-assessment, formative assessment	<p>Biology, geography</p> <p>country studying</p>	<p>Chooses the correct word for filling.</p> <p>Completes the sentence with correct modal verbs</p> <p>Watches the Video and does the comprehension check</p> <p>Uses appropriate modal verbs to fill in the gaps</p>	<p>Use a variety of modal forms for different functions on a range of familiar general and curricular topics; read and discuss the text ; find arguments, facts and reasons in the text and highlights them</p>
--	------------------	---	---	---	--	---	---	---

My dream Vacation	Fantasy world	<p>C10 Use talk or writing as a means of reflecting on and exploring a range of perspectives on the world;</p> <p>.S6 Communicate meaning clearly at sentence level during, pair, group and whole class exchanges;</p> <p>.UE14 use prepositions to talk about location</p>	<p>Key words: a corridor, a living room, a bedroom, a study, a dining room, a bathroom, a sofa, a cooker, a fridge, a dishwasher, a washing machine, a cupboard, a carpet, arm-chair, wardrobe</p> <p>Use prepositions of place: in, on, under, in front of, behind, over, next to, between, on the right, on the left, opposite</p>	<p>Communicative approach; Brainstorming; Fill in the gaps; Running an experiment</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Technology</p>	<p><u>All learners will be able to:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - name at least 5-7 objects in a house or a flat; - make up simple sentences about the rooms with prepositions orally; - ask and answer personal questions with some support 	<p>Supported cards with prepositions of place for every pupil</p>
	City	<p>S6 communicate meaning clearly at sentence level during, pair, group and whole class exchanges</p> <p>UE3 use a growing variety of adjectives and regular and irregular comparative and superlative adjectives on a limited range of familiar general and curricular topics</p>	<p>Topic vocabulary: garbage, crowded, comfortable, tall, outdoor, polluted, air, jammed comparative and superlative adjectives</p>	<p>ICT Method «True False» Strategy “Thin and thick questions”</p>	<p>self-assessment. mutual assessment</p>	<p>Geography</p>	<p>All learners will be able to:</p> <p>use new vocabulary concerning the topic "fantasy city" use comparative and superlative adjectives with some support.</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=2gLhjEWvM1k</p>

	My dream vocative	L3 recognize with support common names and names of places, recognize the spoken form of a limited range of everyday and classroom words S3 pronounce familiar words and expressions intelligibly	Bakery, bank, bookstore, bus stop, cake shop, coffee shop, dentist, doctor's office, drug store, flower shop, gas station, hospital	Brainstorming Differentiated tasks Purpose: To assess students' understanding of the lesson	self-assessment	Geography	All students will be able to understand with support common names and names of places pronounce familiar words	https://www.youtube.com/watch?v=LUZOE1IVYk Hand out #1 Pictures on the blackboard
--	-------------------	--	---	--	-----------------	-----------	--	---

	The best place visit in Kazakhstan	<p>R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics</p>	<p>Available, launch, marble-like, summits, pearl, resorts incredible</p> <p>What is the topic?</p> <p>Why should we study this topic?</p> <p>What do you want to know about our country? Why?</p> <p>What should we do to learn this?</p> <p>What attractions can you visit in Almaty?</p> <p>What kinds of sports does the sport complex of Chimbulak offer?</p> <p>What trees grow in the forests of Burabai?</p> <p>What lake is known as the 'pearls of the northern Tien-Shan?</p> <p>Where did Yuri Gagarin take off?</p>	<p>Brainstorming</p> <p>Predicting content</p> <p>Read them choral “up and down”, individually in chain.</p> <p>While reading Learners will be divided in groups according to their abilities</p>	Self-assessment	Geography, History of Kazakhstan	<p>All students will be able to: read and understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=gKd58Nfr-dM</p>
--	------------------------------------	--	--	---	-----------------	----------------------------------	---	--

Let's run an experiment	The lesson on science.	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L4 understand with limited support the main points of extended talk on a range of general and curricular topics</p> <p>7.S7 use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a limited range of general topics, and some curricular topics</p> <p>7.S5 keep interaction going in longer exchanges on a range of general and curricular topics</p>	Use subject specific vocabulary. Use appropriate Present and Past Tenses.	Brainstorming; Fill in the gaps; Survey; Running an experiment	formative assessment,	Biology, chemistry	presents information clearly; speaks with a sufficient topical vocabulary; discovers and explains the secret colors	Complete the listening comprehension task independently; Speak independently; Provide assistance and support to less able classmates; Explain the experiment.
-------------------------	------------------------	---	---	--	-----------------------	--------------------	---	---

Science and cloning	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L4 understand with limited support the main points of extended talk on a range of general and curricular topics</p> <p>7.S7 use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a limited range of general topics, and some curricular topics</p> <p>7.S5 keep interaction going in longer exchanges on a range of general and curricular topics</p>	<p>To improve oral communication</p> <p>To link the student's knowledge and interest in science with their English class</p> <p>To act as an introduction to the relationship between science and studying English</p>	<p>Multiple-choice quiz matcing, critical thinking</p> <p>Ranking activity</p> <p>Strategy «KWL Chart»</p>	<p>self-assessment, formative</p>	<p>Ecology, biology, chemistry</p>	<p>Makes cluster on the them, presents information clearly; speaks with a sufficient topical vocabulary;</p>	<p>Ss will be able to enlarge their knowledge about cloning, identify main ideas in the text,</p>
Science and cloning	<p>7.C3 respect differing points of view</p> <p>7.L4 understand with limited support the main points of extended talk on a range of general and curricular topics</p> <p>7.S7 use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a limited range of general topics, and some curricular topics</p> <p>7.S5 keep interaction going in longer exchanges on a range of general and curricular topics</p>	<p>To improve oral communication</p> <p>To link the student's knowledge and interest in science with their English class</p> <p>To act as an introduction to the relationship between science and studying English</p>	<p>Jumbled text and discussion activity</p> <p>Vocabulary-building exercise</p> <p>report writing</p>	<p>Formative. mutual assessment</p>	<p>Ecology, biology, chemistry</p>	<p>Makes cluster on the them, presents information clearly; speaks with a sufficient topical vocabulary;</p>	<p>SS will apply skills and knowledge to a practical and cooperative task</p> <p>Ss will be summarize the information on a global issue; • give evaluation to the problem</p>

There's no bad weather, isn't it?	Weather and climate	S7 use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a range of general topics, and some curricular topics C9 use imagination to express thoughts, ideas, experiences and feelings W9 punctuate written work at text level on a growing range of familiar general and curricular topics with some accuracy	Degree of comparison	Brainstorming Predicting content Method «True False»	Peer-assessment Self-assessment	Geography, Natural science	All learners will be able to: listen to the text and understand information which contains the new grammar material; ask the questions orally; understand the classroom instructions	https://www.youtube.com/watch?v=yYHyPKHYPco Slide from presentation.
	Clothing – fashion	7.S5 Keep interaction with peers to negotiate, agree and organise priorities and plans for completing classroom tasks. 7.S7 Use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a growing range of general topics, and some curricular topics. 7.U9 Use appropriately a variety of active and passive simple present and past forms and past perfect simple forms on a range of familiar general and curricular topics.	To use <i>Passive Voice with Modal</i> verbs in their speech	Brainstorming Differentiated tasks Purpose: To assess students' understanding of the lesson	Peer-assessment Self-assessment	Art, Design, Music	All learners will be able to: Acknowledge with the usage Passive Voice with Modals Know the usage of agreement and disagreement	http://www.icaltefl.com/index.php/resources/tefl-tesol-teaching/24-lesson-plans/394-hangman

	Shopping in Kazakhstan	C9 use imagination to express thoughts, ideas, experiences and feelings S5 keep interaction with peers to negotiate, agree and organise priorities and plans for completing classroom tasks	Vocabulary, reading and speaking practice.	ICT Method «True False» Strategy “Thin and thick questions”	Peer-assessment Self-assessment	Geography	All learners will be able to Acknowledge with the usage Passive Voice with Modals Know the usage of agreement and disagreement	http://studylib.net/doc/7542282/weather-maps-and-forecasting-lesson-plan
	Weather-maps-and-forecasting	Students will interpret common weather symbols used in weather maps. 2. Students will interpret the associated weather of frontal and pressure systems. 3. Students will describe how a weather map is a “model” of weather systems	<i>Future Simple</i>	Brainstorming Differentiated tasks KWL chart	Self-assessment	Geography, Nature study	Makes cluster on the theme presents information clearly; speaks with a sufficient topical vocabulary	http://studylib.net/doc/7542282/weather-maps-and-forecasting-lesson-plan

Қысқа мерзімді жоспар үлгісі

Unit	The World around us
Theme of the lesson:	Water world
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	C8 develop intercultural awareness through reading and discussion W3 write with moderate grammatical accuracy on a limited range of familiar general and curricular topics R1 understand the main points in texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics L1 understand with little or no support the main points in extended talk on a wide range of general and curricular topics
Lesson objectives	All learners will be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Express their ideas; • Complete the reading comprehension task with some support;

	<ul style="list-style-type: none"> Label the pictures with the appropriate words 	
	Most learners will be able to:	
	<ul style="list-style-type: none"> Speak, using proper grammar rules with some support; Complete the reading comprehension task with minimal support; Give critical feedback to their classmates; 	
	Some learners will be able to:	
	<ul style="list-style-type: none"> Complete the reading comprehension task independently; Speak and write independently; Provide assistance and support to less able classmates. Prepare a presentation with five facts about an underwater creature 	
Assessment criteria	Learners have met writing learning objective if they get 7 points out of 10 for their essay	
Language objective	To develop reading and speaking skills To introduce language to talk about the environment	
Value links	Responsibility , Global Citizenship, Collaboration, Care for world	
Crosscurricular links	Chemistry, geography, nature study	
Use of ICT	Projector or Smart board for showing a presentation, laptops for online dictionaries	
Health and Safety	Make sure to ventilate the room before the lesson and remind the learners to be careful with cords and corners.	
Planned timings	Planned activities	Resources
	<p>Greeting <i>Warmer</i> You can see the word „<i>World</i>’. Tell me the words to each letter of the word „<i>WORLD</i>”, which come to your mind connecting with this word. W – water, wind, weather, wild, A – air , animals , area T – tree, trash, temperature R – rainbow, river, radiation, recycle, reuse</p> <p>Vocabulary Label the pictures with these words. Then go to the Macmillan Online Dictionary and check your answers by typing the words into the search box. Cloud, dam, glacier, lake, plant, rain, sewage, snow, stream, water, drop,</p> <p>Reading Pre-reading Do the quiz. Then check your answers by doing an Internet search for oceans. Read the text and complete the top five facts. comprehension</p> <p>Vocabulary Read the clues and write the words. Find the secret word by putting the grey letters in the right order.</p> <p>Listening Listen to the Song“ What a wonderful world! By Louis</p>	<p>www.macmillandictionary.com Appendix 1</p> <p>http://aquaviews.net/10-amazing-facts-oceans Appendix 2 Appendix 3</p> <p>Appendix 4 https://youtu.be/MnbLRCIJkBE</p> <p>Appendix 5 https://youtu.be/</p>

	<p>Armstrong</p> <p>Reading Find out about these underwater creatures by searching for each one on the Internet. Then choose the correct words to complete the fact files. You can visit these websites to help you:</p> <p>Project Work in small groups. Prepare a presentation with five facts about an underwater creature. Find out about these things:</p> <ul style="list-style-type: none"> • the creature’s habitat • its size • its diet • its appearance • any other interesting information <p>Reflection Learners write down what they know before and have learnt in this topic using the Strategy “KWL-chart”</p>	<p>MnbLRCIJKbE</p> <p>Appendix 5 http://www.aqua.org/explore/animals#location=.101 http://www.sciencekids.co.nz/animals.html</p> <p>Strategy “KWL-chart”</p>
<p>Summary evaluation</p> <p>What two things went really well (consider both teaching and learning)?</p> <p>1: 2:</p> <p>What two things would have improved the lesson (consider both teaching and learning)?</p> <p>1: 2:</p> <p>What have I learned from the lesson about this class or individuals that will inform my next lesson?</p>		

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
1 Қазақстанның шағын жинақты мектептерінде қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқытуды талдау	5
2 ШЖМ жағдайында қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар	57
Қорытынды	135
Әдебиеттер тізімі	137
Қосымша	139

Введение

В своей статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Президент нашей страны Н.Назарбаев обозначил дальнейшее направление развития Казахстана: «...начатые нами масштабные преобразования должны сопровождаться опережающей модернизацией общественного сознания. Она не просто дополнит политическую и экономическую модернизацию - она выступит их сердцевинной» [1]. В этой связи общественно-гуманитарное образование приобретает особую важность в системе образования нашей республики.

Современное общество предъявляет молодому поколению требования к владению компетентностями, необходимыми для самореализации в самых различных направлениях: формирование гражданского самосознания, профессиональная деятельность, создание семьи, коммуникативные способности. Все это составляет основу для развития конкурентоспособности, как отдельного индивидуума, так и всего государства в целом [2].

Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы уделяет особое внимание малокомплектной школе (далее – МКШ) [3]. Главной проблемой в организации учебного процесса в МКШ является необходимость совмещения классов, межпредметная интеграция предметов. В условиях МКШ возникает потребность в применении инновационных подходов при организации профильного обучения в старших классах, сочетающих самостоятельную деятельность и работу под руководством учителя, ИКТ, эффективного разновозрастного и межпредметного интегрирования уроков, самообучения и взаимного обучения и т.д.

Углубленное изучение предметов общественно-гуманитарного профиля обучающимися выбравших данное направление в старших классах, предоставляет им возможность широкого выбора будущей профессиональной деятельности. Поиск эффективных путей организации общественно-гуманитарного профильного обучения в МКШ в условиях перехода на обновление содержания образования является важным звеном процесса модернизации образования в республике.

Мониторинговое исследование по выявлению текущего состояния уровня организации и преподавания предметов общественно-гуманитарного цикла в МКШ показало низкие результаты участия обучающихся этих школ на ежегодных предметных олимпиадах и проектных работах школьников по ОГН на уровнях республики и международного значения. Поэтому возникает необходимость очень серьезного подхода к выявлению способностей и интересов детей для дальнейшего планирования более дифференцированного и индивидуализированного обучения, направленного на углубление их знаний. Необходимо исходить из того, что малая наполняемость классов МКШ является преимуществом, а не недостатком при организации результативной учебной деятельности.

Разработанные методические рекомендации включают ценные ресурсные

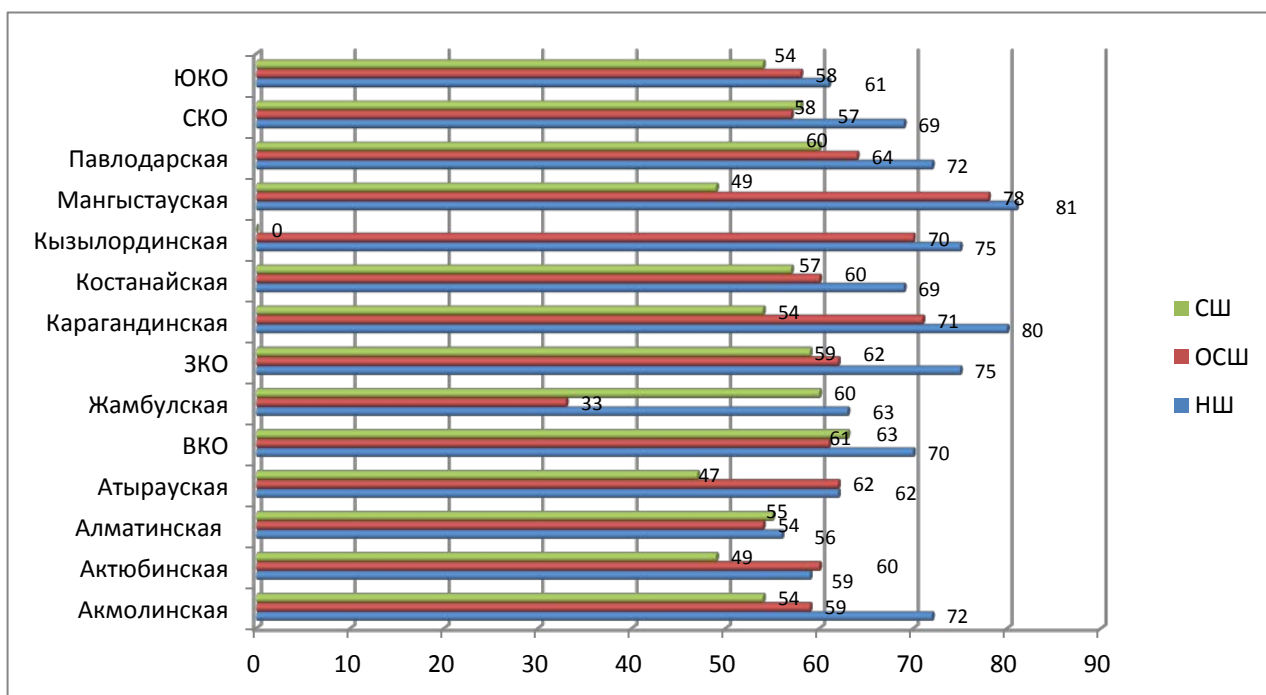
материалы для учителей МКШ по эффективной и результативной организации учебного процесса с углубленным изучением предметов общественно-гуманитарного направления.

1. Анализ обучения предметам общественно-гуманитарного цикла в малокомплектных школах Казахстана

В 2017-2018 учебном году в Республике Казахстан по данным НОБД имеется 2944 МКШ, в которых учатся 204 121 детей, в том числе, по уровням образования обучаются в 618 НШ – 91 766, в 821 ОСШ – 93 568 и в 1505 СШ – 20 616 школьников.

Анализ качества знаний обучающихся МКШ по итогам 2016-2017 учебного года показывает по РК 63,2 %: из них по НШ в школах с казахским языком обучения – 62,7%, в школах с русским языком обучения – 68,38%, в смешанных школах – 54%, по ОСШ качество знаний – 55,6%, в казахских школах – 54,5%, в русских школах – 56,9%, в смешанных школах – 50,05%, по средним МКШ – 47,4%, из них в казахских школах – 43,4%, в русских школах – 58,5%, в смешанных школах – 41,35% (диаграмма 1).

Диаграмма 1. Качество знаний обучающихся МКШ по итогам 2016-2017 учебного года

По итогам прошлых лет можно заметить, что показатели качества знаний у обучающихся общеобразовательных школ по предметам общественно-гуманитарного направления всегда выше по сравнению с предметами естественно-математического направления, что характерно и для учащихся МКШ (диаграмма 2). Самые низкие показатели качества знаний наблюдаются по предметам иностранный язык (51,9%), русский язык (53%) и история (54,5%).

Диаграмма 2. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по предметам общественно-гуманитарного цикла по республике

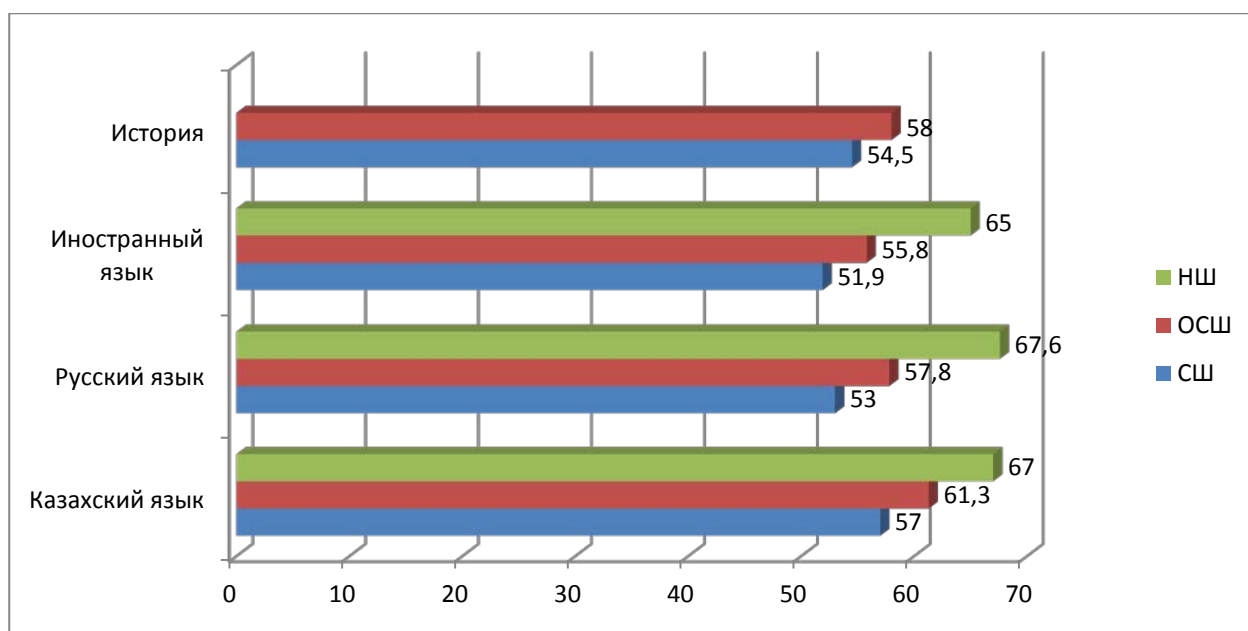

Таблица 1. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по предметам общественно-гуманитарного цикла по республике

	Казахский язык	Русский язык	Иностранный язык	История
СШ	57	53	51,9	54,5
ОСШ	61,3	57,8	55,8	58
НШ	67	67,6	65	

Данные качества знаний обучающихся МКШ по предметам общественно-гуманитарного направления по каждой области, представленные на следующих диаграммах (диаграммы 3,4,5) подтверждают снижение показателей качества знаний по ОГН при переходе от уровня к уровню.

Диаграмма 3. Показатели качества знаний обучающихся начальной МКШ по областям

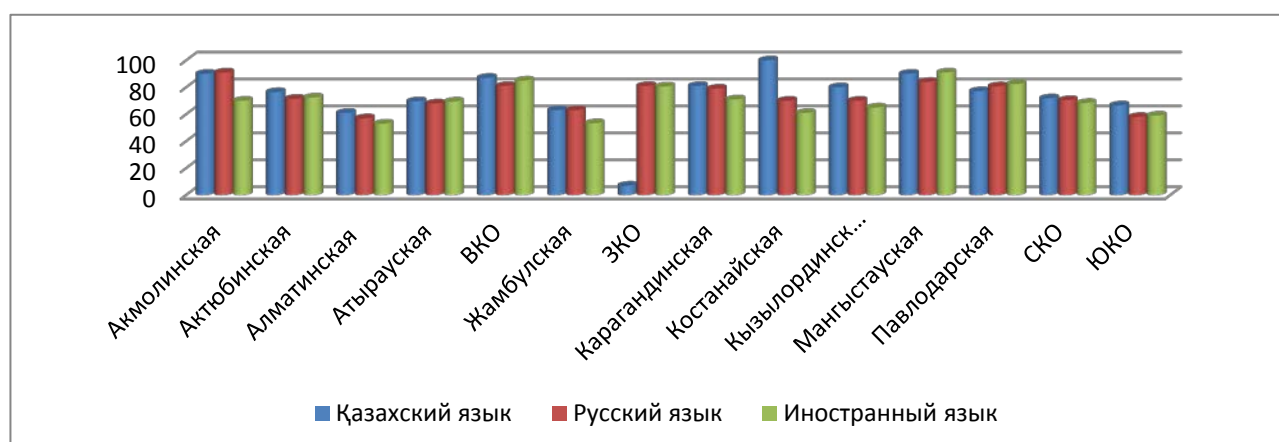

Таблица 2. Показатели качества знаний обучающихся начальной МКШ по областям

Область	Казахский язык	Русский язык	Иностранный язык
Акмолинская	90	91	70
Актюбинская	76,4	71,5	72,4
Алматинская	61	57	53
Атырауская	69,6	68	69,4
ВКО	87	81	85
Жамбылская	63	63	53,3
ЗКО	70	81	80,6
Карагандинская	81	79	71
Костанайская	100	70	61
Кызылординская	80	70	65
Мангыстауская	90	84	91
Павлодарская	77,1	80,75	82,44
СКО	71,8	70,5	68,4
ЮКО	66,6	58	59
РК	67	67,6	65

Диаграмма 4. Показатели качества знаний обучающихся основной средней МКШ по областям

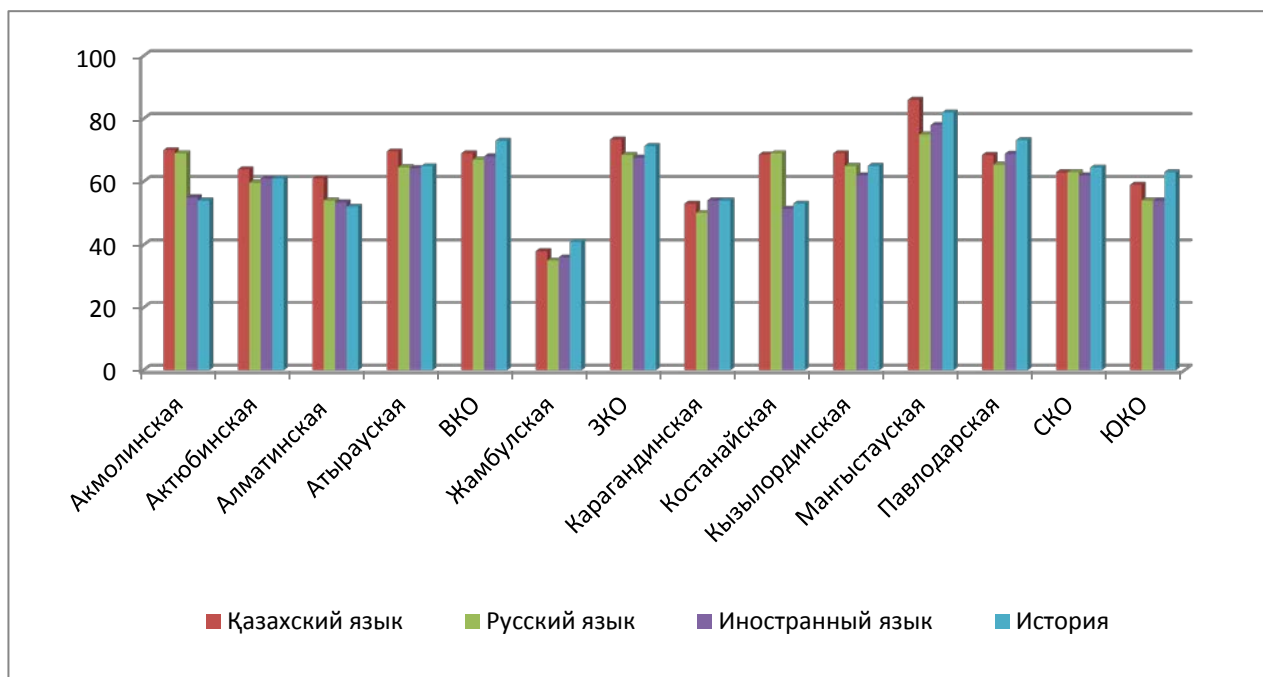

Таблица 3. Показатели качества знаний обучающихся основной средней МКШ по областям

Область	Қазақшй язык	Русский язык	Иностранный язык	История
Акмолинская	70	69	55	54

Актюбинская	63,9	59,7	61	61
Алматинская	61	54	53,4	52
Атырауская	69,6	64,6	64,3	64,9
ВКО	69	67	68	73
Жамбылская	38	35	36	41
ЗКО	73,4	68,5	67,6	71,3
Карагандинская	53	50	54	54
Костанайская	68,6	69	51,4	53
Кызылординская	69	65	62	65
Мангыстауская	86	75	78	82
Павлодарская	68,46	65,43	68,83	73,22
СКО	62,95	63,01	61,98	64,5
ЮКО	59	54	54	63
РК	61,3	57,8	55,8	58

Диаграмма 5. Показатели качества знаний обучающихся средней общеобразовательной МКШ по областям

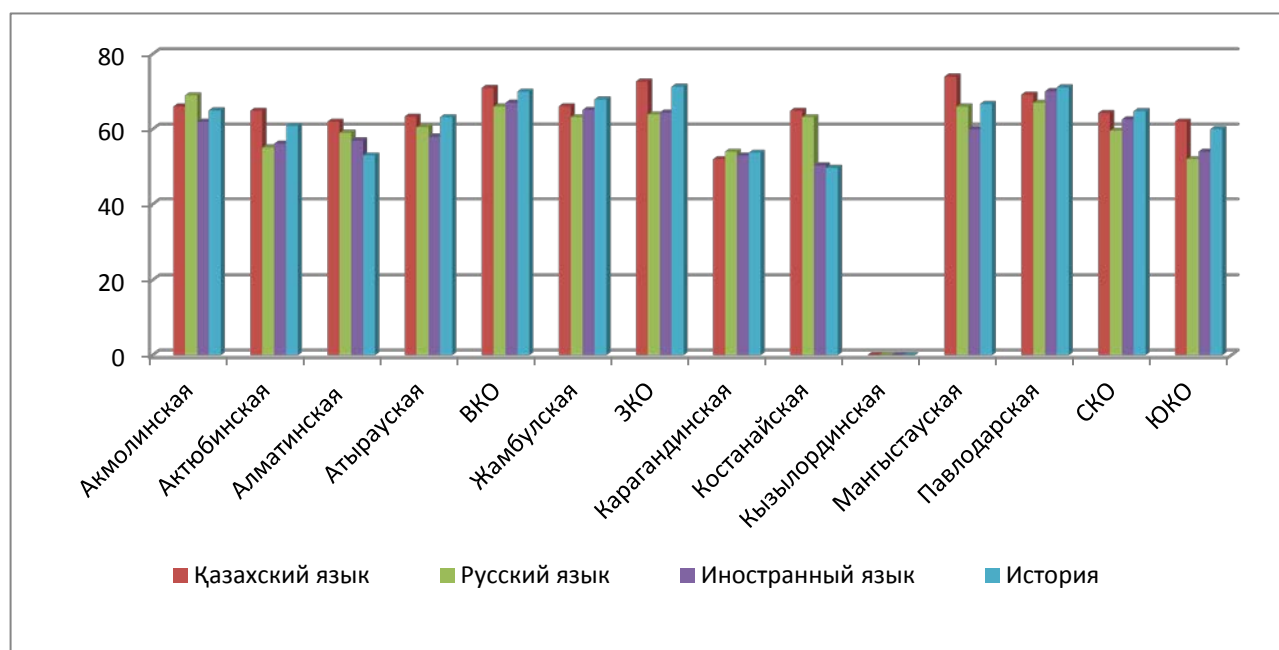

Таблица 4. Показатели качества знаний обучающихся средней общеобразовательной МКШ по областям

Область	Қазақшй язык	Русский язык	Иностранный язык	История
Актолинская	66	69	62	65
Актюбинская	64,9	55,1	56,1	60,9
Алматинская	62	59	57	53
Атырауская	63,35	60,5	58	63,2
ВКО	71	66	67	70
Жамбылская	66,1	63,2	65,1	67,9

ЗКО	72,7	63,9	64,4	71,3
Карагандинская	52	54	53	53,7
Костанайская	64,9	63,2	50,3	49,7
Кызылординская	0	0	0	0
Мангыстауская	74	66	60	66,7
Павлодарская	69,18	66,99	70,07	71,13
СКО	64,27	59,61	62,56	64,77
ЮКО	62	52	54	60
РК	57	53	51,9	54,5

Если смотреть в разрезе отдельных предметов ОГН, то по итогам 2016-2017 учебного года в среднем по республике в начальных классах МКШ качество знаний по казахскому языку составило 72,9%, но уже в основной школе показатели по казахскому языку этот показатель снижается до 65,1%, а в старших (10-11) классах до 60,9%. Динамика качества знаний обучающихся МКШ по казахскому языку при переходе из начального уровня образования в основное среднее показывает его снижение на 7,8% (-7,8), при переходе из основного среднего уровня в старшие классы на 4,2% (-4,2). Это показывает, что качество знаний в старших классах (10-11) по сравнению с начальным уровнем образования снизилось на 12% (-12).

График 1. Качество знаний обучающихся МКШ по казахскому языку по итогам 2016-2017 учебного года

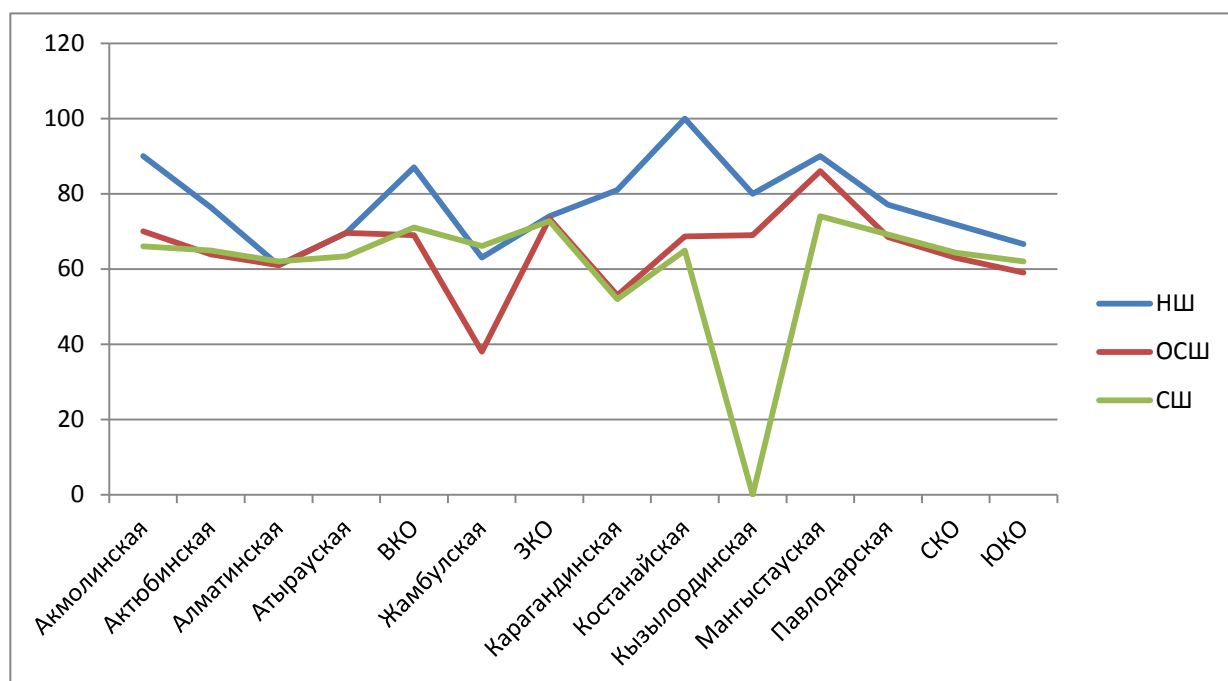

Таблица 5. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по казахскому языку по итогам 2016-2017 учебного года

Область	НШ	ОСШ	СШ
Акмолинская	90	70	66

Актюбинская	76,4	63,9	64,9
Алматинская	61	61	62
Атырауская	69,6	69,6	63,35
ВКО	87	69	71
Жамбылская	63	38	66,1
ЗКО	74	73,4	72,7
Карагандинская	81	53	52
Костанайская	100	68,6	64,9
Кызылординская	80	69	0
Мангыстауская	90	86	74
Павлодарская	77,1	68,46	69,18
СКО	71,8	62,95	64,27
ЮКО	66,6	59	62
РК	72,9	65,1	60,9

Аналогичные изменения показателей качества знаний наблюдаются при сравнении результативности обучения по интегрированному предмету «Русский язык» в начальной школе с годовыми итогами предметов общественно-гуманитарного направления в основной и средней школе (график 2).

График 2. Качество знаний обучающихся МКШ по русскому языку по итогам 2016-2017 учебного года

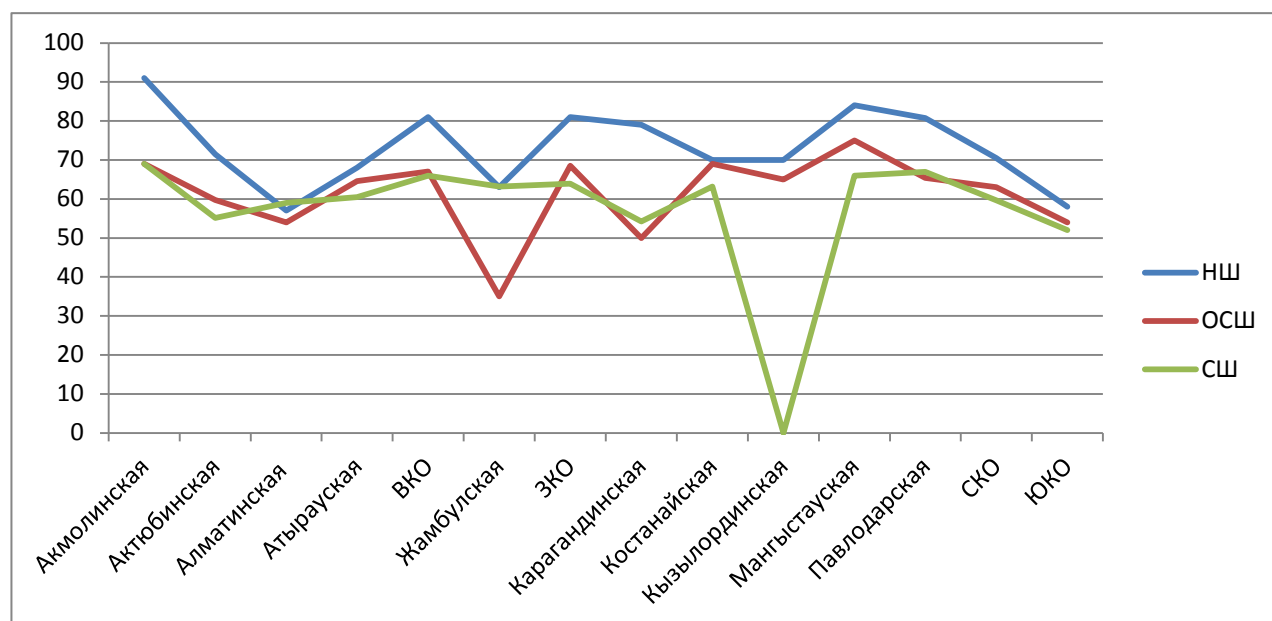

Таблица 6. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по русскому языку по итогам 2016-2017 учебного года

Область	НШ	ОСШ	СШ
Акмолинская	91	69	69

Актюбинская	71,5	59,7	55,1
Алматинская	57	54	59
Атырауская	68	64,6	60,5
ВКО	81	67	66
Жамбылская	63	35	63,2
ЗКО	81	68,5	63,9
Карагандинская	79	50	54,2
Костанайская	70	69	63,2
Кызылординская	70	65	0
Мангыстауская	84	75	66
Павлодарская	80,75	65,43	66,99
СКО	70,5	63,01	59,61
ЮКО	58	54	52
РК	73,1	61,4	57,05

График 3. Качество знаний обучающихся МКШ по иностранному языку по итогам 2016-2017 учебного года

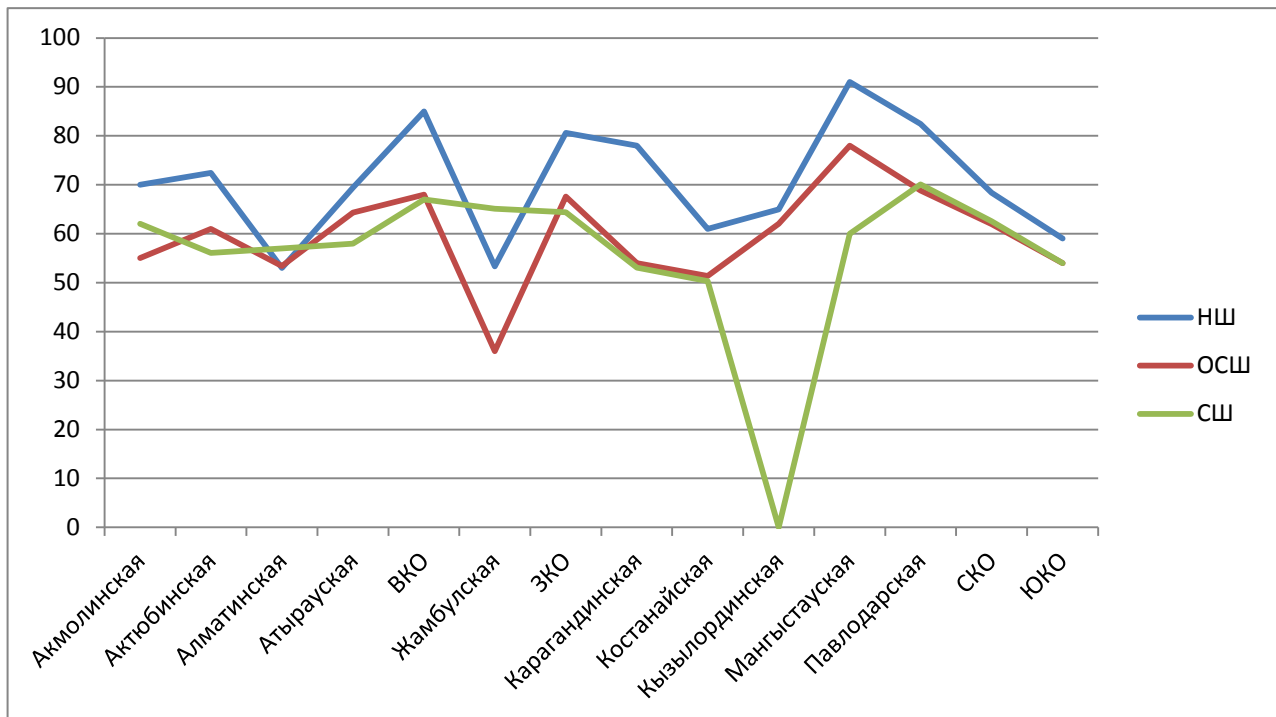

Таблица 7. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по иностранному языку по итогам 2016-2017 учебного года

Область	НШ	ОСШ	СШ
Акмолинская	70	55	62
Актюбинская	72,4	61	56,1
Алматинская	53	53,4	57
Атырауская	69,4	64,3	58
ВКО	85	68	67
Жамбылская	53,3	36	65,1

ЗКО	80,6	67,6	64,4
Карагандинская	78	54	53,1
Костанайская	61	51,4	50,3
Кызылординская	65	62	0
Мангыстауская	91	78	60
Павлодарская	82,44	68,83	70,07
СКО	68,4	61,98	62,56
ЮКО	59	54	54
РК	70,97	59,8	55,7

График 4. Качество знаний обучающихся МКШ по истории по итогам 2016-2017 учебного года

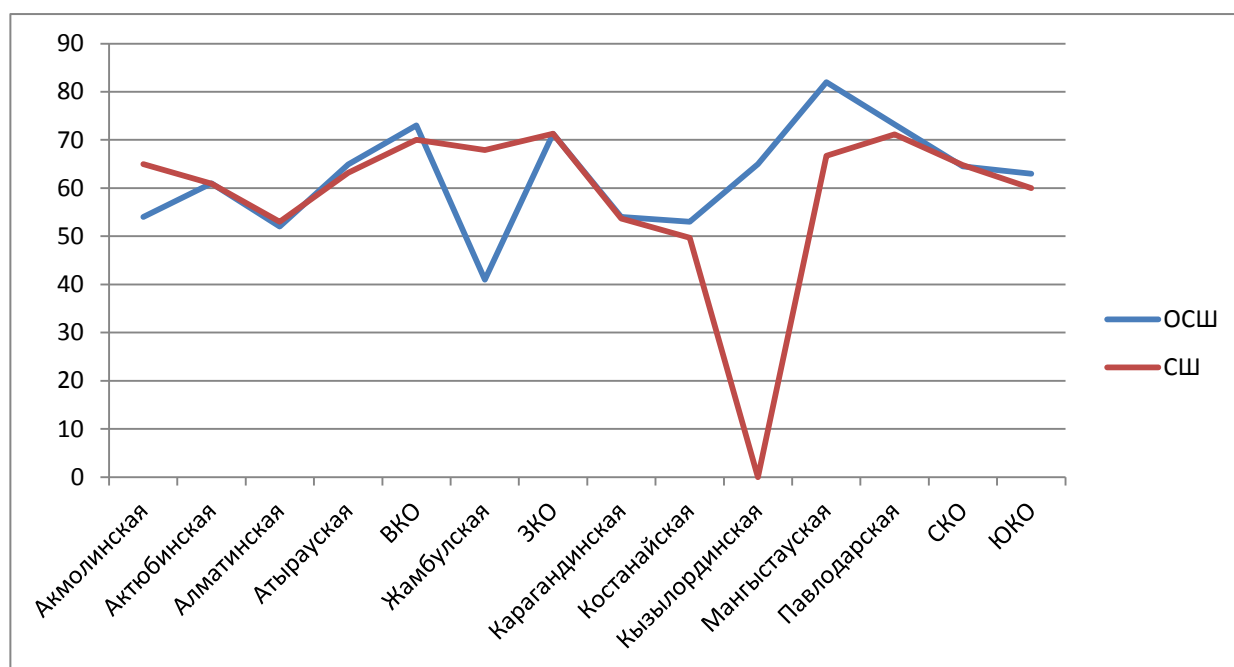
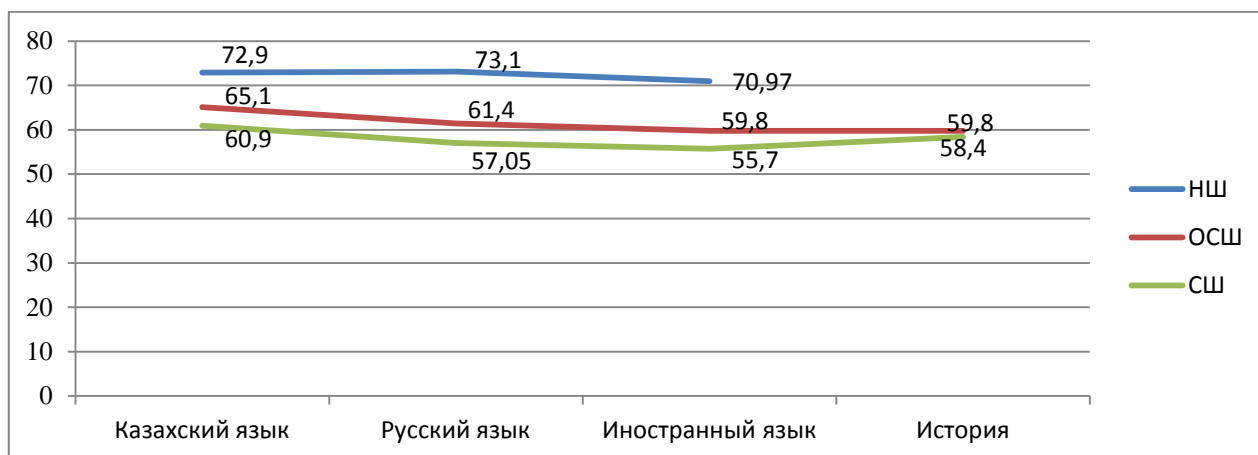

Таблица 8. Показатели качества знаний обучающихся МКШ по истории по итогам 2016-2017 учебного года

Область	ОСШ	СШ
Акмолинская	54	65
Актюбинская	61	60,9
Алматинская	52	53
Атырауская	64,9	63,2
ВКО	73	70
Жамбылская	41	67,9
ЗКО	71,3	71,3
Карагандинская	54	53,7
Костанайская	53	49,7
Кызылординская	65	0
Мангыстауская	82	66,7
Павлодарская	73,22	71,13
СКО	64,5	64,77
ЮКО	63	60
РК	59,8	58,4

В итоге получаем следующий график спада качества знаний в МКШ (график 5)

График 5. Качество знаний обучающихся МКШ по предметам ОГН по итогам 2016-2017 учебного года (среднее по РК)

Грамотность чтения является одной из главных характеристик, необходимых для саморазвития и самообразования обучающихся.

В *PISA-2015* когнитивные навыки участников исследования оценивались, как и в естествознании по уровневой шкале.

По итогам представленных международной базой данных PISA-2015 самыми высококомпетентными читателями среди участников оказались только сингапурские обучающиеся (3,6%). Процент достигших самого высокого уровня навыков всех стран-участниц не превышает 1,5%. Казахстанские школьники и студенты не продемонстрировали умения извлекать из текста необходимую информацию для предоставления развернутого ответа.

В международном сопоставлении казахстанские участники значительно уступают своим международным сверстникам (Гонконг - 72,6%, Сингапур - 71,9%, Канада - 70,3%).

Доля участников Ливана (24,1%), Македонии (18,8%), Косово (14,6%), Франции (2,3%) и провинций Китая Пекин, Шанхай, Цзянсу и Гуандон (2,1%), не продемонстрировавших навыки работы с простым текстом, в котором дается подсказка, выше казахстанских (1,7%).

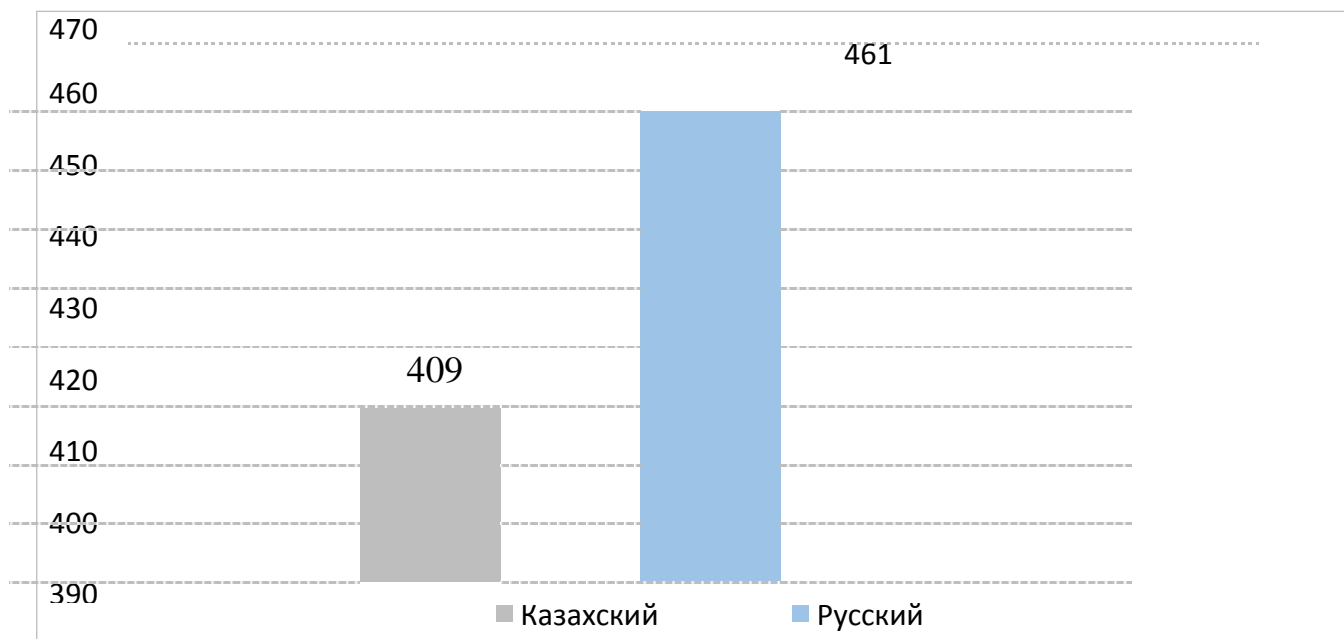
Обучающиеся не выполнившие задания ниже 2 уровня (1а и 1б) считаются функционально неграмотными. В среднем в странах ОЭСР таких 15-летних обучающихся 20,1%.

Несмотря на то, что доля казахстанских участников, не выполнивших задания даже 2 уровня в сравнении с PISA-2012 (57%) сократилась, этот показатель все еще остается высоким (свыше 41%)

Читательская грамотность является единственным направлением исследования, в котором наблюдается существенная дифференциация уровней показателей казахстанских участников в гендерном аспекте. Девочки более успешны в выполнении заданий всех уровней сложности. В

общем зачете средний балл Казахстана в направлении читательская грамотность составил 427 баллов. Самые высокие читательские компетенции демонстрируют участники таких стран как Сингапур (535 баллов), Гонконг (527 баллов) и Канада (527 баллов). Результаты стран-участниц исследования представлены по отношению к среднему баллу ОЭСР (493). Как и в направлении естествознания, более успешно в читательских компетенциях 15-летние участники PISA-2015 с русским языком обучения. Разница в показателях составила 52 балла (диаграмма 6).

Диаграмма 6. Казахстан, результаты в разрезе языков обучения

Источник: Международная база данных PISA-2015

Зафиксирована разница в 26 баллов между результатами обучающихся городских и сельских школ и колледжей. Тем самым территориальная принадлежность организации образования предопределяет уровень читательских компетенций 15-летних обучающихся в почти годичном обучении город – 440 и село - 414.

Дифференциация результатов в гендерном аспекте наблюдается только по читательской грамотности. Это свидетельствует о более низком уровне сформированных читательских компетенций мальчиков. Разница в 16 баллов соответствует половине года обучения мальчики- 434, девочки - 450.

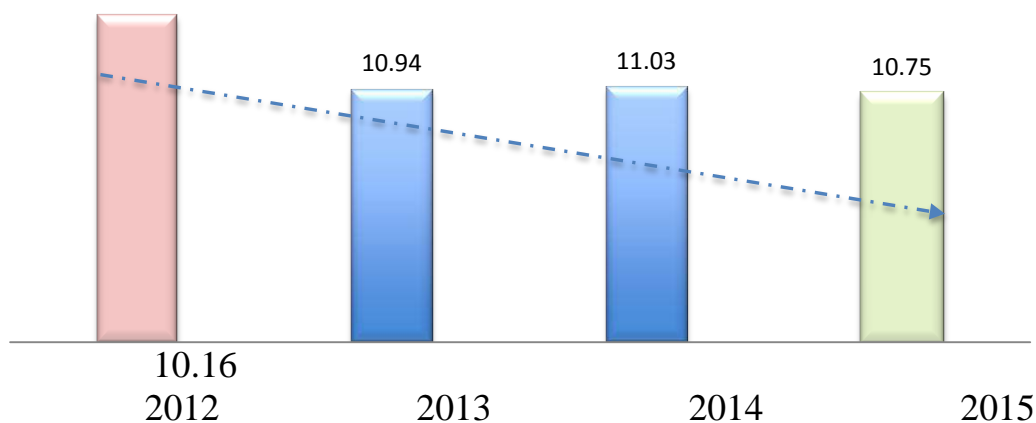
Анализ результатов ВОУД в динамике четырех лет показывает, что городские школьники демонстрируют более успешные результаты, чем их сельские сверстники (2012 год – на 1,82 балла, 2013 год – на 3,95 балла, 2014 год– на 3,94 балла, 2015 год – на 3,81 балла). Следовательно, можно сделать вывод, что показатели сельских школьников пропорционально снижаются за аналогичный период. Максимальный средний балл среди городских школ отмечается в городе Алматы – 52,78. На уровне сельских школ более успешные результаты показали девятиклассники школ Восточно-Казахстанской области (48).

Сопоставительный анализ результатов ВОУД-2015 в зависимости от месторасположения школ продемонстрировал разницу результатов успешности освоения учебных программ между городскими и сельскими учащимися. По данным НЦТ одной из причин этого является наличие малокомплектных школ (3268 - 2015 году, 3639 – в 2014 году), показавшие низкие результаты. В этой связи необходимо направить усилия на улучшение качества образования в малокомплектных школах.

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

При наилучших показателях по предмету «Казахский язык» в сравнении с другими предметами ВОУД-2015 отмечается тенденция снижения учебных достижений учащихся 9-х классов. В 2012 году по республике учащиеся подтвердили свои знания на 75%, в последующие два года - лишь на 55%. В 2015 году участники ВОУД показали лишь 53,8% выполнения тестовых заданий (диаграмма 7).

Диаграмма 7. Средний балл ВОУД по предмету «Казахский язык» в динамике 4 лет

Источник: Данные НЦТ МОН РК

В контексте фактора «язык обучения» (*казахский /русский*) средний балл по предмету «Казахский язык» практически равнозначен (10,89 и 10,62 соответственно). Лишь 5,7% организаций образования (68 школ) от общего состава школ-участниц набрали от 16 до 18 баллов (80-90% успешности выполнения заданий).

Наибольшее количество школ с низкими показателями приходится на Карагандинскую (25 школ), Костанайскую (20 школ), Северо-Казахстанскую (13 школ), Алматинскую (9 школ) и Южно-Казахстанскую (7 школ) области.

По предмету «Казахский язык» 3,17% участников с казахским языком обучения набрали не больше 3 баллов. Возможно, не высоким результатам способствовала низкая мотивация учащихся к сдаче тестирования.

Большинство девятиклассников ответили на 20%-50% тестовых вопросов. Выполнение 85-95% заданий оказалось посильным лишь для 6,86 % участников (3 003 чел.).

Максимальные 20 баллов (100% выполнение теста) получили 175 человек, что составило 0,40% от общего контингента, принявшего участие в тестировании.

Иная ситуация наблюдается в школах с русским языком обучения. Доля участников, получивших 0-3 балла, на 2,5% выше, чем у школьников, обучающихся на казахском языке, и составляет 5,71% (786 чел.). При этом почти в два раза выше доля и тех девятиклассников, кто набрал 17-19 баллов (11,92%), и тех, кто получил все 20 баллов (1,29%).

В 2016 году в ВОУД приняли участие 216 выпускников из Республики Казахстан (в том числе 4-й класс в 77 школах), которые составили 38,78% из 557 школ в системе оценки. В школах, относящихся к сельскому статусу, участвовало 341 школа (в том числе 4-й класс в 175 школах), что составляет 61,22% от общего числа школ. К школам, которые имеют статус «село», относятся 21236 учащихся, из них тестирование ВОУД проходили на казахском языке - 17510 учащихся, на русском языке - 3726 учащихся.

Несмотря на то, что, все школы имеют единый стандарт образования, территориально-региональное расположение школ влияет на качество образования (таблица 9).

ПРЕДМЕТ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК (4 КЛАСС)

Таблица 9. Средний балл ВОУД 4-х классов по территориальному расположению

Средний балл из возможных баллов	30	Городские школы 20,66	Сельские школы 16,90	По республике 18,59
--	----	--------------------------	-------------------------	------------------------

По итогам тестирования учащиеся городских школ показали результат выше на 3,76 баллов чем учащиеся сельских школ, из этого следует, что по республике в разрезе школ со статусом город/село есть значительная разница в среднем балле.

В результате сравнения результатов школ со статусом «село» в разрезе областей была выявлена следующая разница. Например: средний балл Акмолинской области (20, 09 баллов) выше на 4,09 балла по сравнению с результатом Мангыстауской области (16,00 баллов).

В результате сравнения средних баллов сельских школ по областям, показатель Акмолинской области (20,09 баллов) является высоким. Например, такие школы, как Лозовская СШ – 22,64 баллов, Новочеркасская СШ – 22,29 баллов, Донская СШ – 22,15 баллов, Основная школа №2 – 21,18 баллов и Новорыбинская СШ – 20,70 баллов. Исходя из этого, результаты ВОУД Акмолинской области довольно успешны.

Самый минимальный балл среди школ со статусом «село» приходится на Мангыстаускую область. Средний балл которого составляет – 16,00 баллов.

ПРЕДМЕТ ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ (4 КЛАСС)

По республике тестирование по предмету литературное чтение для учащихся с казахским языком обучения проходили учащиеся 224 школ, тестирование для учащихся с русским языком обучения проходили учащиеся 101 школы. Из них результаты 10 школ с учащимися с казахским языком обучения, 21 школы с учащимися с русским языком обучения не превышают 50% выполнения тестовых заданий.

По республике результат учащихся с казахским языком обучения ПКШ по предмету литературное чтение выше чем результат учащихся МКШ, общий средний балл ПКШ – 9,76, общий средний балл МКШ – 9,57. Высокий результат среди МКШ приходится на Акмолинскую область (11,52 баллов), низкий результат приходится на Актюбинскую область (8,25 баллов).

Результат учащихся с русским языком обучения ПКШ по предмету литературное чтение наоборот ниже чем результат учащихся МКШ, общий средний балл МКШ – 9,54, общий средний балл ПКШ – 9,35. Среди МКШ высокий результат приходится на Костанайскую область (11,20 баллов), низкий результат – Актюбинская область (5,89 баллов).

По предмету литературное чтение средний балл девочек выше чем средний балл мальчиков. По республике результат девочек составил 9,92 баллов, результат мальчиков - 9,38 баллов. Результаты девочек также выше чем результаты мальчиков по всем предметам ВОУД. По республике средний балл девочек составил 34,98 баллов, средний балл мальчиков составил 31,53 баллов.

ПРЕДМЕТ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК (9-КЛАСС)

По республике тестирование по предмету казахский язык проходили учащиеся с казахским языком обучения 449 школ, учащиеся с русским языком обучения 239 школ. Из них 81 школа с учащимися, обучающимися на казахском языке, 111 школ с учащимися, обучающимися на русском языке, продемонстрировали результат менее 50% выполнения тестовых заданий.

Предмет казахский язык в числе обязательных предметов с 2012 года. По сравнению с результатами 2015 года, наблюдается повышение качества образования по данному предмету. Средний балл по предмету казахский язык для учащихся с казахским языком обучения - 11,61 (в 2015 году 10,89 баллов), по предмету казахский язык для учащихся с русским языком обучения - 11,16 (в 2015 году 10,62 баллов).

Наибольшее затруднение у учащихся с казахским языком обучения вызвала тема «Синтаксис (Прямая речь)», т.е. 49,87% проходивших тестирование по данной теме не смогли ответить на тестовые задания. 37,10% учащихся с русским языком обучения, проходивших тестирование по теме «Фонетика (Слог)», затруднились ответить на вопросы по данной теме.

По республике результат учащихся с казахским языком обучения МКШ по предмету казахский язык выше чем результат ПКШ. Общий средний балл МКШ – 12,81, общий средний балл ПКШ – 11,59. Среди МКШ высокий результат приходится на город Алматы (17,67 баллов), низкий результат – Жамбылскую область (9,94 баллов). Высокий результат среди ПКШ

приходится на город Алматы (15,46 баллов), низкий результат приходится на Атыраускую область (9,97 баллов).

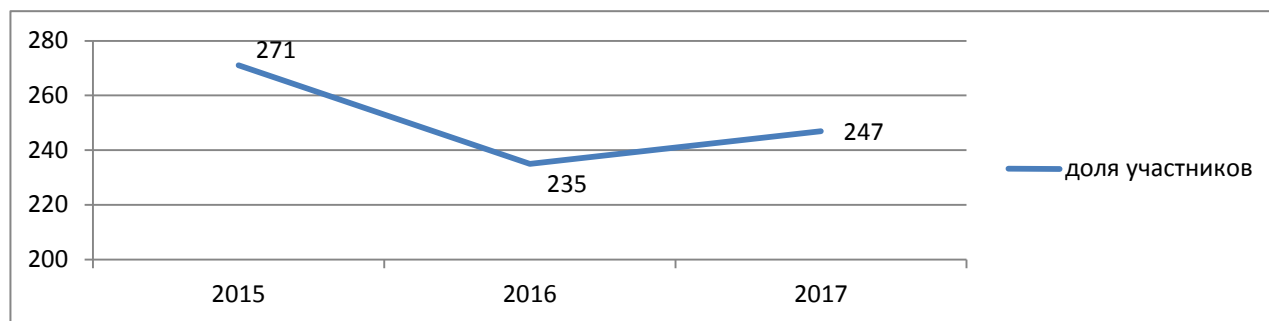
Результат учащихся с русским языком обучения ПКШ по предмету казахский язык, наоборот выше чем результат МКШ. Общий средний балл ПКШ – 11,27, общий средний балл МКШ – 9,12. Среди ПКШ высокий результат приходится на город Астана – 15,53 баллов, низкий результат на Мангистаускую область – 8,18 баллов. Высокий результат среди МКШ приходится на Алматинскую область – 16,43 баллов, низкий результат приходится на Карагандинскую область – 4,63 баллов.

В целом, результат по казахскому языку достаточно успешный за исключением низкого уровня качества знаний по казахскому языку в школах с русским языком обучения в Северных регионах страны.

Участие и достижения обучающихся МКШ в ежегодных предметных олимпиадах по предметам ОГН областного, республиканского и международного уровней также является одним из показателей качества знаний обучающихся.

За три года (2015-2017 годы) участвовало всего 753 обучающихся МКШ по республике в областных предметных олимпиадах по предметам ОГН, из них результативность показали 197 обучающихся, т.е. 26,2% из числа участников или 6,7% от общего количества обучающихся МКШ по республике.

График 6. Динамика изменения участия обучающихся МКШ в предметных олимпиадах на областном уровне

Приняли участие в областных олимпиадах по предметам ОГН:

- в 2014-2015 учебном году 271 обучающихся МКШ, из них стали призерами 69 (25,5 %);
- в 2015-2016 учебном году 235 обучающихся МКШ, из них стали призерами 71 (30 %);
- в 2016-2017 учебном году 247 обучающихся МКШ, из них стали призерами 56 (23,1 %).

В 2016-2017 учебном году участников предметных олимпиад областного уровня из числа обучающихся МКШ стало меньше на 24 человек, чем в 2014-2015 учебном году, что также показывает снижение интереса обучающихся к предметам ОГН. Следовательно, требуется дополнительная работа по

стимулированию у обучающихся интереса к общественно-гуманитарным наукам, повышению мотивации к процессу обучения, самообучения.

В пяти областях (Акмолинская, Актюбинская, Карагандинская, Костанайская, Павлодарская) доля участников в областных олимпиадах больше и результативность выше, так как в этих областях количество МКШ и обучающихся больше чем в других областях (диаграмма 8).

Диаграмма 8. Участие обучающихся МКШ на предметных олимпиадах областного уровня

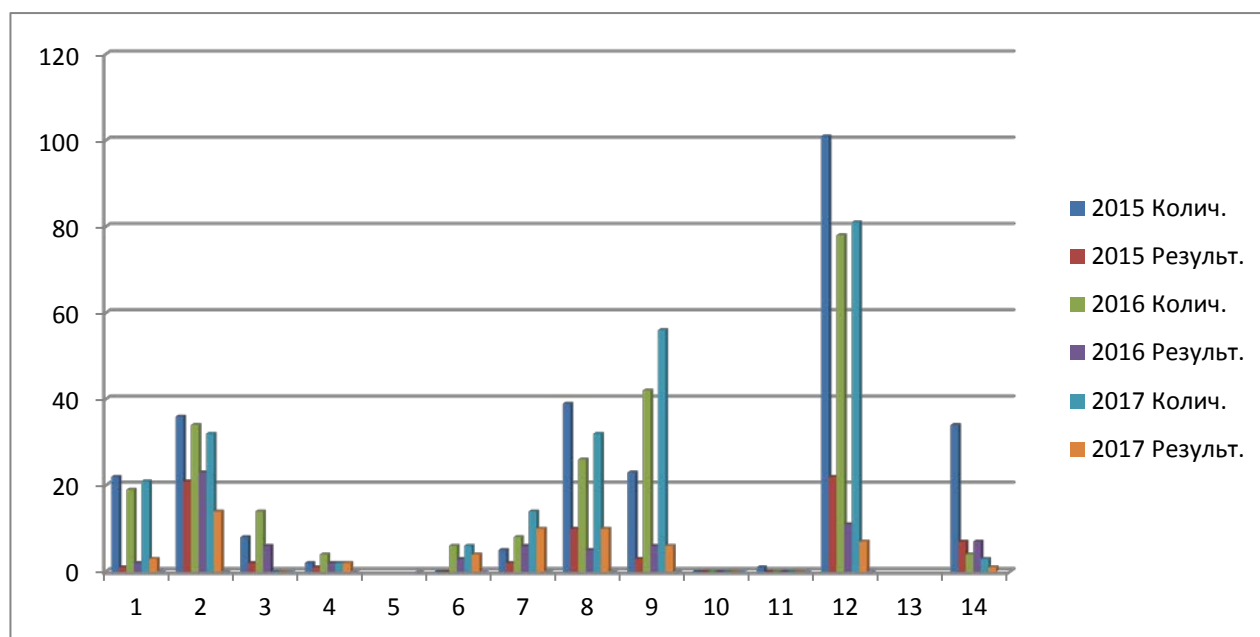

Таблица 10. Показатель участия обучающихся МКШ на предметных олимпиадах областного уровня

Область	Участие обучающихся МКШ на предметных олимпиадах (областной уровень)					
	2015		2016		2017	
	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.
Акмолинская	22	1	19	2	21	3
Актюбинская	36	21	34	23	32	14
Алматинская	8	2	14	6	0	0
Атырауская	2	1	4	2	2	2
ВКО						
Жамбылская	0	0	6	3	6	4
ЗКО	5	2	8	6	14	10
Карагандинская	39	10	26	5	32	10
Костанайская	23	3	42	6	56	6
Кызылординская	0	0	0	0	0	0
Мангыстауская	1	0	0	0	0	0
Павлодарская	101	22	78	11	81	7

СКО						
ЮКО	34	7	4	7	3	1

За последние 3 года на предметных олимпиадах ОГН республиканского уровня принимали участие 30 обучающихся МКШ, из них хорошие результаты показали 14 обучающихся, т.е. 46,7% из числа участников или 0,5% от общего количества обучающихся МКШ по республике.

На предметных олимпиадах по предметам ОГН были представлены учащиеся из 6 областей. За эти годы в числе участников предметных олимпиад на республиканском уровне были обучающиеся МКШ из Актубинской, Жамбылской, Западно-Казахстанской, Карагандинской, Павлодарской и Южно-Казахстанской областей. Не приняли участие обучающиеся из 8 областей: Акмолинской, Алматинской, Атырауской, Восточно-Казахстанской, Костанайской, Кызылординской, Мангыстауской и Северо-Казахстанской областей.

Большое количество участников и результативность показали Карагандинская и Южно-Казахстанская области. В 2017 году из всех участников республиканской олимпиады результаты показали только по одному из Актубинской и Южно-Казахстанской областей (диаграмма 9).

Диаграмма 9. Участие обучающихся МКШ на предметных олимпиадах республиканского уровня

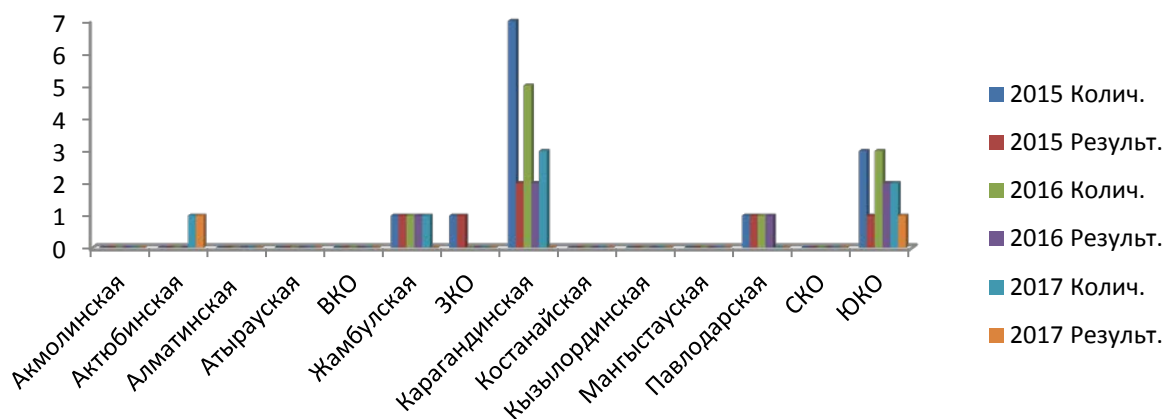

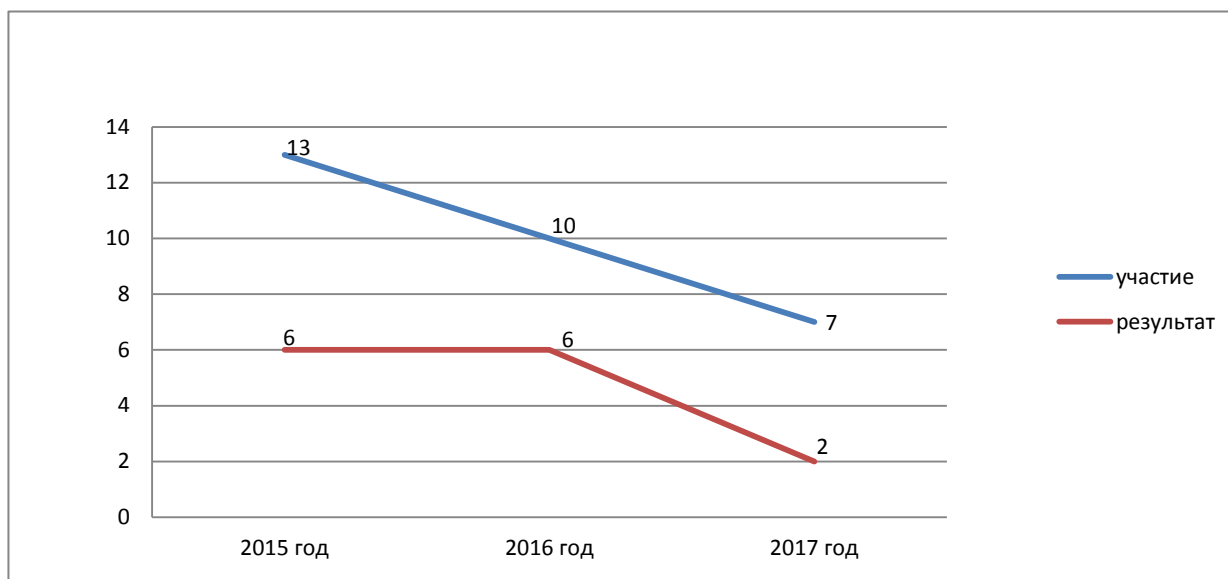
Таблица 11. Показатель участия обучающихся МКШ на предметных олимпиадах республиканского уровня

Область	2015		2016		2017	
	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.
Акмолинская	0	0	0	0	0	0
Актубинская	0	0	0	0	1	1
Алматинская	0	0	0	0	0	0
Атырауская	0	0	0	0	0	0
ВКО	0	0	0	0	0	0
Жамбылская	1	1	1	1	1	0

ЗКО	1	1	0	0	0	0
Карагандинская	7	2	5	2	3	0
Костанайская	0	0	0	0	0	0
Кызылординская	0	0	0	0	0	0
Мангыстауская	0	0	0	0	0	0
Павлодарская	1	1	1	1	0	0
СКО	0	0	0	0	0	0
ЮКО	3	1	3	2	2	1

Итоги участия обучающихся МКШ в предметных олимпиадах по предметам ОГН на республиканском уровне показывает снижение доли участников и результативности (график 7).

График 7. Итоги участия обучающихся МКШ в предметных олимпиадах республиканского уровня по предметам ОГН

В 2017 году в предметных олимпиадах международного уровня принимал участие только один ученик из МКШ, призеров международных предметных олимпиад среди обучающихся МКШ нет.

Выше приведенные данные свидетельствуют о слабой подготовленности обучающихся МКШ по предметам ОГН. К тому же дефицит кадров в МКШ тоже может быть одной из причин, повлиявших на снижение результативности обучающихся.

Также обучающиеся общеобразовательных школ, в том числе и МКШ, ежегодно принимают участие в различных интеллектуальных олимпиадах, интеллектуальных марафонах, конкурсах республиканского и международного уровней «Акбота», «Золотое руно», «Русский медвежонок», «British Bulldog» и других командных интеллектуальных конкурсах по предметам школьного курса.

Дети больше проявляют интерес к участию в различных интеллектуальных олимпиадах, интеллектуальных марафонах, конкурсах. Последние три года (2015-2017 годы) в республиканских интеллектуальных олимпиадах принимали участие обучающиеся МКШ всех областей, кроме Акмолинской и Кызылординской областей. Среди них высокий результат и максимальное количество участников приходится Восточно-Казахстанской области, не смогли показать результаты участники Алматинской и Мангыстауской областей (диаграмма 10).

Диаграмма 10. Участие обучающихся МКШ в республиканских интеллектуальных олимпиадах

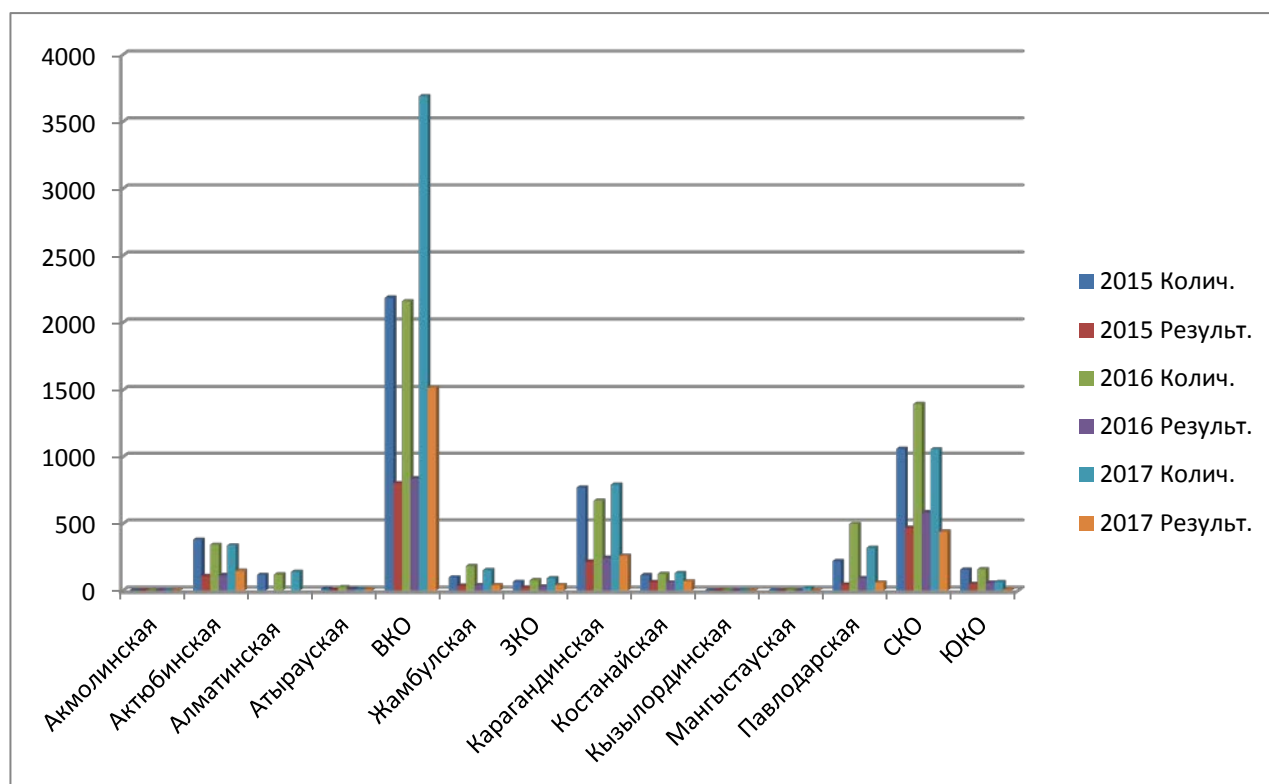

Таблица 12. Показатель участия обучающихся МКШ в республиканских интеллектуальных олимпиадах

Область	2015		2016		2017	
	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.
Акмолинская	0	0	0	0	0	0
Актюбинская	381	109	343	115	338	148
Алматинская	117		120		140	
Атырауская	14	6	26	14	10	8
ВКО	2186	804	2159	840	3690	1519
Жамбылская	99	37	183	41	153	40
ЗКО	65	23	77	30	92	41
Карагандинская	771	216	672	245	792	260
Костанайская	115	63	124	60	131	70

Кызылординская	0	0	0	0	0	0
Мангыстауская	2	0	3	0	20	0
Павлодарская	220	45	500	94	320	59
СКО	1061	469	1396	585	1057	441
ЮКО	157	50	159	58	63	5
РК	5188	1822	5762	2082	6806	2591

На международных интеллектуальных олимпиадах за последние три года было большое количество участников из Актыбинской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской, Карагандинской, Костанайской и Северо-Казахстанской областей и они же показали хорошие результаты (диаграмма 11).

Диаграмма 11. Участие обучающихся МКШ в международных интеллектуальных олимпиадах

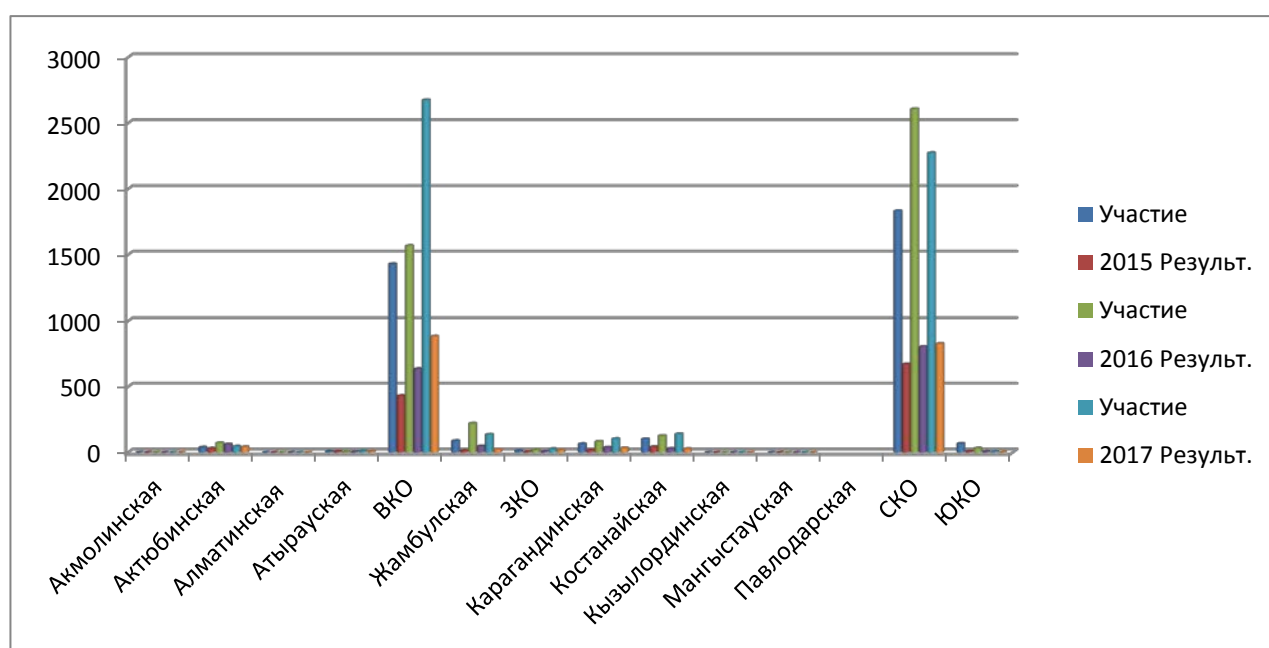

Таблица 13. Показатель участия обучающихся МКШ в международных интеллектуальных олимпиадах

Область	2015		2016		2017	
	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.	Колич.	Результ.
Акмолинская	0	0	0	0	0	0
Актыбинская	39	30	71	62	45	41
Алматинская	0	0	0	0	0	0
Атырауская	7	7	3	3	10	6
ВКО	1434	430	1567	635	2675	883
Жамбылская	88	14	220	47	136	22
ЗКО	14	3	20	5	26	17
Карагандинская	64	18	82	38	103	33
Костанайская	101	42	126	29	140	26
Кызылординская	0	0	0	0	0	0

Мангыстауская	0	0	0	0	0	0
Павлодарская						
СКО	1832	671	2607	804	2273	827
ЮКО	67	7	31	5	5	1

Многие интеллектуальные олимпиады проводятся заочно, в виде бумажного и компьютерного тестирования. Следовательно, результаты не всегда могут быть объективными, так как обучающиеся могут воспользоваться помощью учителя при выполнении заданий. В некоторых конкурсах обучающимся предлагаются тесты в онлайн режиме, когда дети перед компьютером сидят вместе с учителями или с друзьями, одноклассниками и т.д. Поэтому при оценке качества обучения по предметам ОГН более реальную картину показывают ежегодные республиканские предметные олимпиады, состоящие из нескольких туров регионального и республиканского уровней.

Участие обучающихся МКШ в ЕНТ, как результат обученности детей из сельской местности, определяет направление их дальнейшего образования и развития. За 2015 – 2017 годы участвовало в ЕНТ 24 389 учащихся МКШ, из них 14 201 выпускники школ с казахским языком обучения и 10 188 выпускники школ с русским языком обучения. В основном обучающиеся, принимающие участие в ЕНТ, в качестве предмета по выбору выбирают предметы ЕМН, аргументируя это тем, что гранты на инженерно-технические специальности выделяются больше. В 2016-2017 году насчитывалось 8475 выпускников МКШ сдавших ЕНТ, среди них 6250 (74%) выпускников поступили по гранту: в ВУЗы республики -34%, СУЗы -34%, 5% - обладатели международного гранта.

Количество выпускников, поступающих в ВУЗы и СУЗы по гранту, в среднем увеличилось по сравнению с 2015 годом соответственно на 7% и 3%. Количество обладателей международного гранта остается на уровне 5-6 %.

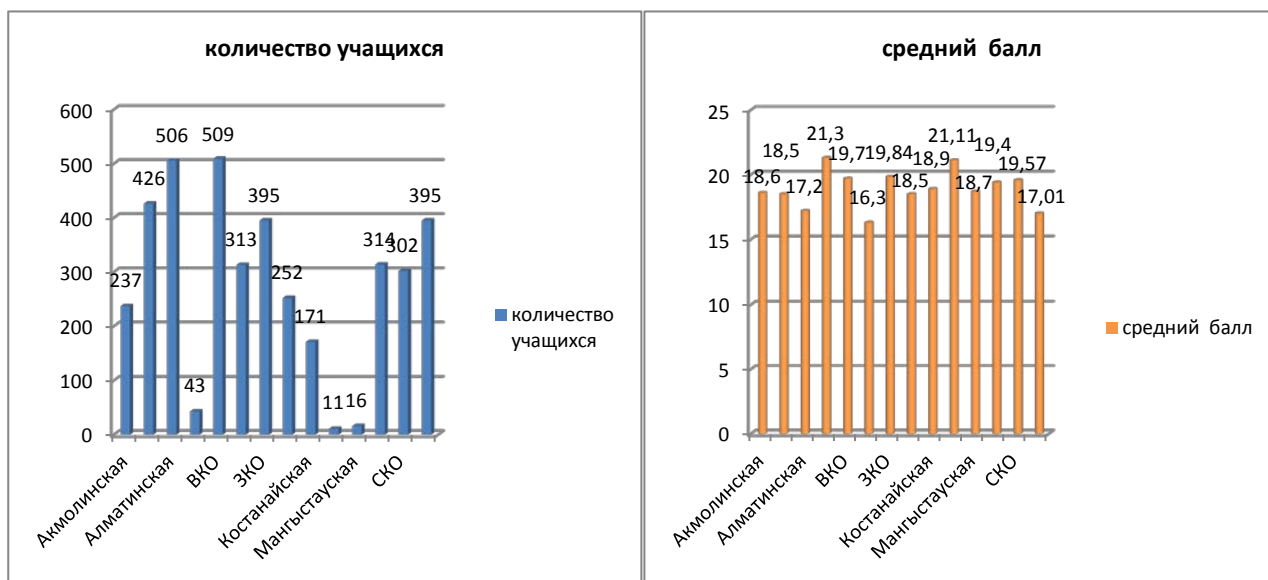
Анализ результатов ЕНТ по обязательным предметам ОГН.

В 2015-2016 учебном году в тестировании по предмету «Казахский язык» как родному языку, принимали участие 3890 выпускников.

Средний балл по предмету составил 18,9 баллов. В 6-ти регионах средний балл по данному предмету выше среднего показателя МКШ по республике. Лучшие результаты показали выпускники школ Кызылординской (21,11) и Атырауской областей (21,3). Низкие показатели наблюдаются в Южно-Казахстанской (17,01) и Жамбылской (16,3) областях.

Разница между самым высоким и низким средними баллами по предмету в разрезе регионов составила 5 баллов (диаграммы 12-13).

Диаграммы 12-13. Результаты ЕНТ 2015-2016 учебного года по предмету «Казахский язык» школ с казахским языком обучения

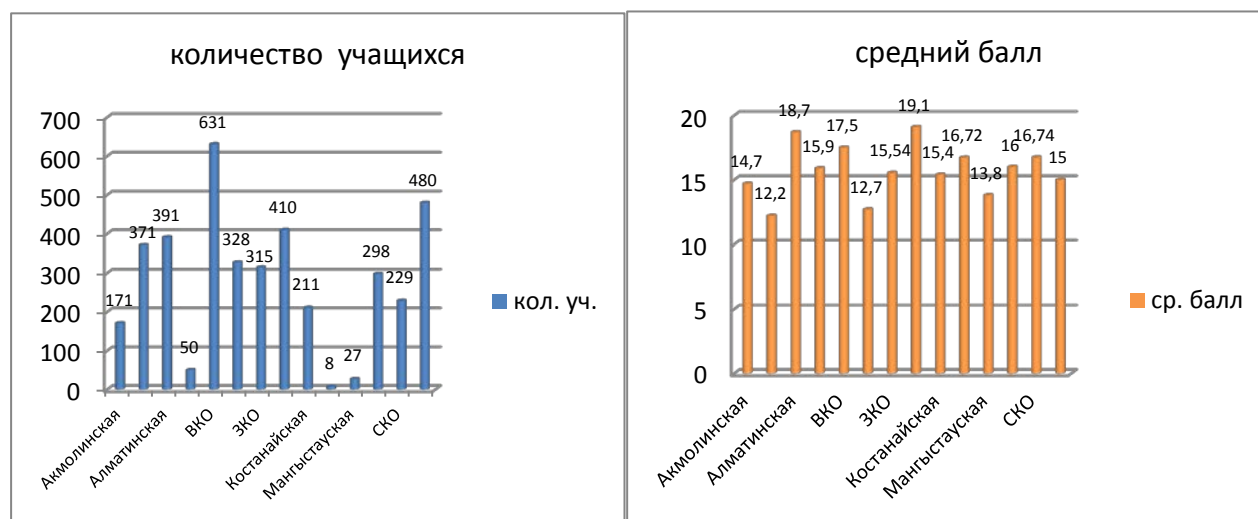
Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	237	18,6
Актюбинская	426	18,5
Алматинская	506	17,2
Атырауская	43	21,3
ВКО	509	19,7
Жамбылская	313	16,3
ЗКО	395	19,84
Карагандинская	252	18,5
Костанайская	171	18,9
Кызылординская	11	21,11
Мангыстауская	16	18,7
Павлодарская	314	19,4
СКО	302	19,57
ЮКО	395	17,01
РК	3890	18,9

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Казахский язык» участвовало 3920 выпускников. Средний балл по предмету составил 15,7 балла, что на 3,2 балла ниже, чем в 2015-2016 учебном году. В семи регионах средний балл ЕНТ выше среднего показателя по республике.

Лучшие результаты по сравнению с показателем в целом по стране продемонстрировали выпускники МКШ Карагандинской (19,1) и Алматинской (18,7) областей. Низкие результаты – в Актюбинской (12,2) и Жамбылской (12,7) областях. Разница между минимальным и максимальным средними баллами составляет 6,9 балла (диаграммы 14-15).

Диаграммы 14-15. Результаты ЕНТ 2016-2017 учебного года по предмету «Казахский язык» школ с казахским языком обучения

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	171	14,7
Актюбинская	371	12,2
Алматинская	391	18,7
Атырауская	50	15,9
ВКО	631	17,5
Жамбылская	328	12,7
ЗКО	315	15,54
Карагандинская	410	19,1
Костанайская	211	15,4
Кызылординская	8	16,72
Мангыстауская	27	13,8
Павлодарская	298	16
СКО	229	16,74
ЮКО	480	15
РК	3920	15,7

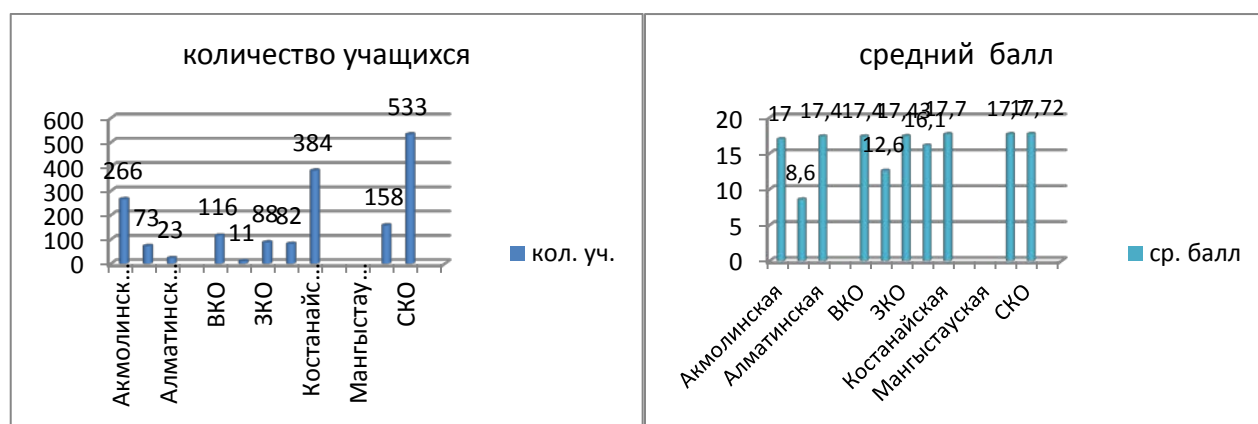
В ЕНТ 2015-2016 учебного года «Русский язык» как обязательный предмет сдавали 1734 выпускника. Средний балл по данному предмету в масштабе республики составил 16,0 балла.

Наиболее высокое значение среднего балла в Северо-Казахстанской (17,72), Костанайской (17,7) и Павлодарской (17,7) областях.

Самые низкие результаты получены выпускниками школ Актюбинской (8,6) и Жамбылской (12,6) областей.

По данному предмету наблюдается значительный разрыв максимальных и минимальных показателей среднего балла. (диаграммы 16-17).

Диаграммы 16-17. Результаты ЕНТ 2015-2016 учебного года по предмету «Русский язык» школ с русским языком обучения

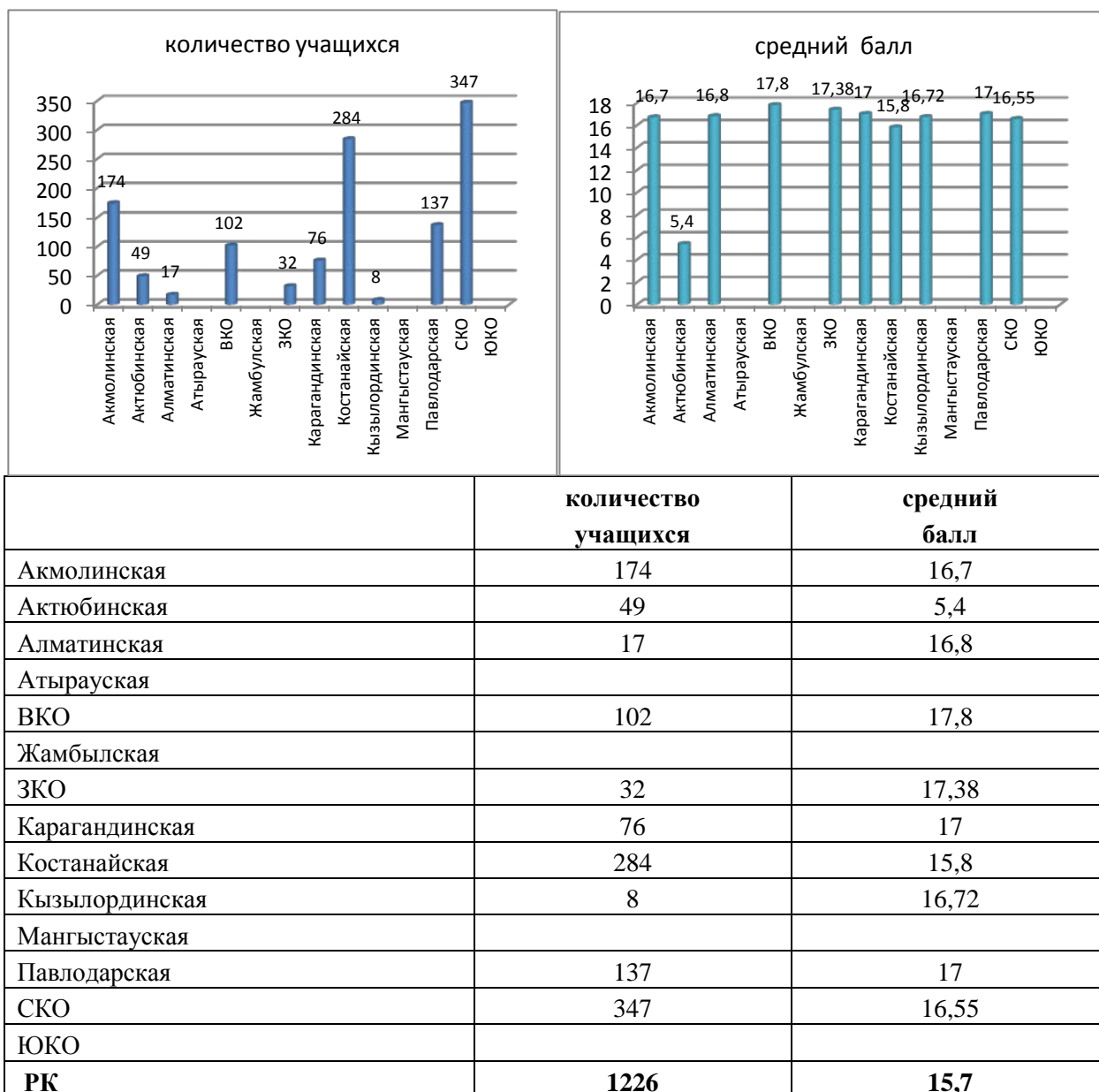
Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	266	17
Актюбинская	73	8,6
Алматинская	23	17,4
Атырауская		
ВКО	116	17,4
Жамбылская	11	12,6
ЗКО	88	17,43
Карагандинская	82	16,1
Костанайская	384	17,7
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	158	17,7
СКО	533	17,72
ЮКО		
РК	1734	16,0

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Русский язык» в школах с русским языком обучения участвовало 1226 выпускников. Средний балл по данному предмету составил 15,7 в сравнении с результатами 2015-2016 учебного года снизилось на 0,3 балла.

Ниже среднего уровня по республике и самый низкий показатель (5,4 балл) у выпускников Актюбинской области (диаграмма 5).

Самый высокий средний балл в Восточно-Казахстанской (17,8) и Западно-Казахстанской (17,38) областях. Разница между минимальным и максимальным средними баллами составляет 10,3 балла (диаграммы 18-19).

Диаграммы 18-19. Результаты ЕНТ 2016-2017 учебного года по предмету «Русский язык» школ с русским языком обучения

В школах с казахским языком обучения средний балл по предмету «История Казахстана» в 2015-2016 учебном году составил 16,6 балла, количество участников – 3890. В шести регионах средний балл по данному предмету ниже среднего показателя по республике (Атырауской, Жамбылской, Северо-Казахстанской, Мангыстауской, Кызылординской и Акмолинской областях). Самые высокие результаты – в Восточно-Казахстанской (18,7) и Павлодарской (18,0) областях. Низкие результаты – в Атырауской (14,0) и Жамбылской (14,6) областях.

Между самым высоким и низким средними баллами по «Истории Казахстана» разница составила 4,7 балла (диаграмма 20).

Диаграмма 20. Результаты ЕНТ 2015-2016 учебного года по предмету «История Казахстана» школ с казахским языком обучения

Область		
	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	237	15,5
Актюбинская	426	17,9
Алматинская	506	17,1
Атырауская	43	14
ВКО	509	18,7
Жамбылская	313	14,6
ЗКО	395	17,55
Карагандинская	252	17,8
Костанайская	171	17,1
Кызылординская	11	15,67
Мангыстауская	16	15,7
Павлодарская	314	18
СКО	302	15,03
ЮКО	395	17,96
РК	3890	16,6

В 2016-2017 учебном году по предмету «История Казахстана» в ЕНТ МКШ участвовало 3920 выпускников, средний балл по данному предмету составил 14,1, что на 2,5 балла ниже, чем в 2015-2016 учебном году. В семи регионах средний балл по данному предмету ниже среднего показателя по республике (Мангыстауской, Акмолинской, Карагандинской, Атырауской, Западно-Казахстанской, Северо-Казахстанской и Жамбылской областях). Самые высокие результаты – в Алматинской (17,4) и Восточно-Казахстанской (16,5). Низкие результаты – в Мангыстауской (9,5) и Акмолинской (12,6) областях.

Разница между самым высоким и низким средними баллами по «Истории Казахстана» составила 7,9 балла (диаграмма 21).

Диаграмма 21. Результаты ЕНТ 2016-2017 учебного года по предмету «История Казахстана» школ с казахским языком обучения

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	171	12,6
Актюбинская	371	14,4
Алматинская	391	17,4
Атырауская	50	13,15
ВКО	631	16,5
Жамбылская	328	13,9
ЗКО	315	13,48
Карагандинская	410	13,1
Костанайская	211	14,3
Кызылординская	8	14,5
Мангыстауская	27	9,5
Павлодарская	298	15
СКО	229	13,44
ЮКО	480	15,9
РК	3920	14,1

В школах с русским языком обучения в ЕНТ по предмету «История Казахстана» в 2015-2016 учебном году участвовало 1734 выпускников, средний балл составил 14,6 балла. В семи регионах средний балл ЕНТ выше среднего показателя по республике.

Лучшие результаты по сравнению с показателями других областей продемонстрировали выпускники Алматинской (17,2), Восточно-Казахстанской (17,8), Павлодарской (16,0) и Северо-Казахстанской (16,0) областей. Самый низкий показатель в Актюбинской (8,4), Жамбылской (10,9) областях.

Разница между высоким и низким средними баллами ЕНТ по предмету «История Казахстана» – 9,4 балла (диаграмма 22).

Диаграмма 22. Результаты ЕНТ 2015-2016 учебного года по предмету «История Казахстана» школ с русским языком обучения

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	266	14,7
Актюбинская	73	8,4
Алматинская	23	17,2
Атырауская		
ВКО	116	17,8
Жамбылская	11	10,9
ЗКО	88	15,76
Карагандинская	82	13,9
Костанайская	384	15,1
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	158	16
СКО	533	16
ЮКО		
РК	1734	14,6

В тестировании по предмету «История Казахстана» 2016-2017 учебном году участвовало 1226 выпускников. Средний балл ЕНТ по республике составил 13,4 балла, что на 1,2 балла ниже, чем в 2015-2016 учебном году.

Лучшие результаты по сравнению с показателями других областей продемонстрировали выпускники Алматинской (18,1) и Павлодарской (16,0) областей. Самый низкий показатель в Актюбинской (7,5), Акмолинской (11,4) областях.

Разница между высоким и низким средними баллами ЕНТ по предмету «История Казахстана» – 10,6 балла (диаграмма 23).

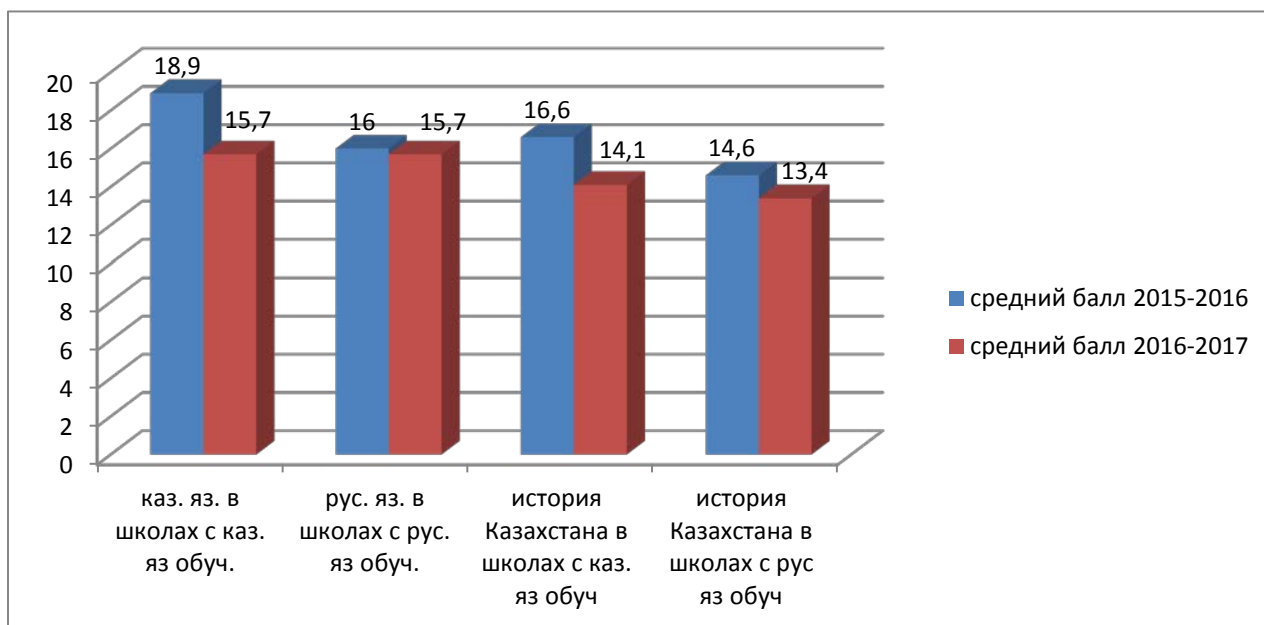
Диаграмма 23. Результаты ЕНТ 2016-2017 учебного года по предмету «История Казахстана» школ с русским языком обучения

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	174	11,4
Актюбинская	49	7,5
Алматинская	17	18,1
Атырауская		
ВКО	102	15,1
Жамбылская		
ЗКО	32	12,43
Карагандинская	76	12,9
Костанайская	284	12,8
Кызылординская	8	14,5
Мангыстауская		
Павлодарская	137	16
СКО	347	12,78
ЮКО		
РК	1226	13,4

Анализ результатов ЕНТ *по обязательным* предметам показывает снижение среднего балла в школах с казахским языком обучения по предметам на: «Казахский язык» - 3,2 балла и «История Казахстана» - 2,5 балла, а в школах с русским языком обучения по «Русскому языку» - 0,3 балла, по «История Казахстана» - 1,2 балла (диаграмма 24).

Диаграмма 24. Динамика результатов ЕНТ по обязательным предметам

Анализ результатов ЕНТ в разрезе предметов по выбору школ с казахским языком обучения.

По предмету «Казахская литература» в тестировании приняло участие 306 (7,9%) выпускников. Результаты выше среднего показателя по республике (17,01 балла) продемонстрировали выпускники школ восьми регионов.

Лучшие результаты показали выпускники Восточно-Казахстанской (20,1) и Кызылординской (19,0) областей.

Самые низкие результаты (13,4 балла) показали участники Жамбылской области.

Разница между самым высоким и самым низким средними баллами составила 6,7 балла (диаграмма 25).

Диаграмма 25. Средний балл по предмету «Казахская литература» за 2015-2016 учебный год

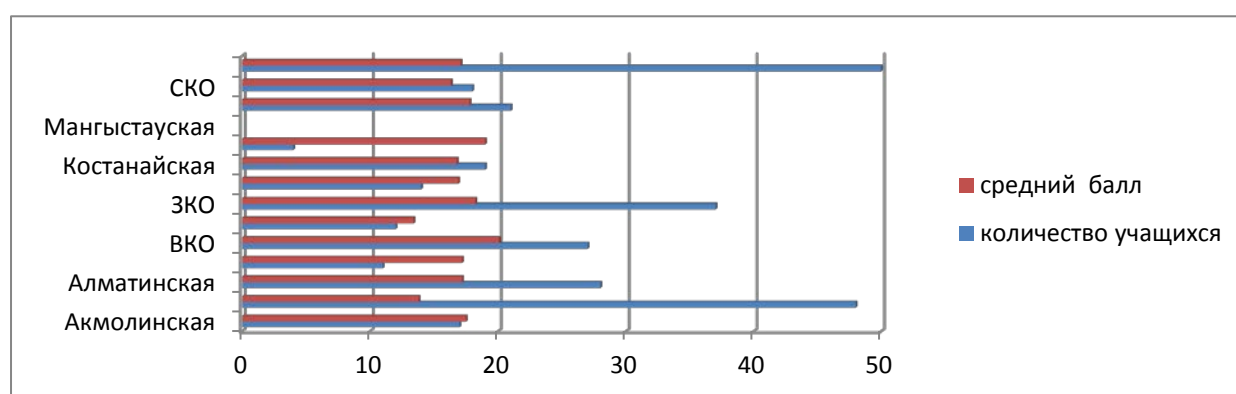

Таблица 14. Средний балл по предмету «Казахская литература» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
---------	---------------------	--------------

Акмолинская	17	17,5
Актюбинская	48	13,8
Алматинская	28	17,2
Атырауская	11	17,2
ВКО	27	20,1
Жамбылская	12	13,4
ЗКО	37	18,24
Карагандинская	14	16,9
Костанайская	19	16,8
Кызылординская	4	19
Мангыстауская		
Павлодарская	21	17,8
СКО	18	16,33
ЮКО	50	17,07
РК	306	17,01

В 2016-2017 учебном году по предмету «Казахская литература» в тестировании участвовало 284 (7,4%) выпускников. Средний балл по республике 18,1, что на 1,09 балла выше, чем в 2015-2016 учебном году.

Самые высокие результаты у выпускников школ Западно-Казахстанской (25,71) и Северо-Казахстанской (23,06) областей.

В разрезе регионов самые низкие результаты по предмету наблюдается у выпускников школ Актюбинской (11,5) и Жамбылской (15,4) областей.

По данному предмету можно увидеть значительный разрыв между максимальным и минимальным значением средних баллов – 14,21(диаграмма 26).

Диаграмма 26. Средний балл по предмету «Казахская литература» за 2016-2017 учебный год

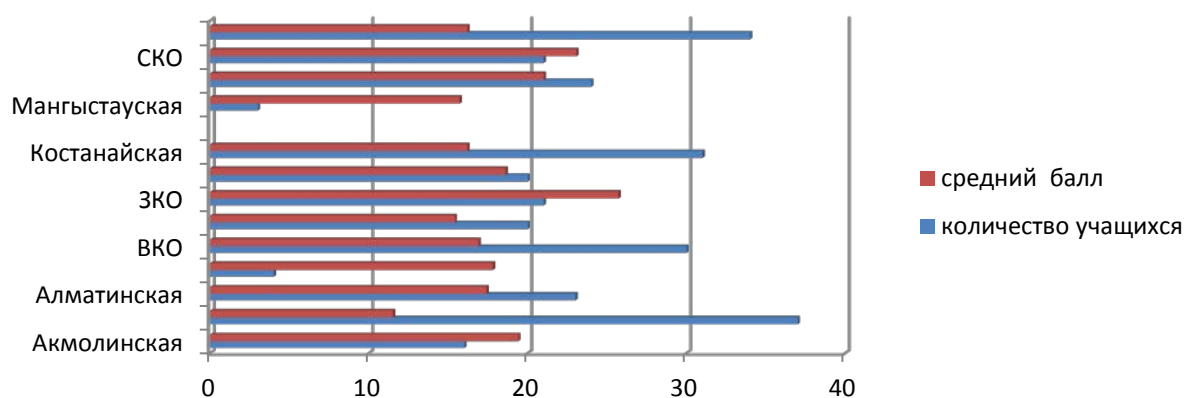

Таблица 15. Средний балл по предмету «Казахская литература» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	16	19,4

Актюбинская	37	11,5
Алматинская	23	17,4
Атырауская	4	17,8
ВКО	30	16,9
Жамбылская	20	15,4
ЗКО	21	25,71
Карагандинская	20	18,6
Костанайская	31	16,2
Кызылординская		
Мангыстауская	3	15,7
Павлодарская	24	21
СКО	21	23,06
ЮКО	34	16,2
РК	284	18,1

По предмету «Русский язык и литература» в школах с казахским языком обучения в тестировании приняло участие 3697 (95,04%) выпускников, средний балл по республике составил 14,6 баллов (2015-2016 учебный год).

Выпускники школ пяти регионов по данному предмету продемонстрировали результаты выше среднего показателя по республике.

Лучшие результаты превышающие среднее республиканское значение на 4,3 балла показали выпускники Восточно-Казахстанской (18,9) области.

Самый низкий средний балл получили выпускники школ Мангыстауской (12,0) области.

Между самым высоким и самым низким средними баллами разница – 6,9 балла.

Таблица 16. Средний балл по предмету «Русский язык и литература» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	237	14,7
Актюбинская	426	15
Алматинская	500	17,3
Атырауская	43	12,9
ВКО	509	18,9
Жамбылская	313	12,6
ЗКО	395	14,22
Карагандинская	552	12,8
Костанайская	117	14,3
Кызылординская	11	15,13
Мангыстауская	15	12
Павлодарская		
СКО	279	16,8
ЮКО	300	13,09
РК	3697	14,6

В 2016-2017 учебном году «Русский язык и литература» был в качестве предмета по выбору, в тестировании принимали участие 826 (21,1%) выпускников. Средний балл по республике 13,9, что на 0,5 балла ниже, чем в 2015-2016 учебном году.

Выпускники школ пяти регионов по данному предмету продемонстрировали результаты выше среднего показателя по республике.

Лучшие результаты превышающие среднее республиканское значение на 3,7 балла показали выпускники Алматинской (17,6) области.

Самый низкий средний балл получили выпускники школ Актюбинской (5,7) области.

Между самым высоким и самым низким средними баллами разница – 11,9 балла (диаграмма 27).

Диаграмма 27. Средний балл по предмету «Русский язык и литература» за 2016-2017 учебный год

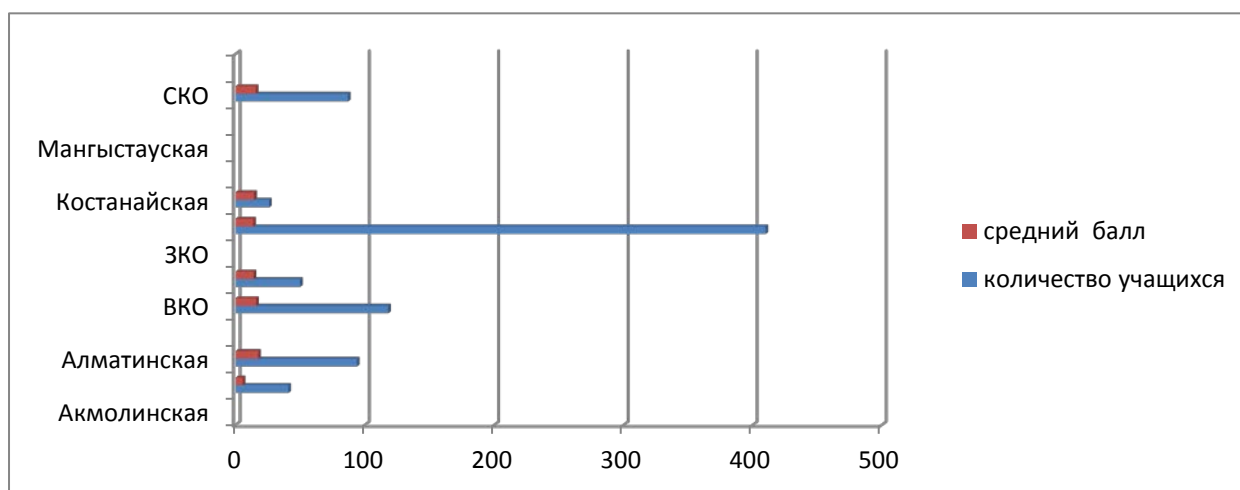

Таблица 17. Средний балл по предмету «Русский язык и литература» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская		
Актюбинская	41	5,7
Алматинская	94	17,6
Атырауская		
ВКО	118	16
Жамбылская	50	14,2
ЗКО		
Карагандинская	410	13,8
Костанайская	26	14,4
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская		
СКО	87	15,78

ЮКО		
РК	826	13,9

В тестировании по предмету «Английский язык» приняли участие 145 (3,7%) выпускников. Средний балл по республике составил 16,7 балла.

По данному предмету самый высокий средний балл по республике у выпускников Северо-Казахстанской (21,25) области. Результаты выше среднего показателя по республике продемонстрировали также выпускники шести регионов.

Самый низкий средний балл по данному предмету у выпускников школ Атырауской (10,0) области.

Разница между максимальным и минимальным средними баллами составил 11,25 баллов (диаграмма 28).

Диаграмма 28. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2015-2016 учебный год

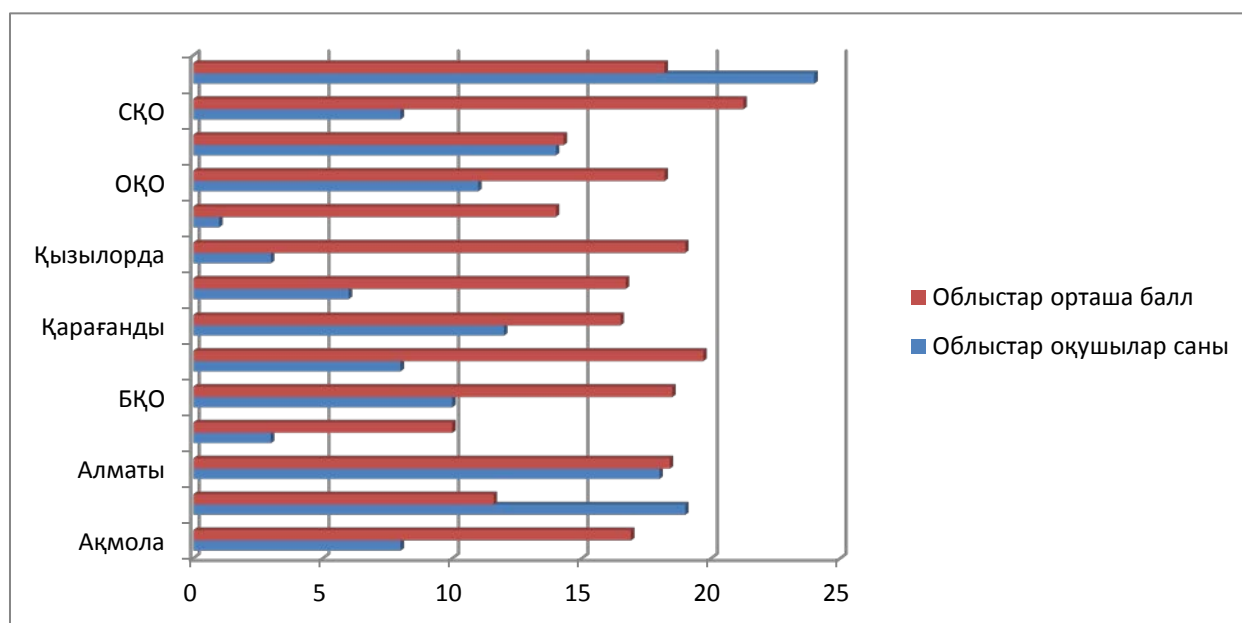

Таблица 18. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	8	16,9
Актюбинская	19	11,6
Алматинская	18	18,4
Атырауская	3	10
ВКО	24	18,2
Жамбылская	8	19,7
ЗКО	10	18,5
Карагандинская	12	16,5
Костанайская	6	16,7

Кызылординская	3	19
Мангыстауская	1	14
Павлодарская	14	14,3
СКО	8	21,25
ЮКО	11	18,2
РК	145	16,7

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Английский язык» приняло участие 262 (6,7%) выпускников. Средний балл по республике составил 19,03 балла, что на 2,33 балла выше, чем в 2015-2016 учебном году.

По данному предмету самый высокий средний балл по республике у выпускников Павлодарской (28,0) области. Результаты выше среднего показателя по республике продемонстрировали также выпускники пяти регионов.

Самый низкий средий балл по данному предмету у выпускников школ Атырауской (10,5) области.

Разница между максимальным и минимальным средними баллами составил 17,5 баллов (диаграмма 29).

Диаграмма 29. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2016-2017 учебный год

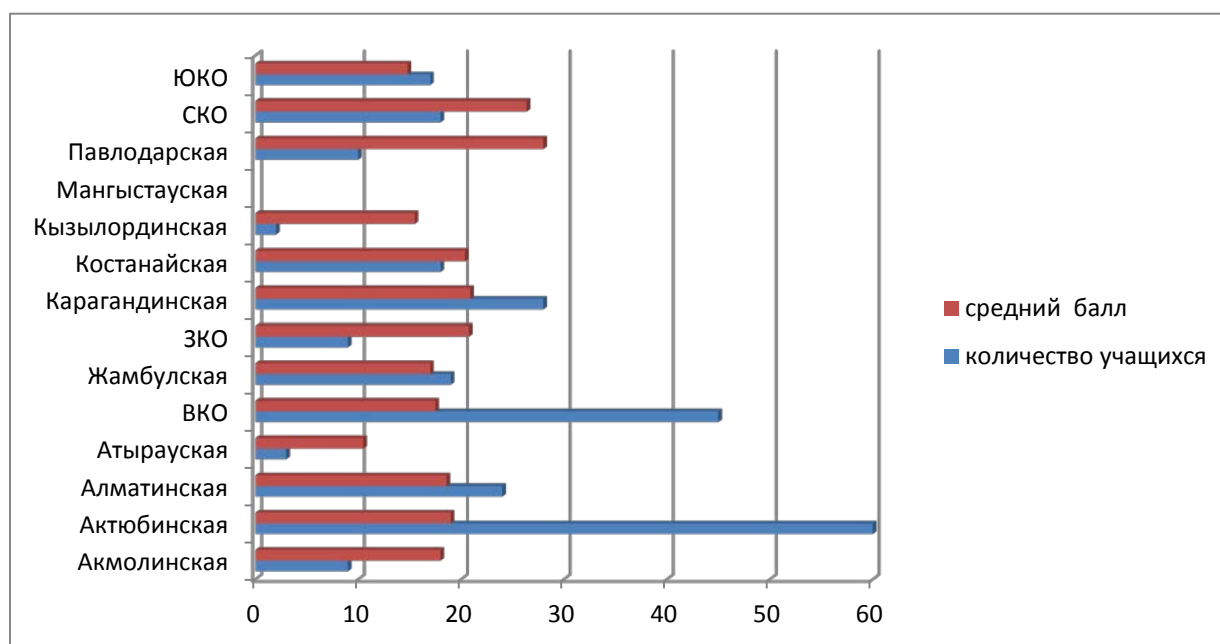

Таблица 19. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	9	18
Актюбинская	60	19
Алматинская	24	18,6

Атырауская	3	10,5
ВКО	45	17,5
Жамбылская	19	17
ЗКО	9	20,78
Карагандинская	28	20,9
Костанайская	18	20,4
Кызылординская	2	15,5
Мангыстауская		
Павлодарская	10	28
СКО	18	26,37
ЮКО	17	14,8
РК	262	19,03

По предмету «Всемирная история» в тестировании участвовало 273 (7,02%) выпускников. Средний балл по республике составил 15,1 балла. Выше среднего показателя по республике средний балл по данному предмету у выпускников школ шести регионов.

В разрезе регионов лучший результат наблюдается у выпускников школ Северо-Казахстанской (18,38) области.

Самый низкий показатель у выпускников Актюбинской (11,2) области.

Разрыв в значениях средних максимального и минимального баллов – 7,18 балла (диаграмма 30).

Диаграмма 30. Средний балл по предмету «Всемирная История» за 2015-2016 учебный год

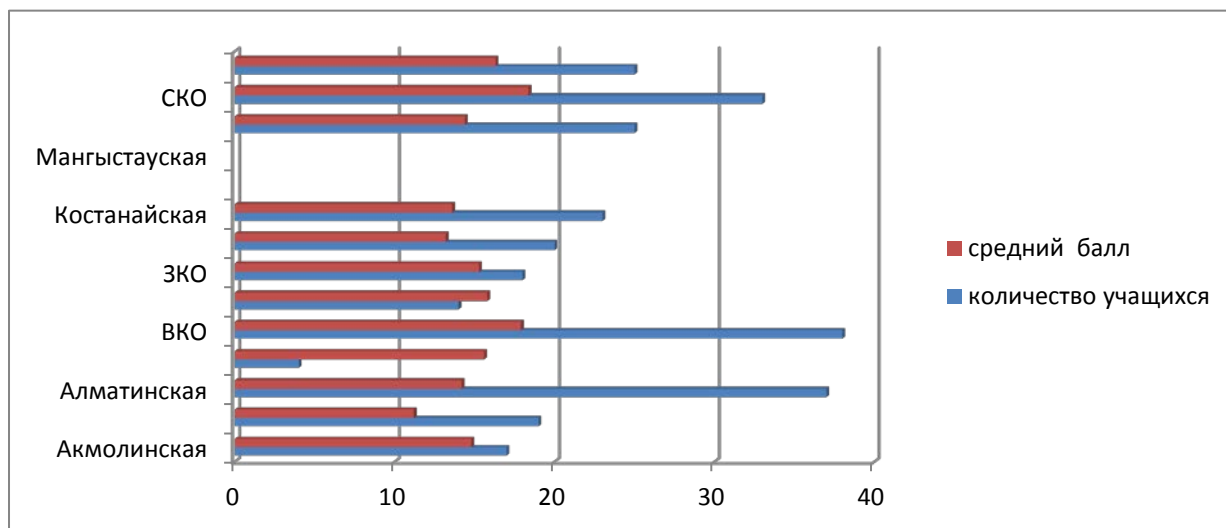

Таблица 20. Средний балл по предмету «Всемирная История» за 2015-2016 учебный год

Область	количество	средний
	учащихся	балл
Акмолинская	17	14,8
Актюбинская	19	11,2

Алматинская	37	14,2
Атырауская	4	15,6
ВКО	38	17,9
Жамбылская	14	15,8
ЗКО	18	15,28
Карагандинская	20	13,2
Костанайская	23	13,6
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	25	14,4
СКО	33	18,38
ЮКО	25	16,31
РК	273	15,1

В 2016-2017 учебном году по предмету «Всемирная История» в тестировании участвовало 683 (17,4%) выпускников. Средний балл по республике составил 16,6 балла, что на 1,5 балла выше, чем в 2015-2016 учебном году. Выше среднего показателя по республике средний балл по данному предмету у выпускников школ шести регионов.

В разрезе регионов лучший результат наблюдается у выпускников школ Павлодарской (22,3) области.

Самый низкий показатель у выпускников Мангыстауской (10,3) области.

Разрыв в значениях средних максимального и минимального баллов – 12,0 балла (диаграмма 31).

Диаграмма 31. Средний балл по предмету «Всемирная История» за 2016-2017 учебный год

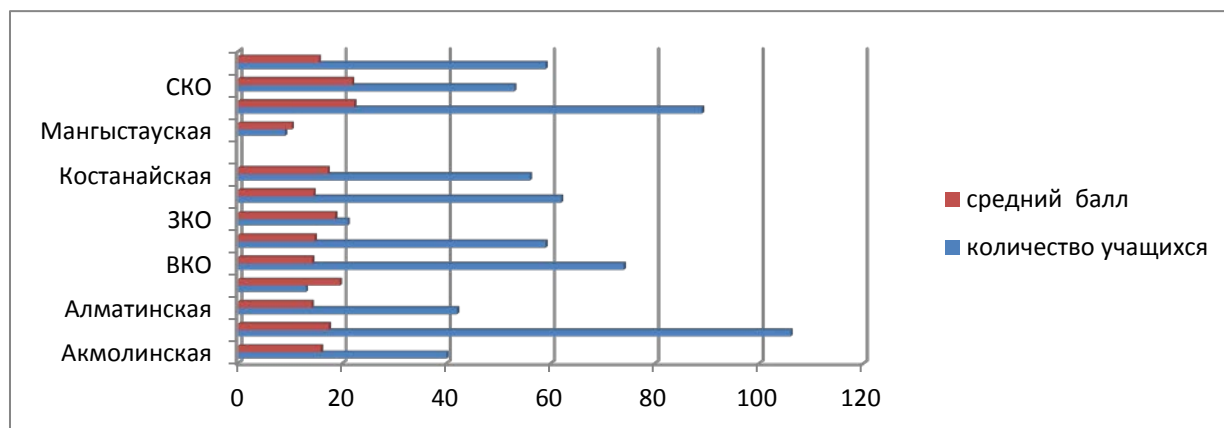

Таблица 21. Средний балл по предмету «Всемирная История» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	40	15,9
Актюбинская	106	17,4

Алматинская	42	14,1
Атырауская	13	19,5
ВКО	74	14,2
Жамбылская	59	14,7
ЗКО	21	18,62
Карагандинская	62	14,5
Костанайская	56	17,2
Кызылординская		
Мангыстауская	9	10,3
Павлодарская	89	22,3
СКО	53	21,88
ЮКО	59	15,5
РК	683	16,6

Анализ результатов ЕНТ в разрезе предметов по выбору школ с казахским языком обучения

В тестировании по предмету «Казахский язык и литература» приняли участие 1428 (82,4%) выпускников. Средний балл по республике составил 15,5 балла. Результаты выше среднего по республике продемонстрировали выпускники пяти регионов.

Самый высокий средний балл показали выпускники школ Западно-Казахстанской (19,02) области. Самый низкий средний балл по данному предмету у выпускников школ Актюбинской (9,2) области, что ниже максимального показателя среднего балла на 9,82 балла (диаграмма 32).

Диаграмма 32. Средний балл по предмету «Казахский язык и дитература» за 2015-2016 учебный год

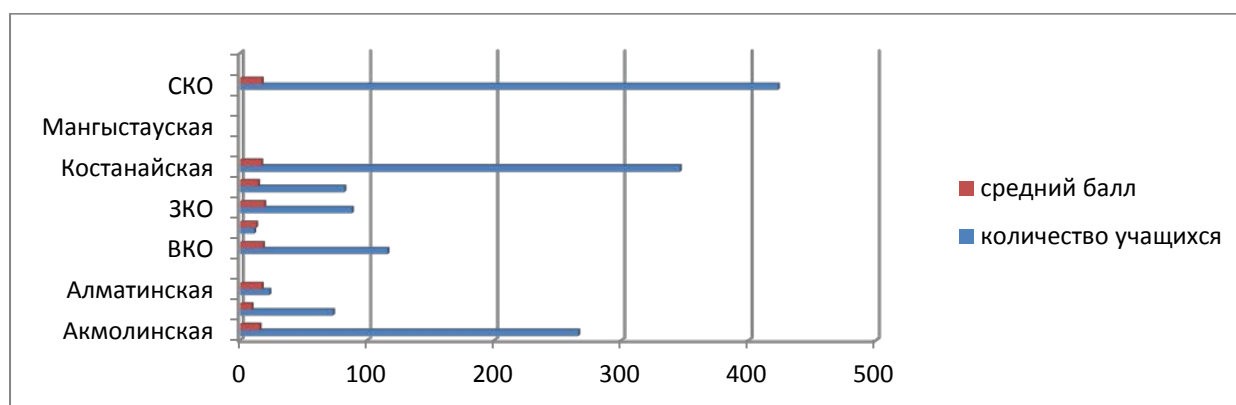

Таблица 22. Средний балл по предмету «Казахский язык и литература» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	266	15,4
Актюбинская	73	9,2
Алматинская	23	17,3

Атырауская		
ВКО	116	18
Жамбылская	11	12,6
ЗКО	88	19,02
Карагандинская	82	14,3
Костанайская	346	16,6
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская		
СКО	423	17,31
ЮКО		
РК	1428	15,5

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Казахский язык и литература» приняли участие 182 (14,8%) выпускников. Средний балл по республике составил 14,3 балла, что на 1,2 балла ниже, чем в 2015-2016 учебном году. Результаты выше среднего показателя по республике продемонстрировали выпускники всех регионов кроме Актюбинской области.

Самый высокий средний балл показали выпускники школ Алматинской (17,2) области. Самый низкий средний балл по данному предмету у выпускников школ Актюбинской (4,2) области, что ниже максимального показателя среднего балла на 13,0 баллов (диаграмма 33).

Диаграмма 33. Средний балл по предмету «Казахский язык и литература» за 2016-2017 учебный год

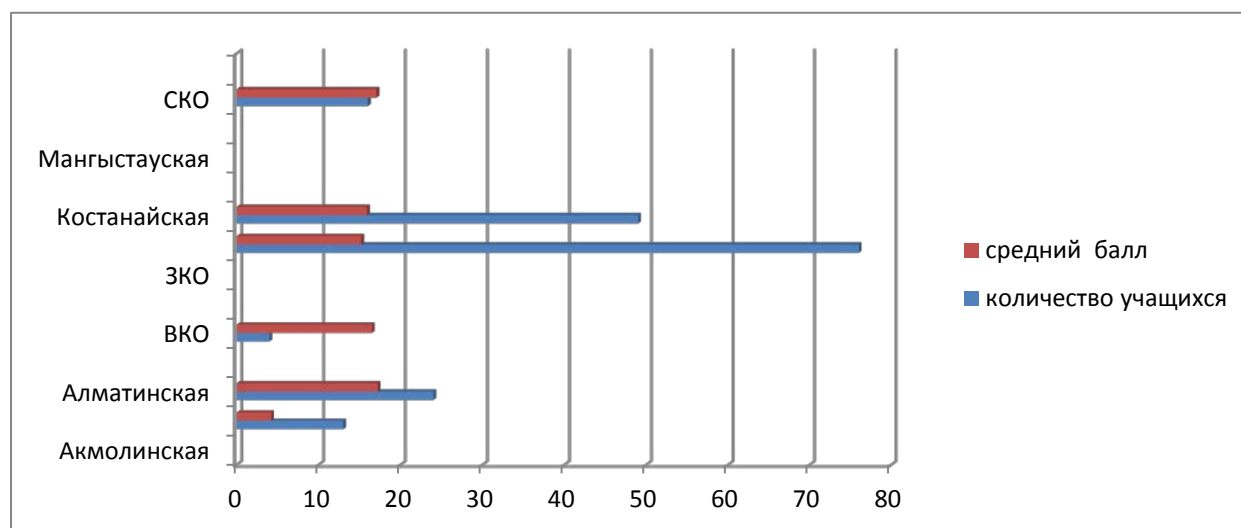

Таблица 23. Средний балл по предмету «Казахский язык и литература» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская		
Актюбинская	13	4,2

Алматинская	24	17,2
Атырауская		
ВКО	4	16,5
Жамбылская		
ЗКО		
Карагандинская	76	15,2
Костанайская	49	15,9
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская		
СКО	16	17,07
ЮКО		
РК	182	14,3

Количество участников тестирования по предмету «Русская литература» – 32 (1,85%) выпускников. Средний балл по данному предмету составил 14,7 балла. Результаты выше среднего по республике наблюдается в четырех регионах.

Лучшие результаты продемонстрировали выпускники школ Алматинской (22,0) области.

Самый низкий средний балл получен выпускниками Актюбинской (1,0) области.

Наблюдается значительная разница между максимальным и минимальным средними баллами по данному предмету – 21,0 баллов (диаграмма 34).

Диаграмма 34. Средний балл по предмету «Русская литература» за 2015-2016 учебный год

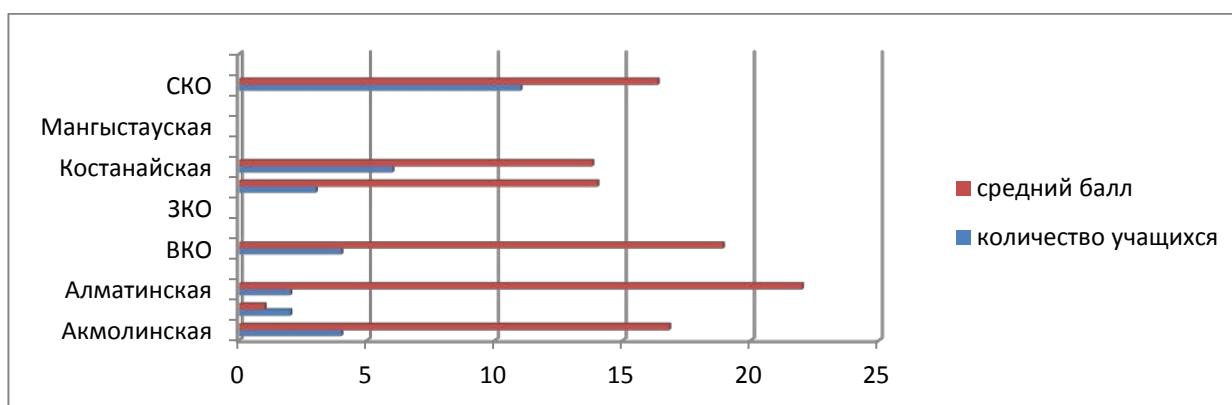

Таблица 24. Средний балл по предмету «Русская литература» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	4	16,8
Актюбинская	2	1
Алматинская	2	22

Атырауская		
ВКО	4	18,9
Жамбылская		
ЗКО		
Карагандинская	3	14
Костанайская	6	13,8
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская		
СКО	11	16,36
ЮКО		
РК	32	14,7

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Русская литература» приняло участие 66 (5,4%) выпускников. Средний балл по данному предмету составил 18,5 баллов, что на 3,8 баллов выше, чем в 2015-2016 учебном году. Результаты выше среднего по республике наблюдается в четырех регионах.

Лучшие результаты продемонстрировали выпускники школ Западно-Казахстанской (28,0) области.

Самый низкий средний балл получен выпускниками Жамбылской (1,4) области.

Очень большой разрыв между максимальным и минимальным средними баллами по данному предмету – 26,6 баллов (диаграмма 34).

Диаграмма 34. Средний балл по предмету «Русская литература» за 2016-2017 учебный год

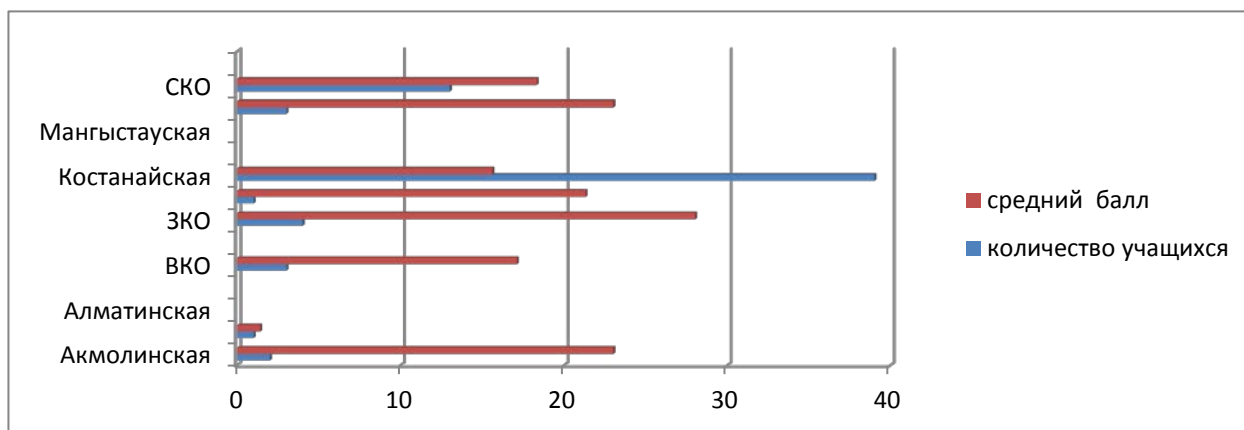

Таблица 24. Средний балл по предмету «Русская литература» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	2	23

Актюбинская	1	1,4
Алматинская		
Атырауская		
ВКО	3	17,1
Жамбылская		
ЗКО	4	28
Карагандинская	1	21,3
Костанайская	39	15,6
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	3	23
СКО	13	18,31
ЮКО		
РК	66	18,5

В тестировании по предмету «Английский язык» приняли участие 64 (3,7%) выпускников. Средний балл по республике составил 17,44 балла. Выше среднего показателя по республике средний балл по данному предмету у выпускников школ шести регионов.

В разрезе регионов лучший результат наблюдается у выпускников школ Восточно-Казахстанской (22,4) области.

Самый низкий показатель у выпускников Актюбинской (2,1) области.

Разрыв в значениях средних максимального и минимального баллов – 20,3 балла (диаграмма 35).

Диаграмма 35. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2015-2016 учебный год

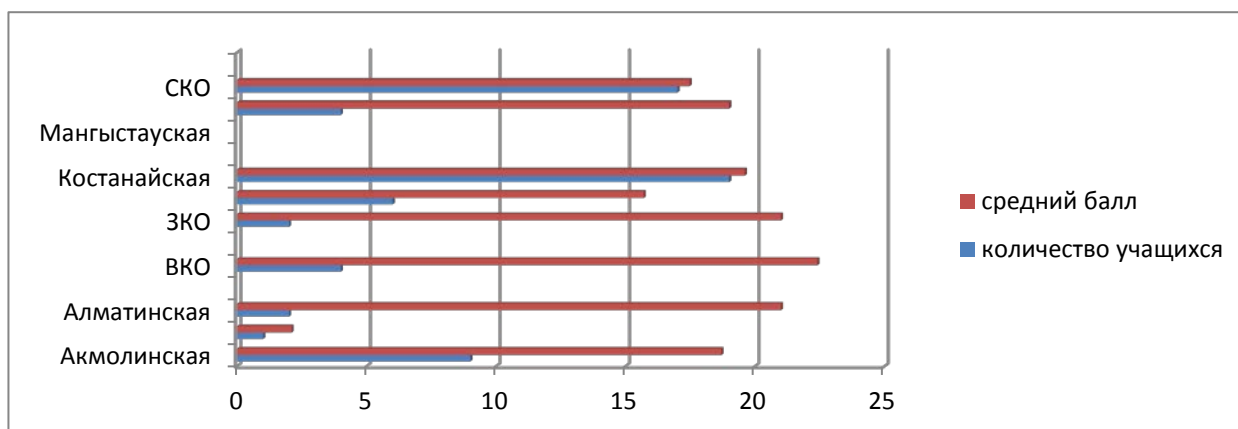

Таблица 25. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	9	18,7
Актюбинская	1	2,1

Алматинская	2	21
Атырауская		
ВКО	4	22,4
Жамбылская		
ЗКО	2	21
Карагандинская	6	15,7
Костанайская	19	19,6
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	4	19
СКО	17	17,47
ЮКО		
РК	64	17,44

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Английский язык» приняли участие 80 (6,5%) выпускников. Средний балл по республике составил 19,2 балла, что на 2,76 баллов выше, чем в 2015-2016 учебном году. Выше среднего показателя по республике средний балл по данному предмету у выпускников школ пяти регионов.

В разрезе регионов лучший результат наблюдается у выпускников школ Павлодарской (26,0) области.

Самый низкий показатель у выпускников Актыбинской (7,2) области.

Разрыв в значениях средних максимального и минимального баллов – 18,8 балла (диаграмма 36).

Диаграмма 36. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2016-2017 учебный год

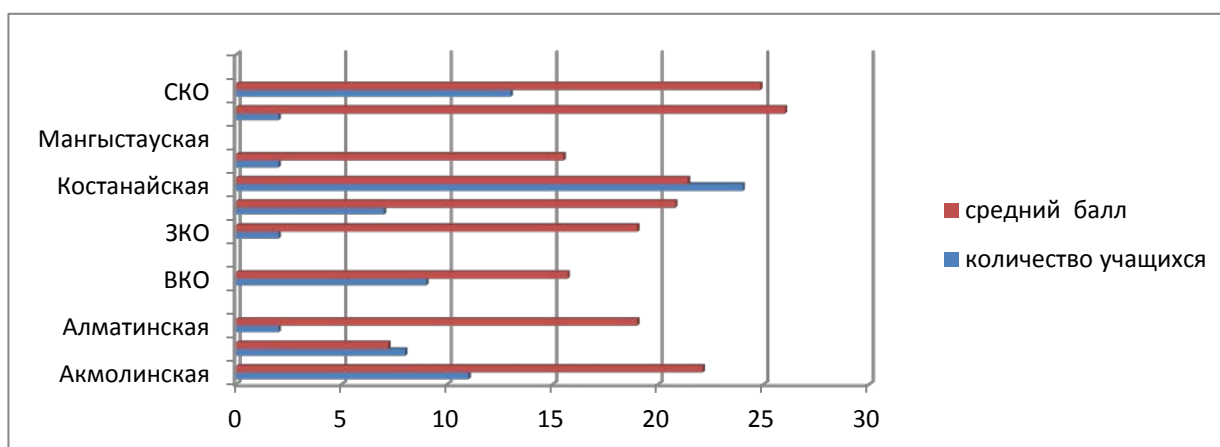

Таблица 26. Средний балл по предмету «Английский язык» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	11	22,1
Актыбинская	8	7,2

Алматинская	2	19
Атырауская		
ВКО	9	15,7
Жамбылская		
ЗКО	2	19
Карагандинская	7	20,8
Костанайская	24	21,4
Кызылординская	2	15,5
Мангыстауская		
Павлодарская	2	26
СКО	13	24,83
ЮКО		
РК	80	19,2

В тестировании по предмету «Всемирная история» участвовало 152 (8,7%) выпускников. Средний балл по республике составил 14,0 баллов. Результаты выше среднего показателя по республике продемонстрировали выпускники школ восьми регионов.

Самый высокий средний балл показали выпускники школ Южно-Казахстанской (16,31) и Павлодарской (16,3) областей.

Самый низкий средний балл у выпускников школ Актюбинской (3,8) области.

Разница между самым высоким и самым низким средними баллами составила 12,51 баллов (диаграмма 37).

Диаграмма 37. Средний балл по предмету «Всемирная история» за 2015-2016 учебный год

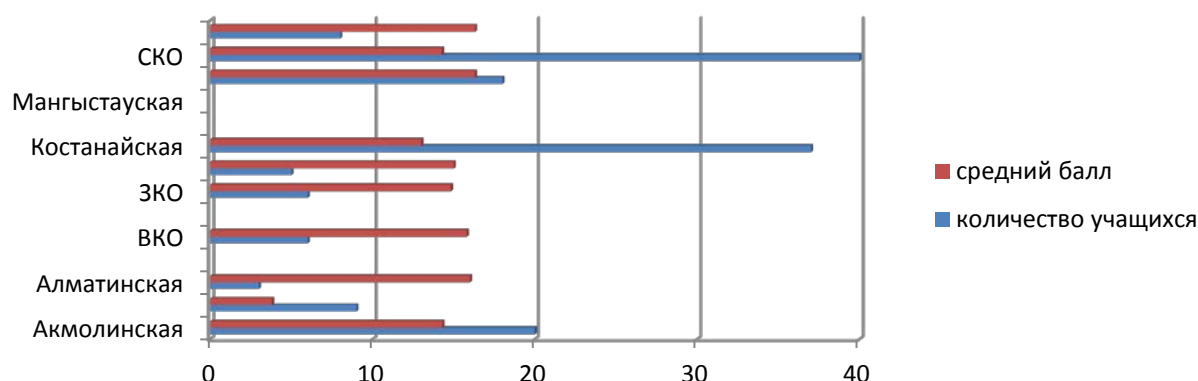

Таблица 27. Средний балл по предмету «Всемирная история» за 2015-2016 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	20	14,3
Актюбинская	9	3,8

Алматинская	3	16
Атырауская		
ВКО	6	15,8
Жамбылская		
ЗКО	6	14,83
Карагандинская	5	15
Костанайская	37	13
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	18	16,3
СКО	40	14,27
ЮКО	8	16,31
РК	152	14,0

В 2016-2017 учебном году в тестировании по предмету «Всемирная история» участвовало 124 (10,1%) выпускников. Средний балл по республике составил 14,7 баллов, что на 0,7 баллов выше, чем в 2015-2016 учебном году. Результаты выше среднего показателя по республике продемонстрировали выпускники школ шести регионов.

Самый высокий средний балл показали выпускники школ Павлодарской (18,7) области.

Самый низкий средний балл у выпускников школ Актюбинской (5,1) области.

Разница между самым высоким и самым низким средними баллами составила 13,6 баллов (диаграмма 38).

Диаграмма 38. Средний балл по предмету «Всемирная история» за 2016-2017 учебный год

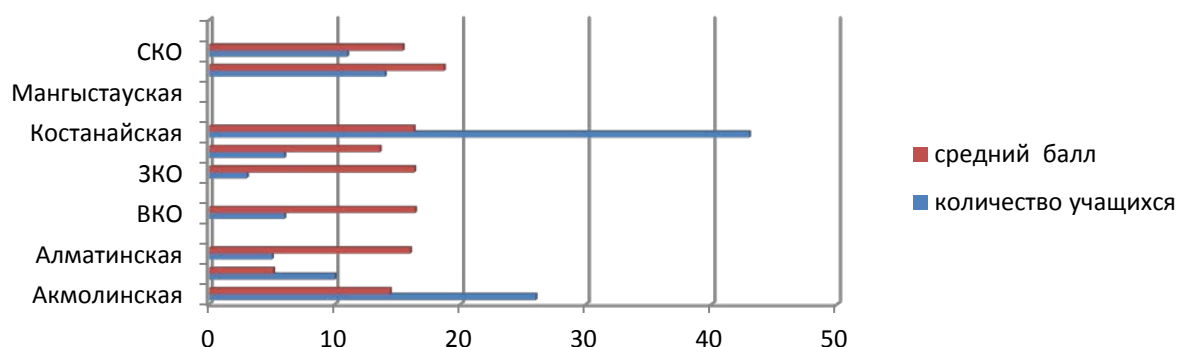

Таблица 28. Средний балл по предмету «Всемирная история» за 2016-2017 учебный год

Область	количество учащихся	средний балл
Акмолинская	26	14,4
Актыбинская	10	5,1

Алматинская	5	16
Атырауская		
ВКО	6	16,4
Жамбылская		
ЗКО	3	16,33
Карагандинская	6	13,6
Костанайская	43	16,3
Кызылординская		
Мангыстауская		
Павлодарская	14	18,7
СКО	11	15,43
ЮКО		
РК	124	14,7

Анализ результатов ЕНТ в разрезе учебных предметов *по выбору* показывает улучшение среднего балла по всем учебным дисциплинам кроме предмета «Русский язык и литература» в школах с казахским языком обучения и предмета «Казахский язык и литература» в школах с русским языком обучения. По данным предметам произошло снижение среднего балла соответственно на 0,5 и 1,2 баллов по сравнению с результатами прошлого года (диаграмма 39).

Диаграмма 39. Динамика результатов ЕНТ (предметы по выбору)

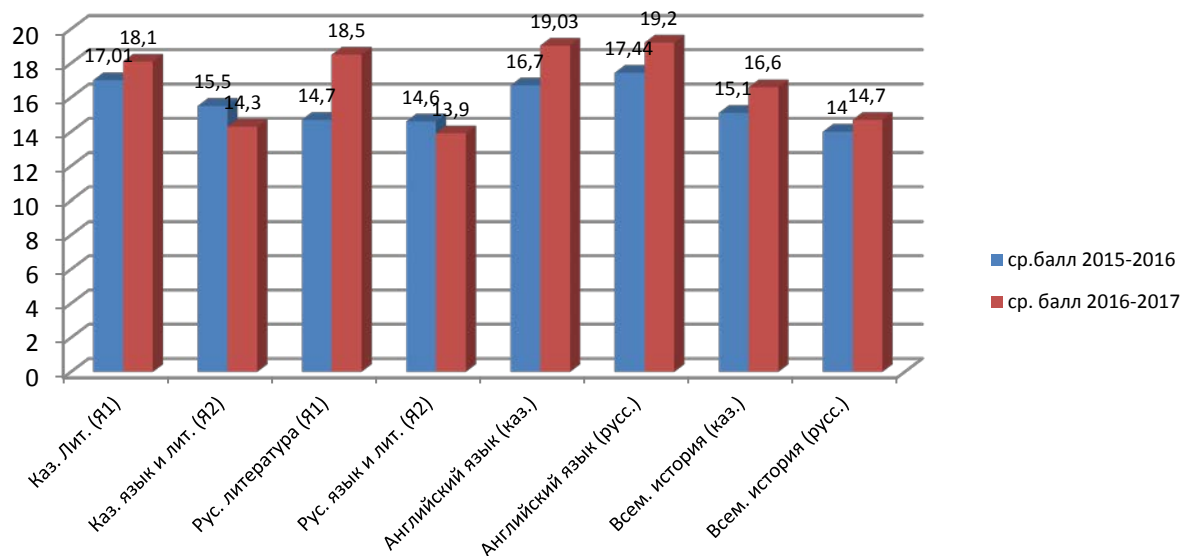

Таблица 29. Результаты ЕНТ МКШ (предметы по выбору)

ПРЕДМЕТ	СРЕДНИЙ БАЛЛ 2015-2016	СРЕДНИЙ БАЛЛ 2016-2017	ДИНАМИКА
Казахская литература (Я1)	17,01	18,1	+1,09
Казахский язык и литература (Я2)	15,5	14,3	-1,2
Русская литература (Я1)	14,7	18,5	+3,8

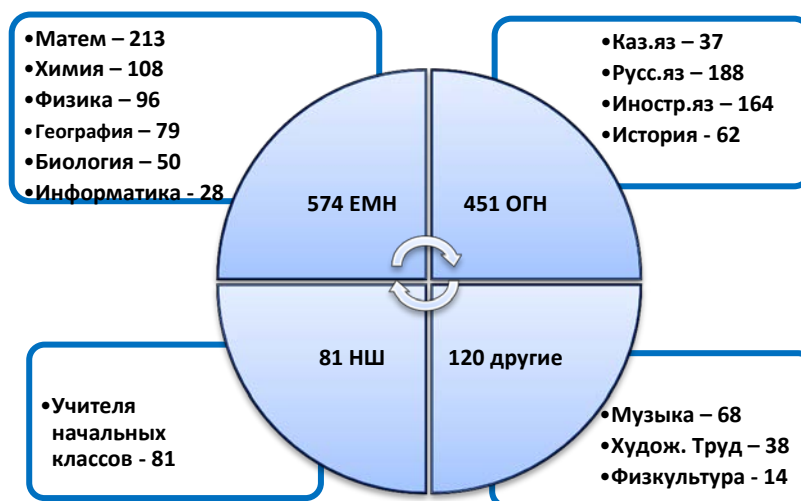

Русский язык и литература (Я2)	14,6	13,9	-0,5
Английский язык (каз.)	16,7	19,03	+2,33
Английский язык (русс.)	17,44	19,2	+2,76
Всемирная история (каз.)	15,1	16,6	+1,5
Всемирная история (русс.)	14,0	14,7	+0,7

Одним из главных факторов успешности обучения детей является качество педагогического состава организации образования. По данным НОБД в МКШ работают 51 844 учителей, без учета совместителей (16 %). Потребность в кадрах в МКШ на сегодняшний день покрывается за счет совместителей и составляет 53 578 учителей. Средний возраст учителей МКШ по республике 39,6 лет, молодых специалистов среди них 3 971 человек (7,5 % от числа педагогов МКШ). Высшую категорию имеют 6 295 учителей, первую категорию – 17 549, вторую категорию – 14 925, без категории работают 14 809 учителей.

Потребность в кадрах по сравнению с 2015 годом вырос в 3 раза и составляет 1226 педагогов. Потребность в педагогах естественно-математических дисциплин 574 кадровых единиц и составляет 46,8 % от общего числа дефицита специалистов. Потребность в педагогах общественно-гуманитарного направления в МКШ на 123 учителей меньше, и составляет 451 единицу.

Диаграмма 40. Сведения о потребности в педагогах по предметам в 2017-2018 учебном году

Доля педагогов имеющих высшую категорию из числа педагогов МКШ составляет в среднем 11,7 %. В 6-ти областях республики (Акмолинской, Актюбинской, Атырауской, ЗКО, Кызылординской, Мангыстауской) доля учителей имеющих высшую квалификационную категорию составляет меньше 10 %.

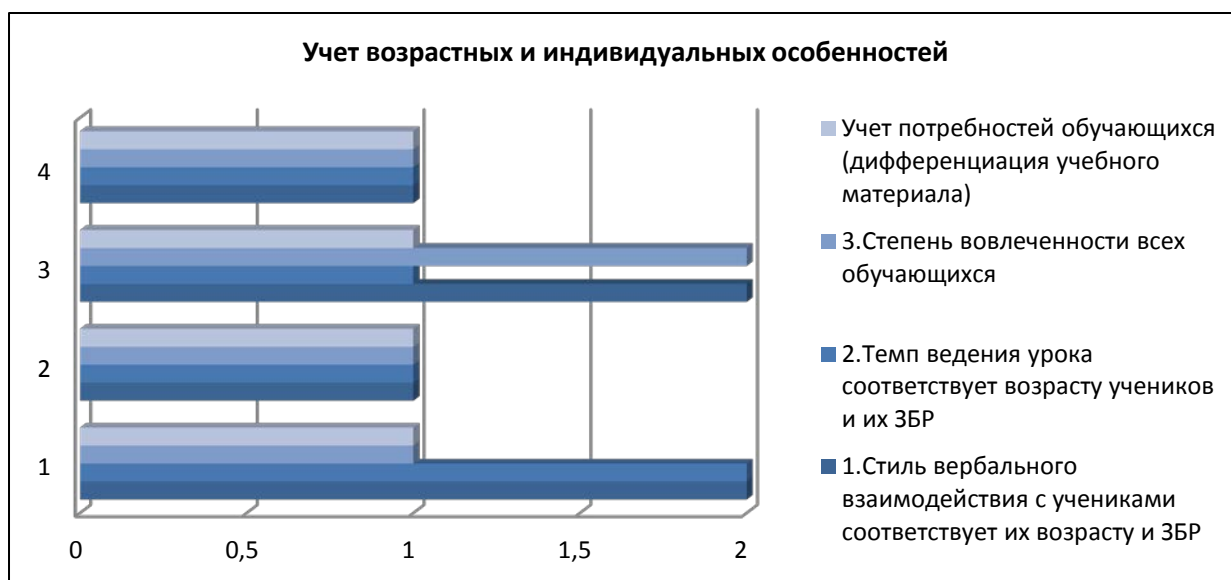
Сотрудниками Академии проведен мониторинг апробации в 3-х классах пилотных школ и мониторинг внедрения ГОСО во 2-х, 5-х и 7-х классах общеобразовательных школ республики.

В ходе мониторинга были посещены уроки во 2-х, 5-х и 7-х классах и проведены беседы фокусной группы с администрацией школы, с учителями и родителями.

По итогам посещения уроков по предметам ОГН в 5,7 классах можно сделать вывод, что учителя больше проводят занятия в традиционной форме обучения. Кроме этого, наблюдается неуверенность и недостаточность опыта у учителей. Учителя используют на уроках активные методы работы, но они зачастую не эффективно.

Уровень организации групповой работы низкое, не рационально используются различные формы организации обучения. Следует отметить, что не всегда учитываются индивидуальные потребности обучающихся, не подбираются дифференцированные задания с учетом зоны ближайшего развития обучающегося. Учителям основного среднего уровня, работающим в 5-х и 7-х классах, требуется методическая поддержка и практическая помощь. Неуверенность учителей и бессистемное применение на уроках новых подходов отрицательно влияет на учебную мотивацию обучающихся. Учителя на уроке не укладываются в 40 минут, необходимо рационально распределять и эффективно использовать урочное время (диаграмма 41).

Диаграмма 41. Учет возрастных и индивидуальных особенностей обучающихся

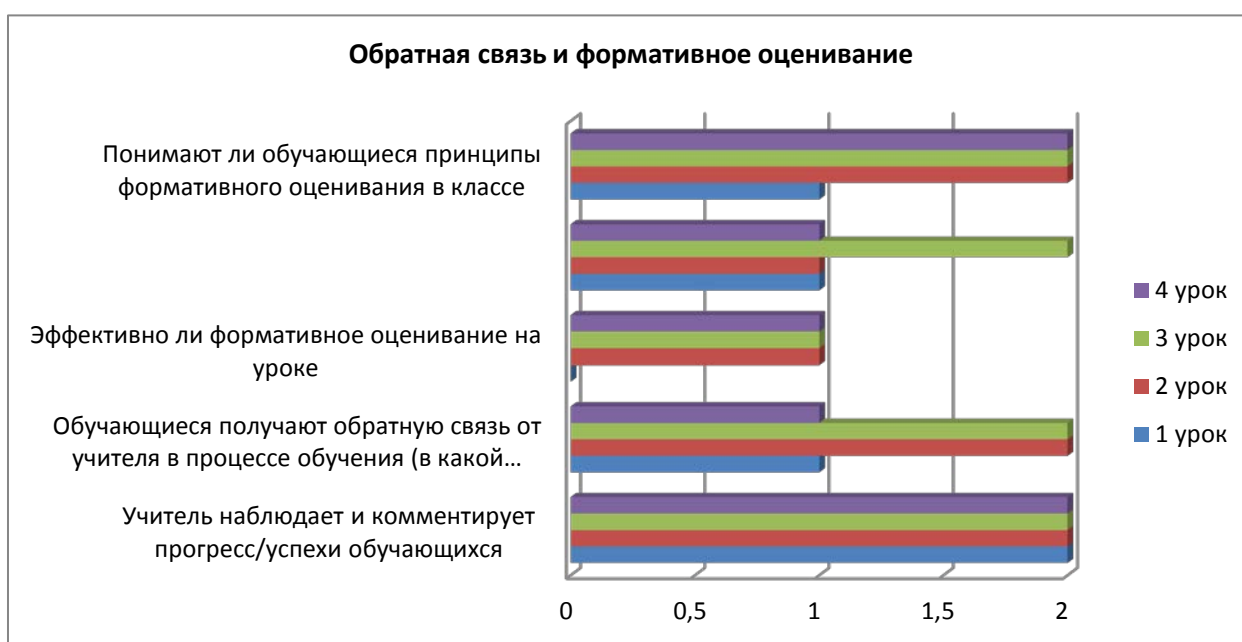

Обучающиеся получают обратную связь от учителя в процессе обучения в форме комментариев ответа или выполненного задания в основном во второй половине урока. Обучающиеся понимают принципы формативного оценивания. Учителя стараются использовать виды формативного оценивания так, чтобы не занимало много времени на уроке и тем самым поверхностно относятся к результатам учебных достижений детей на уроке. Во время урока учителями

были применены сигнальные карточки, словесная оценка, обобщение ответа детей, упражнения на проверку, самооценивание, взаимооценивание.

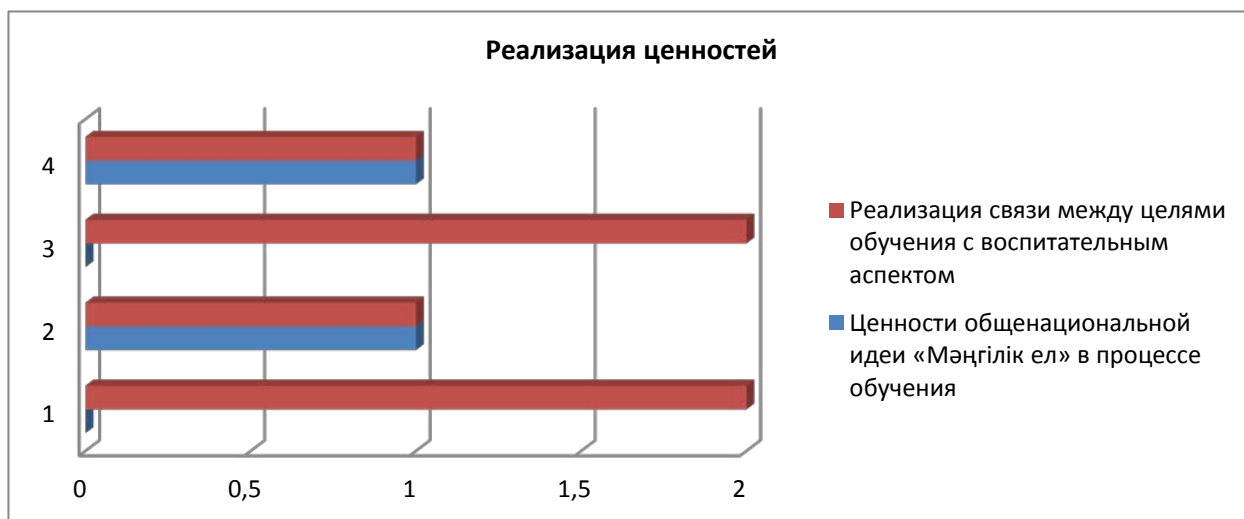
Дети по разному относятся к критериальной форме оценивания, на уроке заметно, что они еще не привыкли к этой методике. Традиционно используемые действия детям привычнее. Например, они хорошо выполняли самооценку и взаимооценивание во время урока. Как стало известно из беседы с родителями, некоторыми учителями была нарушена технология проведения суммативного оценивания обучающихся, содержание заданий суммативных работ не соответствовали пройденному материалу, что вызвала тревогу и волнение у детей, привело к снижению итоговых оценок обучающихся за раздел и за четверть.

Диаграмма 42. Обратная связь и формативное оценивание

В процессе обучения не достаточно раскрываются ценности общенациональной идеи «Мәңгілік ел». Учителя на уроках мало пользуются ресурсами и дополнительными материалами, текстами для раскрытия ценности идеи «Мәңгілік ел». Слабо охватывается на уроках реализация связи между целями обучения с воспитательным аспектом (диаграмма 43).

Диаграмма 43. Реализация ценностей

Мониторинговые исследования показали, что уровень профессионализма учителей 3 классов пилотных школ в условиях обновления содержания образования выше, чем у учителей 5,7 классов, обучающихся по новым ГОСО, учебным программам и УМК. Это объясняется тем, что трехлетний опыт работы учителей в ходе апробации новых учебных программ дал положительные результаты.

Как показывает анализ текущего состояния МКШ, качество знаний обучающихся по предметам общественно-гуманитарного направления в основной школе постепенно снижается и в старших классах МКШ показатели успешности детей низкие. На данном этапе очень важно уделять особое внимание к качеству организации учебного процесса в МКШ, т.к. в связи обновлением содержания образования, на сегодняшний день меняются подходы к обучению в школе.

Низкие показатели участия обучающихся МКШ на ежегодных предметных олимпиадах и проектных работах школьников по ОГН на уровнях республики и международного значения (5-6%) еще раз показывают необходимость очень серьезного подхода к выявлению способностей и интересов детей для дальнейшего планирования более дифференцированного и индивидуализированного обучения, направленного на углубление их знаний, т.к. малая наполняемость классов МКШ преимущество, а не недостаток для организации результативной учебной деятельности.

По итогам анализа качества знаний обучающихся по предметам ОГН можно предположить, что при переходе из начального уровня в основное среднее звено теряется преемственность, которую можно было бы устранить, при сотрудничестве учителя начальных классов, выпускающих 4 классы, и предметников 5-го класса хотя бы на одну четверть. Взаимопосещение уроков, обсуждение направления работы на совместном заседании методических объединений также являются важными первостепенными условиями для дальнейшего правильного планирования работ по углубленному изучению предметов в основной школе.

Для определения направления и содержания углубленного изучения предметов ОГН, необходимо провести предварительное диагностирование потребности обучающихся в углубленном изучении определенного предмета или курса, на основе которого будет разрабатываться рабочая учебная программа.

Проведенный анализ позволяет выделить следующие педагогические условия эффективной организации процесса развития интереса к углубленному изучению предметов ОГН у обучающихся МКШ:

1) использование знаний накопленных в начальной школе на последующих этапах углубленного изучения предмета. Данное педагогическое условие соответствует требованиям преемственности в системе образования (учитывать при планировании).

2) своевременное выявление склонности и способности обучающегося в определенной области знаний, позволяющее разработать соответствующую технологическую карту развития учащихся, диагностика интересов учащихся, особенностей развития личности и определение их соответствия специфике и требованиям педагогической деятельности. Данное условие обусловлено, прежде всего, тем, что для эффективной деятельности педагогов необходимо устранить причины, не позволяющие разрабатывать качественные рабочие планы, имеющие точечные предназначения.

3) развитие соответствующих ценностных представлений у обучающихся, развитие гуманистических ценностных ориентаций личности (аксеологизация), определяющих его отношение к миру, к своей деятельности, к самому себе как человеку. Учащийся постоянно находится в ситуации мировоззренческой оценки происходящих событий, постановки задач, поиска и принятия решений и их реализации.

4) реализация индивидуальных «образовательных траекторий» обучающихся в углубленном обучении. Индивидуальная образовательная траектория в данном случае – это персональный путь творческой реализации личностного потенциала каждого обучающегося в углублении своих знаний. Можно выделить основные элементы индивидуальной образовательной траектории: смысл деятельности, постановка личных целей, план деятельности и его реализация, достижение результата, рефлексия, оценка, корректировка и переоценка целей.

По итогам анализа можно выделить основные направления работы для организации углубленного изучения предметов ОГН в условиях МКШ:

- усиление содержания учебных программ языковых предметов в начальной и основной школах на основе самостоятельной работы учащихся;
- разработка учебных заданий с учетом реальных жизненных ситуаций, а также увеличение количества заданий, моделирующих конкретные практические ситуации;
- обеспечение большого разнообразия учебных программ, предоставляющих обучающимся МКШ широкий выбор образовательных траекторий;

- способствовать установлению равного доступа к полноценному образованию разным категориям обучающихся в соответствии с их способностями, индивидуальными склонностями и потребностями;
- расширение возможности социализации обучающихся МКШ, через разработку социально –образовательных проектов;
- подготовка обучающихся старших классов МКШ к выпускным экзаменам и ЕНТ;
- углубленное изучение профилирующих предметов.

2. Методические рекомендации по углубленному изучению предметов общественно-гуманитарного цикла в условиях малокомплектных школ

Современные инновации в экономике, изменения на рынке труда обуславливают необходимость владения такими навыками, которые в совокупности позволяют обучающимся анализировать и оценивать ситуацию и информацию для решения задач, творчески использовать имеющиеся знания и опыт для синтеза новой идеи и информации. Актуальными становятся такие личностные качества, как инициативность, любознательность, готовность к изменениям, коммуникабельность.

В условиях малокомплектной школы развитие личностных качеств в единстве с широкими навыками общественно-гуманитарного направления, привитие духовных ценностей, призванных стать устойчивыми личностными ориентирами обучающегося, требуют усиленную дополнительную работу в ходе организации учебной деятельности и в процессе обучения.

Выстроенная система целей обучения, являющаяся основой развития таких навыков широкого спектра по языковым предметам, как:

- функциональное и творческое применение знаний,
- критическое мышление,
- проведение исследовательских работ,
- использование информационно-коммуникационных технологий,
- применение различных способов коммуникации,
- умение работать в группе и индивидуально,
- решение проблем и принятие решений, в условиях малокомплектной

школы, обязывает педагога тщательно отбирать подходящие методы обучения и форм организации учебного процесса в связи с малым контингентом обучающихся в них и наличием совмещенных классов.

При разработке рабочих учебных планов по углубленному изучению предметов общественно-гуманитарного направления в условиях малокомплектных школ необходимо учитывать, что учебные программы обновленного содержания образования разработаны на основе принципа «спиральности». Согласно данным учебным программам большинство целей обучения и тем по истечении определенных академических периодов обучения рассматриваются вновь с постепенным углублением, усложнением и наращиванием объема знаний и навыков по ним. Следовательно, рекомендуется предварительно ознакомиться с полным содержанием учебных программ во избежание дублирования тем и повторения материала имеющегося в программе. Следует проанализировать успеваемость и качество знаний обучающихся в школе (можно изучить проблемы отдельно взятого класса) по предметам ОГН в целях выявления проблем и затруднений в обучении.

Использование интерактивных методов обучения, которые создают предпосылки для сотрудничества всех участников образовательного процесса, диалоговых и рефлексивных технологий, которые сочетаются с организацией проектной и исследовательской деятельности обучающихся, помогут в тесной связи с предметом успешно организовать факультативные, элективные курсы

по углубленному изучению предметов ОГН. В условиях малокомплектной школы инновационные подходы к организации образовательного процесса при углубленном изучении предметов ОГН, предполагающем активный обмен знаниями, идеями, способами деятельности, также можно реализовать в разновозрастной группе обучающихся.

Целью обучения языковых предметов является формирование навыков аудирования (слушания), говорения, чтения и письма в соответствии с правилами речевого этикета и нормами употребления языковых единиц в речевой деятельности, ориентированной на ситуацию общения.

Важными условиями для дальнейшего углубленного изучения предметов ОГН являются формирование и развитие навыков логического мышления на начальном уровне образования, направленные на анализ, синтез, оценивание, интерпретацию полученной информации, поискового, ознакомительного, исследовательского чтения, составления диалога и монолога по прочитанной информации.

На уровне начальной школы изучение языковых предметов способствует:

- развитию коммуникативных навыков в устной и письменной речи;
- развитию связной речи (монолог, диалог, беседа);
- развитию осознанного, правильного, беглого, выразительного чтения;
- развитию творческого воображения;
- формированию общечеловеческих ценностей;
- становлению мировоззрения;
- развитию навыков ориентации в различных ситуациях общения;
- развитию личности ребенка средствами искусства слова;
- приобщению к духовному опыту человечества;
- формированию в процессе читательской деятельности навыков функциональной грамотности младших школьников.

С учетом единых требований к полнокомплектным классам и к совмещенным классам, формирование читателя-школьника, способного к творческой деятельности, требует выделения в качестве ведущего элемента содержания литературного образования на этапе обучения в начальной школе. А также следует выбрать системы читательских и речевых умений, призванной обеспечить полноценное общение с текстом, продуктивную речевую деятельность возможности для общения, обучения, дать ребенку опыт творчества. Через литературное чтение обучающиеся получают знания о мире и человечестве в целом, осознают ценность языка и литературного наследия Казахстана и других народов мира, что способствует социализации личности.

В основной школе обучение языковым предметам предусматривает развитие творческой, активной личности путем формирования коммуникативных навыков, умение владеть в ситуациях общения, стилистических ресурсах, основных нормах литературного языка (орфоэпических, орфографических, лексических и грамматических) и правилах речевого этикета. Грамматический материал изучается в контексте лексических тем на основе текстов художественных произведений.

Воспитание сознательного отношения к языку как средству общения, источнику знаний, духовно-нравственной ценности, как к языковому капиталу, способствует успешной социализации в обществе.

Рекомендуется уделять особое внимание формированию навыков критического анализа, сравнения, обобщения, умения устанавливать аналогии и причинно-следственные связи, классифицировать явления, строить логические и критические рассуждения, умозаключения. Именно эти навыки позволяют глубоко проанализировать произведения различных жанров, обобщать информацию, сделать выводы на основе анализа произведений при углубленном изучении предметов ОГН.

Исторические знания, являющиеся важной составляющей учебно-воспитательного процесса предметов ОГН, способствуют решению задач становления личности, гражданина и патриота. Формирование у обучающихся исторического сознания, привитие национальных и общечеловеческих ценностей, развитие исследовательских, мыслительных, коммуникативных навыков способствуют успешной реализации углубленного изучения истории. В малокомплектной школе, в целях повышения мотивации обучающихся рекомендуются более широкие интересные темы, заслуживающие углубленного теоретического и практического изучения, планировать внеклассные мероприятия между классами и между школами. Это способствует развитию их творческих способностей, развитию навыков аргументированного суждения на основе анализа исторических фактов, развитию навыков проведения исторического исследования, совершенствованию умений ясно выражать свои мысли в устной и письменной форме, работать в команде, использовать информацию из различных источников, включая публикации и электронные средства.

Вместе с тем, при ограничении тематики небольшим числом вопросов связь её содержания с основным предметом может оказаться слабой. Чтобы подобные ситуации не приводили к потере интереса обучающихся к занятиям, необходимо придерживаться принципа тесной связи курсов углубленного изучения с основным курсом. Не вдаваясь в подробное описание курсов углубленного изучения предметов ОГН, можно дать их общую характеристику:

Систематическая работа по развитию устной и письменной речи школьников начинается с первых дней пребывания в школе, ставя своей целью раскрытие творческой инициативы, пробуждение интереса к языку на основе собственных наблюдений, впечатлений, т.е. формирование мотивации к учению. Анализ научной литературы и лучший опыт педагогов-практиков показывает, что основными условиями успешного формирования языковых, лингвистических, культуроведческих, коммуникативных компетенций на начальном этапе обучения могут быть:

- потребность в высказывании, повышение речевой мотивации, желание выразить свои мысли и чувства;
- наличие содержательной основы для высказывания, когда ребенок не только хочет говорить, но и может о чем-то сказать;
- освоение детьми языковых средств, необходимых для создания конкретного текста, выработка у них умения отбирать и использовать эти средства в зависимости от ситуации общения.

Важную роль при этом играет и процесс обучения, и место ученика в этом процессе, его эмоциональный комфорт, и необходимость построения системы обучения с учетом индивидуальных возможностей каждого обучающегося в условиях малокомплектной школы. При организации углубленного изучения предметов ОГН необходимо тщательно отбирать ресурсы с учетом трудностей усвоения и сложности самостоятельного их применения в нестандартных ситуациях, использование заданий на дифференциацию внешне сходных явлений, на классификацию изученного.

ҚАЗАҚ ТІЛІ

Жаңартылған білім мазмұны ШЖМ жағдайында әртүрлі жастағы білім алушылардың нәтижеге қол жеткізуі үшін оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда ерекше дамытушы педагогикалық орта құруды талап етеді, оның негізінде біріктірілген сынып білім алушыларының өзара тиімді оқу іс-қимылдарын және балалардың өз білімін жетілдіру идеясын жүзеге асыруға болады. Шағын жинақты мектеп өзінің білім беру әрекетінде келесі ұстанымдар мен тәсілдерді басшылыққа алады:

- білім алушылардың әртүрлі жаста екендігін ескеру;
- бір пәндік және бір тақырыптық ұстанымдарға негізделген кіріктіре оқыту сабақтарын ұйымдастыру;
- біріктірілген сыныптар үшін өзгермелі сабақ кестесін құрастыру;
- даралап және саралап оқыту;
- оқу процесінің технологиясы мен мазмұнын бейімдеу және вариативтілігі;
- білім алушылардың өздігінен білім алу қабілетін дамыту;
- тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруда мәдени орталықтардан шалғай орналасқандығын ескеру;
- білім алушылардың оқу барысындағы бір-біріне өзара көмектесуі және ынтымақтастығы.

Өз кезегінде, түрлі жастағы топтарда сабақты ұйымдастыру келесі қағидаттарға негізделеді:

– түрлі жастағы білім алушыларды оқыту құралдарын, оқыту мазмұнын, тапсырмаларды кіріктіру және саралау;

– өзара оқыту;

– әртүрлі жастағы білім алушылардың өзара оқу іс-әрекеттерін басқару;

– балалардың психологиялық қорғанысын қамтамасыз ету;

– білім алушылар құрамының жас ерекшеліктік ауқымын оңтайландыру.

Білім алушылардың тиімді өзара әрекеттестігі үшін кеңес берілетін жас ерекшелік ауқымы – 3-4 жастан артық емес.

ШЖМ жағдайында біріктірілген сыныптарда жаңартылған оқу бағдарламасымен оқытуда сапалы білім беруге қол жеткізу, оқушының бойында жан-жақты оқу дағдыларын қалыптастыру педагогтың зор еңбегін талап ететін қиын жұмыс. Себебі, көбіне шығармашылық деңгейде берілген, талабы жоғары ауқымды тақырыптарды толық сынып комплектісіндегі мұғалім барлық сабақ барысына жоспарласа, біріктірілген сыныпта сол уақыт ішінде тағы сондай келесі сыныптың материалын қамту қажет.

4-сыныптан 5-сыныпқа көшкен оқушылардың жазу сауаттылығы мен сөйлеу дағдысының қалыптасуы ортаңғы буында жаңа оқу бағдарламасына көшкен 5-сыныптағы білім мазмұнына ілесуі үшін, оның қолданыстағы білім беру бағдарламасы ерекшеліктері аралығындағы біраз алшақтықтығын еңсеруге жұмыс жасауы қажет. Мысалы 5-сыныптың қазақ тілінде төрт дағды бойынша бір сабақтың барысында мәтін түрін, стилін, жанрын, негізгі ақпарат пен қосалқы ақпараттарды табу, сонымен бірге тілдік бағдар бойынша лексикалық, грамматикалық білім қосымша беріледі. Оқушылар күрделі тапсырмаларды орындауға мұғалімнің көмегімен ғана қол жеткізеді. Оқушылар көпке дейін өз ойын ашық айтуға, мәселені талдауға, өзгенің ойын тыңдауға, қандай да бір мәселені ауызша талдауға, өзгенің талдауын, талқылауын, ойын тыңдап қорытуда кейін қалып отырады.

Сондықтан ШЖМ оқушыларына оқу бағдарламасын сапалы меңгерту үшін қосымша мүмкіндіктерді қарастырған жөн. Бұл мақсатта вариативті сағат сандарының есебінен факультатив сабақтарын қарастыру тиімді болады.

Оқу сауаттылығын дамыту мақсатында ұйымдастырылатын қосымша сабақтарға келесі бағыттағы тақырыптар ұсынылады:

- оқу дағдыларын жетілдіру;

- мәнерлеп оқу;

- көркем жазу;

- сөйлеу шеберлігі;

- тілдік стиль.

«Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған оқу бағдарламасының негізінде 5, 7-сынып, 6,8-сынып бойынша және «Қазақ әдебиеті» пәнінен 5,7-сынып үшін факультативтік курсының үлгісіндегі тереңдетіп оқыту жобасы ұсынылып отыр.

Басты бағыт – негізгі тілдік дағдыларын дамытуға ықпал ететін коммуникативтік тәсілдерді ұстану. Білім алушылардың тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым дағдыларын дамыту арқылы функционалдық сауаттылығын арттырып, кез-келген ортада білімін өмірмен байланыстыра қолдана алуына мүмкіндік туғыз - бұл бағдарламаның басты қағидаты болып саналады. Ауылдық жердегі ШЖМ оқушыларының барлығы қазақы табиғи тілдік ортада өмір сүретіндіктен, мектепке олардың көптеген лексикалық сөз қорының іргетасы қаланып келеді. Әрі қарай балалардың білімін дамытып, жас ерекшеліктеріне қарай сапалық деңгейге өсіріп отыру - педагогтың міндеті.

«Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламасының бағыттарына сәйкес адамгершілік құндылықтар, ұлттық мәдени мұра, туған жер тақырыптарымен ұтымды байланыстыра білу, осылайша берілетін білім мазмұнының маңызын арттыру ұсынылады, соның нәтижесінде бала жанын рухани байыта алатынымызды ескеру қажет.

Тереңдетіп оқытудың аса тиімді тұсы, қазақ тілін үйретуде көркем мәтінді ұтымды пайдалануға болады. Сынып өскен сайын біртіндеп күрделендіріп, спиральді әдіс арқылы көркем мәтіндегі кейіпкерлер туралы және оқиғаларды талдауды күрделендіру жолымен сыни ойлау қабілетін дамыту міндетін шешуге жол аша аламыз. ШЖМ жағдайында бұл әдіс-тәсілдер пәнді қосымша тереңдету сабақтарында қазақ тілі мен әдебиетін кіріктіру арқылы іске асырылуы мүмкін, бұл баланың алатын тілдік білімінің сабақтастығы мен тұтастығын да қамтамасыз етеді.

Осы алғышарттар *«Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытудың келесі мақсаттарын* айқындайды:

- пәнге қызығушылығын арттыру;
- сауатты жазуға үйрету;
- тілдік талдау жасау біліктілігін арттыру;
- сөз байлығын дамыту;
- рухани құндылықтарды қалыптастыру.

Аталған мақсаттардан келесі міндеттер туындайды:

- білім алушылардың теориялық білімдерін тереңдету, жүйелеу;
- меңгерген білімдерін ауызша, жазбаша сөйлеу тілдерінде орынды қолдануға қалыптастыру;
- ақпаратты өңдеуге, талдауға, өзіне қажеттісін іріктеуге, құндылығы мен шынайылығын ажырата білуге үйрету;
- шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- туған жерге деген патриоттық сезімін қалыптастыру;
- ұлттық құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу.

Оқушылардың оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын жетілдіру мақсатында үлгі ретінде тапсырмалар ұсынылған. Тапсырмалар көбіне мәтін түрінде, жазбаша жұмыс, оның ішінде диктант түрлері, эссе жазу, визуалды тапсырмалар, аудио-видео материалдар түрінде мұғалімнің шеберлігіне қарай ұсынылады. Талдау-жинақтауға қатысты визуалды көрнекіліктер арқылы тірек сызбалар ұсыну, «SWOT» талдауы, әртүрлі органиайзерлер, күнделік жазу, жуан-жіңішке сұрақтарды ұйымдастыру, «Бестік

диктант», қатесіз көшіру, эссе, күрделі және қарапайым жоспар құру, хат жазу, тезис, хабарлама, хабарландыру жазу тиімді тәсілдерге жатады.

Ақпарат ұсыну үшін үлгі тапсырмалар: бейнефильмдер, деректі фильмдер, аудиовизуалды тапсырмалар, мультфильмдер, тірек сөздер, көлемді мәтіндер, т.б.

Интерпретациялық үлгі тапсырмалар: әртүрлі жанрдағы, стильдегі мәтіндер, дұрыс- бұрыс мәтіндер, сын тұрғысынан ойлауды дамытатын жұмбақ суреттер, логикаға құрылған суреттер, сюжетті фотоколлаждар, көрме, т.б.

Оқушылардың жан-жақты танымдық білім-білік дағдыларын қалыптастыру үшін, қызығушылығын, белсенділігін арттыру үшін жеке жұмыс, жұптық жұмыс, ұжымдық жұмыс, шығармашылық жұмыс түрлерін ұйымдастыруға болады.

«Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгілері әр бөлімде толығымен қамтылмай қалған, оқушының меңгеруі қиын тапсырмалар, соның ішінде көбіне мәтін құрылымы, жанры, стилі, ондағы ой бөліктері, нақты ақпарат көздерін табу, талдау, салыстыру, жүйелеу, жинақтау, интерпретациялау, жоспарлау, іздену дағдыларын дамыту бойынша нақты педагогикалық тәсілдер мен стратегияларды қамту арқылы құрастырылған.

5-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Мәдениет: тіл және қарым-қатынас	Тыңдалым және айтылым	1.Мәтінді мұқият тыңдап, мәтін бойынша тірек сөздерді табу. 2.Тыңдалған мәтін бойынша жіңішке және жуан сұрақтар құрастыру.
	Оқылым	«Дұрыс-бұрыс» мәтінін ұсыну. Мәтіндерді салыстыру, редакциялау.
	Жазылым	Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Көп нүктенің орнына тиісті дыбыстарды қойып, көшіріп жазу.
2-бөлім: Киіну. Сән.Талғам.	Тыңдалым және айтылым	1.Сюжет желісіне «Бестік диктант» әдісі арқылы әңгіме бойынша негізгі ой, мәселелерді анықтау, жинақтау 2.Мәтінді мұқият тыңдап жіберілген сөздерді жазып, өлеңді толықтыру.

		Осы сөздердің мағынасын ашу, басқа мысал келтіру.
	Оқылым	«Сенің ойың қандай?» әдісі. Мәтін мазмұны бойынша жеңіл және қиын сұрақтар құрастырып, ой шеңберінде жауап алу.
	Жазылым	Берілген мәтіннен қате сөздерді тауып, орфографиялық сөздік арқылы редакциялау.
	Әдеби тіл нормалары	Мәтінді мұқият тыңдап, жіберілген сөздерді жазып, өлеңді толықтыру. қандай ықпал заңдылықтарға сәйкес екенін анықтау.
3-бөлім: Отбасылық дәстүрлер мен мерекелер	Тыңдалым және айтылым	1.Аудиовизуалды мәтінді тыңдап, көтерілген мәселе бойынша хабарлама жасау; 2.Аудиовизуалды мәтінді тыңдап, мәтінді қара сөзбен айту.
	Оқылым	1.Мәтінді оқып, «Тұжырымдамалық карта» әдісі арқылы кестені толтыру.
	Жазылым	«Қолжазба күнделігі» стратегиясы. Мәтінде берілген оқиғаға пікір жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Семантикалық карта толтыру» әдісі. Мәтіннен тура, ауыспалы және көпмағыналы сөздерді тауып, картаға дұрысын белгілеу.
4-бөлім: Жануарлар әлемі мен өсімдіктер дүниесі	Тыңдалым және айтылым	Мәтінен алынған негізгі ақпаратты «Джигсо» әдісі арқылы түсініп, қолдану.
	Оқылым	Мәтінді оқып, өз идеясын постерге жазу, оны талқылап, идеямен бөлісу.
	Жазылым	«Көргенінді жаз» әдісі. Абстрактілі суреттерді көру арқылы хабарландыру жазу.
	Әдеби тіл нормалары	1.Омоним, синоним, антоним сөздеріне мақал-мәтелдер ойдан жазу. 2.Омоним, синоним, антоним сөздер қатарын қолданып, «Бес минуттық» эссе жазу.

5-бөлім: Бос уақыт және хобби	Тыңдалым және айтылым	1.Аудиомәтінді тыңдау барысында маңызды, кілт сөздерді түртіп, жазып алу. Мәтін желісі бойынша ой қорыту. 2.Аудиомәтін желісін ойдан жалғастырып, әңгімелеу.
	Оқылым	Мәтінді түсініп, жоспар құрастыру, жанрлық ерекшеліктерін ажырату.
	Жазылым	Берілген комикс суреттер топтамасы бойынша жоспар құрастыру, оқиғаны сипаттау және суреттеп жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Кім жылдам» ойыны арқылы топтар арасында жұрнақ түрлерін бағандап жазу.
6-бөлім: Қиял әлемі	Тыңдалым және айтылым	Тыңдалған мәтін негізінде тірек сөздерді қолданып, монолог құрастыру.
	Оқылым	Көркем әдебиеттен қажетті ақпаратты оқып, сахналау.
	Жазылым	Сурет бойынша негізгі тірек сөздерді атап, мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	1.«Семантикалық карта» арқылы зат есімдердің мағыналық түрлерін ажырату. 2. Берілген зат есімдерді жалғау арқылы түрлендіріп, қиялдан ертегі жазу.
7-бөлім: Көлік және жол белгілері	Тыңдалым және айтылым	Мультфильмнің үнсіз нұсқасын түсіну, тірек сөздер мен жетекші сұрақтар құрастыру.
	Оқылым	Сюжет желісі бойынша қарапайым, күрделі жоспар құру.
	Жазылым	«Пирамида» әдісі. Суреттер желісі бойынша әңгіме құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Тыңдалым мәтіні арқылы сан есімдердің түрлерін қолданып сөзжұмбақ, ребус құрастыру.

8-бөлім: Адамның сырт келбеті мен мінезі	Тыңдалым және айтылым	Мәтіннен эмоционалды сөздерді анықтау. «Лездеме» әдісі арқылы эмоционалды сөздерге түсінік беру.
	Оқылым	«Венн диаграммасы» әдісі. Екі мәтіннің мазмұнын, тақырыбын, тілдік құралын салыстыру.
	Жазылым	Мультфильм желісі бойынша қарапайым және күрделі жоспар құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Жасырын сөздер» әдісі арқылы тиісті сын есімдерді қойып, көшіру.
9-бөлім: Аспан әлемінің құпиялары	Тыңдалым және айтылым	Үнсіз бейнефильм, «Үштік» әдісі арқылы әңгімелесу.
	Оқылым	1. Мәтіннен қажетті ақпараттарды түртіп алу. 2. «Автор орындығы» әдісі арқылы сұрақ-жауап ұйымдастыру.
	Жазылым	Эмоционалды сөздерді қолданып, «Мен ғарышкер болсам...» тақырыбында жинақы мәтін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Көркем әдебиеттерден әңгіме желісіне төл сөз, төлеу сөз, автор сөзін қолданып, рөлдік ойын ұйымдастыру..
10-бөлім. Саяхат және демалыс.	Тыңдалым және айтылым	Тыңдалған мәтін бойынша «Кофе таяқшасы» әдісімен ақпарат алмасу, пікір қосу.
	Оқылым	«Қолжазба күнделігі» әдісі. Мәтінде берілген оқиғаның жанрлық ерекшеліктерін ажырату.
	Жазылым	Музыка әуенімен жазба стиль ерекшеліктерін сақтай отырып, таңдау бойынша кейіпкерге хат жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Төл сөз, төлеу сөз, автор сөзін ескеріп, диалог құрастырып жазу.

Лексикалық тақырыптар оқушының белсенді сөздік қорын байытуға, алған білімін күнделікті өмірде қолдана алуға, өз ойын ашық, еркін жеткізе білуге мүмкіндік береді.

Оқу мақсаттарымен жұмыс жүргізу жолдары: Оқу жоспарында көрсетілген оқу мақсаттары оқушылардың айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым әрекеттерін қамти отырып, коммуникативтік дағдыларын сенімді қалыптастыруға, сол негізде 5-сыныпты аяқтағанда күтілетін нәтижеге қол жеткізуге бағытталған.

Лексикалық тақырыптар ретінде сұрыпталып іріктелінген мәтіндер мен оларға байланысты құрылған тапсырмалар шынайы өмірмен байланысты жағдаяттардан туындап немесе соған жуықталады. Сонымен қатар, оқу материалдарының мазмұны мен тапсырмалардың орындалу логикасы оқушылардың даму деңгейіне сай ойлау, түсіну ерекшеліктеріне сәйкес таңдалады.

6-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Қазақстандағы көрікті жерлер	Тыңдалым және айтылым	«Жұптық әңгіме» әдісі бойынша идеяларды талқылау.
	Оқылым	«Топтық тергеу» әдісі арқылы әңгімені талдау.
	Жазылым	Мәтіннен негізгі ойды анықтап, жинақы мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Сөйлемдерді толықтыр» әдісі. Мәтіннен жеке, бірге, бөлек және дефис арқылы жазылатын сөздерді теріп жазу.
2-бөлім: Ұлттық және отбасылық құндылықтар	Тыңдалым және айтылым	«Өзіңізді тексеріңіз» әдісі. Аудиовизуалды бейнефильмнен көтерілген мәселені, маңызды тірек сөздерді анықтау.
	Оқылым	«Айырмашылығы неде?» әдісі. Екі мәтіннің айырмашылықтарын анықтап, негізгі, нақтылау сұрақтар құрастыру.
	Жазылым	«Редакциялау» әдісі. Орфографиялық сөздікті қолдану арқылы мәтіннен қате берілген сөздерді тауып, оны түзету.
	Әдеби тіл нормалары	«Инсерт» әдісі. Екпіннің түрлерін (сөз екпіні, тіркес екпіні, логикалық екпін) ажырату.
3-бөлім:	Тыңдалым және айтылым	«SWOT» әдісі. Мәтіндегі ақпаратты шынайы өмірмен байланыстыру,

Әлемнің жеті кереметі.		салыстыру.
	Оқылым	«Идеал» стратегиясы арқылы мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпаратты анықтау.
	Жазылым	«Келісу, келіспеу», позициялық көзқарасты талдаудан кейінгі ой қорыту. Эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Жеке сөздер, бірге, бөлек жазылатын сөздерді орфографиялық нормаға сай қолданып, мәтін жазу.
4-бөлім: Астана – мәдениет пен өнер ордасы	Тыңдалым және айтылым	«Ашық және жабық сұрақтар» әдісі арқылы тіркестер мен терминдерді орынды қолданып, диалогке қатысу.
	Оқылым	«Стикердегі диалог» әдісі. Комментарий жасау арқылы пікірлерін қорғау.
	Жазылым	Публицистикалық стильде жазылған мақала авторы көзқарасына «Келісу-келіспеу» эссесін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Неологизм, термин, диалект сөз, кәсіби сөздерді мәтіннен теру, «Семантикалық картаны» толтыру.
5-бөлім: Тарихи тұлғалар	Тыңдалым және айтылым	«Ыстық орындық» әдісі. Тыңдалған мәтін мазмұны бойынша өз ойын түйіндеу.
	Оқылым	«Тұжырымдамалық карта» әдісі. Энциклопедия, сөздік, газет-журналдардан қажетті ақпараттарды жинақтау.
	Жазылым	Тарихи тұлғаның қысқаша өмірбаянын жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Графикалық органиайзер». Мәтіннен көнерген сөз, эвфемизм, дисфемизм сөздердің мағынасын сызбаға түсіру.
6-бөлім: Су – тіршілік көзі. Қазақстандағы өзен-	Тыңдалым және айтылым	«Ақпаратты сүзу» органиайзерін қолданып, аудиовизуалды көрсетілімнен детальді ақпаратты сүзу.

көлдер	Оқылым	Мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпараттарды сәйкестендіру.
	Жазылым	Ұсынылған тақырып бойынша деректер жинақтай отырып, графиктік мәтінді кесте түрінде құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	«Терме диктант» арқылы есімдіктерді теріп жазу.
7-бөлім: Спорт. Белгілі спорт жұлдыздары.	Тыңдалым және айтылым	«Бестік диктант» арқылы мәтіннен детальді ақпаратты беру.
	Оқылым	Мәтіннен негізгі және қосымша, детальді ақпаратты анықтау үшін «Ромб» жіктелімі.
	Жазылым	Мәтін бойынша қарапайым жоспар құру. Белгілі спорт жұлдызына мінездеме жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Етістіктің түрлеріне сәйкестендіру тест.
8-бөлім: Қазақ халқының әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері. Наурыз	Тыңдалым және айтылым	«Жариялау» әдісі. Наурыз мейрамына байланысты ресми, әлеуметтік қатынаста құттықтау түрлерін жариялау.
	Оқылым	«Себеп-салдарлық диаграмма» графикалық органайзер арқылы тақырыпқа сай қосымша ақпарат көздерін анықтау.
	Жазылым	«Редакциялау» әдісі. Мәтіндегі орфографиялық және пунктуациялық қателерді сөздіктерге, емле ережелеріне сүйеніп, түзету.
	Әдеби тіл нормалары	Үстеудің мағыналық түрлерін қолданып диалогке қатысу.
9-бөлім: Әлемдегі ірі кітапханалар	Тыңдалым және айтылым	Мәтінмен жұмыс. «ТВ шоу» бағдарламасын ұйымдастыру. Әлеуметтік-мәдени, ресми-іскери тақырыптарға байланысты «Кезбе тілші» әдісі арқылы интервью жүргізу.
	Оқылым	«Джигсо» әдісі. Ауызекі және ресми стильдегі мәтіндердің тақырыбын

		анықтау, мазмұнын, тілдік ерекшелігін салыстыру.
	Жазылым	«Эвристикалық» әдіс. Мәтіннен кілт сөздерді теріп жазу, кілт сөздерден жинақы мәтін құрастыру.
	Әдеби тіл нормалары	Синонимдік қатарларды қолданып сипаттама жазу.
10-бөлім. Ғылым мен технология жетістіктері	Тыңдалым және айтылым	«Кезбе тілші» әдісін қолданып, әлеуметтік-мәдени, ресми-іскери тақырыпқа диалог құру.
	Оқылым	«Ромбтық жіктелім» графикалық органайзерге маңызды мәселелерді енгізу.
	Жазылым	Ақпарат көзінен алынған тақырыптық материалды зерделеу. Соңында эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Қара-жаз-айт-жаз-тексер» стратегиясы арқылы берілген сөйлемдердің тиісті тыныс белгілерін қойып көшіру.

7-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Ауа райы және климаттық өзгерістер	Тыңдалым және айтылым	«Климат неге өзгеріске ұшырап жатыр?» деген сұрақ төңірегінде климаттың өзгеруіне әсер ететін жағдаяттарға байланысты суреттер топтамасын көрсету арқылы сөз талқы ұйымдастыру.
	Оқылым	Проблемалық сұрақтарға тыңдалған мәтіннен деректер келтіре отырып, дәлелді жауап беру, өз жауабын өзгенің жауабымен салыстыру, талқылау.
	Жазылым	Тыңдалған мәтін бойынша жеке-жеке сұрақтар құрастырып жұпта салыстыру. Климаттық өзгерістер туралы өз пікірін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Сыр сандық» әдісі арқылы мәтіннен тұйық етістіктерді қызметіне қарай талдап жазу.
2-бөлім:	Тыңдалым және	Көшпенділер мәдениеті туралы мәтінді тыңдай отыра: «мен -саған, сен - маған» әдісін

Көшпенділер мәдениеті	айтылым	қолдана отырып сұрақтар қою.
	Оқылым	Жұппен жұмыс әдісі арқылы оқулықтағы мәтінді бір-біріне баяндау.
	Жазылым	«Заманау киімдерді ұлттық нақышта шығарса, сатып алар ма едіңіздер?» Тақырып төңірегінде шағын мәтін жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Жалғаулар мен шылауларды қатыстыра отырып, «Көшпенділер мәдениеті» тақырыбына эссе жазу.
3-бөлім: Денсаулық – зор байлық	Тыңдалым және айтылым	Мәтінді тыңдай отыра «Кофе араластырғыш таяқшалар» әдісімен сұрақтарға жауап беру.
	Оқылым	Мәтіннен тірек сөздерді анықтау. Мәтін мазмұнына болжам жасап, салыстыру.
	Жазылым	Берілген тақырып бойынша 7-8 мақал-мәтелдер жазу.
	Әдеби тіл нормалары	«Ас –адамның арқауы» тақырыбында фразеологизм, мақал-мәтелдерді қолданып мәтін жазу.
4-бөлім: Сүйіспеншілік пен достық	Тыңдалым және айтылым	«Үштік» әдісі арқылы түртіп алып, өз пікірін айту.
	Оқылым	«SWOT- талдау» әдісімен белгілі бір мәселені ойлау, талдау, салыстыру.
	Жазылым	«Еркін әңгіме» әдісімен «Достық неден басталады?» тақырыбында эссе жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Берілген мәтіндерден етістіктің есімше, көсемше түрлерін анықтау.
5-бөлім: Музыка өнері және қазақтың киелі домбырасы	Тыңдалым және айтылым	«Буклет» әдісі арқылы алған білімдерін жинақтау.
	Оқылым	Тақырып бойынша негізгі идеяларды жинақтап, саралау.
	Жазылым	Қазақтың өнер саңлақтары туралы кестені толтыру.
	Әдеби тіл нормалары	Етістіктің шақ, рай түрлерін қатыстыра отырып «Қазақтың киелі домбырасы» туралы мәтін жазу.
6-бөлім: Ғаламтор және әлеуметтік	Тыңдалым және айтылым	Берілген мәлімет бойынша өздері сұрақ қойып, жауабын топтық жұмыста талқылау, қорытындыға келу.

желілер	Оқылым	Мәтін үзінділерін тыңдап, оқиғаның дамуы мен аяқталуына болжау жасау.
	Жазылым	«Сұраққа жетіп ал» әдісі «Ғаламтордың пайдасы мен зияны қандай?»
	Әдеби тіл нормалары	«Жасырын сөздер» ойыны арқылы берілген мәтінге керекті шылауларды қойып жазу.
7-бөлім: Қазақстандағы ұлттар достастығы	Тыңдалым және айтылым	«Стикердегі диалог» әдісі арқылы жұпта оқып, талқылау.
	Оқылым	«Ойлан,жұптас,бөліс» әдісімен мәтінді оқып, негізі ойды табу.
	Жазылым	«6 неліктен?» әдісімен «Ұлттар достығы-басты байлығымыз»тақырыбында диалог жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Сөйлемдерден еліктеу сөздерді тауып, олардың қызметін (сындық, амалдық,қимылдық) анықтау.
8-бөлім: Дұрыс тамақтану. Гендік өзгеріске ұшыраған тағамдар	Тыңдалым және айтылым	«Миға шабуыл» әдісімен ақпарат (мәлімет, проблема, сұрақ) туралы бар білгендерін жеткізу.
	Оқылым	Берілген өлең жолдарын пайдаланып, сұхбат құру.
	Жазылым	Мәтінді өз көзқарасы бойынша дамытып жазу.
	Әдеби тіл нормалары	Одағайды қатыстырып дұрыс тамақтанудың алты ережесін жазу.
9-бөлім: Жеңіс күні. Ұлы ерлікке тағзым	Тыңдалым және айтылым	«Ақылдың алты ойлау қалпағы» бойынша сыни тұрғыдан ойлауын дамыту
	Оқылым	Мұқағали Мақатаевтың «Соғыстың соңғы көктемі» өлеңін тыңдап, алған әсерлерімен ой бөлісу.
	Жазылым	Мәншүк Мәметованың еңбек жолына хронологиялық кесте құру.
	Әдеби тіл нормалары	Оқшау сөздерді қатыстырып, «Өрмекші» әдісімен бірнеше сөйлем жазу.
10-бөлім. Ғылыми фантастика	Тыңдалым және айтылым	«Кейс – стади» әдісімен жағдаятты талдау, болжау.
	Оқылым	Мәтінді оқи отыра стилі, тақырыбы, құрылымы, тілдік ерекшеліктерін дәлелдеу.

	Жазылым	«Кинометафора» әдісімен берілген мәтінді өзінің логикалық ойлау қабілеті бойынша жазу.
	Әдеби тіл нормасы	«Ашық микрофон» әдісі бойынша тырнақша қойылатын бірнеше мысалдар жылдам әрі тұжырымды ойлап жазу.

Қазақ тілін қазақ мектебінде ана тілі ретінде дәстүрлі оқытуда грамматиканы «тіл формасынан тіл мазмұнына қарай жүрумен» оқытып келсе, грамматиканы функционалдық оқытуда «тіл бірлігінің қызметінен оның формасына қарай жүру» логикасына қарай өзгерді. Бір жағынан, нақты мәнмәтінде, мәтінде қандай грамматикалық құралдар қатысып тұрғанын көрсету мақсаты көзделінсе, екінші жағынан, грамматикалық тәсілдер тобы арқылы берілетін семантикалық функцияларды талдау мен жинақтау көзделеді.

Грамматикалық бірліктердің мәтінді құруға қатысуда қандай функционалдық мағыналық қызмет атқарғанын таныту, грамматикалық дағдыларды қалыптастыру бірізділігін сақтау, оның білдіретін мағыналық қызметімен тығыз байланыста оқыту ұсынылады.

8-сыныптарға «Қазақ тілі» пәнін тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарлама үлгісі:

Оқу жоспарындағы бөлім атауы	Сөйлеу әрекеттерінің түрлері	Жетілдіру, тереңдетіп оқытуға ұсынылатын үлгі тапсырмалар
1-бөлім: Көне түркі жазбалары және қазақ жазуы	Тыңдалым және айтылым	«Сұхбат» әдісі арқылы тыңдалған мәтін бойынша топпен ашық-жабық, жуан-жіңішке сұрақтар ұйымдастыру.
	Оқылым	«Сканерлеп оқу» әдісі арқылы берілген мақаланы оқу, тірек сөздерді теріп жазу.
	Жазылым	«Ақпарат сүзу» әдісімен мәтіннің маңызды ақпараттарды табу. Әр бөлігінен алынған маңызды ақпараттардан (аннотация) жазу.
	Әдеби тіл нормасы	“3 таяқша” әдісімен грамматикалық нормаға сай анықтауыштық, жетек сұрақ түрлері және құрмалас сөйлемдерді қолдану. 1 сұрақ... 1 жауап... 1 идея...
2-бөлім: Адамзаттық құндылықтар	Тыңдалым және айтылым	Аудиовизуалды мәтін. Өмірден алынған шағын фильмнен кейіпкерлердің қолданған экспрессивті-эмоционалды сөздерін табу.

және әлем мәдениеті		«Т» кестесі стратегиясы бойынша экспресивті-эмоционалды сөздерді тізу.
	Оқылым	«Жариялау» әдісімен 3 топ арасында мәтін түрлерін бөліп беру. (әңгімелеу, сипаттау, талқылау). «Конверт сұрақ» әдісі арқылы білімді бекіту.
	Жазылым	«Төрттік» әдіспен тезистік жоспар құру.
	Әдеби тіл нормасы	Жұптық жұмыс. Абайдың тандау бойынша қара сөзіне, «Көзімнің қарасы» әніне интонацияның құрамдас бөліктеріне: әуен, әуез, тембр, қарқын, кідірісті сөйлеу мәнеріне өлеңді мәнерлеп оқу ұйымдастыру.
3-бөлім: Кәсіп пен еңбек. Болашақ мамандықтары	Тыңдалым және айтылым	«Стоп кадр» әдісі арқылы фильмнен үзінділер көрсетіп ой тұжырымдау. «5-5-5» әдісі арқылы ой жинақтау.
	Оқылым	«Көрме» әдісі арқылы берілген мәтін мазмұны бойынша суреттерді реттеу, бағалау. «Жәрменке» арқылы сатып алу ұйымдастыру.
	Жазылым	«Ой шақыру» стратегиясы: тірек, кілт сөздер. «Менің ойымша, ең қиын мамандық...» аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Шағын топтар арасында алдын-ала дайындалған «Мақалдың жалғасын тап» ойынын ұйымдастыру. Сөздік қорды жетілдіру. «1 минут» әдісін қолданып мүдірмей жатқа мақал айту.
4-бөлім: Ғарышты игеру жетістіктері	Тыңдалым және айтылым	Дереккөздермен жұмыс. Топтық жұмыс. «Марста тіршілік бар немесе жоқ» тақырыпқа дебат ұйымдастыру. Әр топқа 7 минут уақыт.
	Оқылым	«Теріп алу» стратегиясы. Мәтін бөліктерінен маңызды, қосалқы ақпарат көздерін жазып алу.
	Жазылым	Топтық жұмыс. Ғарышқа байланысты ресурстар мен ғаламтормен жұмыс. 1-топ аннотация, 2-топ тезис құрап жазу.
	Әдеби тіл нормасы	«Сүзгіден өткізу» органиайзері. Сөз тіркесінің байланысу тәсілдері мен түрлері. Есімді, етістікті сөз тіркестерін ажыратуға сәйкестендіру тесті.
5-бөлім: Биоалуан түрлілік. Қызыл	Тыңдалым және айтылым	«Ақпарат сүзу» органиайзері. 1-топ: Негізгі ақпарат көзі. 2-топ: Қосалқы ақпарат көзі. «Ақпарат алмасу» әдісі.

кітапқа енген жануарлар мен өсімдіктер	Оқылым	«Әйлер шеңбері» орғайзері арқылы екі ақпараттарды салыстыру.
	Жазылым	«Бестік диктант» әдісі арқылы мақала жазу. Қызыл кітап бойынша «Құндылық сызығы» стратегиясын қолдану.
	Әдеби тіл нормасы	Жұптық жұмыс. Мәтіндегі сөйлем мүшелеріне сатылай кешенді талдау. «Егжей-тегжей тексеру» стратегиясы арқылы түзету жұмысы.
6-бөлім: Қоршаған орта және энергия ресурстары	Тыңдалым және айтылым	Топтық жұмыс. «РАФТ» әдісі. Ғылыми деректерді орынды ұсыну, полилогта өз ойын дәлелді, жүйелі жеткізу.
	Оқылым	Газет-журналдан, ғаламтор желілерінен «Экология» тақырыбына ғылыми және публицистикалық стильдегі мәтіндерді іздеу. «Бір айналым» стратегиясын қолданып ақпарат алмасу. Проблемалық, дәлелдеуші сұрақтар қою.
	Жазылым	«Энергия көзі» тақырыбына мақала іздеп табу. Мақала бойынша «Блум түймедағы сұрақтарын» құрып, тезис жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Синтаксистік талдау. Бірыңғай мүшелер және айқындауыш мүшелерді ажырату.
7-бөлім: Жасөспірім және заң	Тыңдалым және айтылым	«Кейст» әдісі тапсырмалары. Өлеуметтік-қоғамдық, мәдени-тарихи тақырыптарға 2 түрлі мәтін ұсыну. Автор көзқарасы мен экспрессивті-эмоционалды сөздерді қолданып пікірталас ұйымдастыру.
	Оқылым	«Іздену» стратегиясы. Ғаламтордан тақырыпқа сай бірнеше деректермен жұмыс. Авторына сілтеме жасау.
	Жазылым	«Ой шақыру» стратегиясымен тірек сөздерді ұсыну. «Менің құқығым» аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Синтаксистік талдау. Жай сөйлемдерді айтылу мақсаты мен құрылымдық ерекшелігіне сай сәйкестендіру тест.
8-бөлім: Театр өнері мен мәдениеті	Тыңдалым және айтылым	«Ішкі және сыртқы шеңбер» әдісі. Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіндіру, астарлы ойға келісу-келіспеу, пікірмен бөлісу.

		«Серпілген сауал» әдісі. Жуан, жіңішке сұрақтар құру.
	Оқылым	«Ой шеңбері» әдісі. Тақырыбы ұқсас ғылыми және публицистикалық стильдегі мәтіндермен жұмыс ұйымдастыру. Тақырыбын, түрлеріне сипаттама беру.
	Жазылым	Мәтін ұсыну. «Талдау картасы» стратегиясын қолдану. Блум кезеңдерімен тезистік жоспар құру.
	Әдеби тіл нормасы	Сатылай кешенді талдау. Жай сөйлемдерді айтылу мақсаты мен құрылымдық ерекшелігі.
9-бөлім: Қазақстандағы туризм және экотуризм	Тыңдалым және айтылым	Мәтін бойынша «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісі. «Деректер мен пікір» бланкі арқылы 2-3 дерек, 1 пікірмен бөлісу.
	Оқылым	«Егжей-текжейлі оқу» стратегиясы. «Туризм орталығы» мәтіні. Дөңгелек үстел ұйымдастыру, идеямен алмасу, комментарий жасау.
	Жазылым	Тірек сөздер, кілт сөздерді ұсыну. «Пирамида» әдісімен аргументативті эссе жазу.
	Әдеби тіл нормасы	Тыныс белгілерге диктант жазу. Онлайн тест орындау.

8-сыныптың қазақ тілінен оқушыларға әр бөлім бойынша оқу процесінде толығымен қамту қиындық туғызатын, жетілдіретін тапсырмалар: жинақы мәтін жазу, мәтін бойынша тезистік жоспарлау, аннотация жазу, аргументативті эссе жазу, салыстыру, өз ойын, көзқарасын білдіру, проблемалық сұрақтарға жауап беру, т.б. Сөйлеу әрекетінің түрлері мен әдеби тіл нормалары бойынша:

1) тыңдалым және айтылым дағдысын қалыптастыру барысында оқушылар дәйексөз арқылы сабақ барысында болжау немесе тірек сөздерді анықтау тапсырмасын орындай алады, ал автор көзқарасы мен экспресивті-эмоционалды сөздерді талдап, астарлы ойды анықтау, көтерілген мәселе бойынша ой тұжырымдау, өз ойын дәлелдеуге келгенде көмек қажеттігі байқалады. Біріктірілген сынып жағдайында бұл бағытта оқушыға жеке көңіл бөлуге уақыт жетіспеушілігі кедергі болуы мүмкін. Сондықтан тереңдетіп оқытуға ұсынылатын бағдарламада ескерілуі тиіс.

2) оқылым бойынша әртүрлі ақпаратты салыстыруға, жанрлық ерекшеліктерін ажыратуға, талдап-саралауға, сілтеме жасауға уақыт жете бермейді, сондықтан тереңдетіп оқытуда қайта оралуға мүмкіндік беру керек.

3) жазылым барысында тезистік жоспар құру, аннотация, графиктік мәтін бойынша аргументативті эссе жазу, стильдік түзетулер жасау, редакциялауды қайталаған дұрыс.

4) әдеби тіл нормалары бойынша орфографиялық, грамматикалық, лексикалық сауаттылықты жетілдіру оқушының дұрыс сөйлеу, дұрыс жазу сауаттылығын жетілдіреді.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ

«Қазақ әдебиеті» пәні оқушылардың ақыл-ой қабілеті мен тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына, тілдік-эстетикалық талғамдарының дамуына, коммуникативтік құзыреттіліктерінің жетілуіне, өмірлік дағдыларын шыңдауына, өздігінен білім алуларына жол ашатын негізгі пән. Сонымен қатар, ұлттық мәдениет пен әдеби мұраларды түсінуге, оны бағалай білуге үйрету оқушылардың білімділік деңгейін көтеретінін ескерген дұрыс.

«Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытудағы негізгі мақсат оқушыларды креативті ойлауға бағыттау. Олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету, дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау дағдыларын қалыптастыру, жанрларды меңгерту. Теориялық материалдар оқушының қазақ әдебиеті туралы ұғымдарын кеңейтуге, әдебиет туралы дүниетанымын қалыптастыруға және адамзатқа ортақ ойларды, дилеммаларды, мінездерді зерттеуге мүмкіндік береді. Қазақ әдебиетінен терең білім беру арқылы ой-өрісі дамыған, әдеби тіл және әдеби формалар арқылы өз ойын еркін жеткізе алатын, туындаған мәселелерді шеше білетін өмірге бейім ұрпақ тәрбиелей аламыз.

ШЖМ жағдайында «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқыту мақсатында 5 және 7 сыныптарға факультативтік курс ұйымдастыруға болады. Ұсынылып отырған курс бағдарламасының үлгісі 34 сағатқа есептелген. Әдебиет сабағында көбіне түсіну және жауап беру деңгейі толығымен жүргізіледі, ал анализ және интерпретация деңгейінде салыстыра суреттеулер, шығармадағы тілдік бейнелеу, шығармашылық жұмыстар толық ашылмайды. Жоғары деңгей бойынша бағалау және салыстыруға уақыт аз қалады. Осыған орай берілген авторлардың басқа да шығармаларын оқыту арқылы анализ, интерпретация және бағалау мен салыстыруға тапсырмалар беру қарастырылады.

5-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытуға арналған бағдарлама үлгісі:

Р/с	Бөлім	Тереңдетіп оқытуға арналған тақырып	Үлгі тапсырмалар	Сағат саны
1	1-бөлім. Таза, мінсіз асыл сөз	1. Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәні	1.Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәнін ашу. 2.Мақал-мәтелдердің ішінен есім сөздерді тауып, ағылшын тіліне аударып жазу.	3

2		1.Шешендік сөздер. 2.Аңыз-әңгімелер.	1. Әңгіме желісін баяндау. «Сұхбат алу» әдісі. Ортаға үш оқушы шақырылады. Екі оқушы бір-бірімен тақырып бойынша сұхбат құрады. Үшінші оқушы түсінгенін әңгімелейді. 2. «Екі шындық, бір жалған» әдісі. 3. «Пирамида» әдісі. Кез-келген сөзден сөз тіркесін, сөйлем, мәтін, әңгіме құрастырады	4
3	2-бөлім. Тәрбиенің қайнар бұлағы	Тәрбие көзі. Ыбырай әңгімелері	1.Тірек сөздер мен жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды анықтау. 2.Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру. 3.Ыбырай әңгімелерінің мультфильмін көрсету, SWOT талдауына салу. 4.Ыбырай әңгіме желісі бойынша рөлдік ойын.	4
4		Ыбырай әңгімелері	Ыбырай әңгімесі бойынша қарапайым, күрделі жоспарларды құру.	3
5		Бабалар сөзі	1.Әңгімені оқып шығып, мазмұнын ауызша әңгімелеу. 2.Тірек сөздерді теріп жазу. 3.«Қолжазба күнделігі» стратегиясы. Мәтінде берілген оқиғаға пікір жазу.	3
6	3-бөлім. Адамгершілік - асыл қасиет	Адамгершілік-ұлы қасиет (А.Байтұрсынұлының мысалдары)	1.Сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру. 2.Ақынның үнсіз бейне мысалдарын өз бетінше сөйлету. 3. «Қабырғадағы рөл» әдісі арқылы	4

			басты кейіпкерге талдау	
7		М.Қабанбай «Туған жердің төрт мезгілі» повесінен үзінді	1.Маңызды, қосалқы ақпарат көздерін анықтап жазу 2. Шығарманың композициялық құрылымына талдау. 3. «Сұхбат» әдісі арқылы әңгіме желісін баяндау.	3
8	4-бөлім. Отбасы құндылықтары	Т.Нұрмағанбетовтің «Қош бол, ата» шығармасы	1.Мәтінді оқып, мазмұнын баяндау, негізгі ақпарат көзін, қосалқы ақпарат көзін анықтап жазу. 2.Композиция құрылымына талдау. 3. «Жариялау» әдісі арқылы өз позициясын жариялау	4
9		Жеті ата	1.«Менің атам» сипаттама жазу. 2. «Ромб жіктелімі» организері арқылы жеті ата сызбасын жасау	3
10		Н.Ақыштың «Алтынбектің балалық шағы» шығармасы	1.Жазушы және оқушы рөлінде сұхбат құру. 2. «Венн диаграммасы» арқылы Алтынбек пен өзінің балалық шағын салыстыру.	3

7-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушылардың білімдерін жетілдіріп, әрі қарай тереңдету барысында келесі біліктілік дағдыларын дамыту ұсынылады:

1) Түсіну және жауап беру: әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау; әдеби шығармадағы тұлғалық болмысты гуманистік тұрғыдан талдау; кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау; көркем шығармадағы кейіпкер бейнесі, үзінділерді жатқа айту.

2) Анализ және интерпретация: шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салғастыру; эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесі; шығармадағы көркемдегіш құралдары: символ, синекдоха, эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ қолданысы; шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу.

3) Бағалау және салыстыру: кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемесі, тарихи және көркемдік құндылығын; әдеби жанр түрлерінің даму барысы, жаңашылдығы; шығарманы ұлттық құндылығы, әдеби эссе жазу; әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы сыни шолу жазу.

7-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнін тереңдетіп оқытуға арналған бағдарлама үлгісі:

Р/с	Қазақ әдебиеті	Тереңдетіп оқытуға арналған тақырып	Үлгі тапсырмалар	Сағат саны
1	1-бөлім. Көне күндерден жеткен жәдігерлер	Қазтуған жыраудың «Мадақ» жыры.	1.Шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салыстыру. 2. Жыр мазұнын өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу;	3
2		1.Жиёмбет «Әмірің қатты Есім хан» толғауы. 2.Жиёмбет «Әй, қыңыр ер, қыңыр ер» толғауы.	1. Шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау; 2. Әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу.	4
3	2-бөлім. Толғауы тоқсан қызыл тіл	1.Сүйінбайдың Жанақ акынмен айтысы. 2.Жамбыл «Шағым» өлеңі.	1. Шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау. 2.Шығарманы ұлттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу. 3. Өлең құрылымы бойынша ұйқас түрлеріне талдау.	4
4		1.С. Мұқанов «Бала Шоқан» шығармасынан үзінді мәтіні. 2.Жамбыл «Сұраншы батыр» дастаны.	1. Оқиғаның дамуы мен аяқталуын болжау. 2. Шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу. 3. Шығармадағы көріктеуіш құралдарға талдау.	3
5	3-бөлім. Балалар мен үлкендер	1.Мағжан «Мен кім?». 2.«Жастарға» өлеңдері.	1. Кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемені салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру.	3
6		1.Әуезовтің «Жетім» әңгімесі.	1. Шығармадағы эпизодтар мен	4

		2.Мағжан «Қазақ тілі» өлеңі.	бейнелерді салыстыру. 2. Шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпитафия, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау.	
7		1.Қ.Қайсенов «Жас партизандар» шығармасы.	1. Кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға беру. 2. Көркем шығарманың мазмұны мен пішіні, әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау. 3. Қарапайым және күрделі жоспар құру.	3
8	4-бөлім. Ұрпақ тәрбиесі	1.М.Шаханов «Бақыт» өлеңі. 4.Қ.Қайсенов «Жау тылында» шығармасы.	1. Ойтолғау жазу. 2. Шығармадағы кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемесін салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру.	4
9		1.Б. Бұлқышовтың «Өмір сүргім келеді» шығармасынан үзінді. 2.Т.Медетбек «Мәртебе» өлеңі.	1. Автор көзқарасы мен көтерілген мәселені талдау. 2.Жанрлық және стильдік ерекшелік-теріне сай көркемдегіш құралдарды орынды қолдана отырып, шағын мақала құрастырып жазу. 3. Шығарманы ұлттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу.	3
10		1.Т.Әбдіков «Ақиқат» шығармасынан үзінді.	1.Автор көзқарасы, айтар түпкі ойын анықтау. 2.Әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу, баға беру.	3

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндерін тереңдетіп оқытуға берілетін тапсырмаларды жаңартылған білім мазмұнын енгізу барысында қолданылып келе жатқан жаңа педагогикалық тәсілдердің көмегімен түрлендіріп, балаға қызықты, әрі тиімді формада жүргізу ұсынылады.

«Сын тұрғысынан ойлау» технологиясын да біріктірілген сынып жағдайында тиімді пайдалануға болады. Әсіресе сабақтың үш бағыттық құрылымында (*ой шақыру, ойлау, кері байланыс*) мұғалімдерге сабақ жоспарын құруда жүйелілікті сақтауға, жинақылыққа, тиімді тәсілдерді таңдауға септігін тигізеді. *СТО технологиясының негізгі тәсілдеріне* сұрақтарды дұрыс құру дағдысын дамыту жатады. Ұсынылып отырған «жуан» және «жіңішке» сұрақтар кестесін толықтырсаңыз болады және сабақ барысында тақырыпты талдау, жинақтау үшін қолдану тиімді.

Неліктен, үш түсінік бер.....?	Кім .....?
Неліктен, түсіндір .....?	Не...?
Неліктен, сіз солай ойлайсыз.....?	Қашан...?
Қандай айырмашылығы бар.....?	Мүмкін...?
Не боларын, болжап көр.....?	Болар...?
Болмаса, сіздің ұсынысыңыз қандай..?	Алар ме еді....?
	Қалай аталады....?
	Болды ма....?
	Сіз келісер ме, едіңіз....?
	Дұрыс па....?

Тәжірибелі практик мамандардың пікірі бойынша «*Блум түймедағы*» сұрақтарын ұйымдастыру арқылы оқушының тақырып төңірегінде жан-жақты талдау, саралау, пікір ұсыну, дәлелдеу, салыстыру мүмкіндіктерін дамыту өз нәтижесін береді. Бұл сұрақтарды мұғалім алдын-ала сабаққа дайындап алып келуіне болады немесе оқушыларға үйден дайындап келуін ұсынуға болады. Алдын-ала дайындалған сұрақтар уақытты үнемдеуге қолайлы.

Қарапайым сұрақтар. Бұл сұрақтарға жауап берген кезде нақты фактілерді атау керек, мәтіннен белгілі бір мәліметті еске түсіріп, оны айтып беру керек.

Дәлелдеуді қажет ететін сұрақтар. «Егер мен дұрыс түсінсем, онда ...?» немесе «Мен қателесуім мүмкін, бірақ, меніңше сіздің айтып тұрғаныңыз ...?» деген сипатта болуы мүмкін.

Интерпретациялық (түсіндірме) сұрақтар. Әдетте «Неге?» деген сөзден басталады. Мұғалім сұрақтарды қолдану барысында *ақталуға мәжбүр етушілік сияқты негативті сипат алып кетпеуін* қатаң қадағалауы тиіс.

Бағалау сұрақтары. Неге ... жақсы, ал неге ... жаман?» немесе «... .. айырмашылығы неде?». Бұл сұрақтар оқиғалар, құбылыстар мен айғақтардың бағалау критерийлерін анықтауға бағытталған.

Шығармашылық сұрақтар (болжау). «Қалай ойлайсыздар, ... кейін (егер) ... қалай болады? Шығармашылық сұрақтарда «егер» деген қыстырма сөз қолданылады. Ол алдын ала болжайтын, жорамалдайтын шарттылық элемент.

Практикалық сұрақтар. «Әңгіме кейіпкерінің орнында болсаңыз сіз не істер едіңіз?» Сұрақ теория мен тәжірибе арасындағы өзара байланысты анықтауға бағытталған.

Оқыту процесін ұйымдастыруға арналған әдіс-тәсілдердің ішінде «Қазақ әдебиеті» пәнінің мұғалімдері тиімді деп санайтын келесі түрлерін ұсынамыз:

- «Балық қаңқасы» әдісі;
- «Борттық журнал» кестесі;
- «Екі жақты күнделік»;
- «Концептуалды кесте»;
- сюжетті кесте;
- «Шатастырылған логикалық тізбек» әдісі;
- жорамалдау дағдысын дамыту;
- пікірталасты жүргізу дағдысын жетілдіру;
- брифинг.

РУССКИЙ ЯЗЫК

В условиях обновления содержания образования ученик на уроках становится основным действующим лицом, активным участником учебного процесса: на каждом уроке он читает, слушает, отвечает на вопросы, рассуждает, сопоставляет и делает выводы, находит слова, чтобы выразить свои чувства или свое отношение к обсуждаемой проблеме. Учащийся учится думать и использовать речевое богатство русского языка не только для выполнения учебных заданий, но и для самовыражения, для успешного решения коммуникативных проблем в своей повседневной речевой практике.

Сложность преподавания предмета в условиях совмещенных классов-комплектов заключается в том, что по обновленной программе сквозные темы в разных классах практически не пересекаются. Изучение предмета «Русский язык» заканчивается в основной школе, и в старших классах идет повторение курса, в связи с чем предлагаются методические рекомендации для углубленного изучения предмета в 5-9 классах. Следует отметить, что все предложенные темы и формы работы носят рекомендательный характер, где учитель вправе вносить изменения с учетом существующих задач и интерактивных ресурсов.

В 5 классе сохраняется преемственность с преподаванием предмета «Русский язык» в начальной школе. Исходными являются лингвометодические принципы, теоретическая и методическая основы. Все задания, представленные в методических рекомендациях, направлены на формирование конкретных практических умений и навыков: понимания основной информации прослушанного текста, соблюдения речевых норм в устной и письменной речи, а также развития навыков анализа, систематизации и углубления прочитанной информации. При этом происходит развитие культуры речи учащегося, литературного вкуса и его широкого кругозора. Рекомендуется построение заданий по принципу «от простого к сложному» и ориентация на единство знаний и умений учащихся.

При обучении русскому языку учащиеся развивают навыки говорения, слушания, чтения и письма, которые им будут необходимы для дальнейшей жизнедеятельности в обществе. Следовательно, педагогам малокомплектных

школ рекомендуется выбирать больше заданий проблемного характера, которые позволяют вовлечь обучающихся в обсуждение и таким образом активизировать, в первую очередь, навык говорения. Ключевая цель заданий по говорению – научить логично, аргументированно выражать свои мысли, учитывать целевую аудиторию при создании монологических высказываний, обосновывать свою позицию. При углубленном изучении предмета рекомендуется предлагать обучающимся задания, в которых они могут построить устное высказывание в форме монолога или диалога по теме.

Согласно разделам учебника по русскому языку в 5 классе для углубленного изучения рекомендуются следующие темы:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Культура: язык и общение Лексика: Прямое и переносное значение слова. Эмоционально окрашенные слова. Паронимы, синонимы, антонимы. Грамматика: Склонение имен существительных. Склонение имен прилагательных. Орфография: Правописание безударных гласных в корнях слов. Правописание гласных в падежных окончаниях существительных в единственном числе. Пунктуация: Знаки препинания при обращении. Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 1. Культура: язык и общение Лексика: Работа со словарем В.И. Даля. Работа со словарем синонимов. Грамматика: Классификация самостоятельных частей речи. Имена существительные: собственные и нарицательные. Определение склонения имен существительных. Разносклоняемые имена существительные. Несклоняемые имена существительные. Орфография: Сильная и слабая позиция гласной в слове. Подвижное и фиксированное ударение в словах. Сравнение постановки ударения в английском, казахском и русском языках. Пунктуация: Звательный падеж в русском языке. Побудительные предложения в русском языке. Прямая и косвенная речь. Прямая речь, разорванная словами автора.</p>
<p>Раздел 2. Мир вокруг нас: транспорт и инфраструктура Лексика: Метафора. Грамматика: Склонение имен прилагательных. Орфография: Правописание НЕ с существительными. Пунктуация: Знаки препинания при обращении. Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 2. Мир вокруг нас: транспорт и инфраструктура Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Развернутая метафора. Два типа метафоры: аллегория, символ. Грамматика: Разряды прилагательных. Качественные, относительные и притяжательные прилагательные. Переход притяжательных прилагательных в разряд качественных. Орфография: Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ- Трудные случаи правописания НЕ с</p>

	<p>существительными.</p> <p>Пунктуация: Диалог. Знаки препинания при диалоге. Прямая и косвенная речь. Замена прямой речи косвенной. Цитаты. Оформление цитат в речи.</p>
<p>Раздел 3. Жизненные ценности Лексика: Омонимы Грамматика: Правописание НЕ с прилагательными. Орфография: Правописание непроизносимых согласных. Пунктуация: Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Раздел 3. Жизненные ценности Лексика: Работа с толковым словарем. Изучение словарных статей. Условные обозначения омонимов в толковом словаре. Отличие омонимов от многозначных слов. Омонимы в казахском языке. Использование омонимов в художественном тексте для создания комической ситуации. Грамматика: Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ- Подбор синонимичных слов. Трудные случаи правописания НЕ с именами прилагательными. Орфография: Гласные и согласные звуки. Непроизносимые согласные. Способы проверки непроизносимых согласных. Тренировочные упражнения на закрепление правописания слов с непроизносимыми согласными. Пунктуация: Грамматическая основа предложения. Односоставные и двусоставные предложения. Главные и второстепенные члены предложения. Способы выражения подлежащего и сказуемого. Условия постановки тире между подлежащим и сказуемым.</p>
<p>Раздел 4. Мир профессий Лексика: Омонимы. Орфография: Правописание сложных слов с иноязычной частью. Пунктуация: Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Раздел 4. Мир профессий Лексика: Однозначные и многозначные слова. Работа с толковым словарем. Условные обозначения многозначных слов и омонимов. Тренировочные упражнения на нахождение омонимов в толковом словаре. Орфография: Способы образования имен существительных. Слитное и дефисное написание сложных имен существительных. Пунктуация: Постановка тире перед частицами <i>вот, это, значит.</i></p>
Раздел 5. Мир фантазии	Раздел 5. Мир фантазии

<p>Лексика: Термины</p> <p>Грамматика: Порядковые имена числительные.</p> <p>Орфография: Правописание чередующихся гласных в корнях слов. НЕ с именами числительными.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения.</p>	<p>Лексика: Профессиональные слова. Условные обозначения профессиональных слов в толковом словаре. Нахождение профессиональных слов в толковом словаре.</p> <p>Грамматика: Разряды числительных. Целые, собирательные, дробные числительные. Правописание числительных. Согласование имен существительных с числительными.</p> <p>Орфография: Корни с чередующимися гласными. Чередование и – е в корнях слов. Чередование о – а в корнях слов. Слова-исключения из правил. Отличие имен числительных от других частей речи с числовым значением. Трудные случаи правописания НЕ с именами числительными.</p> <p>Пунктуация: Однородные члены предложения. Простое и сложное предложение. Правописание простых предложений с одиночным союзом и при однородных членах предложения. Правописание сложных предложений, соединенных соединительным союзом и.</p>
<p>Раздел 6. Живые организмы: растения</p> <p>Лексика: Гиперболы, эпитеты, сравнения.</p> <p>Грамматика: Порядковые числительные.</p> <p>Орфография: Буквы о – а в корне -раст-/-раиц- - -рос-.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения.</p>	<p>Раздел 6. Живые организмы: растения</p> <p>Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Использование гипербол в былинах. Постоянные эпитеты. Сравнительные обороты. Знаки препинания при сравнительных оборотах.</p> <p>Грамматика: Склонение числительных. Синтаксическая роль числительных.</p> <p>Орфография: Правописание корней с чередованием о – а в корнях слов. Правописание корней -кас- - -кос-, -лаг- - -лож-, -мак- - -мок-, -гор- - -гар-.</p> <p>Пунктуация: Сочинительные и подчинительные союзы. Разряды сочинительных союзов.</p>
<p>Раздел 7. Каникулы и отдых</p> <p>Лексика:</p>	<p>Раздел 7. Каникулы и отдых</p> <p>Лексика:</p>

<p>Эмоционально окрашенные слова, эпитеты, сравнения.</p> <p>Грамматика: Склонение имен прилагательных, числительных.</p> <p>Орфография: Правописание <i>з-</i> и <i>с-</i> на конце приставок.</p> <p>Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах предложения. Тире между подлежащим и сказуемым.</p>	<p>Художественно-выразительные средства.</p> <p>Грамматика: Прямое и переносное значение прилагательных.</p> <p>Орфография: Глухие и звонкие согласные. Парные и непарные согласные. Озвончение, оглушение согласных.</p> <p>Пунктуация: Однородные члены предложения, их особенности. Способы выражения главных членов предложения.</p>
<p>Раздел 8. Астрономия: звезды и созвездия</p> <p>Лексика: Заемствованные слова.</p> <p>Орфография: Правописание разделительного Ъ знака. -Н-, -НН- в прилагательных.</p>	<p>Раздел 8. Астрономия: звезды и созвездия</p> <p>Лексика: Причины заимствования. Исконно русские слова и заимствованные слова. Способы освоения русским языком заимствованных слов. Работа с толковым словарем и словарем иностранных слов.</p> <p>Орфография: История твердого знака. Изучение условий постановки твердого знака. Написание иноязычных слов с твердым знаком. Трудные случаи написания Н, НН в прилагательных, образованных от существительных.</p>
<p>Раздел 9. Чудеса света</p> <p>Лексика: Заемствованные слова.</p> <p>Орфография: Правописание местоимений с -НЕ- и -НИ-.</p> <p>Пунктуация: Обобщающие слова при однородных членах предложения.</p>	<p>Раздел 9. Чудеса света</p> <p>Лексика: Восточнославянская группа языков. Церковнославянизмы.</p> <p>Орфография: Разряды местоимений. Загадки на употребление местоимений. Состав слова. Ударные и безударные гласные. Тренировочные упражнения на различение НЕ и НИ в отрицательных местоимениях. Слитное и раздельное написание неопределенных, отрицательных местоимений.</p> <p>Пунктуация: Случаи употребления двоеточия. Схемы предложений с обобщающим словом при однородных членах предложения. Вводные слова.</p>

Для развития речевых навыков слушания, говорения, чтения и письма через организацию самостоятельной работы на уроках русского языка в

условиях совмещенного класс-комплекта предлагается из предложенных выше для углубленного изучения тем, в зависимости от уровня подготовки класса и содержания материалов базового курса, вызывающего интерес, выбрать темы для самостоятельного изучения учащимися.

Обновленная программа предполагает обучение языковой личности, способной реально и продуктивно вписаться в любую жизненную сферу, без труда формулировать и излагать собственные мысли. В этой связи необходимо конструирование дополнительных заданий уровня характера, которые обеспечат повышение мотивации у обучающихся и развитие базовых и ключевых компетенций.

В условиях малокомплектной школы со совмещенными классами необходимо планировать такие формы самостоятельной работы, при которых учитель сможет осуществить дифференцированный подход к учащимся, управлять их самостоятельной учебной деятельностью, формировать практически значимые умения и навыки по школьному курсу русского языка.

Основное внимание при совершенствовании навыков правописания и речи в упражнениях должно быть направлено на осознание и овладение учащимися способами действий – правильным выбором признаков, на основе которых решаются лингвистические задачи, и последовательность действий при анализе материала и применении правил.

Большую помощь в овладении способами выполнения заданий оказывают учащимся опорные карточки (ОК). В них содержится подсказка, как следует выполнять то или иное задание, чтобы не ошибиться, идти верным путем, и указывается ход решения. Кроме опорных карточек, к некоторым упражнениям можно подготовить проверочные карточки (ПК), которые предъявляются ученику после того, как упражнение выполнено, и содержат ответ на поставленную задачу, который поможет ученику самостоятельно проверить правильность выполнения задания.

Работа с текстом является основным способом развития грамотности чтения при углубленном изучении русского языка в 5 классе. Рекомендуется предварительно провести тестирование на грамотность чтения, потому как чтение – сложный, многогранный процесс и подразумевает решение важнейших познавательных и коммуникативных задач: понимание (общее, полное, критическое), нахождение конкретной информации, интерпретация содержания и др. Чтение как деятельность определяет механизмы восприятия, узнавания, понимания, осмысления. Результаты тестирования помогут выявить уровень обученности учащихся и правильно определить содержания курса для углубленного изучения предмета.

Оценка грамотности чтения должна учитывать следующие его пять аспектов, овладение которыми свидетельствует о полном понимании текста:

- б) общая ориентация в содержании текста и понимание его целостного смысла;
- 7) выявление информации;
- 8) интерпретация текста;
- 9) рефлексия на содержание текста;

10) рефлексия на форму текста.

Все аспекты чтения взаимосвязаны, и от выполнения одного из них зависит успешное завершение другого. Полное понимание текста предполагает определенный уровень компетентности учащегося по каждому из аспектов. Уровень этот выявляется с помощью вопросов и указаний к выполнению заданий.

6. *Для выявления общей ориентации в содержании текста и понимания его целостного смысла уместно определение главной темы, общей цели или назначения текста.* Для этого предлагаются задания выбрать из текста или самому учащемуся придумать к нему заголовок, сформулировать тезис, выражающий общий смысл текста; объяснить порядок конструкций, предлагаемых в тексте; определить основные составляющие графика или таблицы; объяснить назначение карты или рисунка, вида книжного издания и характер текстов, включенных в него и др. Задания, направленные на выявление общего понимания текста, помогут учащимся обнаружить соответствие между частью текста и сформулированным вопросом общей его идеей, частью текста и специфической сноской, данной автором к ней. Иногда предлагается из сформулированных идей текста выбрать наиболее общую, доминирующую, что покажет умение ученика отличать основные идеи от второстепенных или обнаруживать ее в заголовке текста и формулировке его главной темы.

7. *Для выявления умения находить информацию в тексте* уместно направить внимание на нее формулировкой вопроса, для чего учащемуся потребуется «пробежать» текст глазами, определить его основные элементы и заняться поисками необходимой единицы информации, порой в самом тексте, выраженной в иной (синонимической), в сравнении с вопросом, форме.

8. *Для выявления умения интерпретировать текст, развивать его концептуальный смысл* целесообразно предложить учащимся сравнить и противопоставить заключенную в тексте информацию, обнаружить в нем доводы в подтверждение выдвинутых тезисов, сделать выводы, вывести заключение о намерении автора или концепте текста.

9. *Для выявления рефлексии на содержание текста* необходимо, чтобы читатель, выполняя задания, связал информацию, обнаруженную в тексте, со знаниями из других источников, оценил утверждения, сделанные в тексте, исходя из своих представлений о мире, нашел доводы в защиту своей точки зрения. Ясно, что этот аспект понимания текста подразумевает достаточно высокий уровень умственных способностей учащихся, нравственного и эстетического развития.

10. *Для выявления рефлексии на форму текста* важно, чтобы читатель, выполняя задания, оценивал не только содержание текста, но и его форму, а в целом – качество его исполнения. Этот аспект понимания текста подразумевает достаточное развитие критичности мышления и самостоятельности эстетических суждений. Для выполнения заданий учащийся должен владеть знаниями о структуре текста, особенностях его жанра; умениями обнаруживать

в тексте иронию, юмор, оттенки мысли, выражаемые словом; способностью слышать авторский голос и различать авторские оценки изображенного.

Задания, характеризующие осмысление формы текста, стимулируют такие виды деятельности, как:

- критический анализ;
- оценка адекватности изображенного замыслу автора или соответствия текста его назначению;
- стилистический комментарий.

Поэтому на уроке учителю следует учить учащихся выделять главное, планировать собственную деятельность, анализировать, оценивать.

Направление работы *по углубленному изучению русского языка в 6 классе малокомплектной школы* можно построить на основе следующего цикла, включающее базовый, школьный и ученический компоненты:

4) учебный предмет, изучаемый углубленно;

5) прикладной курс, по которому продолжается углубленное изучение предмета с одной стороны, а с другой реализуется практическая подготовка на базе данного курса, факультатив по предмету, расширяющий кругозор обучающихся (*Приложение 2*);

6) учебный предмет (близкий к основному), знание которого важно для изучения основного предмета.

Для углубленного изучения предлагаются следующие темы основных разделов наук о языке:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Путешествия и достопримечательности Лексика Текст. Описание. Повествование. Грамматика Имя прилагательное (разряды) Краткая форма прилагательного Степени сравнения прилагательных Склонение прилагательных, числительных</p>	<p>Раздел 1. Путешествия и достопримечательности Лексика Основные признаки текста. Грамматика Нахождение прилагательных в сплошных и несплошных текстах, определение разрядов, выделение особенностей каждого разряда прилагательных. Определение синтаксической роли кратких</p>
<p>Орфография Правописание разделительных Ъ и Ь знаков. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>прилагательных, применение их при составлении буклетов и реклам. Образование сравнительной и превосходной степени прилагательных Орфография Функции и правописание разделительных Ъ и Ь знаков. Пунктуация Особенности обособления вводных конструкций.</p>

<p>Раздел 2. Образ жизни и культура: древние цивилизации Грамматика Местоимение (разряды) Склонение местоимений Орфография Правописание разделительных Ъ и Ь Правописание приставок на -з-, -с- Правописание суффиксов -ек-, -ик- в именах существительных Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>Раздел 2. Образ жизни и культура: древние цивилизации Грамматика Использование местоимений при написании писем, эссе. Сравнение падежных форм местоимений и прилагательных с последующим анализом. Орфография Разделительные Ъ и Ь знаки, сложные имена существительные, прилагательные, числительные, неопределенные местоимения, а также приставки и суффиксы в разных частях речи Пунктуация Синонимия предложении при прямой и косвенной речи</p>
<p>Раздел 3. Структура семьи и семейные ценности Лексика Метафоры. Олицетворения Грамматика Степени сравнения прилагательных Фразеологические обороты Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>Раздел 3. Структура семьи и семейные ценности Лексика Средства художественной выразительности, использование их при написании творческих работ. Грамматика Синонимия фразеологических оборотов с частями речи. Группы фразеологических оборотов по их образованию, применение устойчивых оборотов в устной и письменной речи. Пунктуация Мало употребляемые вводные слова и конструкции</p>
<p>Раздел 4. Традиции празднования Нового года в Казахстане и за рубежом Лексика Риторические фигуры Антитеза. Перифраз Грамматика Наречие Степени сравнения наречий</p>	<p>Раздел 4. Традиции празднования Нового года в Казахстане и за рубежом Лексика Литота. Метафора. Метонимия Грамматика Классификация наречий. Степени сравнения качественных наречий на -о / -е. Разряды наречий по образованию</p>
<p>Раздел 5. Выдающиеся личности народа Казахстана Лексика Инверсия Грамматика Прямой и обратный порядок слов. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями</p>	<p>Раздел 5. Выдающиеся личности народа Казахстана Лексика Усложнение инверсии Грамматика Условия построения предложений на основе инверсии. Значение вводных слов и вводных конструкций, их отличия и особенности. Пунктуация Слова, не являющиеся вводными</p>

<p>Раздел 6. Спорт и диета Лексика Риторические фигуры. Грамматика Вводные конструкции. Пунктуация Знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями</p>	<p>Раздел 6. Спорт и диета Лексика Тропы. Фигуры слова. Фигуры мысли Грамматика Отличительные особенности вводных слов и вводных конструкций. Соблюдение речевых норм. Пунктуация Отличие вводных слов от членов предложения</p>
<p>Раздел 7. Живые организмы: животные Грамматика Степени сравнения наречий Орфография Правописание суффиксов наречий Пунктуация Знаки препинания в предложениях с прямой и косвенной речью Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Диалог Грамматика Правописание сложных существительных, прилагательных, числительных. Орфография. Правописание приставок <i>пре-</i> и <i>при-</i> Правописание суффиксов <i>-н-, -нн-</i> в именах прилагательных Пунктуация Знаки препинания при диалоге.</p>	<p>Раздел 7. Живые организмы: животные Грамматика Способы образования сравнительной и превосходной степени наречий Пунктуация Прямая речь после слов автора, прямая речь перед словами автора, прямая речь внутри авторских слов. Синонимия предложений с прямой и косвенной речью Раздел 8. Жара и холод: экстремальная погода Лексика Культурная история диалога. Равноправный диалог. Структурированный диалог Грамматика Соединительные гласные в сложных именах существительных, слитное и раздельное написание сложных имен существительных, прилагательных, числительных Словообразовательная цепочка Орфография. Правописание слов-исключений Правописание окончаний имен прилагательных Пунктуация Диалог и прямая речь</p>
<p>Раздел 9. Казахстан в будущем: изобретения и энергия Лексика Репортаж Грамматика Правописание неопределённых местоимений Правописание приставок <i>раз-</i> (<i>рос-</i>) Орфография. Буквы <i>О, Е</i> после шипящих и <i>Ц</i> в суффиксах существительных, прилагательных Пунктуация Знаки препинания при обращении</p>	<p>Раздел 9. Казахстан в будущем: изобретения и энергия Лексика Интервью Грамматика Слитное написание неопределённых местоимений, правописание местоимений через дефис. Орфография. Буквы <i>О, Е</i> после шипящих в корне слов. Пунктуация Обособленные предложения</p>

Пример текста с заданием по разделу «Путешествия и достопримечательности»:

Монумент олицетворяет собой представление казахского народа о мироздании.

Согласно преданию, Байтерек — древо жизни, к которому стремится священная птица Самрук. Она укрывается² в его высокой кроне, чтобы отложить золотое яйцо — Солнце, дающее жизнь и надежду. А в это время у корней древа затаился голодный дракон Айдахар, желая съесть яйцо. Так представлена вечная борьба добра со злом. Здесь же протекает Мировая река, на берегу которой и стоит Байтерек, подпирая небо своей кроной, а корнями удерживая землю.

Монумент Байтерек был открыт в 2002 году и стал знаком истории Казахстана, нового этапа в жизни народа.

Высота постройки составляет 97 метров, что символизирует 1997 год, год провозглашения новой столицы. Общая высота составляет 105 метров.

На вершине находится огромный шар из стекла диаметром 22 метра и весом 300 тонн.

Архитектором столь амбициозного проекта стал Норман Фостер.

<p>Цель Аудирование и говорение 6.1.5.1 участвовать в диалоге, обмениваясь мнениями по предложенной теме</p>	<p>1. Ответьте на вопросы к тексту - Для чего написан этот текст? - Какие строки отражают основную мысль текста? - Что олицетворяет монумент?</p> <p>2. Перескажите легенду о Байтереке от лица одного из героев.</p> <p>3. Какое из предложенных названий больше подходит тексту? Предложите свое название. <i>Байтерек – символ Астаны.</i> <i>Легенда о Байтереке.</i> <i>Знакомьтесь: Байтерек</i></p>
<p>Чтение 6.2.8.1 сравнивать стилистические особенности различных текстов с учетом композиционных особенностей различных текстов (стихотворение, сказка, рассказ, заметка, репортаж, интервью)</p>	<p>1. Прочитайте стихотворение. Какой общей темой оно связано с текстом? Надо мной – полыхает кристалл как хрустальный, Блеск огня – преломляется в гранях его, Высоко – вижу сеть из ажурной вуали Байтерек – чудной птицы-легенды гнездо. Астана – в небе песня струной зазвенела, И стрелой – как из лука с тугой тетивой, Байтерек – птица счастья-надежды взлетела, Высоко – в чистом небе над Белой Ордой. Байтерек – символ мира, добра и орала, Талисман – оберег Астаны молодой. Байтерек – зовёт в небо, где птица летала, Удивить панорамой столицы родной. Байтерек – эра новых свершений настала, Оживет – пусть легенда о птице степной. Не грусти – где бы птица-мечта ни летала, Все равно – чудо-птица вернётся домой! Рубцов Владимир.</p> <p>2. Прочитайте текст. Какое предложение не соответствует действительности? - Желая съесть яйцо, в корнях дерева затаился голодный дракон</p>

	<p><i>Айдахар.</i> - Монумент Байтерек был открыт в 2002 году. - Высота постройки составляет 87 метров, что символизирует 1987 год. - Архитектором столь амбициозного проекта стал Норман Фостер. - Общая высота составляет 105 метров.</p>
<p>Письмо 6.3.6.1 писать творческие работы, представляя себя в предлагаемой ситуации и описывая собственные ощущения</p>	<p>1. Прочитайте «зашифрованные слова», запишите их правильно. <i>Барейтек, явитудиельна, лърыяхк, гезнод, токтры, сатицол, ербег.</i> 2. Запишите строки из стихотворения, отражающие основной смысл произведения. 3. Напишите письмо своим друзьям, используя выражения: <i>с высоты птичьего полёта, согласно легенде, панорама столицы, фантастическая картина, Байтерек – это гнездо чудо-птицы.</i></p>
<p>Соблюдение речевых норм 6.4.4.1 использовать знаки препинания в предложениях с вводными конструкциями, при прямой и косвенной речи</p>	<p>1. Выпишите из текста имена числительные (прописью), определите их вид и падеж. 2. Подберите синонимы к данным словам: <i>предание- пыхает- постройка- панорама - оживет-</i> 3. Составьте и запишите словосочетания со словами, указанными в задании № 2.</p>
<p>Повторение изученного материала</p>	<p>3. Выполните морфемный разбор (ʳ) 4. Выпишите из текста примеры слов, в которых... <i>г. количество звуков и букв совпадает, д. звуков больше, чем букв, е. букв больше, чем звуков.</i></p>

Цели обучения, обозначенные в заданиях к уроку, позволяют учителю системно планировать работу по развитию четырех видов речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо), оценивать достижения обучающихся, информировать их о следующих этапах обучения.

Надо помнить, что мыслительная деятельность обучающегося – непрерывный процесс: достигнутый уровень расширяет возможности усвоения знаний дальше, что приводит к необходимости их изменения и усложнения, к которым учитель малокомплектной школы должен быть готов при углубленном преподавании предмета «Русский язык». Чем выше уровень сформированности мыслительной деятельности обучающихся, тем глубже и содержательнее усвоение знаний.

Рекомендации по углубленному изучению предмета «Русский язык» в 7 классе в условиях малокомплектной школы направлены на реализацию следующих задач: углубление представления об особенностях языка, его элементах и речевой функции, обогащение словарного запаса и расширение круга используемых грамматических средств, развитие навыков критического мышления и функциональной грамотности, необходимых для дальнейшей

жизнедеятельности учащихся, развитие навыка использования языковых средств в соответствии с коммуникативной установкой и нормами устной и письменной речи, формирование умения ориентироваться в потоке новой информации.

Навык говорения при углубленном изучении предмета осуществляется на основе применения технологии проблемного обучения, стратегии критического мышления, методики проектного обучения, которые позволяют активизировать учащихся в процессе познания, совершенствовать навык говорения.

При углубленном изучении русского языка с целью формирования навыка чтения учащимся предлагаются тексты разных типов и стилей речи, предполагающих интеграцию с предметами учебного плана, использование материалов краеведческого характера, направленных на реализацию Программы «Рухани жаңғыру». Предлагаются задания на развитие грамотности чтения с учетом поставленных задач, целевой установки и соответствующего действия читателей (учащихся). Текстовый материал подобран с учетом интересов и возрастных особенностей учащихся, также может быть использован в качестве дополнительного материала для проведения комплексного анализа текста.

Навык слушания определяется уровнем понимания основной идеи прослушанного, определением и нахождением необходимой информации, умением использовать информацию на практике.

Курс углубленного изучения русского языка в данном направлении способствует дальнейшему совершенствованию работы по развитию у учащихся навыка слушания. Учащимся предлагаются тексты различных стилевых направлений. К текстам представлены задания, способствующие развитию навыка определения жанрового своеобразия, основной идеи, ключевой информации, восстановления деформированного текста, прогнозирования и других продуктивных методических приемов.

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Климат и изменения климата Лексика: Паронимы Грамматика: Причастие, причастный оборот. Обособленное определение. Образование причастий. Суффиксы причастий. Орфография: Правописание гласных и, ы после ц Не с разными частями речи Пунктуация: Знаки препинания при обособленных определениях Знаки препинания при прямой речи.</p>	<p>Раздел 1. Климат и изменения климата Лексика: Аффиксальные, этимологические паронимы Грамматика. Способы образования причастий. Отличительные особенности действительных и страдательных причастий. Способы выражения определений. Употребление причастий в речи, согласование их с существительными в роде, числе и падеже. Орфография: Трудные случаи правописания не с разными частями речи. Пунктуация: Способы выражения определений.</p>

	Условия обособления определения. Способы оформления прямой речи.
<p>Раздел 2. Обычай и традиции <i>Лексика:</i> Интервью. Блог. Заметка. <i>Грамматика:</i> Спряжение глаголов Разноспрягаемые глаголы. Деепричастие. Деепричастный оборот. <i>Орфография:</i> Правописание НЕ с разными частями речи <i>Пунктуация:</i> Знаки препинания в предложениях с обособленными определениями, обстоятельствами.</p>	<p>Раздел 2. Обычай и традиции <i>Лексика:</i> Работа с толковым словарем. Стилистические особенности публицистического стиля. Жанровое своеобразие публицистического стиля. <i>Грамматика:</i> Отличительные особенности глаголов 1 и 2 спряжения. Слова-исключения. Отличительные особенности разноспрягаемых глаголов. Деепричастие и наречие: общее и различное. <i>Орфография:</i> Состав слова. Частица НЕ и приставка НЕ-. Трудные случаи правописания НЕ с разными частями речи. <i>Пунктуация:</i> Конструирование предложений с обособленными определениями, выраженным причастным оборотом, обособленными обстоятельствами, выраженные деепричастными оборотами. Трудные случаи обособления обстоятельств: фразеологизмы, наречия.</p>
<p>Раздел 3. Знания: мир и изучение иностранных языков <i>Лексика:</i> Повествование. Описание. Рассуждение. <i>Грамматика:</i> Союзы. Сочинительные и подчинительные союзы. Предлоги. <i>Орфография:</i> Правописание НЕ с разными частями речи <i>Пунктуация:</i> Обособление приложений.</p>	<p>Раздел 3. Знания: мир и изучение иностранных языков <i>Лексика:</i> Изучение словарных статей. Типы речи, их отличительные особенности. <i>Грамматика:</i> Значение сочинительных и подчинительных союзов. Классификация сочинительных союзов. Классификация предлогов по значению. Разряды предлогов. <i>Орфография</i> Частица НЕ и приставка НЕ-. Подбор синонимичных слов. Трудные случаи правописания НЕ с частями речи. <i>Пунктуация:</i> Использование тире при обособлении приложений</p>
<p>Раздел 4. Влияет ли ландшафт и климат на национальный характер? <i>Лексика:</i> Термины. <i>Грамматика:</i> Частицы. <i>Орфография</i> Правописание частиц. <i>Пунктуация:</i></p>	<p>Раздел 4. Влияет ли ландшафт и климат на национальный характер? <i>Лексика:</i> Терминология. Калькирование иноязычных термино-элементов. <i>Грамматика:</i> Классификация частиц по происхождению и составу. Фразеологизированные частицы <i>Орфография:</i></p>

<p>Знаки препинания при вводных словах.</p>	<p>Раздельное и дефисное написание частиц. Отрицательная частица НЕ. Функции частицы НИ. Пунктуация: Постановка знаков препинания при встрече двух вводных слов (вводных сочетаний, предложений)</p>
<p>Раздел 5. Молодежная культура: интернет и социальные сети Лексика: Аллегория. Гипербола. Сравнение. Грамматика: Сравнительные обороты. Орфография: Правописание безударных гласных в окончаниях глагола. Пунктуация: Знаки препинания в предложениях со сравнительными оборотами.</p>	<p>Раздел 5. Молодежная культура: интернет и социальные сети Лексика: Изобразительно-выразительные средства русского языка. Использование гипербол в художественных текстах. Роль аллегии в художественном тексте. Грамматика: Обороты с союзом как. Пунктуация: Трудные случаи постановки знаков препинания при сравнительных оборотах.</p>
<p>Раздел 6. Проблемы социальной защиты бездомных Пунктуация: Знаки препинания при вводных словах. Знаки препинания в предложениях, осложненных обстоятельством.</p>	<p>Раздел 6. Проблемы социальной защиты бездомных Пунктуация: Смысловые группы вводных слов. Случаи обособления обстоятельств. Устойчивые словосочетания, выраженные деепричастным оборотом, выступающие в роли вводных конструкций</p>
<p>Раздел 7. Генетически модифицированные продукты Лексика: Паронимы. Грамматика: Глагол. Наклонение глагола. Глагольное управление. Орфография: Правописание н, ни в причастиях.</p>	<p>Раздел 7. Генетически модифицированные продукты Лексика: Парономазия Орфография: Правописание н и ни в причастиях и отглагольных прилагательных.</p>
<p>Раздел 8. День Победы Пунктуация: Знаки препинания в предложениях, осложненных определениями и обстоятельствами, выраженными причастными и деепричастными оборотами</p>	<p>Раздел 8. День Победы Пунктуация: Условия обособления причастных и деепричастных оборотов. Конструирование предложений с обособленными определениями, обстоятельствами</p>
<p>Раздел 9. Если бы я правил миром Лексика: Аллегория. Инверсия. Грамматика. Глагол. Наклонение. Пунктуация: Знаки препинания при вводных словах.</p>	<p>Раздел 9. Если бы я правил миром Лексика: Аллегория в стихах, притчах, моралите.</p>

Развитие речевых навыков через организацию самостоятельной работы на уроках русского языка и на основе применения проектной деятельности усиливает результативность работы при углубленном изучении предмета.

Учащимся могут быть предложены следующие задания:

- 1) индивидуальная работа по поиску в словаре слов (дается список слов из текста, работу можно ограничить во времени);
- 2) парная работа по чтению текста с пересказом с целью понимания его содержания, определения основной мысли;
- 3) коллективная работа по составлению заголовков к абзацам текста;
- 4) написание текстов разнообразной стиливой направленности, творческих работ;
- 5) редактирование деформированных текстов и т.д.

Как было уже сказано выше, работа с текстом является основным способом развития грамотности чтения при углубленном изучении русского языка. Процесс чтения в реальной практике всегда встроен в более сложные виды деятельности. Необходимость обратиться к письменному тексту каждый раз диктуется разными целями, что, в свою очередь, требует применения разных стратегий чтения, осуществления разного набора действий.

В соответствии с учетом поставленных задач, целевой установки и соответствующего действия учащихся в 7 классе можно предложить следующие задания:

Аналитические (конструирующие) задачи

Основой задачи является некое информационное поле (набор фактов, более или менее упорядоченный), которое задано в виде текста (гипертекста).

Это могут быть словесный текст, график, диаграмма, рисунок и т.п.

Таким образом, задачи этого типа требуют определенной стратегии чтения:

- сначала беглого знакомства со всей представленной в текстах информацией (в процессе этого знакомства происходит определение общей тематики, информационной ценности каждого фрагмента, специфика содержащейся в нем информации и т.п.),
- затем уже прицельное, возможно, неоднократное, возвращение к текстам, анализ содержащейся в них информации с определенной целью.
- Основные умения, требующиеся для решения подобных задач:
- извлекать из текста информацию;
- критически оценивать представленную информацию;
- отбирать необходимую информацию для выдвижения гипотезы, формулирования доказательств.

Информационные задачи

Основой задачи является соединение разрозненных фактов в единую информационную картину. Задачи этого типа направлены на поиск информации в тексте. Запрос на определенную информацию возникает в конкретной ситуации. Для такого типа задач характерна **поисковая** стратегия чтения. Поиск точной информации может быть частью и аналитической задачи и интерпретационной задачи.

Главные умения, требующиеся при решении подобных задач:

- формулировать запрос на информацию;
- ориентироваться в структуре (устройстве) разного рода текстов.

Задачи этого типа в основном строятся на деловых текстах (инструкция, памятка, объявление, договор и т.п.).

Интерпретационные задачи

В задачах, как правило, используются *художественные* тексты.

Интерпретационные задачи направлены на удержание и соотнесение двух планов текста:

- фактологического (*событийного*);
- смыслового (*символического*), т.к. именно смысловой план делает текст художественным.

Позиционные задачи

Задачи этого типа предполагают:

- 1) определение позиции автора, реконструкцию аргументов, на которые он опирается;
- 2) определение собственной позиции, ее аргументацию.

Варианты задачи:

- текст содержит несколько позиций, одна из которых позиция автора;
- текст содержит несколько позиций, при этом авторская позиция не предьявлена.

По программе 8 класса рекомендуется углубленное изучение русского языка по следующим разделам:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Семья: права и обязанности Лексика Репортаж. Статья. Фельетон. Грамматика Обособленные члены предложения. Несогласованные определения. Обстоятельства, выраженные существительными с предлогами Орфография Правописание омонимичных самостоятельных и служебных частей речи. Пунктуация Знаки препинания при обособленных членах предложения.</p>	<p>Раздел 1. Семья: права и обязанности Лексика Фельетон и сатира. Грамматика Условия обособления. Употребление в речи предложений с обособленными членами. Синтаксические синонимы обособленных членов предложения, их текстообразующая роль. Орфография Определение, выраженное косвенными падежами существительных. Определение, выраженное оборотом с формой сравнительной степени прилагательного. Уточнение как вид обособленного члена предложения. Пунктуация Выделительные знаки препинания при обособленных второстепенных и уточняющих членах предложения.</p>
<p>Раздел 2. Развлечения и спорт. Лексика Аннотация, тезисы, комментарии в блог, чат, форум.</p>	<p>Раздел 2. Развлечения и спорт Грамматика Сложные случаи обособления. Пунктуация</p>

<p>Грамматика Обособленные члены предложения.</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при обособленных определениях, обстоятельствах.</p>	<p>Функции знаков препинания при обособленных членах предложения</p>
<p>Раздел 3. Мир профессий</p> <p>Лексика Статья, аннотация, тезисы, реферат, доклад.</p> <p>Грамматика Профессионализмы. Термины.</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения, цитировании, в неполных предложениях.</p>	<p>Раздел 3. Мир профессий</p> <p>Лексика Характерные черты, языковые и жанровые особенности научного стиля.</p> <p>Грамматика Примеры профессионализмов в литературе и разговорной речи. Слова-профессионализмы в различных отраслях деятельности.</p> <p>Лингвистические понятия специальной лексики</p> <p>Пунктуация Синонимия сложноподчиненных предложений. Значение термина. Особенности термина. Характеристики и применение. Употребление в речи.</p>
<p>Раздел 4. Космос</p> <p>Лексика Неологизмы. Инверсия. Градация.</p> <p>Пунктуация Знаки препинания в неполных предложениях.</p>	<p>Раздел 4. Космос</p> <p>Лексика Возникновение неологизмов в русском языке. Сфера употребления.</p> <p>Виды инверсий. Функции инверсии.</p> <p>Пунктуация Условия постановки тире в неполных предложениях.</p>
<p>Раздел 5. Разнообразие форм жизни</p> <p>Лексика Характеристика, биография, автобиография.</p> <p>Грамматика Самостоятельные и служебные части речи</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения.</p>	<p>Раздел 5. Разнообразие форм жизни</p> <p>Лексика Жанры официально-делового стиля.</p> <p>Грамматика Отличительные особенности самостоятельных и служебных частей речи.</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при пояснительных и присоединительных членах предложения.</p>
<p>Раздел 6. Вода в жизни человека</p> <p>Лексика Канцеляризм. Штампы.</p> <p>Грамматика Тавтология. Цитата. Основные способы цитирования</p> <p>Пунктуация Знаки препинания при цитировании</p>	<p>Раздел 6. Вода в жизни человека</p> <p>Грамматика Плеоназм и тавтология. Основные виды речевых ошибок. Повтор слов как одна из речевых ошибок. Использование в стилистике.</p>
<p>Раздел 7. Еда: необходимость или роскошь</p> <p>Лексика Окказионализмы.</p> <p>Пунктуация Знаки препинания в неполных предложениях</p>	<p>Раздел 7. Еда: необходимость или роскошь</p> <p>Лексика Окказионализмы и неологизмы. Пунктуация Неполные предложения и односоставные предложения. Эллиптические неполные предложения.</p>

<p>Раздел 8. Музыка в современном обществе Лексика Интервью. Очерк. Обзор. Грамматика Омонимичные самостоятельные и служебные части речи. Пунктуация Знаки препинания при уточняющих членах предложения</p>	<p>Раздел 8. Музыка в современном обществе Лексика Особенности интервьюирования. Грамматика Грамматические омонимы. Пунктуация Особенности обособления пояснительных и присоединительных членах предложения</p>
<p>Раздел 9. Научные открытия и технологии Лексика Профессиональные слова, термины, неологизмы, инверсия, градация. Грамматика Омонимичные самостоятельные и служебные части речи Пунктуация Знаки препинания при обособленных членах предложения.</p>	<p>Раздел 9. Научные открытия и технологии Лексика Инверсия в литературе. Примеры градации в художественной литературе. Грамматика Отличительные особенности самостоятельных и служебных частей речи Пунктуация Трудные случаи обособления обстоятельства и определения.</p>

Важным компонентом при углубленном изучении русского языка является формирование грамотности чтения. В 8 классе также следует усилить работу с текстом, направить ее на развитие скорочтения, умений выделять главную и второстепенную, явную и скрытую, текстовую и внетекстовую информацию, лаконично представлять информацию и выступать перед публикой, излагать собственную точку зрения, аргументировать ее в устной и письменной формах. На уроках русского языка можно использовать тексты различных стилей и жанров, охватывающие различные аспекты социально-экономической и культурной жизни общества. Работа с художественными, научными, научно-популярными текстами и текстами СМИ, фрагментами речевого общения в официальной/неофициальной обстановке позволит учащимся повысить уровень орфографической, пунктуационной, стилистической грамотности, а также уровень речевой культуры, отработать навыки анализа и составления связных высказываний различных стилей, типов

В 9 классе для углубленного изучения рекомендуются следующие разделы:

Содержание программного материала	Содержание углубленного изучения
<p>Раздел 1. Конфликты и миротворчество Лексика: Союзы Грамматика: Разряды союзов Разряды сочинительных союзов. Орфография: Слитное и раздельное написание союзов Пунктуация: Расстановка знаков препинания в сложносочиненных и сложноподчиненных предложениях.</p>	<p>Раздел 1. Конфликты и миротворчество Лексика: Сложные и составные союзы Грамматика: Разряды сочинительных союзов. Группы сочинительных союзов по значению. Орфография: Простые союзы в составе составных. Предлоги, частицы, наречия в составе составных союзов. Пунктуация: Знаки препинания в</p>

<p>Раздел 2. Сухопутные страны Лексика: Тема текста. Стил ь речи. Грамматика: Союзы и союзные слова. Орфография: Слитное, дефисное написание различных частей речи. Правописание наречий. Пунктуация: Знаки препинания в осложненных предложениях</p>	<p>предложениях с однородными членами. Раздел 2. Сухопутные страны Лексика: Тема текста. Стил ь речи. Понимание открытой и скрытой (подтекст) информации сплошных и несплошных текстов. Грамматика: Роль сочинительных и подчинительных союзов в предложении. Орфография: Правописание наречных суффиксов Пунктуация: Знаки препинания в предложениях, осложненных однородными членами, в различных видах сложных предложений. Употребление тире.</p>
<p>Раздел 3. Ресурсы планеты «Земля» Лексика: Парцелляция. Грамматика: Сложносочинённое предложение. Орфография: Речевые нормы Пунктуация: Знаки препинания в простых предложениях, осложненных обособленными определениями и обстоятельствами. Знаки препинания в сложносочинённом предложении.</p>	<p>Раздел 3. Ресурсы планеты «Земля» Лексика: Структурное и графическое оформление парцелляции. Стилистически окрашенные слова. Тексты-описание, повествование с элементами рассуждения. Грамматика: Однородные и неоднородные определения. Союзы и их значение в сложносочиненных предложениях. Сложносочиненные предложения с соединительными союзами. Пунктуация: Знаки препинания при однородных членах. Обособленные члены предложения: определения, приложения, обстоятельства. Уточнение как вид обособленного члена предложения. Знаки препинания при обособленных и уточняющих членах предложения. Знаки препинания при вводных конструкциях. Слова-предложения. Способы передачи чужой речи. Знаки препинания при цитировании.</p>
<p>Раздел 4. Подросток в современном мире. Лексика: Главное и придаточное предложение Грамматика: Сложноподчинённые предложения с придаточными определительными, изъяснительными. Пунктуация: Знаки препинания в сложноподчинённых предложениях с придаточными определительными и изъяснительными</p>	<p>Раздел 4. Подросток в современном мире. Лексика: Указательные слова (местоимения и местоименные наречия тот, такой, все, там, тогда и др.), определяющие семантическую функцию придаточного предложения. Грамматика: Особенности присоединения придаточных предложений к главному. Подчинительные союзы и союзные слова в сложноподчиненных предложениях. Виды придаточных предложений в сложноподчиненных предложениях. Сложноподчинительные предложения с придаточными обстоятельства. Сложноподчиненные предложения с</p>

	несколькими придаточными. Пунктуация: Место придаточных предложений в сложноподчиненных предложениях.
Раздел 5. Дилеммы и выбор Грамматика: Сложноподчинённые предложения с разными видами связи между частями. Пунктуация: Знаки препинания в сложноподчинённых предложениях с разными видами связи	Раздел 5. Дилеммы и выбор Грамматика: сочинение + подчинение сочинение + бессоюзная связь подчинение + бессоюзная связь сочинение + подчинение + бессоюзная связь Пунктуация: Синтаксический разбор сложного предложения с разными видами связи
Раздел 6. Средства массовой информации Грамматика: Сложное бессоюзное предложение Пунктуация: Знаки препинания в бессоюзном предложении	Раздел 6. Средства массовой информации Грамматика: Бессоюзные сложные предложения усложненной структуры. Бессоюзные сложные предложения с комбинированием различных видов смысловых отношений. Пунктуация: Синтаксический разбор бессоюзного предложения

Учащиеся 9 классов принимают участие в различных международных исследованиях на выявление уровня грамотности чтения, поэтому к этому времени они должны уметь осмыслить письменные тексты и рефлексировать на них, использовать их содержание для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества. В этом определении важен каждый из названных признаков «понятия». Сущность *понятия* составляют признаки: понимание, рефлексия и использование. Они взаимосвязаны и обогащают друг друга. Рефлексия предполагает размышление о содержании (или структуре) текста, перенос его в сферу личного сознания. Только в этом случае можно говорить о понимании текста, о возможности использования человеком его содержания в разных ситуациях деятельности и общения.

Большую помощь учителям может оказать таблица «Грамотность чтения», в котором определены уровни понимания текста:

Уровень понимания текста	Уровень сложности	Перечень проверяемых умений	Виды вопросов	Виды тестовых заданий
Общее понимание	Узнавание понимание применение	1) определять тему и основную мысль текста 2) обнаруживать в заголовке текста тему или основную мысль 3) находить различие в двух или более 3) находить различие в двух или более	Какова тема текста? Что отражает заголовок: Тему или основную мысль текста? Что объединяет данные тексты? О каких проблемах ...	<ul style="list-style-type: none"> • с выбором ответа (например, текст с пропусками); • на установление соответствия; • на исключение лишнего; • на группировку информации; • на определение

		<p>текстах/сравнивать содержание текстов</p> <p>4) отличать основную информацию от второстепенной</p>	<p>Какое событие ..</p> <p>Какие перемены...?</p> <p>Что заставило героя...?</p> <p>Кого автор называет.../считает...?</p>	<p>последовательно сти;</p> <ul style="list-style-type: none"> • на аналогию, вопросы с ограничением ответа или с открытым кратким ответом.
Выявление информации		<p>5) быстро просматривать текст</p> <p>6) определять смысловую структуру текста и отбирать нужную информацию</p> <p>7) находить необходимую информацию, перефразированную в вопросе</p> <p>8) соотносить информацию, заключённую в тексте, с информацией, полученной из других источников/ с личным опытом</p>	<p>Разделяешь ли ты мнение автора?</p> <p>Аргументируй свой ответ.</p> <p>Согласен ли ты с тем, что....</p> <p>Аргументируй свой ответ.</p>	
Интерпретация текста	Применение анализ синтез	<p>9) соотносить заключённую информацию в тексте информацию с информацией других источников /личным опытом</p> <p>10) делать выводы по содержанию текста</p> <p>11) находить аргументы, подтверждающие мнения/высказывания</p> <p>12) объяснять заглавие текст</p>	<p>Соотнеси....</p> <p>Как бы ты поступил в данной ситуации?</p> <p>Найди в тексте аргумент/аргументы, подтверждающие высказывание...</p> <p>Как ты понимаешь заглавие текста?</p> <p>Как еще можно было бы озаглавить текст?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • вопросы с открытыми развёрнутыми ответами; • задания на аналогию, задания, требующие аргументированных ответов; • задания на выделение существенных признаков; • сравнение объектов
Рефлексия относительно содержания текста	Анализ синтез оценка	<p>13) различать объективную и субъективную информацию</p> <p>14) связывать информацию текста</p>	<p>Выскажите своё отношение к позиции автора/героя</p> <p>Как автор относится к</p>	<ul style="list-style-type: none"> • свободные задания с открытыми ответами;

		с фактами/событиями реальной действительности 15) аргументировать свою точку зрения	своему герою? Обоснуйте своё мнение. Что в данном отрывке удивило вас больше всего? Почему?	<ul style="list-style-type: none"> • вопросы, требующие формулировки и аргументации собственного мнения; • тексты с ошибками; • задания на реконструкцию событий
Рефлексия относительно формы подачи текста		16) обнаруживать иронию, юмор, различные оттенки смысла, выраженные словом	Обладает ли автор/герой чувством юмора. Приведите примеры из текста	

При изучении в 9 классе стилей речи, типов текста можно предложить учащимся несколько текстов, объединенных одной тематикой, жанром, типом: повествование, описание, рассуждение. Ученикам необходимо определить, что объединяет данные тексты, чем различаются. Аналогичные, но более легкие задания – это выборочные диктанты, выборочное списывание, задания на выписывание предложений определенного типа. Например, при изучении темы «БСП с отношениями пояснения, дополнения, причины» можно предложить ученикам такое задание: написать предложения, распределяя по группам: 1) простое предложение с однородными членами, 2) БСП. Объяснить постановку знаков препинания.

При изучении темы «Сложносочиненные предложения» в условиях совмещенных класс-комплектов можно настроить учащихся на самостоятельное изучение данной темы по методу «535». Ученики в группе в течение 5 минут самостоятельно читают новый материал из учебника, обсуждают. Затем устно презентуют свой мини-проект на установленное время, то есть выступление не более 3 минут, где слушающие оценивают устные ответы, по ходу исправляют допущенные речевые ошибки. Это задание направлено на оценку умения находить информацию в тексте.

Для оценки умения интерпретировать текст, развивать его концептуальный смысл учащимся можно предложить сравнить и противопоставить заключенную в тексте информацию с информацией из других источников или личным опытом, обнаружить в нем доводы в подтверждение выдвинутых тезисов, вывести заключение о намерении автора или главной мысли текста, объяснить заглавие текста.

Для организации учебного процесса в малокомплектной школе при углубленном изучении русского языка желательно использовать оптимальные педагогические технологии (уровневое, дифференцированное обучение, коллективный способ обучения, информационно-коммуникативные технологии, развивающее обучение, модульное обучение, критическое мышление через чтение и письмо и др.). Наиболее приемлемыми являются технология развития критического мышления, метод Джигсо, приемы «Толстые и тонкие вопросы», «Верные и неверные утверждения». Тонкие вопросы требуют однозначных ответов, толстые – развернутых. «Бортовой

журнал», «Гроздь кластера», уровневые задания по таксономии Блума, «Корзина идей», «Знаю, узнал, хочу узнать», исследовательский метод, дискуссии, мозговой штурм, интерактивные формы работы. Целесообразно использовать составление конспектов, выполнение заданий по карточкам, заполнение таблиц, тестирование, самостоятельное списывание, составление тезисных планов к тексту. Для осмысления содержания текста, обнаружения личностного смысла можно использовать приемы «Чтение с остановками», «Чтение с пометками», «Составление кластера», «Ромашка Блума».

К приемам письменной рефлексии, помогающим творчески интерпретировать информацию, относятся:

1. Написание эссе.

2. Составление телеграммы, памятки, инструкции, таблицы, правила, определения.

3. Стихотворение по алгоритму.

4. Письмо по кругу.

5. Синквейн

С особым интересом учащиеся выполняют задания, направленные на формирование базовых познавательных уровней, например:

1. Закончите начатые фразы....

2. Продолжите фразеологизмы.....

3. Отметьте верные и неверные определения знаками «+» и «-».

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

Главная цель преподавания учебного предмета «Русская литература» – формирование духовных ценностей учащегося через восприятие и анализ художественных произведений, воспитание компетентного читателя, способного на основе личностного выбора использовать знания, умения и навыки для познания мира и самого себя.

В Типовой учебной программе по предмету «Русская литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования указаны следующие базовые навыки, формируемые у учащихся: «Понимание и ответы по тексту», «Анализ и интерпретация текста», «Оценка и сравнительный анализ».

Навык «Понимание и ответы по тексту» включает:

6) усвоение терминов;

7) понимание художественного произведения;

8) составление плана;

9) пересказ;

10) ответы на вопросы.

Навык «Анализ и интерпретация текста» включает:

8) определение жанра, композиции произведения;

9) определение темы и идеи;

10) анализ эпизодов;

11) характеристику героев;

12) видение отношения автора;

- 13) знание художественно-изобразительных средств;
- 14) творческое письмо.

Навык «Оценка и сравнительный анализ» содержит:

- 5) оценивание художественного произведения;
- 6) сравнение художественного произведения с произведениями других видов искусства;
- 7) сопоставление произведений литературы;
- 8) оценивание высказываний.

Сверхзадачей преподавания русской литературы в школе является формирование у учеников творческого начала, определенных нравственных качеств, чувства сопереживания, воспитание эстетического вкуса. Методические рекомендации по углубленному изучению предмета «Русская литература» предназначены для расширения сознания учащихся с целью научить их мыслить самостоятельно и применять полученные знания в реальной жизни. Организовывать учебный процесс в совмещенном классе следует так, чтобы учащиеся сами добывали знания, учились работать с информацией, выделять главное, анализировать. Совместная работа учащихся в парах, в группах стимулирует активное участие каждого ученика в работе класса. Таким образом, учащийся конструирует свое собственное понимание через говорение, слушание, письмо, чтение и рефлексию по содержанию, идеям, вопросам и интересам. Главным методическим принципом дифференциации обучения является четко продуманное сочетание фронтальных, групповых и индивидуальных заданий в системе уроков по определенной теме.

Образец программы для углубленного изучения русской литературы в совмещенном 7-8 классе:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы курса для углубленного изучения русской литературы
	7 класс	8 класс	
1.	<p>Человек и природа</p> <p>Стихотворения А.С. Пушкина, С.А. Есенина, А.А. Фета. У. Блейк «Тигр». О.О. Сулейменов «Волчата». Р. Бредбери «Зеленое утро».</p>	<p>Любовь и честь</p> <p>У. Шекспир «Ромео и Джульетта». А.С. Пушкин «Капитанская дочка». Лирика поэтов XIX века. О.О. Сулейменов «Последнее слово акына Смета»</p>	<p>Роль пейзажа в художественном тексте. Пушкинские пейзажи. Виды пейзажей. Функции пейзажных описаний (изобразительная функция, эмоционально-психологическая, аллегорическая, символическая). Изобразительно-выразительные средства при описании пейзажа в повести «Капитанская дочка». Любовь и честь в лирике поэтов 19 века.</p>

	А. Новоселов «Санькин марал»		Любовь к природе в стихотворениях С.А.Есенина А.А.Фета
2.	Сатира и юмор в литературе И.А. Крылов басни. Д.И. Фонвизин «Недоросль». М.Е. Салтыков-Щедрин «Сказка о том, как один мужик двух генералов прокормил». М.М. Зощенко сатирические рассказы	Сатира и юмор Н.В. Гоголь «Ревизор». А.П. Чехов сатирические рассказы. В.М. Шукшин рассказы	Комическое, трагическое и трагикомическое. Виды смеха (добрый смех (юмор), злой смех (сатирический), жизнерадостный смех, иронический смех, интеллектуальный смех). Приемы комического: гипербола, контраст, уподобление, гротеск, алогизм, парадокс, каламбур, пародия и др. Теоретические сведения о рассказе. Сочинение юмористических рассказов. Комический заголовок, смешные герои, диалог, просторечие, ситуация неожиданности, дружелюбный смех автора, художественное преувеличение, сравнения. Приемы комического в поэтике рассказа Л.Н. Андреева «Баргамот и Гараська»

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА (для школ с казахским языком обучения)

В условиях малокомплектных школ, где в одном классе обучаются учащиеся разного возраста, на уроках русского языка и литературы работа направленная на развитие коммуникативных навыков (аудирование, говорение, письмо, чтение) имеет свои особенности. Для совершенствования языковых навыков учащихся, для которых русский язык является неродным, материал должен быть связан с реальными событиями окружающей действительности.

При работе с лексическим материалом необходимо обратить внимание на актуальность используемых языковых средств. Самым главным для развития навыка аудирования является тематический отбор материала. Для этого могут быть использованы эпизоды из мультфильмов, художественных и документальных фильмов, отрывки развлекательных программ, являющиеся компонентом информационной образовательной сферы. Такие формы работы не только вызывают у учащихся интерес к изучению предмета, но и развивают способность грамотно строить свою речь, способствуют развитию правильной дикции.

Способность умело сочетать визуальный и аудиоматериал позволяет достичь максимальных результатов, однако эта форма работы может быть

эффективной только тогда, когда поставлена конкретная цель к каждому уроку. Поэтому аудирование можно разделить на две основные группы: восприятие лексического материала и восприятие грамматического содержания. Грамматические задания обязательно должны соответствовать программному материалу: письмо по памяти (например, записать все второстепенные члены предложения, выписать глаголы прошедшего времени), определение сравнительной и превосходной степени прилагательных и т.д.

Для восприятия лексического материала виды заданий должны быть разработаны так, чтобы вызвать непринужденный интерес к изучению языка. Как показывает педагогический опыт, такие виды деятельности на уроках продуктивны, потому что прослушивание текста несколько раз позволяет учащимся понимать и воспринимать основную мысль и идею текста. Чтобы данный процесс не стал рутинной, к разработке заданий следует подходить творчески. В условиях малокомплектных школ на основе аудирования педагоги имеют широкую возможность реализации основных принципов воспитания и обучения. Навыки слушания важны не только в изучении русского языка, но и других предметов.

Трудности, возникающие в ходе развития у учащихся навыка слушания, в связи с лингвистическими аспектами и особенностями, можно разделить на три основные группы:

1. *Фонетическая.* Считается, что в речевом потоке нет четкой границы между звуками воспроизведения. В ходе слушания обязательным требованием является развитие речи. В разговорной речи воспроизведение и восприятие может вызвать затруднения. В условиях малокомплектных школ с казахским языком обучения это может быть ограниченная среда общения на русском языке.

2. *Грамматическая.* При усвоении грамматических форм русского языка основной причиной затруднения является различие грамматических форм русского и казахского языков.

3. *Лексическая.* Из-за большого объема новых слов ученики не могут определить основную мысль и идею текста. Для этой цели обязательной является работа по обогащению словарного запаса учащихся с учетом возрастных особенностей.

В совмещенных классах интеграция навыка слушания с другими видами языковых навыков должна способствовать эффективному использованию учителем времени. Например, во время урока в интегрированных 5-7, 6-8 классах на основе схожих сквозных тем целесообразным является прослушивание одного текста. Для учащихся 5-6 классов можно дать задание на развитие навыка письма, учащимся 7-8 классов - задание на развитие навыка говорения.

При преподавании русского языка в малокомплектных школах учитель должен умело совмещать различные сквозные темы, опираясь на лексический или грамматический материал, который по обновленной программе построен по принципу спиральности и развивает одни и те же языковые навыки путем усложнения материала от класса к классу. Таким образом при изучении новой

темы учащимися младшего класса, это, вероятно, будет повторением и закреплением темы для учащихся старшего класса. Если учесть особенности сегодняшнего образовательного процесса, то учитель - это координатор и инструктор, и учащиеся старших классов под руководством педагога, могут самостоятельно преподавать новый материал учащимся младших классов. Учащиеся будут работать не только самостоятельно, но и научатся анализировать работу друг друга, оказывая взаимопомощь, взаимопроверку, взаимооценку.

Помимо таких заданий, связанных с развитием навыка чтения, как «ответить на вопросы по тексту», «составить диалог на основе прочитанного текста», «выделить главную мысль», учитель должен продумать задания для учащихся, опережающих своих сверстников и способных критически мыслить.

Для формирования и развития навыков чтения рекомендуется принимать во внимание следующие рекомендации:

- применять стратегии и техники, способствующие освоению лексического минимума;
- пояснять значение фразеологизмов, устойчивых словосочетаний, пословиц и поговорок;
- использовать специальные задания для формирования других коммуникативных навыков учащихся через чтение.

С целью развития у учащихся функциональной грамотности следует предложить следующие задания: написать мини-рассказ, сочинение, эссе (с целью выразить свое мнение, раскрыть собственную точку зрения), сценарий спектакля, письмо (определенной целевой аудитории), обращение, комментарий (к выпуску новостей, к видеоролику в Сети интернет), статью в газету на определенную тему, дать рекламу на радио (по продаже товара, предоставлению определенного вида услуг) и т.д.

Ниже предложены образцы программ для более углубленного изучения предмета «Русский язык и литература» в совмещенных классах. Образцы программ содержат темы для углубленного изучения предмета посредством художественных произведений, объединенных сквозными темами в разных классах, а также через усвоение литературоведческих терминов.

Образец программы для углубленного изучения русского языка и литературы в совмещенных 5-7 классах:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы для углубленного изучения русского языка и литературы
	5 класс	7 класс	
1.	<p>Ценности: дружба и любовь.</p> <p>С. Михалков «Мы с другом», Г. Боргуль «Подружка Маша»,</p>	<p>Культура: характер и личность.</p> <p>Притча «Внешняя и внутренняя красота». Л.Н. Толстой «Кавказский пленник».</p>	<p>В.Ю. Драгунский рассказ «Девочка на шаре». Р.И. Фраерман «Дикая собака Динго, или Повесть о первой любви» Литературоведческие термины</p>

	Я. Дубенская «Мы разные», Н. Бичурина «Чей гриб?», В. Бережная «Много у меня друзей», О. Чекашева «Мой друг», Ю. Белоусова «Дружба – это дар».	Н.А. Заболоцкий «Некрасивая девочка», «О красоте человеческих лиц»	Автор Жанр Тема Завязка Идея Кульминация Развязка Герой литературного произведения Эпизод
2.	Кем я хочу стать, когда вырасту. В. Маяковский «Кем быть?», Дж. Родари «Чем пахнут ремесла?»	Здоровый образ жизни: спорт и еда. Д. Федюнин «Баллада о здоровом образе жизни». С.А. Абрамов «Выше радуги»	Е. Ярцева повесть «Принцесса льда» (глава 1 «Все началось с Гоши») Литературоведческие термины Анализ художественного произведения Проза Мотив произведения Конфликт Сюжет Повесть Роман Рассказ
3.	Каникулы и отдых. Т. Лило «Каникулы», Т. Крюкова «Хрустальный ключ» (глава 48 «Легенда о вольном граде»), Саша Черный «Летом»	Молодежная культура: Интернет и социальные сети. Г.Ф. Шпаликов «Я знаю, как стары стихи про телефон...»	А. Алексин рассказ «Самый счастливый день». В. Берестов стихотворение «Веселое лето». Н. Носов рассказ «Телефон» Литературоведческие термины Стихотворение Тропы Эпитет Сравнение Метафора Метонимия Олицетворение Гротеск Литота Ирония

Образец программы для углубленного изучения русского языка и литературы в совмещенных 6-8 классах:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы для углубленного изучения русского языка и литературы
	6 класс	8 класс	
1	Характер и внешность человека В. Осеева «Кто наказал»	Семья и подросток Притча «Волшебная»	Т. Михеева «Не предавай меня!» (1, 2 главы) А. Кунанбаев

	его?», Б. Каирбеков стихи из цикла «Лица друзей», И.А. Крылов «Ворона и Лисица», А.П.Чехов «Хамелеон», Ч. Айтматов «Солдатенок»	копейка», А. Кунанбаев «Слова назидания» (двадцать пятое слово)	«Слова назидания» (десятое слово) Термины Автобиография Псевдоним Портрет Монолог Диалог Реплика
2	Климат: погода и времена года К.Д. Ушинский «Лето», Ф.И. Тютчев «Есть в осени первоначальной...», «Чародейкою зимою», С. Есенин «Зима»	Мир труда Н.А. Заболоцкий «Не позволяй душе лениться»	А. Серафимович «Маленький шахтер», А. Брюсов «Труд», А. Фет «Еще вчера, на солнце млея...» Термины Интерпретация Описание Пейзаж
3	Чудеса света Р. Стайн «Проклятие гробницы фараона» (отрывки), М. Джумагазиев «Семь чудес света»	Космос О. Сулейменов. «Земля, поклонись человеку», Р. Брэдбери «Зелёное утро», И. Ефремов «Звёздные корабли»	Ю.М. Нагибин «Рассказы о Гагарине» («В бескрайнем небе» отрывок) Литературоведческие термины Бестселлер Подтекст Цитата Аннотация Рецензия Отзыв
4	Древние и современные цивилизации К. Булычев «Сто лет тому вперед» (фрагменты произведения), Мифы об Атлантиде. А. Р. Беляев «Последний человек из Атлантиды»	Биоразнообразие и исчезновение О. Сулейменов «Волчата»	Е. Радужевский «Куда уходит кумуткан» (отрывок «Нерпенек Тюлька») Видеосюжет «Наурзумский заповедник» https://www.youtube.com/watch?v=4117D9M1l7s&feature=youtu.be Литературоведческие термины Пролог Эпилог Эпиграф Финал Риторика
5	Человек и современные технические устройства Н. Носов «Телефон»	Научные открытия и технологии Е.С. Вельтистов «Приключения Электроника»	8 важных открытий XXI века. Видеосюжет: https://www.youtube.com/watch?v=WzDAHx4uZnA#action=share Литературоведческие

			термины Фантастика Неологизмы Предисловие Эссе
--	--	--	--

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА (для школ с русским языком обучения)

«Қазақ тілі және әдебиет» пәні сабақтарында тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым сияқты оқытудың коммуникативтік әрекеттерімен қатар жүргізілетін ең негізгі және тиімді жұмыс түрін ШЖМ жағдайында, біріктірілген сыныптағы әртүрлі жастағы оқушылар үшін ұйымдастыру барысында бір ғана мәтін бере отырып, тапсырма түрлерін жас ерекшеліктеріне сай әзірлеу арқылы жүргізуге болады. Орыс тілінде оқытатын мектеп білім алушылары үшін қазақ тілін меңгерту деңгейін жетілдіруде жасандылықты қоршаған ортадағы шынайылыққа байланысты сюжеттермен алмастыру, пайдаланылатын тілдік және лексикалық материалдың өзектілігіне мән беру арқылы қол жеткізуге ұмтылу қажет. Ең маңыздысы тыңдалым үшін алынатын тақырыптық материалды дұрыс іріктеу болып табылады. Сонымен қатар, түрлі бейнесюжеттер: көркем және деректі фильм, мультфильмдердің эпизоды, ақпараттық, білім беру және ойын-сауық бағдарламаларының үзінділері арқылы жүзеге асырылатын тыңдалымның визуалды компоненті де маңызды болып табылады. Мұндай жұмыс түрі оқушылардың дикторлық сөйлеу мәнерін есту арқылы дұрыс қабылдап, оны өз бойында дамытуға қызығушылық тудыруы ықтимал. Визуалды және аудио қатардың үйлесімділігі тілдік ортаның эмоционалдық өңін және мазмұнын біртұтас қабылдауға мүмкіндік береді.

Тыңдалымның нақты мақсаты анықталған шақта ғана жұмыстың бұл түрі тиімді бола алады. Сондықтан тыңдалымның барлық түрін екі негізгі топқа бөлуге болады: мәтіннің лексикалық мағынасын қабылдау және грамматикалық мазмұнын қабылдау.

Грамматикалық тапсырмалар тікелей бағдарламалық материалмен байланысты болуы тиіс: тыңдағанын есте сақтап жазу, мысалы, мәтіннен тура толықтауышты, етістіктің өткен шағын, сын есімнің салыстырмалы нысанын т.б анықтау.

Мәтіннің лексикалық мағынасын қабылдау үшін берілетін тапсырмалар көбірек қызығушылық тудырады және образ бойынша, ықтиярсыз деңгейде тіл дамытуға мүмкіндік береді. Педагогтердің тәжірибесі көрсеткендей, мұндай жұмыс түрі өнімді және нақтырақ, себебі бірнеше рет тыңдалғандықтан қабылдауға, түсінуге қолжетімді болып табылады. Сондықтан аталған үдерісті механикалық бірсарынды жұмысқа айналдырмау өте маңызды. Мұндай мәселеден аулақ болу үшін тапсырма түрлерін жүзеге асыру барысында шығармашылық көзқарастың болғаны дұрыс.

Тыңдалым даму үстіндегі білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. ШЖМ жағдайында мұғалім тыңдалым әрекетінің негізінде білім беру, тәрбиелеу және даму мақсаттарын жүзеге асырудың зор мүмкіндіктерін

пайдалана алады. Есту және есте сақтау тек қана қазақ тілін үйрену үшін ғана емес, сонымен қатар кез-келген басқа да дағдыларды дамытуда өте маңызды.

Тыңдалым барысында туындайтын лингвистикалық аспектілермен және сөйлеу ерекшеліктерімен байланысты қиындықтарды үш топқа бөлуге болады.

1. Фонетикалық. Мұнда сөздегі дыбыстың және сөйлеу ағымындағы сөздер арасындағы дыбысталуының айқын шегі жоқ деп есептеледі. Тыңдалым барысында сөйлеуді қоса дамыту қажет. Жеке сөйлеу тілі әртүрлі болуы мүмкін және оны қабылдау мен түсіну қиындық тудырады. ШЖМ жағдайында шектеулі әлеуметтік орта жағдайы кедергі туғызады.

2. Грамматикалық қиындықтардың туындауы орыс тіліне тән емес грамматикалық нысандардың қазақ тілінде болуымен байланысты. Фразаны қабылдауда оқушы оны бөлек элементтерге, яғни сөйлеу дағдыларымен физикалық түрде бірігетін дыбыстық фразаның ақпараттық белгілеріне бөлуге тырысады.

3. Лексикалық. Түсініксіз сөздердің көптеп кездесуіне байланысты оқушылардың мәтінді толық түсінбеулерін айтуға болады. Ол үшін ШЖМ жағдайында жас ерекшеліктері әртүрлі оқушылармен жұмыс барысында сөздік жұмысты тиімді орайластырған дұрыс.

ШЖМ жағдайында тыңдалым әрекетін тілдік дағдылардың басқа түрлерімен біріктіру мұғалім уақытын және оқушылардың сабақты игеру тиімділігін арттыра түседі. Мысалға, сабақ барысында 5- және 7- біріктірілген сыныптарда бір-біріне жақын тақырыптарда бір ғана тыңдалым негізінде 5-сынып оқушыларына жазылым бойынша тапсырмалар, ал 7-сынып оқушылары үшін айтылым тапсырмаларын бір уақытта беруге болады.

Шағын жинақты мектептерде қазақ тілін оқыту барысында мұғалім сыныптар бойынша лексикалық немесе грамматикалық жағынан жақын тақырыптарды біріктіре білуі қажет. Бұл ретте, төмен сынып оқушылары үшін жаңа тақырып болса, ол тақырып жоғары буын оқушысы үшін қайталау және бекіту сабағы болуы ықтимал. Егер қазіргі таңдағы, білім беру процесіндегі ерекшеліктерді ескеретін болсақ, мұғалім тек реттеуші, нұсқаушы және үйлестіруші болып табылады. Яғни, ШЖМ жағдайында, бір-бірімен тығыз байланысты сабақ жоспары құрылғаны дұрыс. Сабақ барысы деңгейлік тапсырмаларға негізделген жағдайда жұмыс өнімдірек болады. Оқушылар өз бетімен жұмыс істеп қана қоймай, бір-бірінің жұмысына талдау жасай білу қабілеттері де арта түседі.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша тыңдалым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Тыңдалым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Қазақ отбасының дәстүрлері	T1. Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Аталған тақырып бойынша үнсіз бейнеролик ұсынып, оқушылардың сөйлетуі «Клоуз – тест»
Менің мектебім	T2. Тыңдалған мәтіннің	Бейнеролик мазмұны бойынша

	негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	оқиғаны 2-3 сөйлеммен жалғастыру
«Қазақстан барысы» мультфильм негізінде	T3. Күнделікті тұрмыстық тақырыптарға байланысты жаңа сөздер мен сөз тіркестердің мағынасын түсіну	Мультфильмнің үнсіз нұсқасын өз бетінше сөйлету
Алтын адам	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тарих пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, мәтіннен тарихи фактілерді анықтау
Судың пайдасы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Тыңдалған мәтін негізінде судың пайдасын анықтап, қарама қарсы пікір жазу
Кітап-бағалы сыйлық	T4 Фольклорлық және шағын көлемді көркем әдеби мәтіндердің мазмұнын түсіну	Мәтін мазмұны бойынша адасқан сөйлемдерді реттеу
Дәрумендер – денсаулық кепілі	T4 Фольклорлық және шағын көлемді көркем әдеби мәтіндердің мазмұнын түсіну	Мәтін мазмұнына сай диалог құру
Тәуелсіздік символы – ұлттық теңге	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тыңдалған мәтін негізінде жоспар құру
Жұлдызды аспанның құпиясы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	Тыңдалым негізінде «Дұрыс-бұрыс» кестесін толтыру
Менің электронды поштам	T5 Тірек сөздер, жетекші сұрақтар арқылы негізгі тақырыпты анықтау	Тыңдалым негізінде жуан және жіңішке сұрақтар құрастыру
Компьютердің пайдасы мен зияны	T2 Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау	Тыңдалым негізінде топта полилог құру
Ақсу-Жабағылы қорығы	T1 Тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, тыңдалым негізінде жарнама жазу
Ер есімі –ел есінде!	T3 Күнделікті тұрмыстық тақырыптарға байланысты жаңа сөздер мен тірек сөздердің мағынасын түсіну	Тыңдалған мәтін негізінде диалог немесе полилог құру

ШЖМ жағдайында «Қазақ тілі және әдебиет» пәні сабақтарындағы айтылым мәтіндерін «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында іске асыру үшін ұлттық құндылықтарымызды дәріптейтін материалдар енгізіп, тапсырмаларды түрлендіру мақсатында ән, жаңылтпаш, өлеңдерді ұсынған дұрыс. Берілген

мәтіндер оқушының сөздік қорын молайтып қана қоймай, сонымен қатар осы алған білімін сыныптан тыс уақытта қолдануына мүмкіндік береді.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша айтылым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Айтылым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Қазақ отбасының дәстүрлері	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	Дастархан батасы. Жол батасы. Наурыз батасы. Берілген баталарды оқып шығып, мәтінді қара сөзбен айт.
Менің мектебім	Ауызша мәтіндер құрауда қазақ тіліндегі төл дыбыстардың дыбысталуын, үндестік заңын ескеріп айту	«Кел,балалар,оқылық» әнін жаттау. Берілген әннен мектепке қатысты сөздер мен сөз тіркестерді атау.
«Қазақстан барысы» мультфильм негізінде	Берілген сұрақты дұрыс түсініп, лайықты жауап беру, шағын диалогке қатысу	«Түлкі мен ешкі» ертегісін сахналандыру. «Мақта қыз бен мысық» ертегісін сахналандыру.
Алтын адам	Тақырып бойынша меңгерген жаңа сөздерді олардың синонимдерімен,антоним,омонимдерімен қатар қолдану, ойын жеткізе білу	Сабыр Адайдың «Тұмар» өлеңі. Осы өлеңнен негізгі ойды білдіретін жолдарды тауып айту.
Судың пайдасы	Шағын көлемді мәтіндердің мазмұнына жоспар құру,соған сүйеніп баяндау	Мақал-мәтелдер. Берілген мақал-мәтелдердегі 6 зат есімді үш тілде ата.
Кітап-бағалы сыйлық	Берілген сұрақты дұрыс түсініп, лайықты жауап беру, шағын диалогке қатысу	Ыбырай Алтынсариннің «Кел,балалар,оқылық» өлеңі. Осы өлеңнен негізгі ойды білдіретін жолдарды тауып айту.
Денсаулық – зор байлық	Шағын көлемді мәтіндердің мазмұнына жоспар құру,соған сүйеніп баяндау	Полилог «Дәрігерде». Полилог «Емханада».
Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	«Желтоқсан желі» әні. Қайрат Рысқұлбековтың «Қайрат деген атым бар» өлеңі. Берілген әнді нақышына келтіріп орында, желтоқсан сөзіне қатысты 4 сын есімдерді

		ата.
Жұлдызды аспанның құпиясы	Ауызша мәтіндер құрауда қазақ тіліндегі төл дыбыстардың дыбысталуын, үндестік заңын ескеріп айту	«Жетіқарақшы» әні. Осы ән бойынша 1 жуан, 1 жіңішке сұрақ дайында.
Компьютердің пайдасы мен зияны	Тірек сөздерді дұрыс қолданып иллюстрацияларды сипаттау	Полилог «Менің бір күнім». Полилог «Менің сүйікті ойыным». «Қолдаймын-қарсымын» сөзжарысын жүргізу.
Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балаларығы. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Тірек сөздерді дұрыс қолданып иллюстрацияларды сипаттау	Қадыр Мырза Әлидің «Әрқашан күн сөнбесін» әні. Берілген әнді үш тілде орындаңдар.
Ұлы дала табиғаты.	Тірек сөздерді дұрыс қолданып, иллюстрацияларды сипаттау	Сәкен Сейфуллиннің «Көкшетау» әні. Нұрғиса Тілендиевтің «Алатау» әні. Берілген әндердегі ұқсас зат есімдерді топтастыр.
Ер есімі – ел есінде!	Қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану	Сейдолла Бәйтерековтың «Әлия» әні. Жақсыгелді Сейіловтың «Ана туралы баллада» әні. Мұқағали Мақатаевтың «Қайран, жеңгем» әні. Берілген әндердің ортақ тақырыбын анықта.

Орыс тілінде оқытатын мектептегі «Қазақ тілі және әдебиет» пәнінің 5-сынып оқулығындағы оқылымға берілген мәтіндер бойынша тапсырмаларды күрделендіру ұсынылады. Шағын жинақты мектеп жағдайында мұғалімдер көбінесе сұрақтарға жауап беру, сәйкестендіру, диалог құрастыру, сөз тіркестерімен жұмыс тапсырмаларымен шектеледі. Оның бір себебі уақыт тығыздығына байланысты деп айтуға болады. Сондықтан мұғалім сын тұрғысынан ойлай алатын оқушыны тәрбиелеу үшін тапсырмаларды толықтырып, жетілдіріп отыруына болады.

Оқылым дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін келесі ұсыныстарды:

- мәтіндегі лексикалық минимумды меңгерудегі стратегиялар мен техникаларды жетілдіруді;
- оқылым мәтіндеріндегі кездесетін тұрақты сөз тіркестері мен мақал-мәтелдерді орынды пайдалануды;

- оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда арнайы тапсырмалар, стратегиялар мен техникаларды ұсынуды назарға алуға кеңес беріледі.

ШЖМ ерекшелігіне сәйкес жазылым дағдысын дамытуда тақырыпты ашу үшін, грамматикалық сауаттылықты қалыптастырып, өз ойын сын тұрғысынан дәлелдеуді үйрету үшін біріктірілген сыныптарда тапсырмаларды түрлендіру, уақытты үнемді пайдалануды алдын ала жоспарлау қажет. Себебі жазылым дағдыларының мазмұны: шығармашылық бағыттағы сипаттау, баяндау (шағын әңгіме, эссе, қойылым сценарийі) және белгілі бір аудиторияға бағытталған дәлелді мәтіндер (үндеу хат, пікір, мақала, жарнама) жазу, әңгіме, шығарма, эссе жазу, хат жазу, қорытынды шешім шығару, өз көзқарасын білдіру, цитатамен жұмыс ШЖМ жағдайында уақыт көлеміне лайықтап арнайы жоспарлауды қажет етеді. Ол жазылым түрлерінің құрылымына және мақсаты мен шешуі тиіс міндеттеріне байланысты болуы керек. «Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен оқушылардың білімін тереңдету үшін мұғалім жазылымның барлық қадамдарымен жұмыс жасауды қамтамасыз етіп, жазылым үрдісіне қол жеткізуі тиіс. Бұл оқушыларға жазылымның әртүрлі аспектілерімен әртүрлі уақытта жұмыс жасай білуге дағдыландырады. Мысалы, жоспарлау кезеңінде идеяларды ойлап табады және ұйымдастырады, алғашқы нұсқасын жазу кезеңінде өз ойларын жеткізу үшін қажетті сөздерді, сөйлем құрылымдарын іздейді, түзету және тексеру кезеңінде жазылымның ұйымдастырылуы, сауаттылығы, ондағы идеяларды бағалауға, яғни өз жұмысының артықшылығы мен кемшіліктері туралы ойлануға мүмкіндік береді.

Жазылымды толық орындату үшін ұсынылатын қадамдар:

- мазмұнды анықтау;
- ойды жеткізуді жоспарлау;
- жобасын жазып көру;
- түзету және толықтыру;
- тексеру;
- соңғы нұсқасын жазу.

«Қазақ тілі және әдебиет» пәнінен 5-сыныпқа арналған ұзақ мерзімді жоспар бойынша жазылым дағдысын жетілдіру нұсқасы:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Жазылым бойынша оқу мақсаттары	Жетілдіру бойынша тапсырмалар
Отбасындағы дәстүрлер мен мерекелер	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу	Анасына ашықхат дайындау
Мектеп өмірі. Әдепті бала - арлы бала	Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Газет - журналға мақала жазу
Қазақстандағы жан-жануарлар мен өсімдіктер әлемі. Жан-	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып,	Қойылым сценарийін жазу

жануарлар туралы ертегілер, жұмбақтар	хабарлама, хабарландыру, хат жазу.	
Ежелгі көшпелілер мәдениеті. Тұмар ханшайым туралы аңыз.	Ж1.Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу	Кир мен Тұмардың диалогын жазу
Су-тіршілік көзі	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	«Сосновый бор» минералды суына жарнама мәтінін жазу
Әлемдегі ірі кітапханалар	Ж5 Жазба жұмыстарында жалғаулардың ерекшелігін ескеріп, үндестік заңына сәйкес орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу; сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді орынды қолдану	Облыстық кітапханаға жарнама жазу
Денсаулық – зор байлық	Ж2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу	Дәрумендерге медициналық қызметкер атынан пікір жазу
Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу	Шағын өлең жодарын жазу (синквейн)
Аспан әлемінің құпиялары	Ж3 Жазба жұмыстарында сипаттау, бейнелеу құралдарын қолданып жазу	Аспан әлемінің бір денесіне сипаттама жазу
Компьютердің тілін табу	Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Сөйлемдерді аяқтау. Мен .....келісемін. Мен .....келіспеймін.
Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балалары. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Ж 2 Эссе құрылымын сақтай отырып, адамды, табиғатты, белгілі бір оқиғаны сипаттап жазу Ж4 Мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау	Зекен Ахметұлына хат жазу
Ұлы дала табиғаты	Ж1 Ресми стильдің тілдік ерекшеліктері мен талаптарын дұрыс қолдана отырып, хабарлама, хабарландыру, хат жазу Ж3 Жазба жұмыстарында сипаттау, бейнелеу құралдарын қолданып жазу	География пәнімен кіріктірілген сабақ ұйымдастырып, «Менің жазғы саяхатым» тақырыбына туристік маршрут жасау
Ер есімі – ел есінде.	Ж5 Жазба жұмыстарында	«Жауынгерге хат» жазу

Ғ.Мүсіреповтың «Қазақ солдатты» романы (үзінді)	жалғаулардың ерекшелігін ескеріп, үндестік заңына сәйкес орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу; сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді орынды қолдану	
---	---	--

Тілдік дағдыларды дамыту мен жетілдірудегі тақырыптар мен тапсырмалар:

Оқу бағдарламасы бойынша тақырыптар	Оқулық бойынша берілетін грамматикалық минимумдар	Жетілдіру бойынша грамматикадан берілетін тапсырмалар
«Отбасындағы дәстүрлер мен мерекелер»	Мәтіндерден жалпы және жалқы есімдерді ажырата білу, жалғау түрлерін дұрыс жалғау	Зат есімнің түрленуі бойынша тапсырмалар орындау. Сөз құрамына талдау.
«Мектеп өмірі. Әдепті бала - арлы бала»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сын есімнің шырайларын ажыратуға тапсырмалар ұсыну.
«Қазақстандағы жан-жануарлар мен өсімдіктер әлемі. Жан-жануарлар туралы ертегілер, жұмбақтар»	Сын есім. Жіктік жалғау. Етістік. Септік жалғау.	Жалғау түрлерін ажыратуда деңгейлік тапсырмалар орындату.
«Ежелгі көшпелілер мәдениеті. Тұмар ханшайым туралы аңыз»	Есімдік. Синоним. Антоним. Сын есім. Жіктеу, сілтеу, сұрау есімдіктерін жазба, ауызша жұмыстарда орынды қолдану	Есімдіктің түрлерін ажырату.
«Су-тіршілік көзі»	Сын есім. Зат есім. Сан есім. Сан есім (бірліктер, ондықтар, жүз, мың) атауларын білу, орынды қолдану	Сан есімнің мағыналық түрлерін ажыратуға тапсырмалар орындату.
«Әлемдегі ірі кітапханалар»	Болымды, болымсыз етістіктер.	Етістіктің мағыналық түрлерін ажыратуға тапсырмалар орындату.
«Денсаулық – зор байлық»	Мекен және мезгіл үстеулерді ауызша және жазба жұмыстарды орынды қолдану	Үстеуге морфологиялық талдауға тапсырмалар орындату.
«Менің Тәуелсіз Қазақстаным. Қ.Сарин. «Тәуелсіздік» өлеңі»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін, сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сөз таптарын ажырату үшін семантикалық картамен жұмыс жасау.
«Аспан әлемінің құпиялары»	Лексикалық мағынасы жағынан заттың түрін, түсін, сапасын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, жазба, ауызша жұмыстарда қолдану	Сын есім бойынша шырайларды тексеру мақсатында кесте толтырту.
«Компьютердің тілін	Ыңғайластық қатынасты	Жалғаулықтардың

табу»	білдіретін және қарсылықтық қатынасты білдіретін жалғаулықтардың қызметін білу, ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	түрлерін айыру мақсатында тапсырмалар орындату.
«Қазақстандағы ұлттар достастығы. Бір атаның балалары. М.Мағауин. «Бір атаның балалары»	Болымды, болымсыз етістіктерді ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	Болымды және болымсыз етістікті пайдалануға бағытталған тапсырмалар.
«Ұлы дала табиғаты»	Болымды, болымсыз етістіктерді ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану	Болымсыз етістіктен болымды етістік жасау.
«Ер есімі – ел есінде. Ғ.Мүсіреповтың «Қазақ солдаты» романы»	Жіктеу, сілтеу, сұрау есімдіктерін жазба, ауызша жұмыстарда орынды қолдану	Есімдіктерді сөйлем құрастыруда қолдануға дағдыландыру, сұрақтар құрастыру.

ИСТОРИЯ

История занимает ключевое место в системе гуманитарных и социально - экономических наук. Знание истории, истории своего народа и государства помогает определить место своего государства в мировом историческом процессе, оценить вклад своего народа в развитие мировой цивилизации, что, по большому счету, является залогом жизнестойкости нашего государства в мировой истории. Знание истории своей Родины вырабатывает чувство национальной принадлежности, национального достоинства, чувство гордости за свою страну, формирует активную гражданскую позицию, помогает наилучшим образом раскрыть нравственные качества человека во имя самореализации и во благо своего Отечества.

Для успешного преподавания в классах МКШ с углубленным изучением предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» важное значение имеет наличие ресурсов: альтернативные учебники, серии научно-популярных книг, электронные пособия, учебно-методические комплексы, цифровые образовательные ресурсы.

Количество часов вариативной части типового учебного плана предусматривает возможность углубленного изучения предметов при переходе на основной уровень образования, когда обучающиеся проявляют активность в поисках деятельности, соответствующей их интересам и способностям.

Для дальнейшего расширения и углубления знаний можно применять организацию проектной деятельности или самостоятельную работу. Проектная деятельность приобретает большое значение в рамках элективных курсов. Тематика проектов определяется обучающимся и учителем.

Структура рабочей программы углубленного курса определяет внутренние связи учебного материала. При выборе структуры учитываются цели обучения, требования к уровню обученности, характер и особенности получаемых знаний, а также особенности МКШ, которым будет адресовано разрабатываемое содержание.

При отборе содержания учебного материала углубленного факультативного курса предлагается уделить особое внимание интеграции знаний (самопознание, география, музыка, казахская и русская лит-ра). Слабая связь предметов друг с другом приводит к серьезным трудностям в формировании целостной картины мира.

Интеграция оживляет образовательный процесс, устраняет дублирование в изучении материала, экономит учебное время, избавляет от утомляемости, ориентирует мышление на будущее и создаёт благоприятные условия для обучения. Кроме того, она способствует повышению научного уровня знаний обучающихся, развитию логического мышления и их творческих способностей.

В старших классах для организации углубленного изучения предметов «История Казахстана», «Всемирная история» и в условиях МКШ можно использовать авторские курсы по выбору, их структура и содержание будут носить вариативный характер в зависимости от конкретных обстоятельств. Как всякий образовательный проект, она проходит следующие этапы: идея проекта, процесс реализации, результаты осуществления, перспективы развития. В состав учебной программы входит объяснительная записка с изложением целей и задач изучения данного курса, концептуального подхода к организации учебно-воспитательного процесса, рекомендуемых методов и форм обучения. Программа содержит структурированный изучаемый материал курса, ориентировочное количество времени, которое необходимо для его реализации, прогнозируемые результаты освоения обучающимися учебного материала по курсу, перечень учебного оборудования и наглядных пособий, рекомендуемую литературу.

С развитием интеграционных процессов в мире нужна конкурентно-способная личность, овладевшая историко-культурными ценностями, выработанными человечеством. Задача учителя помочь овладеть этими ценностями на основе исторического анализа, осмысления событий и явлений действительности, в их уникальной принадлежности к единому потоку исторического движения. Школьное историческое образование отбирает самые важные исторические факты, события, явления, процессы и научные понятия, которые имеют большое значение в обучении, воспитании и развитии школьников.

Задача учителя заключается в создании условий, позволяющих обучающимся малокомплектных школ реализовать свои способности и активизировать творческие, познавательные возможности в процессе обучения. Рекомендуется направить дополнительную работу по углублению знаний учащихся на практико-ориентированную деятельность, на развитие исследовательских навыков обучающихся.

Учителям при составлении плана работы факультативных занятий и элективных курсов по истории для классов основной школы следует учесть, что рамках предмета познание мира в начальной школе обучающиеся усваивают основные исторические понятия (род, племя, народ, государство и т.д.). Поэтому содержание факультативов и элективных курсов не должны включать основные понятия и определения начинающего уровня, что

встречается на практике. Тем более, в условиях обновления содержания школьного образования меняются формы и методы организации обучения, учебный процесс организуется по спиральной системе, где ученик с каждым разом имеет возможность расширить и углубить свои знания.

Предмет история рассматривается в школе как учебный предмет, в который заложено изучение исторического материала. Работа на уроках и внеклассная работа очень тесно взаимосвязаны между собой и составляют целостный воспитательный процесс. А краеведческая работа становится органической частью обучения. Она позволяет расширить кругозор обучающихся, приобщить их к культурному достоянию, привить любовь и бережное отношение к своей малой Родине, научить ориентироваться в окружающем мире. Кроме того, знания, приобретенные в процессе краеведческой работы, помогают школьникам лучше осмыслить исторический материал, изучаемый на уроках, конкретизировав его фактами, цифрами, именами участников событий.

В качестве образца приводим программу курса «Историческое краеведение» для совмещенных 5-6 классов, целью которой является приобщение обучающихся к истории малой Родины, усвоению исторических знаний, расширяющих кругозор обучающихся.

Задачи программы:

- углубление и расширение знаний, полученных школьниками на уроках, обогащать их новыми знаниями, отражающими различные стороны жизни села в разное время;
- развитие интереса к истории села через разнообразие содержания и видов внеклассной деятельности, доступных обучающимся;
- развитие интереса к краеведению;
- развитие интеллектуальных и практических умений обучающихся;
- развитие навыков и способности обрабатывать информации;
- воспитание гражданско-патриотических качеств.

Примерное содержание программного материала рекомендуемого курса «Историческое краеведение» для 5-6 классов:

№	Предлагаемая тематика	Учебная задача	Количество часов
1	Понятие о предмете историческое краеведение	<p>Дать детям представление о предмете исторического краеведения.</p> <p>Познакомить детей с образом жизни людей родного края.</p> <p>Вызвать у детей интерес к прошлому родного края.</p> <p>Помочь составить генеалогическое древо семьи «С чего начинается Родина?».</p> <p>История предков, поколений. История отдельного человека.</p> <p>Проект «Генеалогическое древо».</p>	2
2	Наш край	<p>Прививать учащимся чувства любви к родине и гордости за ее прошлое.</p> <p>Воспитывать любовь к родному краю, к</p>	4

		ее природе, бережное отношение к ней. Моя Родина - Казахстан. История родного края. История села. Проект. Экскурсия.	
3	Что такое топонимика	Познакомить детей с историей возникновения названия села. Прививать интерес к родному краю, поисковой работе, истории края. Воспитывать чувство патриотизма. Топонимика. Из истории названий родной местности. Архивные данные. Проект.	4
4	История архитектуры нашего края	Прививать интерес к историческому, краеведческому и культурному наследию села. Обогащение детско-родительских отношений опытом совместной деятельности через формирование представлений о родном селе. Формировать чувства сопричастности к родному краю, семье. Появление искусства архитектуры. История строительства жилых зданий нашей местности. История градообразующих предприятий. Проект.	4
5	Культура, обычаи, традиции	Активизировать познавательную деятельность учащихся в изучении национальных праздников. Обогащать и систематизировать знания детей о традициях и обычаях. Научить детей пользоваться справочной, научно-популярной литературой, периодическими изданиями, современными источниками информации. Развивать творческое воображение и фантазию детей. Национальные праздники. Одежда – национальное достояние. Особенности национальной одежды. Традиции казахского народа. Моделирование национальной одежды. Проект.	4
6	Вспомогательные исторические дисциплины	Дать детям представление о нумизматике. Познакомить детей с понятием геральдика. Обогащать знание детей об этнографии и антропологии. Вызвать у детей интерес к археологическим артефактам. Нумизматика. Геральдика.	4

		Этнография и антропология. Археология.	
7	Из истории школы	Способствовать формированию чувства сопричастности к истории школы. Активизировать познавательную деятельность учащихся в изучении истории школы. Обогащать знания детей о школе. История детской и юношеской организации школы. Знаменитые выпускники школы. Забутые имена. Призвание. Учитель – перед именем твоим. Проект «Наш школьный двор».	4
8	Музей – связующая нить поколений	Познакомить детей с историческими памятниками и достопримечательностями. Познакомиться с документами - письменными источниками школьного музея, фотодокументами. Воспитывать любовь к родному краю и почтение к его историческому прошлому. Музей – связующая нить поколений. Экскурсия.	2
9	Обобщение	Обзор материалов. Составление мультимедийного сопровождения.	2

В целях углубления знаний по предмету «Всемирная история» в 8-9 классах рекомендуются следующие темы:

1. Общественно-политическая жизнь внутренняя политика СССР в середине 1940-х начале 1950-х гг.
2. Международные отношения и внешняя политика СССР. Период с 1945 года по 1950 годы.
3. Общественно-политическая жизнь в СССР. Период с 1950 года по 1960 годы.
4. Экономическая политика СССР в середине 1950-х и первой половине 1960-х гг.
5. Внешняя политика СССР в середине 1950-х - половине 1960-х гг.
6. Социально-экономическая политика СССР в 1960-1980-х гг.
7. Внешняя политика в 1965-1984 гг.
8. Общественно-политические и экономические преобразования в СССР в 1985-1991гг.
9. Внешняя политика СССР в 1985-1991 гг.

Часть вопросов по данным темам могут быть предназначены для того, чтобы выработать у учеников способность самостоятельно обобщить материал и сделать самостоятельные выводы. Они вводятся словами «как вы думаете», «как, по-вашему» и т.п., ответы на них в большинстве случаев не даются, поскольку рассчитаны на обсуждение или дискуссию.

Вопросы, предполагающие достаточно пространные ответы, могут быть использованы для устных, индивидуальных опросов учащихся «у доски», они вводятся словами «расскажите». Такие вопросы можно рекомендовать для домашних письменных работ учащимся.

Часть вопросов служит для проверки усвоения учащимися определенного объема информации. Ответы на эти вопросы могут быть краткими. Предлагается самостоятельная работа, т.е. ответы на вопросы с использованием учебника.

По уровню сложности вопросы различаются следующим образом. Вопросы и задания для текущего контроля рассчитаны на освоение учебника и минимального объема исторических источников. Группа вопросов и заданий для самостоятельной работы ориентирована непосредственно на учебник и может быть предложена для самостоятельного разбора дома или на уроке слабым ученикам.

Группа дополнительных вопросов может быть использована как углубленное изучение истории.

Итоговый контроль по теме является обобщающей работой и содержит помимо новых вопросов те, которые уже разбирались в ходе освоения материала.

Предлагаемые контрольные и проверочные работы могут помочь учителю уйти от традиционной, но малопродуктивной формы лекционного обучения, ученикам – проявить большую самостоятельность при изучении истории, а в итоге – сделать образовательный процесс более динамичным и интересным.

Чтобы помочь обучающимся сельских МКШ разобраться в многообразии общественных отношений в себе, в других людях, выработать собственную жизненную позицию, реализовать свои возможности, утвердить себя как личность, в 9 классе можно организовать элективный курс *по правам человека*. Курс поможет приобщить обучающихся к современной экономической, политической, правовой, нравственной культуре. А это в свою очередь, является условием становления свободной, компетентной, социально-ответственной личностью, осознанно выбирающей свои дальнейшие шаги на жизненном пути. В таком аспекте правового образования школьников будут охвачены следующие тенденции в соответствии с задачами модернизации содержания образования:

- практико-ориентированный подход в изложении содержания правовых курсов;
- опора на социальный опыт ученика, участвующего в различных правоотношениях в реальной жизни;
- формирование активной гражданской позиции личности;
- уважение к правам человека и нормам международного права;
- обеспечение необходимого уровня юридической грамотности школьника.

Предполагаемые формы ведения занятий – дискуссия, работа с текстом (документом), работа в малых группах, представление докладов по первоисточникам, ролевые игры, презентации.

В содержании курса можно раскрыть следующие примерные блоки тем:

1. Что делает человека человеком.
2. Всеобщая Декларация прав человека.
3. Дискуссия, как форма активизации деятельности в защиту прав человека.
4. Основные конституционные права человека в демократическом обществе.
5. Права ребенка.
6. Мировое сообщество на защите прав человека.

История Казахстана средних веков относится к основному предмету, в ходе изучения которого закладываются фундаментальные знания по предмету. Опытные специалисты предлагают проведение факультативного курса на тему «Великие личности» для 7-х классов с целью обогащения и систематизирования знаний об исторических личностях VI-XVII вв. в истории страны. Содержание курса рассказывает о жизни и о вкладе в развитие страны, деятельности каганов и ханов, которые правили в казахской степи VI-XVII вв., предлагается сделать анализ с целью развития критического мышления. В старших классах обучающимся 7-8- классов можно предложить сделать анализ о взаимосвязи внутренних и внешних отношениях современных развивающихся цивилизациях.

Углубленное изучение истории Казахстана дает возможность раскрытию направлений программы «Рухани жаңғыру» и пониманию ценностей национальной идеи «Мәңгілік ел».

Примерное содержание материала программы:

1. Знакомство с историческими личностями VI-XIII вв. (9 часов).

Бумын каган, Иштеми (Истеми), Тардуш (Дато) - основатель Тюркского каганата (552-603гг.), каганы Шегу и Тон – Западный Тюркский каганат (603-704 гг.) и Восточный Тюркский каганат (682-744 гг.), Ушлик каган и Сулык (Сулу) каган Тугеш каганат (704-756 гг.), Хан Сатук Бохра – основатель Караханидского государства Караханидское государство (942-1212 гг.), Кушлик хан (Найманы, керейты, жалайиры).

2. Исторические личности XIII-XV вв. (11 часов).

Чингиз хан – великая личность в истории человечества, Жошы хан, Шагатай, Угедей хан, второй правитель Алтын Орда -Берке хан, отважный хан Отырара Каир хан, Бейбарыс султан, Амир Темир, Великий ученый Улыкбек (1394-1449), Кебек хан, Абилкаир хан.

3. Казахские ханы XV-XVII вв. (12 часов).

Керей хан – первый хан Казахского ханства, Жанибек хан – основатель Казахского ханства и династии казахских ханов, Хан Едиге, Бурындык хан (Касым хан (1511-1518 гг. внутренняя и внешняя политика)), Хакназар хан (1538-1580 гг.), Тауекел хан, Есим хан, Жангир хан, Тауке хан.

Имена этих личностей тесно взаимосвязаны с изменениями в политике, культуре, науке и искусстве.

В качестве дополнительных занятий можно также предложить тему «Великие личности в мировой истории». Согласно мнению практиков, в рамках

данной темы дополнительный курс не только углубит знания обучающихся, но также будет способствовать развитию знаний об исторических личностях стран Европы и Азии, будет способствовать формированию у обучающихся таких качеств как мужество и непоколебимость.

Примерное содержание материала программы:

1. «Римская империя» (7 ч)
2. «Всемирно известные личности средневековья» (4 ч.)
3. «Крестовые походы на Ближнем Востоке» (2ч.)
4. «Правители Монголии» (5ч.)
5. «Личности Европы XI-XVI вв.» (9 ч.)
6. «Личности прославившие страны Восточной Азии XI-XVI вв.» (4ч.)

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Программа курса “We live in an amazing world” для 7-8 классов малокомплектной школы поможет учителям в организации углубленного изучения английского языка в малокомплектной школе.

Целями углубленного изучения английского языка “We live in an amazing world” для МКШ являются:

- углубление знаний обучающихся по английскому языку;
- выявление и развитие соответствующих склонностей и способностей обучающихся;
- подготовка к осознанному выбору профессии;
- обеспечение условий для самоопределения и саморазвития в ходе образовательного процесса;
- достижение учащимися фундаментальности знаний в изучении английского языка;
- развитие предприимчивости, конкурентоспособности в сфере будущей профессиональной деятельности.

Предлагаемая программа по организации углубленного изучения английского языка составлена с учетом целей обучения обновленного содержания образования и особенностей МКШ. В рамках углубленного изучения целесообразно представляется не только расширение предметных тем, но и развитие навыков функциональной грамотности школьников, в том числе грамотности чтения.

Курс рассчитан на 34 учебных часа за учебный год за счёт вариативного компонента учебного плана, то есть по 1 часу в неделю.

Содержание предлагаемой программы не дублирует базовую учебную программу, а углубляет и усложняет её.

Сохраняется преемственность уровней образования: углубление знаний и формирование практических навыков обучающихся. Прослеживается интеграция с учебными предметами ЕМН, такими как биология, география, физика, информатика, химия.

Содержание программы разработано в соответствии с учетом особенностей малокомплектной школы: разновозрастной состав обучающихся, малочисленность классов, особенности социализации детей.

В содержании программы значительное внимание уделено воспитательному аспекту в соответствии с направлениями государственной Программы «Рухани жаңғыру»: воспитание патриотизма, уважения культур, высоких моральных качеств.

Программа курса основана на содержательной линии обучения английскому языку, а именно:

- 1) коммуникативные умения;
- 2) языковые знания;
- 3) лингвострановедческие знания.

Выбор предлагаемого содержания курса основан на:

- присутствию специфических языковых структур и лексики;
- превалирующей функции содержания текста над имеющимися в нём языковыми структурами;
- возможных социальных и культурных интересах учащихся.

Учебный процесс данного курса строится на коммуникативной основе, которая обучает всем видам речевой деятельности.

Задания на развитие устной речи, чтения, аудирования имеют развивающий характер, предполагая организацию самостоятельной работы в группе, паре, индивидуально для выполнения проблемно-поисковых, творческих заданий.

Улучшение компетенций аудирования предполагает использование материала в нормальном темпе с голоса учителя или в звукозаписи.

Овладение компетенциями в области чтения, аудирования заключается не только в полном понимании прочитанного и услышанного, но и в психолого-эмоциональном осмыслении информации, умении задать проблемные вопросы, обсудить их, доказать свою точку зрения, оценить поступки героев.

Компетенция письменной речи является равноправным эффективным видом деятельности, способствующим развитию творческих способностей, общеучебных умений и навыков учащихся.

Среднесрочный план курса и образцы поурочных планов занятий по основным темам приведены в приложениях методических рекомендации (*Приложение 2*).

Обучающиеся по окончании курса будут знать:

- основные значения изученных лексических единиц (слов, словосочетаний) в объёме 1250 слов;
- основные способы словообразования (аффиксация, словосложение, конверсия);
- особенности структуры простых и сложных предложений;
- интонацию различных коммуникативных типов предложений;
- признаки изученных грамматических явлений (Present/ Past/ Future Simple; Present / Past Continuous; Present / Past Perfect; Present Perfect Continuous;

глаголы в страдательном залоге Present / Past / Future Simple Passive; модальных глаголов и их эквивалентов, артиклей, существительных, степеней сравнения прилагательных и наречий, местоимений, количественных и порядковых числительных, предлогов);

- правила перевода прямой речи в косвенную;
- основные нормы речевого этикета (реплики-клише, наиболее распространенная оценочная лексика), принятые в стране изучаемого языка.

Обучающиеся по окончании курса смогут:

- рассказывать о себе, своей семье, друзьях, о здоровом образе жизни, сообщать краткие сведения о своей стране и стране изучаемого языка;
- делать краткие сообщения, описывать события/явления (в рамках изученных тем), передавать основное содержание, основную мысль прочитанного или услышанного в объеме 8-10 фраз;
- вести различные виды диалогов в объеме до 5-6 реплик со стороны каждого учащегося;
- понимать основное содержание кратких, несложных аутентичных прагматических текстов и выделять для себя значимую информацию.

Содержание предлагаемого курса носит занимательный характер. Развивающие мыслительную деятельность задания имеют межпредметную связь с биологией, географией, физикой, информатикой, с событиями повседневной жизни детей, что делает курс привлекательным, интересным, познавательным. Учащиеся не только получают информацию, но и обсуждают предлагаемые проблемные вопросы, работают над проектами, инсценируют ситуации, то есть являются активными участниками своего обучения.

Занятия курса должны пробуждать у обучающихся стремление расширять свои знания по английскому языку, совершенствовать свою речь, развивать критическое мышление. Для решения этих задач рекомендуется использовать такие активные стратегии и приёмы как «Шесть шляп», «Толстые и тонкие вопросы», «Флипчарты», «Рыбная кость», «Карта памяти», «SWOT анализ», «Мозговой штурм», «Синквейн» и другие.

Для успешного проведения занятий предлагается использовать разнообразные виды работ: дидактические и развивающие игры, пословицы и поговорки, физкультминутки, рифмовки, считалки, ребусы, кроссворды, головоломки.

Воспитательные результаты в процессе курса:

- приобретение социальных знаний о ситуации межличностного взаимоотношения, освоение способов поведения в различных ситуациях;
- получение школьниками опыта переживания и позитивного отношения к базовым ценностям общества (человек, семья, родина, природа, мир, знания, труд, культура);
- получение школьниками опыта самостоятельного общественного действия (умение представить зрителям собственные проекты, ролевые игры, инсценировки), в том числе и в открытой общественной среде.

Качества личности, которые могут быть развиты у обучающихся в результате занятий:

- толерантность, дружелюбное отношение к представителям других стран;
- познавательная, творческая, общественная активность;
- самостоятельность (в т.ч. в принятии решений);
- умение работать в сотрудничестве с другими, отвечать за свои решения;
- коммуникабельность;
- уважение к себе и другим;
- личная и взаимная ответственность;
- готовность действия в нестандартных ситуациях.

Контроль уровня достижений учащихся и оценивание учебных достижений:

Оценивание учебных достижений проводится в соответствии с обновлением содержания образования, обеспечивающего практическую направленность образовательного процесса, ориентированную на компетентностное образование.

Критерии оценивания учебных достижений обучающихся по английскому языку основаны на усвоение следующих уровней:

- знание лексики;
- аудирование;
- говорение;
- чтение;
- письмо;
- использование языковых форм.

Языковой материал:

- расширение словарного запаса за счёт предлагаемой лексики.

Грамматика:

- Поддержка предлагаемого базовой учебной программой грамматического материала за счёт расширения грамматических компетенций по ранее изученным темам.

Критерии оценивания учебных достижений обучающихся:

Говорение:

- используют формальные и неформальные высказывания по теме;
- используют различные виды вопросов для получения информации;
- высказывают собственные суждения по теме, согласие или несогласие с другими мнениями;
- участвуют в обсуждении по теме в паре, группе;
- используют лексику по теме и лексику, изученную ранее;
- пересказывают полученную информацию, историю или событие.

Аудирование:

- понимает с незначительной поддержкой или без неё информацию, главные идеи и аргументы в процессе обсуждения по теме;
- понимает с незначительной поддержкой или без неё мнения говорящих по теме;
- делает выводы по прослушанному;

- начинает распознавать типичные явления в словах, предложениях и тексте;
- понимает с незначительной поддержкой или без неё расширенное повествование.

Чтение:

- понимает главную идею текста с ограниченным количеством незнакомых слов;
- понимает общую информацию и детали текста по теме;
- читает тексты различного стиля;
- делает выводы из контекста прочитанного по знакомой теме;
- понимает отношение автора к происходящему в тексте;
- использует дополнительные источники для перевода незнакомой лексики;
- начинает распознавать несоответствия, содержащиеся в тексте.

Письмо:

- обдумывает, записывает, редактирует и корректирует с незначительной поддержкой или без неё идеи по тексту;
- описывает с незначительной поддержкой или без неё прошедшие события, действия и приобретённый опыт;
- пишет с незначительными ошибками по изученной теме;
- придерживается с незначительной поддержкой определённого стиля;
- с незначительной поддержкой или без неё приводит аргументы с примерами;
- соединяет отдельные предложения в связный текст, используя известные языковые явления;
- использует с минимальной поддержкой подходящую структуру текста;
- пишет известную лексику без ошибок;
- использует верную пунктуацию.

Использование лексики:

- использует известные абстрактные существительные и словосочетания со сложным дополнением;
- использует известные наречия времени с исчисляемыми и неисчисляемыми существительными;
- использует известные прилагательные и наречия в различных степенях сравнения;
- использует известные виды местоимений в контексте темы;
- использует различные известные виды вопросов;
- использует известные глаголы в изученных временных формах;
- использует косвенную речь в положительных и отрицательных формах;
- использует в различных формах известные модальные глаголы;
- использует известные неличные формы глаголов;
- использует формы условных предложений.

Образец программы для углубленного изучения английского языка в соответствии с базовой учебной программой в 7-8 классах:

№	Темы в соответствии с базовой учебной программой		Темы курса углубленного изучения английского языка	
	7 класс	8 класс	Тема для углубленного изучения	Количество часов
1	Hobbies and Leisure	Our World	The world around us	5
2	Communication and Technology	Daily life and Shopping	How does it work?	3
3	Holidays and Travel	Entertainment and Media	Surfing the Internet	3
4	Space and Earth	Sport, Health and Exercise	Space	4
5	Reading for pleasure	Reading for pleasure	Green is Great!	5
6	Entertainment and Media	The Natural World	Tourism	3
7	Natural Disasters	Travel and Transport	My dream Vacation	4
8	Healthy Habits	Food and Drink	Let`s run an experiment	3
9	Clothes and Fashion	The World and Work	There`s no bad weather, isn`t it?	4

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Поручение Главы государства Н.А.Назарбаева по сокращению разрыва в качестве образования между городскими и сельскими школами является одним из основных задач при обеспечении доступа к образовательной и профессиональной подготовке обучающихся сельских малокомплектных школ на пути становления образования центральным звеном новой модели экономического роста нашего государства [3]. Президент страны Н. Назарбаев в своей статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» отмечает: «Если в системе ценностей образованность станет главной ценностью, то нацию ждет успех» [1].

Масштабные преобразования сопровождающиеся модернизацией общественного сознания предъявляют новые требования к организации учебно-воспитательного процесса, основная задача которого - воспитание молодежи как интеллектуальной, творческой силы общества с заложенными в ней общечеловеческими и национальными ценностями и убеждениями. Важную роль в решении этих задач играют гуманитарные науки, которые, формируя целостное представление об общечеловеческих духовно-культурных ценностях, достижениях и проблемах, дают понимание национальных приоритетов. Только глубоко осознавая свое прошлое на уровне современных потребностей и задач становления гражданского общества, молодежь сможет понять свое место в настоящем и осознанно сделать шаг в будущее. Гуманитарные предметы в этом направлении призваны синтезировать основные факты и закономерности многих наук в единую систему мировоззренческих знаний обучающихся, активно и целенаправленно воздействовать на сознание и умение молодежи оценивать окружающую среду и реальную действительность.

МКШ сегодня остро нуждаются в особой организации педагогического процесса, в специфических подходах к развитию личности ребенка, учитывающих многие региональные, социально-экономические культурные факторы.

Поиск современных эффективных технологий обучения, внедрение инновационных образовательных технологий в учебный процесс МКШ требует подготовленности педагогических кадров, ускоренный темп прогрессивных изменений ставит учителей перед необходимостью постоянного педагогического поиска.

На сегодняшний день педагогам МКШ необходимо систематизировать методы обучения, используемые на практике, и активно внедрять в процесс обучения новые педагогические подходы. При этом требуются широкое применение ИКТ, использование онлайн-ресурсов, создание условий для активной собственной познавательной деятельности обучающихся в условиях перехода на обновление содержания образования.

Разработка включает ценные рекомендации для учителей малокомплектных школ по эффективной и результативной организации учебного процесса для углубленного изучения каждого предмета общественно-гуманитарного направления.

Если учесть, что на сегодняшний день в стране опорные школы (ресурсные центры) в качестве магнитных школ охватывают только 18 % малокомплектных школ, то за счет часов школьного компонента можно и в самой МКШ реализовать организацию факультативных занятий и профильных курсов по предметам общественно-гуманитарного направления на основе методических рекомендации и приведенных образцов рабочих учебных планов, что позволяет МКШ самостоятельно определять дальнейшую образовательную траекторию учащихся в своей школе.

Список литературы

1. Статья Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" 12 апреля 2017 года, Астана.
2. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» 31 января 2017 года, Астана.
3. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы.
4. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования). Приказ министра Образования и науки Республики Казахстан от 17 сентября 2013 года №375.
5. Государственные образовательные стандарты (ГОСО-2012, ГОСО-2016).
6. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан. С. Ирсалиев, А. Култуманова, Т. Булдыбаев, Г. Карбаева, Ш. Шаймуратова, Г. Ногайбаева, Г. Кусиденова, А. Ибрашева, З. Алямова, М. Алпысбаева, К. Манакова. –Астана: АО «ИАЦ», 2015 - 273 с.
7. «Основные результаты международного исследования PISA-2015», 2017 год: Национальный отчет/С. Ирсалиев, А. Култуманова, Е.Сабырұлы, М.Аманғазы – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017 – 241 стр.
8. Қазақстан Республикасы Орта білім беру ұйымдарындағы оқу жетістіктерін сырттай бағалаудың қорытындылары 2016 жыл = Итоги внешней оценки учебных достижений в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2016 году /Қ.Әбдиев, Д.Жақсыбеков, Ж.Кайшыгулова, К.Тургумбаев, т.б. - Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016 - 151 б.
9. Механизм организации учебного процесса обучающихся в совмещенных классах МКШ по действующей и обновленной программам обучения. Методическое пособие. I ч. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 105с.
10. Организация дистанционного обучения в ресурсных центрах для МКШ. Методические рекомендации. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018. – 120 с.
11. Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында бірпәндік оқыту принциптері. Әдістемелік құрал – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 48 бет.
12. Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында біртақырыптық оқыту принциптері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 63 б.
13. Шағын жинақты мектептің біріктірілген 5, 6-сыныптарында ағылшын тілін кіріктіре оқыту. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 65 б.
14. Тірек мектебі (ресурстық орталық) жағдайында мұғалімді бейіндеп даярлау мәселелері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 69 б.

15. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы.

16. Айбын. Энциклопедия. / Бас ред. Б.Ө.Жақып. - Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. - 880 бет.

17. Тарихи тұлғалар. Танымдық - көпшілік басылым. Мектеп жасындағы оқушылар мен көпшілікке арналған. Құрастырушы: Тоғысбаев Б. Сужикова А. – Алматы. “Алматы кітап баспасы”, 2009.

18. Историческое краеведение. Ащурков В.Н., Коцюба Д.В., Матюшин Г.Н. М.:1997.

**Программа элективного курса для 5 класса
«Современная русская орфография. Правописание сложных слов»**

Пояснительная записка

Настоящий курс предназначен для учащихся 5 классов, заинтересованных в углублении и расширении знаний по русскому языку.

Качественное знание языка обучения, высокая культура речи, умение ясно, грамотно устно и письменно излагать, обширный словарный запас способствуют более успешному усвоению знаний по другим дисциплинам.

Умение учиться, добывать из разных источников знания, умение систематизировать материал, работа с лингвистической литературой способствуют привитию интереса к научной деятельности, профессиональному самоопределению.

Усиление коммуникативной направленности, ориентация курса на более высокий уровень речевой подготовки учащихся предполагает дополнительную подготовку к итоговой аттестации по русскому языку.

В элективном курсе изучается отдельная тема основного курса русского языка, которая входит в обязательную программу. Тема выбрана с учетом итогов мониторинга в 4, 5, 6 классах как наименее изученная и понятая. Последовательность представленного материала соответствует его изложению в учебных пособиях по русскому языку. В отличие от традиционного изучения темы, материал дополнен, углублен темами словообразования, работой со словарями, отдельно изучается правописание сложных количественных числительных, сложных предлогов.

Курс рассчитан на один год обучения.

Цели и задачи курса:

1. Формировать интерес к изучению и исследованию языка, закладывать профессиональный интерес к занятиям лингвистикой как наукой, дать направленность на получение в дальнейшем высшего гуманитарного образования.

2. Формировать критическое мышление через чтение и письмо; самостоятельность, инициативность в поиске, добывании, анализе информации.

3. Развивать любовь к русскому языку, уважение к труду ученых-исследователей языка, уважение к русскому народу как творцу языка.

4. Развивать эстетический вкус, желание обогатить словарный запас.

5. Повысить культуру речи, орфографическую зоркость.

6. Совершенствовать умение работать с источниками, учебными пособиями, словарями.

7. Оптимально сочетать индивидуальную, парную, групповую и коллективную деятельность учащихся при освоении правописания и овладении культурой речи.

Методы и формы обучения:

1. Основной педагогической образовательной технологией при освоении элективного курса является развитие критического мышления через чтение и письмо.

2. Лекция учителя. Если материал неизвестен учащимся, заранее записывается план сообщения учителя. Составление кластера по пунктам плана.

3. Приступая к ознакомлению с темами курса, сведения о которых частично известны ученикам, целесообразно использовать сообщения учеников, составление обобщающих таблиц, обобщение рассказа учителя.

4. При знакомстве с материалом курса используется составление конспекта, умение собирать материал по теме из других источников (по указанию учителя).

5. Новый материал в зависимости от сложности преподносится и в форме самостоятельной работы.

6. Для закрепления новых знаний используются следующие формы работы:

А) составление плана соответствующего текста из книги Д.Э. Розенталя «Справочник по орфографии и пунктуации»;

Б) объяснение сущности новых терминов, с которыми учащиеся ознакомились на занятиях.

7. При повторении материала рекомендуется использовать такие формы работы, как заслушивание и обсуждение сообщений учащихся по теме (учитель оказывает индивидуальную помощь в подборе литературы, в составлении плана); различные виды диктантов (объяснительные, выборочные) с проведением разборов сложных слов по составу, сверяясь со «Словарем морфем русского языка» А. Кузнецовой, Т. Ефремовой.

8. На проверочных (и контрольных) занятиях учащиеся работают с текстовым материалом. Трудные случаи могут рассматриваться коллективно, учащиеся ставят вопросы, выступают с дополнениями, замечаниями.

Знания, умения и навыки при изучении курса

«Современная русская орфография. Правописание сложных слов»

Знать:

- Правописание сложных слов с соединительной гласной и без нее.
- Основные правила слитного и дефисного написания сложных слов.
- Значение иноязычных приставок (анти-, архи-, гипер-, интер-, инфра- и др.)
- Правила написания сложных слов типа *правда-истина*, а также сложных географических наименований.
- Основные лингвистические справочники по правописанию

Уметь:

- Пользоваться специальными словарями (морфемный, орфоэпический, словарь иностранных слов).
- Различать, к какой части речи относится сложное слово.
- В соответствии с правилом писать нужную соединительную гласную

- Аргументировать выбор способа написания сложных слов (дефисное, слитное, раздельное).
- Выбирать необходимую информацию из текста.
- Конспектировать основные положения лекции.
- Связно, логично излагать подготовленное сообщение.
- Самостоятельно решать поставленные задачи (подготовка сообщения по заданной теме, выполнение практической работы, текста и т.п.)

Понятия, формирующиеся в процессе изучения элективного курса:

- Сложные слова и свободные словосочетания;
- Сложные прилагательные;
- Сложные предлоги;
- Научно-технические и общественно-политические термины (условнорефлекторный, формальнологический, хлористоводородный, церковнославянский, языкотворческий и т.п.);
  - Висячий дефис (радио- и телепрограмма, газо- и электросварка, вагоно- и паровозостроение, авто-, мото- и велогонки и т.п.);
  - Иноязычные элементы (аэро-, авиа-, био-, вело-, гелио-, микро-, макро-, нео-, палео-, радио-, стерео-, теле-, фото-, электро-, вице-, лейб-, обер-, унтер-, штаб-, экс- и т.п.).

Методы и формы контроля

Контрольные задания предназначены для выявления умений:

- Соблюдать правила орфографии;
- Производить различные разборы;
- Выполнять творческие задания;
- Работать со словарями.

В связи с этим использовать следующие виды проверки и контроля знаний и умений:

- Выполнение дифференцированных проверочных работ по нарастающей сложности;
- Диктанты (проверочные, выборочные, объяснительные);
- Тесты.

Примечание: При организации контроля полученных знаний, умений, компетенций использовать и работу в группе. Такая форма работы позволит охватить больший по объему материал, учитывая уровень подготовленности учащихся.

Ожидаемый результат изучения элективного курса

1. В результате изучения курса обучающиеся смогут различать сложные слова с различными способами написания; соотносить их с частями речи.
2. Смогут грамотно пользоваться научно-технической, общественно-политической терминологией, необходимой для овладения другими учебными дисциплинами.

3. Приобретут информационные, познавательные, культурологические компетенции.

Возможные критерии оценок.

Оценка «отлично»: учащийся блестяще освоил теоретический материал курса, получил навыки в его применении при выполнении конкретных заданий. В процессе подготовки сообщений, работы над домашними заданиями продемонстрировал умение работать с литературными, лингвистическими источниками. Ученик отличается активным участием в обсуждениях проблем, поставленных и решаемых в данном курсе; его речь грамотна и содержательна, доказательна примерами; ученик отличился творческим подходом и большой заинтересованностью при изучении курса.

Оценка «хорошо»: учащийся усвоил программу данного курса в такой степени, что может справиться со стандартным заданием; можно сказать, что оценка «хорошо» - это оценка за усердие и прилежание, которые привели к определенным положительным результатам, свидетельствующим об интеллектуальном росте, о возрастании общих учебных умений слушателя курса.

Оценка «удовлетворительно»: учащийся освоил наиболее простые темы и идеи программы, что позволило ему выполнять стандартные задания от 40% до 60%.

Оценка «неудовлетворительно»: нежелательна, так как учащийся по собственному желанию выбрал и прослушал курс.

Содержание элективного курса «Современная русская орфография. Правописание сложных слов». (36 часов)

№	Название темы	Кол-во часов
1.	Введение. Сложные слова в русском языке. Сложнокращенные слова (склоняемые и несклоняемые).	3 часа
2.	Образование сложных слов. Диагностика.	2 часа
3.	Соединительные гласные О и Е. Словообразование.	2 часа
4.	Сложные слова без соединительных гласных. Способы их образования.	2 часа
5.	Практическая работа.	1 час
6.	Сложные существительные. Слитное написание. Дефисное написание. Исключения. Словообразование.	3 часа
7.	Тестирование.	1 час
8.	Сложные прилагательные. Значение. Правописание.	3 часа
9.	Слитное написание сложных прилагательных. Дефисное написание.	3 часа
10.	Диктант.	1 час
11.	Сочетание наречий с прилагательными, причастиями.	2 часа
12.	Сложные количественные числительные.	3 часа
13.	Числительные полтора, полтораства. Правописание.	2 часа
14.	Творческое списывание.	1 час
15.	Сложные предлоги. Правописание.	3 часа
16.	Обобщение и повторение материала.	2 часа
17.	Контрольная работа.	1 час

18.	Итоги курса.	1 час
-----	--------------	-------

Итого: 36 часов

Учебно-тематическое планирование

№	Темы по программе	Кол-во часов	Вид занятий	
			учителя	учащихся
1.	Сложные слова в русском языке. Введение в тему курса.	2 часа	Лекция. План: 1. Понятие о сложных словах в русском языке.	Конспект лекции. 1. План.
2.	Сложносокращенные слова. Склоняемые и несклоняемые. Образование сложных слов	2 часа	2. Сложносокращенные Слова. 3. Сложные несклоняемые слова 4. Сложные склоняемые слова 5. Способы образования сложных слов (обзорно). 6. Знакомство со «Словарем морфем» русского языка.	2. Тезисная запись по пунктам плана. Вместо плана и тезисов можно работать по кластеру. 3. Разбор слов по составу с последующей проверкой по словарю.
3.	Диагностический стартовый диктант.	1 час		
4.	Соединительные гласные О-Е Образование слов с помощью соединительной гласной О. Образование слов с помощью соединительной гласной Е.	2 часа	Вступление, помощь по необходимости, обобщение. Выборочный диктант со справочником-практикумом К. Войлова (стр.84, №161).	Сообщения учащихся: 1 вариант - Образование слов с соединительной гласной О; 2 вариант - с соединительной гласной Е
5.	Сложные слова без соединительных гласных.	2 часа	Лекция учителя.	
6.	Способы образования слов без соединительных гласных.	2 часа	Объяснительный словарный диктант.	
7.	Практическая работа.	1 час		
8.	Сложные существительные. Образование и значение сложных существительных.	2 часа	Лекция учителя.	
9.	Правописание сложных существительных. Слитное, дефисное	1 час 1 час		Работа со «Словарем трудностей русского языка»

	написание сложных существительных. Исключения в написании сложных существительных.	1 час		
10.	Тестирование.	1 час		
11.	Сложные прилагательные. Значение и правописание сложных прилагательных.	2 часа	Лекция учителя.	Маркировочная таблица
12.	Слитное написание сложных прилагательных. Дефисное написание сложных прилагательных.	2 часа		Сообщения
13.	Диктант	1 час		
14.	Сочетание наречий с прилагательными и причастиями. Правописание	2 часа	Лекция учителя	
15.	Сложные числительные Правописание сложных количественных числительных.	3 часа	Лекция учителя	
16.	Правописание пол-, полтора, полтораства.	2 часа	Лекция учителя	
17.	Творческое списывание	1 час	Карточки с цифрами.	Переписать цифры словами.
18.	Сложные предлоги. Правописание.	2 часа		Сообщения учащихся
19.	Контрольная работа.	1 час		
20.	Подведение итогов курса. Анализ.	2 часа		

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Программа элективного курса для 6 класса «Основы русской грамматики»

Пояснительная записка

Для углубленного изучения предмета в 6 классе рекомендуется прикладной курс «**Основы русской грамматики**». Система заданий данного прикладного курса поможет освоить приемы работы с текстами разных типов, жанров и стилей, производить различные виды разборов, на практике

применять свои знания. Задания данного курса помогут способствовать углублению знаний по предмету, освоить приемы работы с текстами разных типов, жанров и стилей, которая должна сочетаться с языковым разбором: синтаксическим, морфологическим, лексическим, фонетическим, пунктуационным, орфографическим.

Программа курса разработана на основе действующих образовательных стандартов по русскому языку, развивает содержание базового курса «Русский язык», углубляя знания по каждому разделу, обогащая дополнительной информацией и создавая условия для формирования навыков самостоятельной исследовательской работы, позволяет удовлетворить познавательные потребности учащихся.

Цель курса: углубление знаний по курсу русской грамматики, формирование исследовательской культуры в области устной и письменной речи.

Распределение часов позволяет рационально использовать время занятий, носит практическую направленность, способствует отбору и систематизации материала.

Задачи курса:

- иметь аспектные языковые знания по углубленному курсу русского языка;
- способствовать развитию ключевых компетентностей обучающихся;
- создавать условия, способствующие эффективной организации самостоятельной исследовательской деятельности учащихся;
- реализовывать принципы дифференциации и индивидуализации обучения, ориентированных на создание условий для образования старшеклассников в соответствии с их потребностями, интересами и намерениями в отношении продолжения образования в высших учебных заведениях и способствующих личностному и жизненному самоопределению учащихся;
- создавать условия для формирования поликультурной личности.

Программа курса

Разделы программы	Тема занятия	Кол-во часов	Теория (лекции)	Практика
<i>1. Обобщающее повторение основных разделов науки о языке. Фонетика</i>		3	2	1
	Разделы науки о языке. Фонетика как раздел науки.	1		
	Классификация звуков. Фонетические процессы.	1		
	Фонетический разбор, особенности транскрипции.		1	
<i>2. Морфемика и словообразование.</i>		2	1	1
	Виды морфем. Способы словообразования.		1	
	Морфемный, словообразовательный разбор. Разбор слова по составу.			1
<i>Лексика и фразеология.</i>		3	2	1
	Лексические омонимы. Паронимы. Лексические синонимы и антонимы.		1	
	Диалектизмы, профессионализмы. Активный и пассивный словарный запас; архаизмы, историзмы, неологизмы. Эмоционально окрашенные слова		1	
	Понятие фразеологизма. Определение значения фразеологизмов. Синонимия фразеологизмов. Крылатые слова, пословицы. Поговорки.			1

Морфология		5	3	2
	Классификация частей речи в русском языке, их опознавательные признаки. Имя существительное, его морфологические признаки и синтаксическая функция.		1	
	2. Основные признаки имени прилагательного. Разряды прилагательных. Склонение прилагательных.		0,5	0,5
	Имя числительное. Лексико-грамматические разряды имен числительных. Склонение числительных, употребление в речи Разряды местоимений, склонение местоимений.		0,5	0,5
	Глагол, его морфологические признаки. Спряжение глагола Причастие, его признаки. Правописание причастий. Деепричастие. Разряды по значению, образование деепричастий.		0,5	0,5
	Особенности служебных частей речи: предлог, союз, частица. Междометие.		0,5	0,5
Орфография.		6	2	4
	Принципы русской орфографии. Безударные гласные корня, проверяемые и непроверяемые ударением. Чередование в корнях. Правописание согласных в корне слова.		0,5	0,5
	Правописание суффиксов и окончаний различных частей речи. О-Е после шипящих и -Ц- в различных частях слова.			1
	Правописание приставок. Буквы З-С на конце приставок. Правописание Ы-И.			1

	Буквы -Н - и -НН- в словах различных частей речи		0,5	0,5
	Небуквенные орфограммы. Слитное и раздельное написание слов. Основные случаи дефисных написаний. Правописание Ъ и Ь.		0,5	0,5
	Написание - НЕ - с разными частями речи. Разграничение частиц НЕ и НИ		0,5	0,5
Синтаксис и пунктуация.		8	2	6
	Строение и грамматическое значение словосочетаний. Способы связи слов в словосочетании. Согласование. Управление. Примыкание.		1	
	Предложение. Главные и второстепенные члены предложения. Грамматическая основа. Виды сказуемых. Типы простых предложений. Виды односоставных предложений. Однородные члены предложения.		1	
	Вводные конструкции. Обращение. Уточняющие члены предложения.			1
	Обособление определений и приложений. Обособление обстоятельств			1
	Виды сложных предложений. Сложносочиненные предложения			1
	Сложноподчиненные предложения. Виды придаточных. Союзы и союзные слова. Сложноподчиненные предложения с несколькими придаточными.			1
	Бессоюзные предложения.			1

	Сложное предложение с разными видами связи.			1
Текст		2	1	1
	Текст как тематическое, смысловое, стилевое, структурное и грамматическое единство. Основные признаки текста.		1	
	Типы речи. Повествование. Описание. Рассуждение. Стили речи.			1
Культура речи		2	1	1
	Нормы ударения, нормы словоупотребления, морфологические нормы.			1
	Синтаксические нормы: согласование, управление; сочетание однородных членов; построение предложений с чужой речью		1	
Анализ текста		2	1	1
	Тема и главная мысль текста. Роль заголовка.		1	
	Комплексный анализ текста. Стилистические тропы и фигуры.			1
Итоговый контрольный тест		1		1
Итого		34	15	19

**Программа элективного курса для 7 класса
«Правописание причастий и деепричастий».**

Пояснительная записка

Настоящий курс предназначен для учащихся 7 классов с целью углубления и расширения их знаний по русскому языку – основному языку обучения.

Известно, что тема «Причастие» и «Деепричастие» вызывают наибольшую трудность у учащихся в усвоении. Наличие общих признаков у прилагательных и причастий и неумение разграничивать их приводят к устойчивым ошибкам в написании Н и НН в суффиксах причастий и прилагательных. В связи с наличием общих признаков у причастий и деепричастий сложно для восприятия семиклассников обособление причастных и деепричастных оборотов. Кроме того, необходимо учитывать, что темы курса 5-6 классов («Существительное», «Прилагательное», «Глагол») изучаются неоднократно, начиная с начальных классов, а с темами 7-го класса школьники знакомятся впервые и их изучение не повторяется в системе в последующих классах. Это диктует необходимость постоянного возвращения на уроках к ранее изученному с целью отработки умений и навыков, чему будет способствовать и программа данного элективного курса.

Цель и задачи курса:

- прививать интерес к изучению русского языка;
- совершенствовать умение работать с источниками, интернет-ресурсами, учебными пособиями, словарями;
- развивать критическое мышление через чтение и письмо, аналитическую культуру, культуру речи, навык самостоятельной работы, поиск новой информации.
- углублять и систематизировать знания по теме «Причастие и деепричастие», по трудным случаям правописания, пунктуации;
- обеспечить практическое использование полученных знаний и умений на уроках русского языка и литературы.

Методы и приемы:

Осмысленному, целенаправленному применению знаний способствует прием графического объяснения написанного, то есть графическое выражение хода размышлений учащихся. Использование таких форм работы, как тестирования, списывания. Особое место на занятиях отводится составлению связного рассказа на лингвистическую тему (составить связный рассказ о роли причастия в словосочетании; о правиле написания Н, НН в суффиксах полных страдательных причастий прошедшего времени и прилагательных, образованных от глаголов, и т.д.).

Методы и формы обучения:

- При освоении элективного курса используется технология проблемного обучения, стратегии технологии критического мышления.

- Использование активных методов обучения «Прожектор», «Коллаж» «Карусель», «Пять вопросов» и т.д.
- Лекция учителя (если материал неизвестен учащимся). Работа по плану. Составление кластера по пунктам плана. Новый материал в зависимости от сложности преподносится и в форме самостоятельной работы. Защита постеров (групповая работа).
- Заслушивание и обсуждение творческих проектов учащихся по теме (учитель оказывает индивидуальную помощь в подборе материала);
- Тренировочные упражнения: диктанты (объяснительные, выборочные, распределительные).
- Комплексный анализ текстов (с учетом возрастных особенностей учащихся).

Виды контроля:

Уровень подготовки учащихся определяется по результатам письменных работ, устных сообщений и высказываний.

При оценивании письменных работ используются нормативные документы: «Оценка знаний, умений и навыков по русскому языку» и «Современные критерии и нормативы оценки знаний, умений и навыков учащихся». На заключительном занятии подводятся итоги изучения элективного курса (по разделам). Учащиеся получают итоговые результаты индивидуального рейтинга (по балльной системе).

Учащиеся должны овладеть следующими умениями и навыками:

- различать причастия и деепричастия, определять их роль в предложении;
- осуществлять морфемный и морфологический разборы;
- использовать причастные и деепричастные обороты при оформлении речи;
- правильно писать слова на изученные орфограммы, находить в тексте орфографические ошибки и исправлять их, аргументируя свой ответ;
- составлять связные рассказы на лингвистическую тему;
- пользоваться орфографическими и толковыми словарями.

Ожидаемый результат изучения элективного курса

Обучающиеся смогут различать причастия и деепричастия по морфологическим признакам, синтаксической роли в предложениях, обособлять обстоятельства, выраженные деепричастным оборотом, одиночным деепричастием, обособлять определения, выраженные причастным оборотом, приобретут информационные компетенции (давать развернутый ответ на вопрос, обосновывать его примерами; извлекать необходимую информацию из источников различного типа), компетенции коммуникативного типа (владеть навыками организации и участия в коллективной деятельности; владеть таким видом выступления как монолог), разовьют познавательные навыки (участвовать в учебно-исследовательской работе; создавать собственные тексты с включением причастий и причастных оборотов, деепричастий и деепричастных оборотов).

Знания, умения и навыки, формируемые при изучении курса «Правописание причастий и деепричастий»

Знать:

- Отличительные особенности причастий и деепричастий.
- Морфологические признаки частей речи, синтаксическую роль.
- Трудные случаи обособления (одиночные причастия, фразеологизмы)
- Основные лингвистические справочники по правописанию

Уметь:

- Пользоваться специальными словарями (морфемный, орфоэпический).
- Выбирать необходимую информацию из текста.
- Конспектировать основные положения лекции.
- Связно, логично излагать подготовленное сообщение.
- Различать морфологические признаки причастий и деепричастий.
- Обособлять причастные обороты, деепричастные обороты, одиночные деепричастия.
- Аргументировать выбор способа обособления определений, выраженных причастным оборотом, обстоятельств, выраженных деепричастным оборотом.
- Самостоятельно решать поставленные задачи (подготовка сообщения по заданной теме, выполнение практической работы, текста и т.п.)

Содержание элективного курса «Правописание причастий и деепричастий» (36 часов)

№	Тема	Форма проведения	Кол-во часов
1.	Вводное занятие (ознакомление с задачами курса, планом работы)	Лекция с элементами беседы	1 час
2.	Причастие.	Дидактическая игра	3 часа
3.	Суффиксы причастий.	Практическое занятие	3 часа
4.	Н и НН в суффиксах причастий	Практическое занятие	3 часа
5.	Н и НН в суффиксах кратких страдательных причастий прошедшего времени и кратких отглагольных прилагательных	Практическое занятие	3 час
6.	Не с причастиями	Практическое занятие	3 часа
8.	Отглагольные прилагательные и причастия: отличительные особенности.	Практическое занятие	3 часа
9.	Причастный оборот	Дидактическая игра	3 часа
10.	Деепричастие.	Практическое занятие	3 час
11.	Пунктуация деепричастного оборота	Практическое занятие	3 часа
12.	Фразеологизмы с деепричастными оборотами	Практическое занятие	3 часа
13.	Обобщение: орфография, пунктуация	Деловая игра	4 часа

14.	Итоговое тестирование	Тест	1 час
15.	Подведение итогов курса	Беседа	1 час

**Программа элективного курса для 8 класса
«Синтаксис и пунктуация»
Пояснительная записка**

Программа элективного курса «Синтаксис и пунктуация» включает в себя:

- теоретический материал;
- вопросы и задания практического характера;

Цель - углубленное изучение таких разделов русского языка как «синтаксис» и «пунктуация» учащимися 8 класса.

Вся практическая часть элективного курса представлена упражнениями и заданиями повышенной трудности для того, чтобы:

- **при изучении второстепенных членов предложения** усвоить синтаксические отношения между словами, развивать навыки сознательного употребления слов и словосочетаний в речи; восстанавливать авторские тексты, конструировать, редактировать, вставлять, сопоставлять;

- **при изучении односоставных предложений** определять структурно-семантические различия односоставных и двусоставных предложений; выявлять оттенки сходных конструкций при синонимической замене, выяснять причины использования того или иного типа предложений в отрывках разной стилиевой направленности, устранять стилистические ошибки, самостоятельно употреблять разные виды односоставных предложений;

- **при изучении однородных членов предложения** усиливать выразительность высказываний эмоционально-экспрессивного характера, располагать однородные члены в порядке градации, повторять союзы для выделения каждого однородного члена, употреблять однородные члены попарно;

- **при изучении обращений** использовать разновидности обращений, связанные с созданием особых семантических оттенков;

- **при изучении вводных конструкций** употреблять вводные слова и предложения в случаях, когда одно и то же слово может быть вводным или членом предложения;

- **при изучении обособленных членов предложения** выявлять особую выразительность обособленных второстепенных членов предложения, их стилистическую роль, сопоставлять синонимичные конструкции.

- **при изучении каждой вышеуказанной темы** уметь расставлять знаки выделения, разделения и завершения.

В предлагаемой системе заданий намечается решение следующих **задач**:

- обобщение, систематизация знаний о предложении как единице синтаксиса на более высоком уровне;

- активизация всех видов деятельности, связанная с совершенствованием устной и письменной речи;

- проведение стилистического эксперимента (конструирование стилистических вариантов и установление их взаимозаменяемости);

- самостоятельное употребление тех или иных синтаксических структур не только в отдельном высказывании, но и в создании огромных текстов лингвистического характера;

- развитие логического и абстрактного мышления.

Использование системы упражнений и заданий этого курса позволяет не только расширить, но и углубить знания учащихся об особенностях стилистического употребления основных синтаксических категорий в речи.

Выполнение заданий предопределяет приемы активного наблюдения и исследования стилистических структур. Наряду с серьезными языковыми упражнениями даются и шуточные вопросы, загадки, кроссворды, каламбуры с целью развития у учащихся языкового чутья.

Программа предполагает варьирование, которое может быть связано с творческим подходом учителя к решению теоретических и практических вопросов.

В результате изучения курса учащиеся должны уметь:

- самостоятельно подбирать и правильно использовать лингвистический и занимательный материал;

- находить различия между предметной, понятийной и синонимической близостью предложений (и помнить, что они не означают тождества);

- владеть навыками стилистической правки текста;

- самостоятельно конструировать ту или иную синтаксико-стилистическую структуру предложения и использовать ее в собственной речи;

- использовать синонимические варианты выражения одной и той же мысли;

- использовать знаки выделения, разделения и завершения в зависимости от синтаксико-стилистической структуры предложения.

Образовательным продуктом является:

- теоретическая часть программы: опорные конспекты, схемы, обобщающие таблицы, монологическое высказывание на занятиях.

- практическая часть программы: тетради учащихся, алгоритмы, памятки, творческие работы.

Предлагаемая программа составлена в соответствии с концепцией предпрофильного обучения на основной ступени общего образования и направлена на углубленное изучение предмета.

Рекомендуемые формы и методы обучения способствуют активизации познавательной деятельности школьников, повышению их информационной и коммуникативной компетенции.

Учебно-тематический план

№ п/п	Название тем курса	Всего часов	Формы и методы обучения	Форма контроля
1	2	3	4	5
1	Введение. Типы предложений.	1	Метод «Спиной к спине». Навыки:	Эссе. Индивидуальная

	Общие сведения		<ul style="list-style-type: none"> • Работа в команде • Мышление, решение проблем Составление таблицы.	работа с последующими выводами
2	Подлежащее и сказуемое. Согласование сказуемого с подлежащим	1	Практическая работа. Составление вопросов и заданий к теме.	Рассказ о спорте
3-4	Типы подлежащего и сказуемого	2	Метод «Творческая матрица». Навыки: <ul style="list-style-type: none"> • Мышление, принятие решений, решение проблем • Работа в команде 	Составление кластера, решение задачи на лингвистическую тему.
5	Нераспространенные и распространенные предложения	1	Конструирование самого короткого и самого длинного предложения. Работа с текстами художественной литературы	Игра «Будь внимателен!»
6-7	Второстепенные члены предложения	2	Работа в группах по заданной программе	Письменный ответ на вопрос
8-10	Односоставные предложения. Синонимия односоставных предложений	3	Сообщения учащихся с использованием специально подобранного материала	Дополни ответ товарища... Игра «Свое предложение». Рассказ «Кто лучше?»
11	Неполные предложения. Коммуникативная целесообразность использования неполных предложений	1	Сообщения учащихся. Наблюдение текста художественной литературы с последующими выводами	Устный опрос. Работа с текстом
12-13	Однородные члены предложения	2	Наблюдение поэтического текста. Работа в группах	Сочинение-миниатюра.
14-16	Обособление второстепенных членов предложения	3	Работа в группах. Наблюдение поэтического текста. Работа со словарем	Составление памятки «Частные условия обособления». Конструирование предложений
17-18	Слова, не являющиеся членами предложения (вводные слова, предложения и обращения)	2	Метод «Игра памяти» Навыки: <ul style="list-style-type: none"> • Мышление • Работа в команде • Управление информацией 	
19	Похвальное слово	1	Составление «тонких» и	Рекомендации

	знакам препинания, или что такое пунктуация?		«толстых» вопросов. Сообщение	
20	Ловушки простого предложения	1	Игра	Игровой рассказ
21-22	Простое предложение: тире и двоеточие	2	Пунктуационный разбор. Практическая работа.	Решение задач на лингвистическую тему.
23-24	Осложнение предложений. Знаки препинания при обращениях, однородных членах предложения.	2	Презентация. Метод «Подумай и поделись»	Составление таблицы. Конструирование предложений
25	Многоликий союз <i>КАК</i> .	1	Метод «Пирамида приоритетов». Наблюдение художественных текстов. Работа в группах.	Эссе
26-27	Знаки препинания при словах, грамматически не связанных с членами предложения (вводные слова и вставные конструкции)	2	Работа в группах по заданной программе	Письменный ответ на вопрос
28-29	Знаки препинания при прямой речи и при цитировании	2	Метод «Каждый учит каждого». Работа в группах	Устный опрос. Конструирование предложений. Создание текстов
30	«Подъезжая к станции, у меня слетела шляпа...», или немного о синтаксических ошибках	1	Практическая работа. Работа в группах	Анализ и редактирование текстов
31-32	Выразительные средства синтаксиса	2	Метод «Зона важности» Исследование текстов	Выводы на основе практической работы.
33-34	Итоговая творческая работа	2	Работа в группах по заданной программе	Стилизация текста (подстиль выбранного учащимися автора)
	Всего	34		

**Программа элективного курса для 9 класса
«Сложные предложения с разными видами связи»**

Пояснительная записка

Продуктивный урок должен формировать не только глубокие и прочные знания, но и умения использовать их в различных ситуациях, самостоятельно добывать знания, формировать опыт решения проблем.

В связи с тем, что итоговая аттестация учащихся в 9, 11 классах проходит в новой форме, остро стоит вопрос о целенаправленной работе по развитию интеллектуальных, физических, эмоционально-волевых качеств учащихся.

Авторы контрольно-измерительных материалов итоговой аттестации уделяют большое внимание сложному предложению. Практика работы показывает, что задания на определение типа сложного предложения, его границ, количества грамматических основ вызывают большие затруднения у обучающихся.

Цель данного курса - обобщить и углубить изучение раздела русского языка по теме «Сложные предложения с различными видами связи».

Знакомство со структурой предложения начинается еще в начальной школе. Там ученик получает основное синтаксическое понятие - «грамматическая основа предложения».

Это понятие для ребенка является необходимым для того, чтобы делить предложения на простые и сложные. Закрепление этих знаний происходит в 5-7 классах. В 8 классе заканчивается изучение простого осложненного предложения. В 9 классе изучение сложного предложения выводится на новый уровень. Сложные предложения разнообразны по своему строению, по количеству простых предложений, которые в них входят. Главный структурный признак сложного предложения – средство его связи. Раздел «Сложное предложение», изучаемый в начале 9 класса позволяет не только повторить знания, полученные учащимися ранее, но и систематизировать их.

Для усвоения синтаксических понятий на основе изучения взаимосвязи их признаков необходимы методы и подходы, обеспечивающие успех в обучении. Одним из таких подходов является спиральный, который дает возможность возвращения к одному и тому же материалу в разные периоды обучения, а структурная схема позволяет использовать объяснительно-иллюстративный и исследовательский методы. Это позволяет словесный материал предложения сжать с помощью графических обозначений в схему с указанием осложняющего компонента простого предложения в составе сложного, что серьезным образом повышает пунктуационную грамотность и без особого труда позволяет запомнить теоретические сведения.

Цели изучения курса «Сложные предложения с разными видами связи»:

1. изучить структуру сложного предложения с различными видами связи;
2. повысить культуру речи учащихся.

Задачи:

1. формировать умения правильно ставить знаки препинания в предложениях указанной структуры;
2. уметь разграничивать простые и сложные предложения;
3. знать, что в зависимости от средства связи предложения делятся на союзные и бессоюзные;
4. уметь разграничивать сложносочиненные и сложноподчиненные предложения;
5. знать о функции разделительных и выделительных знаков препинания;
6. иметь представление об употреблении авторской пунктуации в сложном предложении;
7. развивать пунктуационную и орфографическую грамотность учащихся;
8. воспитывать у детей стремление к получению новых знаний, расширять кругозор учащихся.

2. Методы и формы работы.

1. *Индивидуально-дифференцированный подход* необходим в обучении учащихся, т.к. он дает возможность подобрать задания по уровню усвоенного материала. Это позволяет одним учащимся работать над предложениями повышенной сложности, а другим повысить уровень знаний. Даже самые слабые учащиеся хотят получить индивидуальное задание и верят в то, что они с ним справятся. Таким образом, создается ситуация успеха, так необходимая для учебной мотивации.

2. *Репродуктивный метод* заключается в выполнении учеником действий по образцу. Он решает конкретные учебные задачи и позволяет улучшить орфографическую и пунктуационную грамотность. Очень важно, чтобы учащиеся четко знали признаки предложений и по ним могли определить, о каком предложении идет речь. Работа проводится в форме игры и заключается в том, что учитель называет признаки, а учащиеся оценивают информацию и на основе этого указывают (или не указывают) вид предложений. Как показывает опыт, работа по оценке информации хорошо помогает учащимся усвоить признаки сложного предложения.

3. *Объяснительно-иллюстративный метод* применяется при изучении и закреплении нового материала. Передача содержания понятия идет через схему с последующим пояснением. Следует использовать структурные схемы, т.к. ученик зрительно через анализ схем видит разницу в структуре предложения.

Правильная постановка учеником знаков препинания связана с умением его выполнять нужные операции в определенной последовательности. В своей работе при анализе предложения можно использовать следующую схему:

- Прочитайте предложение.
- Найдите грамматические основы.
- Укажите цифрами количество простых предложений в составе сложного.
- Найдите осложняющий компонент каждого предложения (если есть).

- Определите, чем связываются простые предложения в составе сложного.

- Составьте схему, указав осложняющие компоненты в частях предложений.

- Дайте характеристику каждому простому предложению в составе сложного по наличию осложняющего компонента.

4. Для совершенствования учебного процесса используются **компьютерные технологии**. Это позволяет:

- интенсифицировать формы и методы обучения;

- повысить мотивацию обучения, за счет своевременного контроля вызвать интерес к изучаемому предмету.

5. **Исследовательский метод** заключается в самостоятельном поиске предложений к заданным схемам.

Для совершенствования процесса обучения учащихся можно использовать следующие приемы:

Подсказки. Учащимся при самостоятельном выполнении заданий предлагается воспользоваться цепочкой подсказок различного вида: опорный конспект с образцами пунктуационных разборов предложений различного вида; помощь сильных учащихся, выполнивших безошибочно пунктуационный разбор предложений такого типа; консультация учителя.

Консультация учителя.

а) в группы объединяются по два учащихся: неуспевающий исполняет роль ученика, сильный исполняет роль учителя. Группа получает систему заданий, которые должен помнить слабый ученик, роль «учителя» - полностью контролировать каждый его шаг и вмешиваться в процесс обучения, при появлении ошибки исправлять ее или объяснять, почему нужно делать по-другому.

б) ученик должен проверить и исправить ошибки, допущенные другими учениками.

Выбор форм и методов для проведения занятий, предполагающих ликвидацию пробелов в знаниях по русскому языку и подготовку к сдаче экзамена за базовую школу, целесообразно проводить с учетом причин возникновения пробелов. При повторении и систематизации знаний по темам, вызывающим у школьников большие затруднения, каждому учителю необходимо учитывать причины, приводящие к появлению орфографических и пунктуационных ошибок у учащихся и осуществлять их предупреждение или ликвидацию. Поскольку, изучая новый материал, учащиеся не должны забывать пройденное, сложные предложения должны быть подобраны с таким расчетом, чтобы в их составе учащиеся встретили односоставные предложения, однородные члены, различные виды обособления, обращения и вводные слова).

Дидактические требования к отбору упражнений состоят в следующем. Система упражнений должна:

- включать задания, которые опираются на сформированные знания, умения, навыки, предупреждая таким образом возникновение ошибок при усвоении темы;

- сохранять в памяти постоянными существенные признаки изучаемого понятия (структуры сложного предложения, главных и второстепенных членов предложения и т.д.);

- располагать задания с возрастающей степенью сложности для последовательного закрепления материала;

- содержать достаточное количество заданий для осуществления повторения, систематизации, обобщения и дифференциации при проведении учебных занятий.

Предлагаемые формы и методы:

- способствуют более глубокому и прочному усвоению материала, повышая качество обучения;

- развивают творческие и познавательные способности учащихся;

- позволяют осуществить межпредметные связи (русский язык и литература);

- способствуют развитию интереса учащихся к предмету.

В результате изучения курса «Сложные предложения с различными видами связи» учащиеся должны выработать следующие умения и навыки:

- знать средства связи между частями сложного предложения;

- различать предложения союзные и бессоюзные;

- различать виды союзных предложений;

- строить схемы;

- правильно ставить знаки препинания.

3. Содержание программы курса (всего 34 часа)

Раздел 1. Введение (1 ч.)

Смысловые и интонационные характеристики сложных предложений. Основные виды сложных предложений. О необходимости и достаточных признаках сложных предложений. Таблицы признаков сложных предложений.

Раздел II. Таблицы признаков сложных предложений (2 ч)

Методика работы с таблицей. Стрoение сложных предложений.

Раздел III. Сложносочиненные предложения (3 ч)

Сочинительные союзы как средство сочинительной связи, их классификация, видовременные формы сказуемых.

Раздел IV. Сложноподчиненные предложения (10 ч)

Изучение синтаксических и семантических особенностей СПП с различными придаточными. Приемы определения типов придаточных предложений. Позиция придаточных предложений по отношению к главным. Умение проводить сравнительно-сопоставительный анализ. Дифференцирующие признаки СПП с различными придаточными. Синтаксический анализ СПП предложений.

Раздел VI. Бессоюзные сложные предложения (10 ч)

Смысловая и интонационная связь простых предложений в сложных бессоюзных предложениях. БСП со значением сопоставления. БСП с

распространительно-присоединительным значением. Сложные многочленные конструкции с разнотипной синтаксической связью.

Раздел VII. Сложные формы организации монологической и диалогической речи (8 ч)

Классификация монологов по типу речи, средства связи, смысловые части текста. Абзац как отрезок письменного монологического и диалогического текста. Способы передачи чужой речи. Синонимия предложений с прямой и косвенной речью. Цитаты как способ передачи чужой речи. Выделение цитаты знаками препинания. Система форм передачи чужой речи и различные их комбинации.

4. Календарно-тематическое планирование курса

№	Раздел	Тема	Кол-во часов	Формы проведения
1.	Введение 1 ч «Общие вопросы теории сложного предложения» 5 ч	Понятие о сложном предложении	1	беседа
		Таблица. Признаки сложных предложений.	1	Обсуждение
		Группы сложных предложения по основным средствам связи	1	Самодиагностика
		Сложносочиненные, сложноподчиненные, бессоюзные предложения	1	Упражнения, дискуссия
		Грамматическое значение и индивидуальное содержание сложных предложений разных групп.	1	Диагностика
		Строение сложных предложений.	1	
II.	«Сложносочиненные предложения» 3 ч	Сложносочиненные предложения с сочинительными соединительными союзами	1	обсуждение
		Сложносочиненные предложения с разделительными союзами	1	Исследование
		Сложносочиненные предложения с противительными союзами	1	Конструирование СПП
III.	«Сложноподчиненные предложения» 10 ч	Сложноподчиненные предложения с придаточными, распространяющими одно из слов главной части	1	Семинар
		Соотносительные указательные слова	1	Конструирование предложений
		Позиция придаточной части.	1	Исследование
		Соотношение видовременных	1	Диагностика,

		и модальных форм сказуемых		конструирование
		СПП с придаточными присубстантивно-атрибутивными.	1	Синтаксический эксперимент
		СПП с придаточными изъяснительно- и сравнительно-объектными	1	конструирование
		СПП с придаточными подчинительно-присоединительными	1	конструирование
		Сложные сопоставительно-подчинительные предложения с союзами <i>в то время как, между тем как, тогда как, если... то.</i>	1	Упражнения
		СПП с несколькими придаточными	1	экспериментирование
		Синтаксический анализ сложных предложений	1	Редактирование текста
IV	«Бессоюзные сложные предложения» 7 ч	Сведения о БСП со значением перечисления	1	Беседа
		БСП с распространительно-присоединительным значением.	1	конструирование
		БСП со значением сопоставления	1	Упражнения
		БСП с условно-следственным значением.	1	эксперимент
		БСП с изъяснительно-объектным значением	1	
		Сложные многочисленные конструкции с различными видами союзной и бессоюзной связи	2	Редактирование материала
V	«Сложные формы организации монологической и диалогической речи» 8 ч	Что такое монологическая речь?	1	Дискуссия
		Абзац	1	Упражнения
		Период	1	Упражнения
		Диалогическое единство	1	Исследование
		Прямая и косвенная речь	1	Обсуждение
		Передача предмета темы чужой речи	1	Упражнения
		Цитата как одна из форм передачи чужой речи	1	Семинар
		Система форм передачи чужой речи и различные их комбинации	1	самодиагностика

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	173
1. Анализ обучения предметам общественно-гуманитарного цикла в малокомплектных школах Казахстана.....	175
2. Методические рекомендации по углубленному изучению предметов общественно-гуманитарного цикла в условиях МКШ.....	226
Заключение.....	304
Список литературы.....	306
Приложение.....	308

**ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ЦИКЛ ПӘНДЕРІН
ТЕРЕҢДЕТІП ОҚЫТУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО УГЛУБЛЕННОМУ ИЗУЧЕНИЮ ПРЕДМЕТОВ
ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА В УСЛОВИЯХ МКШ**

Подписано в печать 25.05.2018 г. Формат 60×84 1/16.

Бумага офсетная. Печать офсетная.

Шрифт TimesNewRoman. Усл. п.л. 20

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Мәңгілік Ел 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж